

Q
N
A
I
X
.

7

**Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ**

Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ ΤΗΣ Α. Μ. ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ
ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΝ ΤΟΥ ΑΝΔΡΙΑΝΤΟΣ ΤΟΥ ΑΕΙΜΝΗΣΤΟΥ
ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Ἀποδεχόμενος τὴν εὐγενῇ δωρεάν τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Ἀειμνήστου Πατρός Μου Βασιλέως Κωνσταντίνου, μετὰ συγκινήσεως ἀναμνησάσομαι τὸν τραχὺν καὶ πλήρη ἀγώνων ὑπὲρ τῆς Πατρίδος βίον Του.

Τὸ θέαμα τοῦ Λαοῦ τοῦ περιστοιχίζοντος ἡμᾶς σήμερον ἐνταῦθα μετ' εὐλαβοῦς ἐνθουσιασμοῦ καὶ τοῦ εἰς πάσας τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία τῆς Ἑλλάδος συνερχομένου τὴν στιγμὴν ταύτην ὅπως τιμῇ μετ' ἀφοσιώσεως τὴν ἀνάμνησιν Του καὶ διδάξῃ τὴν ἱστορίαν Του εἰς τὰ τέκνα του.

Τὸ θέαμα τοῦ στρατοῦ ἐν ὅπλοις ἐδῶ καὶ παντοῦ τῆς Ἑλλάδος παρατασσομένου ὅπως μετὰ σεβασμοῦ καὶ πειθαρχίας ἐκφράσῃ τὴν πίστιν του πρὸς τὴν μνήμην τοῦ πάλαι ποτὲ Ἀρχηγοῦ του.

Τὸ θέαμα τῶν ἐν ζωῇ συμπολεμιστῶν Του παντὸς βαθμοῦ καὶ πάσης τάξεως μετὰ νοσταλγίας πρὸς τὴν μορφήν τοῦ παλαιοῦ των Ἀρχηγοῦ ἀτενιζόντων καὶ οἵτινες ἐκ πάσης γωνίας τῆς Ἑλληνικῆς γῆς συνῆλθον ἐνταῦθα διὰ τὴν σεμνὴν ταύτην τελετὴν, Μοῦ δεικνύει πόσον ὁλόκληρον τὸ ἔθνος βαθύτατα συμμερίζεται τὴν συγκίνησίν Μου.

Ὁ ἀειμνηστος Πατὴρ Μου ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἠγάπησε τὴν Ἑλλάδα καὶ ὁλόκληρος ἀφωσιώθη εἰς αὐτήν. Κατηνάλωσεν ὅλην Του τὴν νεότητά δημιουργῶν τὸν Στρατὸν τῆς, ὠδήγησεν αὐτὸν δι' ἀγώνων καὶ κινδύνων πρὸς τὸν θρίαμβον, κατὰ τὸν βραχὺν Του δὲ βίον ὡς Βασιλέως ἐθυσίασε καὶ ἑαυτὸν καὶ τὰ πάντα ὑπὲρ τοῦ ἔθνους. Μέχρι τῆς τελευταίας Του μαρτυρικῆς πνοῆς τὴν Ἑλλάδα εἶχεν ἐνώπιόν Του.

Τοιαύτη εἶναι ἡ κληρονομία, τὴν ὁποίαν παρελάβομεν παρ' Αὐτοῦ καὶ πᾶσα Μας ἡ σκέψις εἶναι νὰ εἴμεθα ἀντάξιοι

αὐτῆς. Τοιαῦτα δὲ μεγάλα συναισθήματα γεννᾷ εἰς τὴν ψυχὴν πάντων ἡ θέα τῆς ἐπὶ τοῦ λιθίνου τούτου βάθρου ἀναπαράστασεως τῆς μορφῆς Αὐτοῦ.

Τὸ σεβαστὸν αὐτὸ ὁμοίωμα τοῦ Ἀειμνήστου Βασιλέως παραδίδω εἰς τὸ Ἔθνος καὶ εἰς τὴν εὐλαβῇ αὐτοῦ φύλαξιν καὶ παρακαλῶ ὑμᾶς, κ. Πρόεδρε τῆς Κυβερνήσεως, ὅπως παραλάβητε αὐτὸ ἐν ὀνόματι τοῦ Ἑθνους καὶ ὡς κτῆμα αὐτοῦ.

Η ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ Κ. Ι. ΜΕΤΑΞΑ

Μεγαλειότατε,

Εἶναι ὄντως βαθυτάτη ἡ συγκίνησις ὅλων τῶν Ἑλλήνων τὴν στιγμὴν ταύτην, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀποκαλύπτεται ἡ μορφή τοῦ Ἀειμνήστου Βασιλέως Κωνσταντίνου. Ἰδιαιτέρως δὲ ὅλων ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἔσχον τὴν εὐτυχίαν νὰ τὸν γνωρίσωσιν ἐν τῇ ζωῇ καὶ οἵτινες μετὰ νοσταλγίας ἀναζητοῦσιν εἰς τὸ καλλιτεχνικῶς διαμορφωθὲν μέταλλον τὰ χαρακτηριστικὰ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐνέπνευσαν ἄλλοτε μίαν γενεάν καὶ ἐνέπλησαν ὁλόκληρον τὸ Ἔθνος ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἐλπίδων.

Ἐν μέσῳ τοῦ ζόφου ἐποχῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ πόθοι τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς ματαίως ἠγωνίζοντο διὰ νὰ εὕρουν τὸν δρόμον τῆς πραγματοποιήσεώς των, ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἀνέτειλε καὶ διέτρεξε τὸ Ἑλληνικὸν στερέωμα ὡς λαμπρὸς ἥλιος, μεταβάλλων διὰ τῶν ἀκτίνων του εἰς ζωντανὴν πραγματικότητα τὰς εἰς τὸ βάθος τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς συγκεχυμένας ἐλπίδας.

Καὶ ὅπως τὰ διερχόμενα πρὸ τοῦ ἡλίου σύννεφα μόνον τὴν νοσταλγίαν τοῦ φωτὸς προκαλοῦν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἔτσι τίποτε δὲν κατίσχυσε τῆς ἀφοσιώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ πρὸς τὸν ἡρωικὸν Ἡγεμόνα, ὅστις εἰς περίοδον ἐθνικῆς ἀναστάσεως ὠδήγησεν αὐτὸν εἰς τὸν θρίαμβον καὶ τὴν δόξαν.

Μετὰ βαθείας εὐλαβείας παραλαμβάνω ἀπὸ τὰς χεῖρας τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος τὸν ἀνδριάντα τοῦ Ἀειμνήστου Βασιλέως Κωνσταντίνου ὡς κτῆμα καὶ κειμήλιον τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἑθνους, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἀνήκῃ ἑσσεῖ. Οἱ Ἕλληνες, καὶ οἱ τωρινοὶ καὶ οἱ τῶν ἐπερχομένων γενεῶν, θ' ἀτενίζουν πάντοτε μετ' ἐθνικῆς ὑπερηφανείας καὶ πίστεως πρὸς τὴν μορφήν τοῦ Βασιλέως, ὅστις ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἠγάπησε τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐθυσίασε τὰ πάντα ὑπὲρ αὐτῆς.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΔΡΟΜΟΝ ΤΟΥ ΟΝΕΙΡΟΥ

Ἀπὸ τὸ Πεδίον τοῦ Ἄρεως, ἐπὶ αἰῶνας, κάθε πρωτὶ καὶ κάθε βράδυ, θὰ παύρῃ τὸν δρόμον τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνείρου ἕνας Βασιλεὺς, καβαλλάρης, ὁ Κωνσταντῖνος. Μόνον αἱ μεγάλαι ἱστορικαὶ μορφαί, αἱ δημιουργήσασαι μὲ τὸν νοῦν, τὴν πίστιν ἢ τοὺς ἡρώισμούς των μεγάλας πατρίδας, καὶ αἱ προσλαμβάνουσαι τὴν δριστικὴν των ἔννοιαν μέσα εἰς τὴν κάμινον τῆς λαϊκῆς ἀγάπης, κατορθώνουν νὰ γεφυρώουν ἑσσεὶ τὴν ζωὴν μὲ τὸν θρόνον.

Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἠγαπήθη παραφόρως ἀπὸ τὸν λαόν Του. Ἀλλὰ σπανίως Βασιλεὺς ἐδοκιμάσθη σκληρότερον Αὐτοῦ. Δραματικὴ ἡ μοῖρα Του, ὅσον δραματικὴ ὑπῆρξε καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἑθνους κατὰ τὴν περίοδον τῆς δόξης καὶ τῆς πτώσεώς Του.

Ὅταν, ὁμως, μετὰ τὴν θύελλαν καὶ τὴν καταστροφὴν, ἐφθασαν αἱ ὥραι τῆς γαλήνης καὶ τοῦ στοχασμοῦ, ἡ ἀλήθεια κατενίκησε τὸ μῖσος. Καὶ μόλις ὁ ἥλιος ἔλαμψε πάλιν ἐπάνω εἰς τὰ εῖρεπια, καὶ ρυθμὸς ζωογόνος ἐσήκωσεν ὄρθαν τὴν κατάκοπον χώραν, ὁ Κωνσταντῖνος ἐστήθη ἐκ νέου μέσα εἰς τὰς καρδίαις τῶν Ἑλλήνων. Ἔτσι ἐπάνω εἰς τὸ ἄλογο τῆς νίκης ὁ Κωνσταντῖνος θὰ τρέχῃ πάντοτε τὸν δρόμον τῆς ἑλληνικῆς φαντασίας, ὡς θρόλος, ποῦ ἐγινε ζωὴ καὶ ξαναέγινε θρόλος.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἔλατρεύθη, διότι ὑπῆρξεν ὥρατος, ἀπλὸς καὶ ἀγνός, καὶ ἡσθάνετο τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ ὡς ἰδικὴν του, καὶ εἰς τὰς ἡμέρας τῆς εὐτυχίας καὶ εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ πένθους. Ἀλλὰ καὶ ἐμισήθη, διότι εἰς ὥρας ζοφερὰς, ὅπου τὰ πάθη καὶ τὰ συμφέροντα ἐμαίνοντο ἔξω ἀπὸ τὸ μικρὸν βασίλειον καὶ μέσα εἰς αὐτό, ὁ Κωνσταντῖνος παρέμεινεν ὁ ἴδιος, ἀπλὸς, ἀγνός καὶ γενναῖος, προσηλωμένος εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας, ἀντικρύζων τὸν δόλον καὶ τὴν βίαν μὲ σταθερά τὰ γαλανὰ Του μάτια, εὐθυενής, ὡς εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν. Δι' αὐτὸ ἠδουκῆθη, ἐδοκιμάσθη ὑπέφερε καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν ξένην, ἐνῶ ἐχαλκεύετο περὶ Αὐτὸν νόθος ἢ ἱστορία.

Τώρα κάθε πρωτὶ καὶ κάθε βράδυ ἀπὸ τὸ πεδῖον τοῦ Ἄρεως ξεκινᾷ ὁ καβαλλάρης Βασιλεὺς καὶ πάει μακριὰ, πολὺ μακριὰ, ἐκεῖ ὅπου τὸν ὀδηγοῦν οἱ πόθοι καὶ τὰ ὄνειρα ἑνὸς λαοῦ.

Ὁ λαὸς αὐτὸς ὑπέφερε πολὺ. Ἡσθάνθη τὴν ὁδὸν τῆς πτώσεως ἀπὸ τοῦ ὕψους, καὶ τὴν ἀπόγνωσιν τῶν κενῶν ὀρεζόντων ὕστερα ἀπὸ αἰῶνων φλογερὰν πίστιν. Ἀλλὰ σήμερον πιστεύει καὶ πάλιν. Καὶ ἠνωμένος πλέον ἀγαπᾷ ἐντωτέρω τοὺς ἥρωας καὶ τοὺς θεοὺς του. . .

Θ. ΝΙΚΟΛΟΥΔΗΣ
ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΤΥΠΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ἀθῆναι 23 Ἰανουαρίου 1939.

Ἡ Βαπτισμὸς τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου
εἰς τὴν Μητροπόλιν τῶν Ἀθηνῶν.

¹Ο Κωνσταντῖνος εἰς ἡλικίαν ἐπὶ ἑτάων.

ΤΟΥ ΑΧ. ΠΑΡΑΣΧΟΥ

ΣΤΟΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟ

***

(Τὸ κοινωτέρω ποίημα ἔγραψεν ὁ Ἀχιλλεὺς Παρά-
σχος ἐπὶ τῇ γεννήσει τοῦ Διαδόχου τοῦ ἑλληνικοῦ
Θρόνου (21 Ἰουλίου 1868) εἰς τὸ ὁποῖον ἐκφράζει
ὅλην τὴν προφητικὴν διαδόχον τοῦ πράγματι
ἐθνικοῦ ποιητοῦ).

Λουλούδια, βασιλόπουλο, στήν τελετὴ σου ατρῶνω
καὶ μ' ἓνα δάκρυ μου κ' ἐγώ
τὸ θέπτιμά σου εὐλογῶ
τὸν δρόμο σου μυρώνω.

Στὸ πρῶτο σου χαμόγελο διαμάντια δέν σκαρπίζω
Σὲ φθάνει ἡ χάρι τοῦ Χριστοῦ
καὶ ἀντὶ στολιθιοῦ ἀγνωστοῦ
Τσσορούχια σοῦ χαρίζω.

Δέξου τὰ εἶν' αὐτὰ κληρονομία μεγάλη
Δέν τὰ παληῶσαν οἱ καιροί
καὶ ἔαρθ' ἡ ὥρα ποῦ μπορεῖ
Νὰ ξανατρέξουν πάλι.

Χρυσὴ σου ἡ Μαῖρα, πάρε τὰ, τοῦ Ὑμηττοῦ καμάρι
Ἐκεῖ ψηλὰ ἦταν γραφτὸ
τὸ χέρι σου τὸ ἐκλεκτό
τὸ δικησ μας νὰ πάρῃ.

ΑΧΙΛ. ΠΑΡΑΣΧΟΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

(Ελασφόρα Georges Scott—1914)

Ο ΘΡΥΛΟΣ

"Όλα τὰ παροδικὰ εἶναι σύμβολα, ἔψυχα καὶ ἔμψυχα, ἔργα τῆς φύσεως καὶ ἐπιτεύγματα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Εἰς ὅλα ἐμβάλλει ὁ ἄνθρωπος νόημα, τὸ ὁποῖον ἀντλεῖ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς νοσταλγίας του. Ταιουτοτρόπως γίνονται ὅλα ἔκφρασις ἀξιών, ἐνσάρκωσις ἰδανικῶν, αἰσθητὰ σημεῖα αἰώνιων ἰδεῶν. Διότι τὸ αἶδιον, τὸ θεϊκόν, ἀπρόσιτον καθ' ἑαυτὸ, ἀποκαλύπτεται εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν διὰ τοῦ κόσμου τῶν ὁρατῶν καὶ αἰσθητῶν καθόλου ἀντικειμένων, καθίσταται θεατὸν καὶ ἀνπληπτόν διὰ μέσου συγκεκριμένων ἐπιγείων ὄντων. Ταῦτα καλοῦμεν τότε σύμβολα, τμήματα τῆς ἐμπειρικῆς πραγματικότητος, τὰ ὁποῖα ἀντανάκλουν εἰς τὴν ψυχὴν μας τὸ φῶς τοῦ ὑπεραισθητοῦ, ἀκτίνας ἀπὸ τῶν κόσμων τῶν ἰδεῶν. Μεταξὺ τῶν συμβόλων τούτων τὴν ὑψίστην θέσιν κατέχει ἡ προσωπικότης. Καὶ ἐπειδὴ ἡ ἱστορία εἶναι ἡ κοινίστρα, ἐντὸς τῆς ὁποίας γίνεται, ὄρα καὶ δημιουργεῖ ἡ προσωπικότης, εἶναι διὰ τοῦτο καὶ ὁ κόσμος τῶν συμβόλων κατ' ἐξοχὴν. "Οχι μόνον πᾶν ὅ,τι ὑπάρχει, ἀλλὰ πολὺ μάλλον καὶ πᾶν ὅ,τι ἔγινεν, ὄχι μόνον τὸ ἐν χώρῳ, ἀλλὰ πρὸ πάντων τὸ ἐν χρόνῳ εἶναι ἢ δύναται νὰ γίνῃ σύμβολον. Διὰ τοῦτο θεωρεῖ ὁ Goethe ἐστερημένους ἥθους τοὺς ἐρευνητὰς ἐκείνους, ὅσοι ἐπιδιώκουν τὴν διακρίβωσιν ἀπλῶς τῆς ἐν χρόνῳ πραγματικότητος, ἐπειδὴ στεροῦν κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἡμᾶς τὴν γνῶσιν τοῦ μεγάλου καὶ τοῦ μοναδικοῦ, ὅπερ συμβολίζει τὸ ἱστορικὸν φαινόμενον. Τιαύτη ἀλήθεια, ἐκ τῆς ἱστορίας ἀνασυρομένη, εἶναι κατὰ τὸν μέγαν ποιητὴν ἀχρηστος, ἐπειδὴ ἀγνοεῖται ἡ ἀρχή, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ποίησις εἶναι φιλοσοφικώτερα τῆς ἱστορίας, τῆς οὕτω στενῶς νοουμένης ἱστορίας. Ἱστορικὴ γνῶσις δημιουργεῖται διὰ τῆς συζεύξεως τοῦ ἀντικειμενικοῦ, τοῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐμφανισθέντος καὶ δι' αὐτῆς ἀποτελεσθέντος, πρὸς τὸ ὑποκειμενικόν, πρὸς τὰς ἀξίας καὶ τὰς κατηγορίας, αἵτινες διέπουν τὸ ἐρευνῶν ἢ τὸ γινώσκον ὑποκείμενον, διὰ συνθέσεως μεταξὺ ὑποκειμενικοῦ καὶ ἀντικειμενικοῦ πνεύματος. Τῆς συνθέσεως ταύτης προῖον εἶναι ἡ ἱστορικὴ γνῶσις, τρίτον τι καὶ νέον, ἡ εἰς νέον ἐκάστοτε παρὸν ὑψουμένη ἱστορία. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἡ ἱστορία διακρίβωσις ἀπλῶς τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας, ἀντικειμενικὴ ἐρευνα καὶ αὐστηρὰ ἐκθεσις τοῦ ἐν τῷ παρελθόντι συντελεσθέντος, ἀλλὰ ἀξιολόγησις, μεταφορὰ τῶν ἱστορικῶν φαινομένων εἰς ἄλλην, ὅπως διάφορον κατηγορίαν ὑπάρξεως. Σαφῶς καταφαίνεται ἡ ἀλήθεια τοῦ θεμελιώδους τοῦτου ἀξιώματος προκειμένου περὶ τῆς μεγάλης ἱστορικῆς προσωπικότητος. Δὲν περιορίζομεθα εἰς τὴν διασφηνίαν τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως, τὸν καθορισμὸν τῆς ψυχικῆς ὕφης καὶ τὴν ἐμβολὴν αὐτῆς εἰς τὸ ἴδιον αὐτῇ ἱστορικὸν περιβάλλον, οὔτε ἀρκοῦμεθα εἰς τὴν ἀναπαράστασιν αὐτῆς διὰ τὸ ἐκάστοτε παρὸν. Ἀλλὰ καθιστῶμεν αὐτὴν ἀχρονον, ὑψώνομεν αὐτὴν ὑπὲρ χρόνον καὶ χρόνον, μεταθέτομεν αὐτὴν ὡς πραγματικότητα διάφορον τῆς ἱστορικῆς. Καὶ διὰ τὴν δύναμιν ἐσωτερικῆς ἀναγκαιότητος διεπομένης ὑπὸ πνευματικῆς νομοτελείας. Ἀναπαράστασις, δηλαδή, σημαίνει ἐρμηνεία,

αύλληψις της υπό έρευναν προσωπικότητας δια των έξ ύποκειμένου κατηγοριών του ήμετέρου πνεύματος, δημιουργία κατά συνέπειαν νέου πινός, τό όποϊον δύναται νά χρησιμεύσῃ εἰς τό παρόν, ἐπειδή ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ἀξίας του. Τοῦτο ὅμως ἰσοδυναμεῖ ἤδη πρός εἰσαγωγήν αὐτῆς εἰς τόν κόσμον τοῦ θρύλου, ὅστις εἶναι ἀχρονος, ὡς αὐτῆς εἰς «μύθον», ὅστις ἐκφράζει τά ἰδανικά ἑνός λαοῦ ἢ ὁλοκληρῶν ἐποχῆς καί εἶναι ἀληθέστερος τῆς ἱστορικῆς πραγματικότητος, τήν ὁποίαν ἄλλως τε δέν γνωρίζομεν καθ' ἑαυτήν, ἀλλ' ὡς φαινόμενον, ὡς διαμορφόυται ὑπό τοῦ γινώσκοντος ὑποκειμένου. Διά τόν λόγον τοῦτον διάγει ἡ μεγάλη προσωπική της διττήν ὑπαρξίν: Ἄφ' ἑνός ὡς ἀναπαράστασις συγκροτούμενη ὑπό τῆς ἱστορικῆς ἐρεῦνης, ἥτις δια τῶν μεθόδων τῆς ἐπιστήμης προσπαθεῖ νά γνωρίσῃ αὐτήν οἷα πράγματι ὑπῆρξεν ἐν ὠρισμένῳ χώρῳ καί χρόνῳ, καί ἀφ' ἑτέρου ὡς σύμβολον, ὡς θρόλος, πλουτιζόμενος διαρκῶς ὑπό τῆς λαϊκῆς ψυχῆς. Μόνον ὡς τοιοῦτος ἐπιζῇ ἡ προσωπικότης τῆς ἱστορικῆς ροῆς. Ὁ θρόλος οὗτος αὐτῆς εἶναι, ὡς εὐστόχως λέγει ὁ Bertam, ἡ εἰκὼν αὐτῆς, ἥτις καθίσταται αἰεὶ πάλιν ζωντανή καί ἐνεργός εἰς τό ἐκάστοτε νέον παρόν. Διά τοῦτο δύναται νά γράφῃ ὁ Burckhardt ὅτι πᾶσα ἐπιβίωσις τῆς προσωπικότητος ἐν τῷ ἱστορικῷ βίῳ καί πᾶσα συνέχισις τῆς ἐπιδράσεως αὐτῆς πέρα τῶν ὁρίων τοῦ πεπερασμένου αὐτῆς προσωπικοῦ βίου εἶναι «μαγεία», δηλαδή θρησκευτικόν φαινόμενον, θρησκευτική σχέσις τῆς ψυχῆς πρός αὐτήν. Ὁ Περιπληξ καί ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ Καίσαρ καί ὁ Ναπολέων, ὁ Πλάτων καί ὁ Βούδδας, Φραγκίσκος ὁ δεῦτερος καί ὁ Ἀντώνιος, ὁ Γκαίτε καί ὁ Νίτσε εἶναι παραδείγματα τῆς μαγείας ἐκείνης, ἰσχυροὶ φυσιογνομῆαι, ἐκ τῶν ὁποίων ἀκτινοβολοῦν ὁλόκληροι κόσμοι, ἐπειδή ὑψώθησαν εἰς σύμβολα, μετετέθησαν ὑπό τῆς ψυχῆς τῶν λαῶν εἰς τήν σφαῖραν τοῦ θρύλου.

..

Τήν διττήν ταύτην ἱστορικήν ὑπαρξίν ζῇ καί ὁ αἰσιδμος Βασιλεὺς Κωνσταντίνος. Διατρίβει τό μὲν εἰς τήν σφαῖραν τῆς ἐν χρόνῳ ἱστορίας, τήν ὁποίαν ἐπιχειρεῖ νά διοικῇ ὡς ἡ αὐτοῦ ἔρευνα, τό δὲ εἰς τήν σφαῖραν τοῦ θρύλου, εἰς τήν ὁποίαν μετατίθεται ἡ αὐτὴν ἀκουσίως ὁ ἐρευνητής, ὁλοκληρωτικῶς ὅμως ἡ νοσταλγία τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς. Εἶναι ἀληθές ὅτι οἱ νεκροὶ γίνονται θεοὶ κατὰ τό βαθύ λόγιον τῆς ἰσπανικῆς ψυχῆς. Διότι ὁ θάνατος εἶναι ἐξωραϊζουσα ἀφαίρεσις καί ὅλα καθαγιασμός. Με ἄλλας λέξεις ὁ θανὼν μετατίθεται εἰς τήν ἀνώτεραν ζωὴν τοῦ θρύλου. Ἀλλ' ὁ θρόλος, ὅστις περιβάλλει τήν μεγάλην προσωπικότητα, ἵνα ἐκφράσῃ οὕτω τήν ἀλήθειαν, τήν βαθύτεραν καί σταθεράν αὐτῆς φύσιν καί διασώσῃ τήν ἐπίδρασιν αὐτῆς εἰς τό μέλλον, δέν συγκρίνεται κατὰ τόν πλοῦτον καί τήν αἴγλην πρός τόν μικρόν καί πτωχόν μύθον, ἐντός τοῦ ὁποίου συνεχίζουσιν μέχρι τινός τήν ἐπιβίωσιν τῶν αἰ καινοὶ θνητοί. Καί ὁ θρόλος τοῦ μεγάλου Βασιλέως διατρίβει ἐπὶ τὸ στερεώματός τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς, κινούμενος κατὰ νόμους ὅλους διαφόρους ἐκείνων, οἵτινες διέπουν τήν βιογραφικὴν καί τήν ἐπιστημονικὴν γνῶσιν. Ἐπὶ τοῦ στερεώματος τοῦ οὐρανίου ποικίλων μεγεθῶν ἀστέρες, ὁ κόσμος τῆς ἱστορίας τοῦ ἔθνους, ἀξία καί ἰδανικά καί πόθοι καί ὄνειρα, τὰ ὁποῖα ἀνέτειλαν ἀπὸ τό θαμβόν φῶς τοῦ ἀγῶνος καί τοῦ πόνου. Εἶναι ἐκφράσις τῆς ψυχῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, σήματα τὰ ὁποῖα κατευθύνουν τήν διὰ τῆς ἱστορίας ἀνηφορικὴν πορείαν τοῦ ἔθνους καί ὑποσημαίνουν τοὺς ἰδανικοὺς σκοπούς, πρός τοὺς ὁποίους ὀφείλει νά κατατείνῃ. Ἡ μορφή τοῦ δημοφιλῆς ἡγεμόνος ἀνέρχεται βαθμυδὸν ὑπὸ ἀστερισμὸν εἰς ἀστερισμὸν ἐπὶ τοῦ στερεώματος τοῦτου, ἀπεράντου καί ἀδιεσθίου ὅπως τό φυσικόν. Διότι ἐξ αὐτῆς

ἐξαστράπτουν δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἐμπερικλείουν πλουσίαν ποικίλῃν μυθολογικῆς δημιουργίας. Καί, ὅπως πάντοτε, ὁσάκις ἡ μεγάλη προσωπικότης ἀπαρτίζῃ σύμβολον τῶν ἰδανικῶν καί τῶν μυχαιατάτων πόθων ἑνός λαοῦ, ὁ θρόλος τῆς αὐξάνει πολὺ πέραν τῶν ἱστορικῶν δεδομένων καί τῆς στενῆς ἐρμηνείας τῶν. Ἀναβλύζων ἐκ βαθύτερων καί πλουσιωτέρων στρωμάτων τῆς ὁμαδικῆς ψυχῆς χρησιμεύει ὡς ἀληθεστέρα καί πρός τὴν ἐσωτερικὴν ἀλήθειαν μάλλον σύμμετρος ἐρμηνεία τῆς προσωπικότητος, ἡ ὁποία ἐνεσάρκωσεν ἐν ἑαυτῇ τὸν πόνον καί τὴν νοσταλγίαν μακρῶν γενεῶν τοῦ ἔθνους. Διά τόν λόγον αὐτόν ἡ τοῖς ἔχει, ὡς εὐστόχως ἐλέχθη, πάντοτε δίκαιον. Διὰ τοῦτο καί παραμένει, ἀσέβων καί μεγεθυόμενος, ὁ θρόλος, ἐνῶ ἡ ἐπιστημονικὴ θεώρησις ὑφίσταται διαρκῶς ἀλλαγῆς. Εἰς τοιαύτας ὑπόκειται ἀναντιρρήτως καί ὁ «ἥρωας», ὁ ὑπὸ τῆς αἴγλης τοῦ θρύλου ἐστεφανώμενος σημαντικὸς ἄνθρωπος, ὁ ἐμπιστευμένος προφήτης, ὁ δημιουργικὸς σοφός, ὁ μεγάλος καλλιτέχνης, ὁ μεγαλοφυῆς πολιτικός, ὁ νυκτφόρος στρατηλάτης. Ἀλλ' αἱ παραλογαὶ αὗται δέν εἶναι παρὰ τὰ διάφορα στάδια τῶν μεταμορφώσεων, ἕκαστον τῶν ὁποίων σημαίνει νέαν ἐκάστοτε ἀνοδὸν ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς, μετάβασιν ἀπὸ ζωδίου εἰς ζωδιον, συμπλήρωσιν καί πλουτισμὸν τοῦ συμβόλου. Οἱ κύκλοι, οἵτινες περιγράφουν τὴν μορφήν τῆς εἰς «ἥρωας» ὑψώσεως προσωπικότητος γίνονται αἰεὶ εὐρύτεροι ἐντός τῆς ψυχῆς τοῦ ἔθνους, ἀκριβῶς ὅπως οἱ κύκλοι, τοὺς ὁποίους προκαλεῖ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ἡρεμούντων ὕδατων ὁ λίθος. Καί, ὅπως ἡ διάμετρος καί ὁ ἀριθμὸς τῶν τελευταίων τούτων ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ βάρους τοῦ ἐμπεσόντος σώματος, οὕτω καί οἱ κύκλοι τοῦ θρύλου εἶναι ἀνάλογοι πρός τὴν ἀξίαν καί τὴν ἐσωτερικὴν δύναμιν τοῦ ἱστορικοῦ προσώπου, ὅπερ ἀποτελεῖ τό κοινόν των κέντρον. Οὕτω καί ἡ μορφή τοῦ ἐνδόξου στρατηλάτου τῶν Ἑλλήνων, ἐξιδανικευμένη διαρκῶς καί ἀπαλλασσομένη τῶν λεπτομερειῶν, ἀνέρχεται πρός τό ζενίθ τοῦ ψυχικοῦ στερεώματος τῆς Ἑλλάδος καί θά περιδινῇται τέλος σὺν τῇ παρῶν τοῦ χρόνου περὶ τὸν πόλον, οἱ ἀστερισμοὶ τοῦ ὁποίου οὐδέποτε δύσουν. Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς διησθάνθη τὴν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἡγεμόνος τοῦ ἐποικοῦσαν ὄχι μόνον δύναμιν, ἀλλ' ἐν αὐτῷ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ νοήματος τῆς φυλῆς. Καί ὅσοι ὁ διαρρέων χρόνος ἀπομακρύνει τὸν ἀλησμόνητον Βασιλέα ἀπὸ τῶν ἀφθαιμένων τοῦ ἔθνους, τόσο καθαρώτερα καί μέλλων αἰγλήσσει ἀποβαίνει ἡ εἰκὼν καί θελκτικώτερον τό ὄραμα. Ἀπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους δέν εἶναι ὁρατοὶ αἱ κορυφαὶ μόνον ἀπὸ τῆς πρεπούσης ἀποστάσεως διακρίνομεν αὐτὰς εἰς ὅλην τὴν τὴν μεγαλοπρέπειαν. Τοιοῦτοτρόπως ἐργάζεται ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ εἰς τὴν τελείωσιν τῆς εἰκόνος τοῦ θύσαντος ἑαυτὸν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος ἡγεμόνος, εἰς τὸν Ὅποιον ἔλαχεν ἡ σπανία τύχη νά περιβληθῇ ζῶν ἀκόμη διὰ τῆς αἴγλης τοῦ θρύλου. Δι' αὐτοῦ γράφει τὸ ἔθνος τὴν ἱστορίαν τοῦ Βασιλέως του, ἂν ἱστορία δέν εἶναι ἀπλὴ ἀπεκόνισις, ἀλλ' ἐνεργὸς δημιουργία τῆς προσωπογραφίας τῆς μεγάλης προσωπικότητος, πρός τὴν ὁποίαν εἶναι συνητημένη ὁλόκληρος ἡ ἐθνικὴ παράδοσις. Διότι τῆς παραδόσεως ταύτης τὸ κεφάλαιον εἶναι ἡ μεγάλη ἰδέα, μετὰ τοῦ διττοῦ αὐτῆς περιεχομένου, τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς φυλῆς καί τῆς ἀναδημιουργίας τοῦ πνευματικοῦ τῆς πολιτισμοῦ. Ἐνσάρκωσις τοῦ μεγαλειώδους τούτου ἰδανικοῦ καί ὅλα ἀπαραμύλλητος ἱεροφάντης ἐχρημάτισεν ὁ Κωνσταντίνος, τὸν Ὅποιον ἐγαλούχησεν ἡ ψυχὴ τῆς Ἑλλάδος. Εἶναι λοιπὸν παράδοξον ὅτι ἡ Ἑλλὰς αὕτη τὴν ὁποίαν ἡγάγησεν ὅσον οὐδεὶς ἄλλος Ἕλληνας καί ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἐμόχθησεν καί χάριν τῆς ὁποίας ἐβάστασε τὸν σταυρόν, ὡφάνει αὐτὸν ὀλονέν ὑψηλότερον ἐπὶ τοῦ μεγαλοπρεποῦς τῆς στερεώσεως, ὅτι ἀναγνωρίζει καί σεβεται ἐν αὐτῷ ὑψηλότερον τὸ σύμβολον τῶν μεγάλων τῆς ὁνείρων: Καί ἐπειδὴ δ.π. κατέστη σύμβολον, δ.π. ὑψώθη εἰς ἰδέαν, εἰσέρχεται εἰς τὴν περιχρὴν τοῦ ἀχρόνου, ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντίνος ἐξακολουθεῖ νά ζῇ, ὡς ὁ μαρμαρωμένος προκατόχος Του, ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Βυζαντίου καί μέλλει κατὰ τὴν προσδοκίαν τοῦ λαοῦ Του νά ἐπανεμφανισθῇ κατὰ τὴν εἰμαρμένην ὥραν. Εἰς τὸν

Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἀνθρώπων — ὅσων ἔχουν ψυχὴν — ὑπάρχει μία μικρὰ γωνία, εἰς τὴν ὁποῖαν διαφυλάττειν πιστὰ μερικὰ αἰσθήματα καὶ ἀναμνήσεις ἀγάπης ποῦ ἡ ζωὴ ὁσὸνδήποτε ἐντατικὴ, ὁσὸνδήποτε συνταρακτικὴ καὶ ἂν ἐξελιχθῇ, δὲν δύναται νὰ καλοψῇ. Ἡ ἀνάμνησις καὶ τὰ αἰσθήματα, ποῦ ἐνεκλείσθησαν εἰς τὴν κρυφὴν αὐτὴν γωνίαν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, διατηροῦνται πάντοτε προσφιλεῖ καὶ στοργικῇ στρέφεται πρὸς αὐτὰ ἡ σκέψις τῶν ἀνθρώπων, ἀναπολοῦσα τὰ πρόσωπα καὶ τὴν ἱστορίαν ἣν ἐδημιούργησαν.

Ὁ ἑλληνικὸς κόσμος εἰς τὴν γωνίαν αὐτὴν τῆς ψυχῆς του περιέκλεισεν ὡς μίαν ὥραν ἀνάμνησιν τὴν εὐγενὴ μορφήν τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν πολλῶν διὰ τὴν Ἑλλάδα ἀγώνων Του.

Ὁ Κωνσταντῖνος ὑπῆρξεν ἄνθρωπος, στρατηγὸς καὶ Βασιλεὺς. Ἀνὴρ μετ' ἡγεμονικὴν ἀπλότητα καὶ καλwsσύνην, στρατηγὸς ὁργανωτῆς καὶ νικηφόρος, Βασιλεὺς μετ' πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν πρὸς τὸν Λαόν Του. Καὶ διὰ τὴν πίστιν Του καὶ τὸν Λαόν Του ἠγωνίσθη καθ' ὅλον Του τὸν βίον.

Ἡ ἱστορία τῆς ζωῆς τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου — ἱστορία ἰδανικῶν καὶ προσπαθειῶν διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας. Ὅθεν μοιραῖοι καὶ πληροῦντες δόξης οἱ ὑπὲρ Πατρίδος καὶ Ἰεωδῶν ἀγῶνες Του.

Τὸν ἀκάνθινον στέφανον, μετ' ὅσον εἰς ἡ τύχη — ἄδικος — ἠθέλησε νὰ περιβάλῃ τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον, ἡ ἱστορία — πρὶν ἢ ἀκόμη ἡ μορφή τοῦ μεγάλου Βασιλέως γίνῃ κτῆμα ἰδικόν τῆς καὶ μόνον — μετέτρεψεν εἰς στεφάνους δόξης.

Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐπίστευσε μόνον εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαόν. Καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία ἀπένειμεν Αὐτῷ τὴν δικαίαν ἀναγνώρισιν τῆς πίστεώς Του καὶ τῶν ἀγώνων Του.

Ἡ ἱστορία διδάσκει καὶ μορφώνει τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν σκέψιν τῶν ἀνθρώπων. Ὁ ἑλληνικὸς λαός, ὅχι μόνον γνωρίζει τὴν ἱστορίαν του, ἀλλὰ καὶ ὅσοι ὑπάρχουν σήμερον ἔζησαν τὴν τελευταίαν ἱστορίαν — τὴν ἰδικὴν των καὶ ἄλλων.

Τὸ ὅτι σήμερον ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ Θρόνου ἵσταται, προσηλωμένος εἰς τὸ βασιλικὸν καθῆκον καὶ δημιουργὸς μιᾶς νέας ἐποχῆς Ἑθνικῆς ζωῆς, προόδου καὶ εὐημερίας, ὁ υἱὸς τοῦ Μεγάλου Βασιλέως, Ὅστις πλησίον Του ἐδιδάχθη καὶ μαζὺ Του ἐπόνεσε καὶ ὅτι τὴν ἐπανάδὸν Του εἰς τὴν γῆν, ὑπὲρ τοῦ Λαοῦ τῆς ὁποίας ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Πάππος Του ἐθυσιάσθησαν, πανταχόθεν ἐχαρῆται ἡ φωνή: Ζήτω ὁ Βασιλεὺς, τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν δικαίωσιν τῶν ἀγώνων τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου.

Ἡ δύναμις τοῦ δικαίου ἐπεβλήθη.

ΑΓΙΣ Π. ΤΑΜΠΑΚΟΠΟΥΛΟΣ
ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Κύρια χαρακτηριστικά του Βασιλέως Κωνσταντίνου υπήρξαν ἡ εἰς τὸν Θεὸν ἀσάλευτος πίστις, ἡ ἀγαθότης καὶ ἡ τελεία Αὐτοῦ ἀνεξικακία ἐκ τῶν ἀρετῶν τούτων ἐπήγαγον αἱ κατ' ἰδίαν ἰδιότητες Αὐτοῦ, αἵτινες ἀπετέλεσαν τὸ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς Του καὶ τῆς Βασιλείας Του.

Τὴν πίστιν εἶχεν ὁ Βασιλεὺς ἀπὸ τούτων Γονεὶς Του, τὴν δ' ἀφοσίωσιν εἰς τὸν Θεὸν εἶχεν ὁλόκληρον ἀπὸ τὴν μητέρα Του, ἥτις ὑπῆρξε κατὰ κυριολεξίαν ἁγία γυνὴ ταύτην δ' ἐκληρονόμησεν ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος καὶ εἰς τὰ τέκνα Του. Ὅτε εἰς τὴν Βασίλισσαν Ὀλγαν, μετὰ τὴν εἰς Ἑλβετίαν ἀφίξιν τῆς, τῆς ἀκολουθίας τις, θέλων νὰ τὴν παρηγορήσῃ, εἶπε: «Μὰ διὰ τί ἐπὶ τέλους, Μεγαλειοτάτη, αἱ τόσαι περὶ ἡμᾶς καταστροφαί;», μετὰ τὸ αὐστηρὸν ὄφρος, τὸ ὅποιον σπανιώτατα εἶχε· «Διὰ τί: ἐπανελάβε' μη ἐρωτᾷτε ποτὲ διὰ τί Ὁ Θεὸς μόνον γνωρίζει».

Ὁ δὲ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, εἰς στιγμὰς τοῦ βίου Του, τὰς πλεόν τεταραγμένας, κατὰ τὴν αὐτὴν περίπτου ἐποχὴν, ἀφ' οὗ ὁ υἱὸς Του Ἀλέξανδρος ἠσθένησεν ὑπὸ τραγικὰς ὄντως περιστάσεις καὶ ὑπέκυπτεν εἰς τὸ μοιραῖον, ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τινος τί σκοπεύει τῇ ἐπιούσῃ νὰ πράξῃ — καὶ ἦτο πολιτικῶς δυσχερὲς ἡ περιστάσις καὶ ἡ λήψις ἀποφάσεων — ἀπήντησε κατὰ τὴν περικατὴν τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου, ἐκ τῆς τοῦ Ὁρσους ὁμιλίας τοῦ Χριστοῦ: «Μὴ οὖν μερμηνήσητε εἰς τὴν αὔριον ἢ γὰρ αὔριον μερμηνήσει τὰ ἑαυτῆς» ἀρκετὸν τῇ ἡμέρᾳ ἢ κακίᾳ αὐτῆς, ἢ ὅπως τότε ἐπὶ τὸ μαλακώτερον παρέφρασε τὴν φράσιν τοῦ ἱεροῦ: «A chaque jour suffit sa peine». Καὶ ἐπίστευεν εἰς τὴν ρῆσιν, οὐδὲ διπλωματίαν ἤσκει, ἐπαναλαμβάνων αὐτὴν.

Τὰ δύο ταῦτα ἀνέκδοτα ζωγραφίζουν τοὺς δύο ἀνθρώπους.

Ἡ ἀνεξικακία τοῦ Βασιλέως ἦτο παροιμιώδης. Περὶ ἀνθρώπου, ὅστις ἐβλάψεν Αὐτὸν ὅσον ὀλίγοι, εἶπε δις, εἰς κρίσιμους ὥρας καὶ ἀφοῦ εἶχε λάβει βαρυσημάντους ἀποφάσεις, ἀναπολῶν ἔτι τὴν ὁρθότητα τῆς ἰδίας κρίσεως: «μήπως ἔχει δίκαιον αὐτός καὶ ὄχι ἡμεῖς;». Καὶ οὐδέποτε ἀνέμειν εἰς τοὺς λόγους ἢ τοὺς συντελεστάς τῶν ἀποφάσεών Του, οἰονόηποτε αἰσθημα ἀντιπαθείας πρὸς οἰονόηποτε ἢ καὶ ἀπλῆς μόνον πρὸς οἰονόηποτε ἀντιθέσεως. Διὰ τοῦτο ἡ πολιτικὴ Αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἀληθῶς ἀνθρωπίνως μεγάλη καὶ ἀντικειμενικὴ διότι ὑπῆρξεν ἀπαισιότως ἀπροσωπώληπτος.

Τῶν δύο ἀρετῶν τούτων ἀπότοκος ἦτο ἡ μόνον οὐχὶ βῶδσα Αὐτοῦ εὐλικρίνεια καὶ ἡ πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἐμπιστοσύνη, σχεδὸν ὑπερβολικὴ ἡ ἀπείριτος Αὐτοῦ παρρησία. Ἀπότοκος ἦτο καὶ ἡ ἀφοβία καὶ ἡ κατὰ τὴν λήψιν ἀποφάσεων, καὶ τῶν δυσχερεστάτων ἔτι, ἡρεμία Αὐτοῦ. Τὸ θάρρος εἰς τοὺς ἰδόντας κατὰ τὰς

μάχας, ὤπηρεν ἀξιοθαύμαστον. Ἦξευρε νά ἀκούῃ τοὺς πάντας, νά λαμβάνῃ διὰ τὰς ἀποφάσεις καὶ νά ἐπιβάλλῃ ταύτας μετὰ τοῦ κύρους, ὅπερ ἔδιδεν Αὐτῷ τὸ ἀξίωμα Του καὶ ἡ αὐθεντία Του. Ἀπασαί δ' αὐταὶ αἱ βασιλικάι κατ' ἐξοχὴν ἀρεταὶ οὐδέποτε Τὸν ἐγκατέλιπον.

Ἡ ἀγαθότης Αὐτοῦ ἦτο τοσαύτη, ὥστε οὐδ' ὅτε Αὐτὸς ἐστειρεῖτο, ἐστέρει βοηθείας τοὺς μὴ ἔχοντας. Ἐν Ἑλβετίᾳ, ποσάκις ἔμαθον οἱ περὶ τὸν Βασιλέα, ὅτι κρυφίως Αὐτὸς ἐστελλε χρήματα εἰς πτωχοὺς, οἵτινες ἀπετάθησαν Αὐτῷ ζητοῦντες, ἐνῷ ταυτοχρόνως ἐγνώριζον διὰ τὸν Βασιλεὺς ὁ ἴδιος ἐστενοχωρεῖτο, μὴ ἔχων ἀφθονὰ τὰ μέσα τῆς ζωῆς.

..

Οἷτως ὁ Βασιλεὺς ἀπεφάσισε τὸν πόλεμον, ὅτε ἐνόμισεν διὰ τοῦτο ἦτο ἀναγκαῖον καὶ τὰς δύο φορές, ὅτε κατ' ἰδίαν κρίσιν ἡ Πατρίς Αὐτοῦ ἐκλήθη νά πολεμήσῃ εἰς συμπλήρωσιν τῶν πεπωμένων τῆς. Τούταντιον παρέμεινεν ἐκτὸς τοῦ πολέμου, παρ' ὅτι ἡ ἰδία Αὐτοῦ ροπή — διότι ἦτο γεγεννημένος στρατιώτης — τὴν ἐξήτει καὶ ἐκάλουν Αὐτὸν ὡς Βασιλέα τὰ αἰσθήματα Αὐτοῦ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὰς Δυνάμεις τῆς Συνενοήσεως, λόγω τῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα παρασχεθεῖσων ὑπηρεσιῶν, εἰς συμμετοχὴν παρὰ τὸν πλευρὸν τῶν. Ἦξευρεν διὰ τοῦτο ἐσημαίνε τὴν εἰς τὴν Ρωσσίαν ἐγκαταλείψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐφοβήθη τὸν πόλεμον, ὅστις κατὰ τὴν κρίσιν Του θ' ἀπέβαινε καταστρεπτικός εἰς τὴν Ἑλλάδα λόγω τῶν μεγάλων κινδύνων τοῦ ἐν Τουρκίᾳ Ἑλληνισμοῦ. Χωρὶς δὲ νά διστάσῃ, προεῖλετο τὴν ἐξορίαν, θεωρῶν διὰ τὸν ἦτο καιρὸς νά ἐγκαταλίπῃ τὴν οὐδετερότητα, καὶ παρὰ τὰς πιέσεις, ὅς ὀφίστατο ἐκ μέρους τινῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Ἐν τῇ οὐδετερότητι παρέμεινεν ὁ Βασιλεὺς ἐξόριστος, μέχρις οὐ ἀνακληθεῖς μετὰ τὸ πέραν τοῦ Μεγάλου Πολέμου ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, ἐξεστράτευσεν πρὸς ἐκτέλεσιν ὑποχρεώσεων ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος ἀναληφθεῖσων εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, δικαιωθείσης τῆς τέως ἀποχῆς Του. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰ λοιπά, ἡ πεποθήσις Του διὰ τὸν πόλεμον θὰ ἀπέβαινεν εἰς ἀπώτερον μέλλον, παρ' ὅλην τὴν νύκην, ἐπαχθῆς καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς νικητάς, ἐδείχθη οὐχὶ κατωτέρα τῆς ἀληθείας.

Καὶ ἐν τοῖς πολέμοις καὶ ἐν τῇ οὐδετερότητι ὁ Βασιλεὺς ἐδειξε θαυμαστὴν διπλωματικότητα. Ἀρκοῦμεθα νά ὑπομνήσωμεν κατὰ τὸν πρῶτον πόλεμον τὴν τακτικὴν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰς περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις, αἵτινες ἐσημαίνωσαν ὑπὲρ αὐτῆς μεγάλας ἐπιτυχίας, χάρις εἰς τὴν αὐταῖς, ἣν ἐτήρησεν ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντίνος, ἡγουμένος τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Κατὰ δὲ τὰς διαπραγματεύσεις τοῦ Βουκουρεστίου, μετὰ τὸν δεύτερον Βαλκανικὸν πόλεμον, εἰς τὴν ἐπιμονὴν Του ὠφείλετο ἡ παραχώρησις τῆς Καβάλλας, εἰς ἣν συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον καὶ ἡ παρασχεθεῖσα Αὐτῷ ὑπὸ τοῦ τότε Αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας βοήθεια.

Ἀλλὰ καὶ τῶν Νήσων τὸ ζήτημα ἐλύθη ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἀπασῶν, εἰς ὅς εἶχε παραπεμφθῇ ὑπὸ τῆς Εἰρήνης τοῦ Λονδίνου. Καὶ ἐκεῖ πολλὰς κατέβαλεν ὁ Βασιλεὺς τελεσφόρους προσωπικὰς προσπάθειάς.

Καὶ κατὰ τὸν Παγκόσμιον τέλος πόλεμον, καθ' ὃν προσεπάθησεν νά διατηρήσῃ ἐπαφὴν πρὸς τὸ Οἰκουμένικόν Πατριαρχεῖον — ὁ τότε Πατριάρχης Τῷ παρήγγειλε «νά ἔχῃ τὴν εὐλογίαν τοῦ Γένους καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἀν μείνῃ οὐδέτερος» — ἡ τύχη τῶν Ἑλλήνων τῆς Τουρκίας κατὰ τὸ δυνατόν σχετικῶς ἐβελλώθη, χάρις εἰς τὰ πρὸς τὴν Γερμανίαν ἐπανειλημμένα διαβήματα τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου, ὅστις καὶ διὰ προσωπικῆς παρεμβάσεως Του ἀνεχαίτισε τὴν πρόδοον τοῦ Γερμανικοῦ στρατοῦ πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν Συμμάχων τότε κατεχομένην Θεσσαλονικίην, μεγάλην καὶ πρὸς αὐτοὺς παρασχὼν ἐκδοούλευσιν.

Μέγας Στρατηλάτης καὶ μέγας Ἀρχηγὸς Κράτους ἐσφυρηλατήθη ὑπὸ τῶν περιστάσεων τούτων, ἀλλ' ἔτυχε καὶ τῆς δεούσης παρασκευῆς. Τὰς τέσσαρας γλώσσας, ὅς ἐγνώριζε καὶ ὡς ἰδίᾳ ἐχειρίζετο, ἔμαθεν ἀρχῇθεν τόσον ὥρᾳσι εἶναι αἱ προσαλαΐαι του πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν καὶ Ἑλληνικὸν στρατὸν! Ὁ ἀνὴρ, ὅστις κατ' ἐκλογὴν τοῦ πατρὸς Του, σταθμίσαντος σοφῶς τὴν ἀνατροπὴν Αὐτοῦ, μετὰ τὴν ὑπέροχον κρίσιν, ἥτις διέκρινε τὴν μακρὰν Αὐτοῦ Βασιλείαν, προεκρίθη ὡς παιδαγωγὸς Αὐτοῦ ἦτο ὁ Λύδερς, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε Γερμανὸς ἀξιώματικός, πρῶτης τάξεως ἄνθρωπος ὅμα καὶ ψυχολόγος διακεκριμένος. Οὗτος παρέμεινεν ἐν Ἑλλάδι καὶ μετὰ τὴν διαπαιδαγώγησιν Αὐτοῦ, ἔδωκεν Αὐτῷ τὴν ἐγκυκλοπαιδικὴν μόρφωσιν καὶ ἐπέδρασεν ἐξόχως εἰς τὸ ἦθος Του, ἔχων παρ' αὐτῷ τοὺς κρατίστους Ἑλληνιστὰς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας βαθέως γνώστας, ὡς ἰδίᾳ τὸν Πανταζίδην, καθηγητὴν τοῦ Ἑθνικοῦ Πανεπιστημίου. Τῆς Γαλλικῆς γλώσσης καθηγητὴς ὑπῆρξεν ὁ πολὺς Brissaud, ὅστις ἐδίδασκεν Αὐτὸν καὶ τὴν Γαλλικὴν φιλολογίαν καὶ φιλοσοφίαν, μετὰ τῆς πολυμεροῦς ἐκείνης μορφώσεως, ἥτις τὸν διέκρινεν. Ὁ Brissaud πολλὰκις ἔδωκε γαλλικὰς ἐκθέσεις ἰδεῶν τοῦ νεοῦ Διαδόχου ὡς ὑπόδειγμα εἰς τοὺς ὀμηλικούς Αὐτοῦ συμμαθητάς. Τῆς Ἀγγλικῆς δὲ γλώσσης διδάσκαλος Αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ Dixon, εὐχάριστος ὁμιλητὴς καὶ φίλος. Δύο ἔτι ἄνδρες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, οὓς ἐγνώρισεν, οἱ διακεκριμένοι ἐπιστήμονες Heldreich καὶ Schmidt, οἵτινες εἰσήγαγον τὸν Διάδοχον εἰς τὰ μυστήρια τῆς φύσεως, διδάξαντες τὰ στοιχεῖα τῆς βοτανικῆς καὶ τῆς ἀστρονομίας, συνεπλήρωσαν, μετὰ πολλῶν ἄλλων, τὴν σφρὰν τῶν ἐγκυκλίων μαθημάτων, ὅτινα ὁ νεοφύων ἐπιστήμων περιέλαβεν εἰς τὸν κύκλον τῶν σπουδῶν Του. Τὰ κύρια κεφάλαια τοῦ Πολιτικοῦ Δικαίου ἐβιδάχθη εἰς ἰδιαίτερας παραδόσεις παρὰ τοῦ Στεφάνου Στρέιτ, πρὶν ἔτι μεταβῆ εἰς τὴν Γερμανίαν, ὅπου ἔσχεν ἰδιαίτερα μαθήματα παρὰ τῷ σοφῷ Binding καὶ τῷ μεγάλῳ ἱστορικῷ τῆς Λειψίας καθηγητῇ Mauerpfecher, πλὴν τῆς κλειδῶς καθηγητῶν τῶν Πανεπιστημίων τῆς Λειψίας, καὶ Ἐτελβέργης, ὃν ἤκουσε τὰς δημοσίας παραδόσεις, ἀκολουθῶν οὐτάς τακτικώτατα πολεμικὰ δὲ μαθήματα ἤκουσεν ἐν Βερολίνῳ. Τὰς λεπτομερείας ταύτας σημειῶ ἐνταῦθα, ἵνα βεῖξω τὴν πολυσχιδὴν παιδείαν, ἣς ἔτυχε ὁ Βασιλεὺς. Βαθὺς ἱστορικός καὶ ἐξ ἰδίας κλίσεως καὶ μελέτης, ὑπῆρξεν, ὡς πολλὰκις ἀνέφερον ὁ Λάμπρος, εἰς τῶν καλυπτόμενων Βυζαντινολόγων τῆς Ἑλλάδος.

Μέγας ἀνθρωπος καὶ μέγας Βασιλεὺς ὁ Κωνσταντίνος, τὴν εἰς τὸ καθῆκον προσήλωσιν εἶχεν ἔμφυτον καὶ ἐβιδάχθη καὶ ἐτήρησε μέχρι τέλους ἀπαρεγκλίτως τὴν ὑπακοὴν καὶ αὐτοπειθαρχίαν, ὅς ἠτύχησε νά ἴδῃ θαυμασίως ἐφαρμοζομένας ἐν τῇ Πρωσικῇ Ἀδελφείᾳ, κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς παραδειγματικῆς Βασιλείας τοῦ Αὐτοκράτορος Γουλιέλμου τοῦ Α', ἡξίωσε νά πραγματοποιήσῃ καὶ ἐν τῷ Ἑλληνικῷ στρατῷ. Ἐπὶ τοῦ Διαδόχου τούτου Φρειδερίκου, ὅστις, μετὰ τῆς βαθυνοστάτης αὐτοῦ συζύγου, Ἀγγελίδος τὸ γένος, συνέλεγε πᾶν διὰ ἐκλεκτὸν παρῆχεν ἡ κοινωνία τοῦ Βερολίνου περὶ τοῦ Θρόνου, ἐγνώρισεν ἐπίσης πολλοὺς σημαντὰς τῶν γραμμάτων, τῶν τεχνῶν καὶ τῆς πολιτικῆς.

Μετὰ ταῦτα διδάγματα καὶ ταιαύτας ἐντυπώσεις ἐπαρῆλθεν ἐκ Γερμανίας ὁ Κωνσταντίνος, εὐτυχῆσαι νά φέρῃ μετ' ἑαυτοῦ καὶ τὴν ἐγγονὴν τὴν Γουλιέλμου Α' καὶ θυγατέρα τοῦ Φρειδερίκου, βλαστὸν λαίπυν τῶν περικλεῶν γενῶν τῆς Εὐρώπης, ἥτις καὶ Αὐτῇ, πλήρης ἀγαθότητος καὶ μετὰ τὰς παραδόσεις τοῦ Γερμανικοῦ καὶ τοῦ Ἀγγλικοῦ ἥθους καὶ Θρόνου, κατέτριψε τὸν βίον εἰς τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν ὑψηλὴν κατὰ τὰ μεγάλα κοινωνικὰ ἔργα, ἃ ἐπεχείρησεν, ὑπόδειγμα ἔτι μῆτρὸς κατὰ τὴν ἀνατροπὴν τῶν τέκνων Αὐτῆς.

..

Υπὸ τοὺς καλυτέρους οἰωνοὺς ἀνδρωθεὶς καὶ πολλὰ ἐπὶ ὑπὸ τῆς πείρας διδασχθεὶς διεξήγαγε τοὺς δύο Βαλκανικοὺς πολέμους, ἐν ἀρχῇ μὲν ὡς διάδοχος καὶ ἔπειτα ὡς Βασιλεὺς, ἔχων παρ' Αὐτοῦ τὴν λαμπρὴν τὴν σύνθεσιν Ἑλληνικὸν Ἐπιτελεῖον, ὅπερ ὡς Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς τοῦ Στρατοῦ κατήρτισεν ἐκ τῶν ἀριστέρων ὁ ἴδιος καὶ ὅπερ ἐξόχως δρᾶσαν ἀνά πᾶν βῆμα ἐβοήθησεν Αὐτόν, καὶ Πρωθυπουργὸν τὸν Ἐλευθέριον Βενιζέλον, τὸν μεγαλοπράγμονα Κρήτα πολιτικὸν καὶ διπλωμάτην, πρὸς ὃν ὕστερον διεφώνησεν ἐν τῇ περαιτέρῳ ἐξελλίξει τῶν γεγονότων.

Εἶθε ὁ Θεὸς τῆς Ἑλλάδος νὰ μὴ εἴχῃ τάξει κατὰ τὸν μετέπειτα βίον εἰς ἀντίθετα στρατόπεδα νοστορίας διὰ τὴν κατὰ τὸν Μέγαν Πόλεμον τηρητὴν πολιτικὴν τοὺς δύο τοὺτους ἀνδράς. Καὶ πάλιν ὅμως εἴχε τὴν τύχην ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, εὐμορφῶν ὡς στρατιωτικοὺς συμβούλους νὰ ἐκλέξῃ τοὺς δι' ἀσφαλοῦς κρίσεως καὶ συνείσεως μεγίστης διακρινομένους Βικτωρα Δούσανην καὶ Ἰωάννην Μεταξάν, νὰ δυνηθῇ νὰ κρατήσῃ τὴν Χώραν Του μακρὰν τοῦ φοβεροῦ ἀγῶνος ἐπὶ τριετίαν δλόκληρον καὶ νὰ λάβῃ βοηθοὺς ἐν τῇ Κυβερνήσει τῆς Χώρας τοὺς ἀνδράς ἐκείνους, μεθ' ὧν ἐμεγαλοῦργησε καὶ πάλιν, ἐν εἰρήνῃ συνεχίζων τὸ ἀρξάμενον ἔργον.

Ἐν τῷ πρώτῳ Βαλκανικῷ πολέμῳ, σχεδὸν ὅλα τῇ ἐξορμήσει, ἐκ Κοζάνης, ἠδύναντο νὰ μοὶ τηλεγραφῇ εἰς Βιέννην ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος: «Ἑλλὰς ἐδοξάσθη, γενναῖος στρατὸς ἐδοξάσθη, ἀγαπητὸς μου υἱὸς ἐδοξάσθη. Χάρις Θεῷαν Πρόνοίαν βαίνομεν δοξαζόμενοι ἐμπρός». Καὶ μετ' οὐ πολὺ ὕστερον ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ἔγραψεν ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 3 Δεκεμβρίου 1920: «Μετὰ τὰς καταπληκτικὰς ἐπιτυχίας τοῦ ἡμετέρου στρατοῦ, ἡ ὠφίστη αὕτη ἱκανοποίησις τοῦ υἱοῦ μου τῷ ἀξίξει: πῶς ὠδήγησε τὸν στρατὸν ἀπὸ νίκης εἰς νίκην καὶ πῶς ὕψωσε τὸ γόητρον τοῦ στρατοῦ καὶ ὁλοκληροῦ τοῦ ἔθνους. Καὶ τί σημαίνει διὰ τὸν στρατὸν, διὰ τὰ δυστυχήματα καὶ τὰς ἀπογοητεύσεις τοῦ τελευταίου πολέμου τοῦ 1897 ἐξεδίκησε κατὰ τὸν ἐνδοξότερον τρόπον! Καὶ δι' ἐμὲ τέλος εἶναι ἱκανοποίησις νὰ ἴδω ὅτι ἡ Ἑλλὰς οὕτως ἀνυψώθη εἰς τὰ ὅμματα τοῦ κόσμου καὶ διὰ μίαν ἀνέκτησε πάσας τὰς ἐλπίδας τῶν φίλων τῆς ἐν Εὐρώπῃ. Ἡ μεγάλη ὑπομονὴ μου δὲν ὑπῆγεν εἰς μάτην. Ὁ Θεὸς νὰ δώσῃ καὶ περαιτέρω τὴν προστασίαν Του, ὅπως ἡ Ἑλλὰς εἰς τὸ προσεχές μέλλον ἴδῃ τὰ συμφέροντα αὐτῆς προστατευόμενα. Ἄν ἠδύναντο μόνον αἱ τέσσαρες Δυνάμεις νὰ μείνωσι μέχρι τέλους ἡνωμέναι, τὸ πᾶν θὰ ἦτο κερδισμένον· ἄλλως φοβοῦμαι μήπως τὸ ἀποτέλεσμα δὲν θὰ ἦτο ἀνάλογον μετὰς τὰς θυσίας καὶ τὸ χυθὲν αἷμα». Καὶ τέλος ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ὀλίγον πρὸ τῆς δολοφονίας Του ἐτηλεγράφηε καὶ πάλιν εἰς Βιέννην περὶ τῆς καταλήψεως τῶν Ἰωαννίνων ἐκ Θεσσαλονίκης, ἐξαιρῶν «τὸ ἔσσει τοῦτο ἔνδοξον δι' ὅλον τὸ ἔθνος γεγονὸς, τὸ ὀφειλόμενον εἰς τὸν Διάδοχον καὶ τὸν γενναῖον ἡμῶν στρατὸν».

Πόσον ὑπερήφανος ἐπὶ τῷ υἱῷ ἐτερμάτισε τὸν βίον ὁ ἀείμνηστος Βασιλεὺς Γεώργιος. Αἱ εὐχαὶ Αὐτοῦ δὲν εἰσηκούσθησαν ὡς πρὸς τοὺς συμμάχους. Ὁ δευτέρος πόλεμος ὑπῆρξεν ἀναγκαῖος, ὡς κατακλείς τοῦ πρώτου ἐπιβληθεὶς εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἥτις πάλιν δεῖχθη ἐφάμιλλος τοῦ πρώτου, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου.

Ἄλλ' ἀληθὲς δυστύχημα ἐπέπρωτο νὰ συμβῇ καὶ εἰς τὴν Πατρίδα ἡμῶν διὰ τοῦ Παγκοσμίου Πολέμου. Ἐκεῖ καὶ τί πρῶτον, τί δ' ὕστατον νὰ μνησθῶ περὶ τῶν ἐν τῇ Πατρίδι συμβάντων ἅτινα ἐπηκολούθησαν, ἀποτελοῦντα ὅλην ἐποποιίαν τῶν μετέπειτα γεγονότων. Ἡ ἀφόρητος τραγικὴ δυσπιστία τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, εἰς τὸ ἴδιον συμφέρον καὶ ἴσως εἰς τὴν ἰδίαν ὑπαρξὴν ἀποβλεπουσῶν, καὶ τὰ ἐκ ταύτης ὡς πρὸς τὴν Ἑλλάδα πολεμικὰ μέτρα, ἡ ἐξορία τοῦ Βασιλέως μετὰ τὴν εἰς τὸ χεῖλος τῆς ἀβύσσου τριετίαν, αἱ κατὰ ταύτην φοβεραὶ ἀσθένειαι καὶ ἐγγειρήσεις, ὁ θάνατος τοῦ υἱοῦ τοῦ Βασιλέως, ἡ θριαμβευτικὴ καὶ πανηγυρικὴ ἀποκατάστασις εἰς τὸν Θρόνον, ἡ συνέχισις τῆς ἐκστρατείας μέχρι πρὸ τῶν Πυλῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ, ἡ νέα πάλιν ἀπαμύκρυνσις τοῦ Κωνσταντι-

νου ἐξ Ἑλλάδος, ἡ ἀπαισία καταδίκη καὶ ἐκτέλεσις τῶν ἐξ μεγάλων καὶ ἐκλεκτῶν, ἀγαπητῶν Αὐτοῦ συνεργῶν, καὶ τέλος ὁ ἐν τῇ ξένῃ θάνατος Αὐτοῦ μετὰ τῆς συζύγου καὶ τῆς μητρὸς, εἶναι ἀπλοὶ ἐπικεφαλίδες δραμάτων ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἱστορίᾳ ἢ μεγάλων συγκινήσεων καὶ ἐπιτυχιῶν.

..

Τὰ τρία φέρετρα ἦλθον ἐκεῖ ὅπου ἔδει ἀνέκαθεν νὰ εὕρισκωνται. Αἱ τρεῖς σποδαί ἀναπαύονται ἐπὶ τοῦ πατρίου ἐδάφους, ἡ δὲ μορφή τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου λάμπει ὑπὲρ τὸ πεδίον τοῦ Ἀρεως, ὑπερήφανος καὶ γλυκεῖα.

Ὡς εἶπεν ὁ μέγας ἱστορικός Driault, ὁ βιογράφος τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου, «ἡ ἐπάνοδος τῶν σποδῶν σημαίνει τὴν Παλινόρθωσιν, τὴν Ἐνωσιν, τὴν Συμφιλίωσιν ἢ Ἑλλάς ἀναλαμβάνει ἐν εὐθείᾳ ὁδῷ τὴν σταδιοδρομίαν τῶν μεγάλων αὐτῆς Περωμένων».

Υπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ εὐκλεοῦς ἡμῶν Βασιλέως καὶ Αὐτοῦ δι' ὁμοῦμου δημοψηφίσματος τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ εὕρισκομένου πάλιν, χάριτι θεῇ, ἐπὶ τοῦ Θρόνου αὐτοῦ, ἡ Ἑλλὰς βαίνει πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ εὐρέως ἐκπολιτιστικοῦ ἔργου, ὑπὸ τὴν μεγάλην πνοήν, ἣν ἔδωκεν αὐτῷ ὁ Ἰωάννης Μεταξάς.

Οἱ δὲ Βαλκανικοὶ Λαοί, ἀπὸ τοῦ 1934 ἡνωμένοι, ἐν τῇ Ἐνώσει περιλαβόντες τὴν πρῶν ἀντίπαλον ἀλλὰ φυσικὴν στενὴν φίλην καὶ σῶμαχον, φιλόττην ἀποβάσαν καὶ ἐλπίζοντες νὰ ἴδωσιν ἐαυτοὺς συμπληρουμένους διὰ τῆς Βουλγαρίας, ἥτις δυστυχῶς ἀπ' αὐτῶν ἐπὶ ἐλλείπει, κατὰ τὸ δόθεν τῇ Ἐνώσει ἐν τῇ ἀπλότητι του μεγαλοφυὲς πρόγραμμα, ὅπερ ὁλονὲν εὐρύνεται, ἔχουσι σὺν θεῷ τὸ ἀξιοζήτητον καὶ πλῆρες ἀληθοῦς μεγαλόητος Μέλλον, ὅπερ προεῖδεν ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντίνος.

Γ. ΣΤΡΕΨΤ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Σάν θρύλος. Είκοσι ἔξ ὁλόκληρα χρόνια. Ένας λαός κτυπημένος ἀπὸ ἀτυχήματα στρατιωτικά, ἔστηνε ἕνα εἶδωλο, ἕνα στρατιώτη, ἕνα συστρατιώτη, ἕναν ἀγνὸ ἀγωνιστὴ: τὸν Κωνσταντῖνο.

Δὲν ἦταν Βασιλεὺς. Δὲν ὑπῆρχε ὡς πρόσωπο. Μέσα στὶς Ἑλληνικὲς ψυχές, σὲ κείνους ποὺ ἔπεφταν γιὰ τὴν Πατρίδα, σὲ κείνους ποὺ ἔζησαν γιὰ νὰ ἴδουν μιά μεγαλύτερη Πατρίδα, μιά λέξις ἦταν: Κωνσταντῖνος.

Ἡ λέξις αὐτή, τὸ ὄνομα Κωνσταντῖνος, γιὰ τοὺς ἀγωνιστὰς εἶχε ἀντικαταστήσει τὸ ὄνομα τῆς μάχης. Γιατὶ εἶναι ἀνθρώπινον ὅταν πέφτη κατεῖς ὃ' ἕνα ἀγῶνα, ὅταν πονᾷ ἀπὸ ἕνα τραῦμα, τὴν μάχην νὰ ἱπικαλῆται.

Στὰ χεῖλη ὅλων ἦταν μιά λέξις: Κωνσταντῖνος.

Σάν μιά σκιά γύριζε μέσα στ' ἀντίσκηνα. Τὸν ἔβλεπαν πανταῶς. Τὸν ὥραματιζοντο ὅλοι. Τὸν ἔβλεπαν μαζὺ τοὺς στὸ συσσίτιο, χωρὶς νὰ εἶναι. Τὸν ἔβλεπαν οἱ διπλοσκοποὶ τὴν νύχτα κοντὰ τοὺς νὰ φρουρῇ. Στὴν ἐπίθεσι Τὸν ἀντίκρυζαν καθαρά πρῶτον μετὰ τῶν ἐπιτιθεμένων.

Παντοῦ σάν σκιά ὑπῆρχε ἕνας: ὁ Κωνσταντῖνος.

Ἐνέπνεε, ἐχαλύβδωνε, τοὺς ἀτόλμους παλληκάρια δημιουργοῦσε, τὰ παλληκάρια ἥρωες.

Δὲν κέρδιζε τοὺς συναγωνιστὰς Του μόνον καὶ μόνο γιατί ἦταν στρατιώτης. Τοὺς κέρδιζε γιατί ἦτανε Ἕλληγ ὡς στὰ κατὰβαθα τῆς ψυχῆς Του, ἀπλοῦς, ἀπλούστατος, πονετικός, γιατί ἀγαποῦσε αὐτὸ τὸν κόσμον, γιατί ὑπέφερε μαζὺ του, γιατί μέ μιά λέξι κάθε παλμός Του παλμός τοῦ κόσμου ἦτο, κάθε ἰδανικό Του ἰδανικό ὅλων.

Δὲν ἀγαπήθηκε γιατί ἦτανε νικητὴς· ἀγαπήθηκε γιατί ἦταν ἀνθρώπος, γιατί ἦτανε τὸ Πριγκιπόπουλο ποὺ μεγάλωσε μαζὺ μέ τοὺς ἀγωνιστὰς, τὸ Πριγκιπόπουλο ποὺ ὑπέφερε. Ἦτανε τὸ δνεῖρο, στὸ ὁποῖον ἐπίστευε ἡ Ἑλληνικὴ Φυλή, ὁ θρύλος, ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ θρύλου, ἦτανε ὁ Κωνσταντῖνος.

Ἦταν ἀπὸ εἴκοσι ἔξ ὁλόκληρα χρόνια μαρμαρωμένος ὁ Βασιλεὺς μέσα στὸ Πεδίο τοῦ Θεοῦ τοῦ Πολέμου.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΚΟΤΖΙΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΟΙ-ΔΙΟΙΚΗΤΗ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΙΜΕ

ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΤΟΝΕΥΟΙ 1912—1913. — Ο Κυβερνήτης Νικητής δεξιά της Κολόνας — 1913 (Ελαιογραφία Georges Scott).

ΤΟ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΝ ΤΟΥ ΕΡΓΟΝ

Ὁ Μέγας Στρατηλάτης Βασιλεὺς μας Κωνσταντῖνος ΙΒ' ἦτο, ἀπὸ τῆς παιδικῆς Του ἡλικίας μέχρι τοῦ θανάτου Του, ὁ χαρακτηριστικὸς τύπος τοῦ στρατιώτου. Ἡ πρὸς τὰ στρατιωτικὰ κλίσις τοῦ Κωνσταντίνου ἦτο παιδιόθεν μεγάλη, μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε νὰ δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ Μοῖρα Λαχεῖσις τοιοῦτον κληρὸν ἔδωκεν εἰς τὸν βασιλόπαῖδα Τοῦτον, κατὰ τὴν συμπάρεσίν της εἰς τὴν, ἐν τοῖς παλαιαῖς Ἀνακτόροις τῶν Ἀθηνῶν, γέννησίν Του τὴν 21ην Ἰουλίου 1868.

Τὰ πρῶτα βήματα τῆς στρατιωτικῆς Του σταδιοδρομίας ἐξετέλεσεν ὁ τότε Διάδοχος Κωνσταντῖνος εἰς τὸν στρατῶνα τοῦ ἐν Ἀθήναις 1ου συντάγματος πεζικοῦ, τοῦ φημιζομένου τότε ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα ὡς συντάγματος ὑπεράχου ἀπὸ ἀπόψεως πειθαρχίας καὶ παραστάσεως, εἰς ὃ σύνταγμα κατετάγη ὁ Κωνσταντῖνος ὡς ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ πεζικοῦ τὸν Ἰούλιον 1886, καὶ εἰς ὃ ὑπηρετήσε κατόπιν διαρκῶς μέχρι τοῦ 1892, κατὰ τὴν τελευταίαν μάλιστα διετίαν (1890—1892) διατελέσας διοικητὴς τοῦ συντάγματος τούτου. Ὁ ἀκαμπτος ὁμοῦ καὶ ὁ ξηρὸς χαρακτήρ τοῦ Κωνσταντίνου ἐμφυρηλάτῃ καὶ διεμορφώθη ἐν Γερμανίᾳ, ἐνθα ἐτελειοποίησε τὰς σπουδὰς Του, ὑπηρετήσας ἐπ' ἄρκετόν ἐν τῷ περιωνύμῳ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνῃ 2ῳ συντάγματι πεζικοῦ τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς τοῦ Βερολίνου.

Ὡς ἀνώτατος ἀξιωματικὸς, δηλαδὴ ὡς ὑποστράτηγος καὶ ὡς ἀντιστράτηγος, ὑπηρετήσεν ὁ Κωνσταντῖνος κατὰ τὰ χρονικὰ διάστημα 1892-1897 ὡς διοικητὴς τοῦ τότε ἐν Ἀθήναις 3ου ἀρχηγείου στρατοῦ. Διὰ νὰ γίνωμεν σαφῶς ἀντιληπτοὶ ὑπὸ τῶν συγχρόνων ἐπεξηγοῦμεν ὅτι ἀρχηγεῖα στρατοῦ ὀφίσταντο ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1853—1900, τὸ ἀρχηγεῖον ὁμοῦ στρατοῦ δὲν ἦτο ὄργανον κατὰ τὸν ἀνωτέραν ἐποπτείαν τῆς δημοσίου ἀσφαλείας ἐντὸς τῆς περιοχῆς του. Καθ' ἣν ἐποχὴν ἦτο διοικητὴς ἀρχηγείου στρατοῦ ὁ Κωνσταντῖνος, ὑπῆρχον ἐν Ἑλλάδι τρία ἀρχηγεῖα τὸ τῆς Λαρίσης, τὸ τοῦ Μεσολογγίου, τὸ τῶν Ἀθηνῶν.

Ἡ κατάστασις τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο αὐτόχρημα τελματώδης, δεδομένου ὅτι οὐδεμία οὐσιαστικὴ ἐργασία ἐγένετο εἰς τοὺς στρατῶνας, οὐδεμία ἀπολύτως οὐσιαστικὴ πολεμικὴ παρασκευὴ εἰς τὰ διάφορα ἀνώτατα στρατιωτικὰ γραφεῖα, ἀλλ' ὁ τότε Ἑλληνικὸς στρατὸς ἡσχολεῖτο ἀπλῶς εἰς τὴν τρέχουσαν ὑπηρεσίαν καὶ εἰς τὴν ἐξάσκησιν ὠραίων παραστατικῶν καὶ ἐρρῶθμων κινήσεων δι' ὃ ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦτο εἰς λαμπρὸς στρατὸς παρατάξεων καὶ τελετῶν, ἀλλ' οὐδὲν πέραν τούτου. ἔχων ὁμοῦ ὑπὲρ αὐτοῦ τὸ μέγα προσόν ὅτι ἦτο πειθαρχικώτατος καὶ ἐτήρει μὲ μεγάλον σεβασμὸν τὴν στρατιωτικὴν ἱεραρχίαν, μὴ δίδων τὸ δικαίωμα γνωμῶν καὶ θεωριῶν ἐκ μέρους κατωτέρου πρὸς ἀνώτερον, ἀλλὰ τηρῶν μὲ θρησκευτικὸν σεβασμὸν τὴν θέσιν παντός ἀνωτέρου ἀπέναντι τοῦ κατωτέρου του, ἐξ ἧς νοοτροπίας καὶ διανοητικότητος τῆς τότε

έποχης προήλθε και το αξιοσημείωτον αξίωμα «χειλή ανωτέρου ού ψεύδονται», το κατισχύσαν επί πολλά έτη εν Έλλάδι.

Η ανωτάτη εμφανιζομένη τότε μονάς στρατού ήτο το σύνταγμα ενός εκάστου δυνάμει, συνένωσης δέ και συνεργασία πλειόνων συνταγμάτων, πολλών δέ μάλλον συνάσκησις και μαχητική συνεργασία μονάδων διαφόρων όπων ήτο, κατά την έποχην εκείνην, τί τός άγνωστον.

Όσον δ' άφορά τούς ανωτέρους και ανωτάτους αξιωματικούς, ούτοι ήσαν, εκτός όλιγίστων εξαιρέσεων, τελείως άστοιχείωτοι και άκατάρτιστοι από τακτικής και στρατηγικής άπόψεως. Υπήρχον βεβαίως αρκετοί μεμορφωμένοι αξιωματικοί, τινές μάλιστα λαβόντες τά νάματα εκ ξένων στρατών, εις ους έτελειοποίησαν τάς σπουδάς των, αλλά και ούτοι ήγνούσαν την ύγιη πρακτικήν μαχητικήν έφαρμογήν επί τοσ πεδίου, δι' ο όμίλουν βεβαίως περί μαζών του πυροβολικού ή περί ήρωϊκών έφόδων και έπελάσεων του Γαλλογερμανικού πολέμου 1870, άλλ' ήγνούσαν την επί του έδάφους χρήςιν και δράσιν ενός λόχου ή τάγματος ή μιάς πυροβολαρχίας. Ταύτα δέ πάντα, διότι εκπαιδεύσεις στέλεχών επί του χάρτου και επί του έδάφους δέν έγινον κατά τός έποχάς εκείνας.

Έξήλασμεν βεβαίως εκ του θέματος μας, αλλά τό έπράξαμεν διά νά καταδείξωμεν εις τό Πανελλήνιον ποία τις ήτο ή κατάσταση τοσ στρατού, καθ' ήν έποχην ήγένετο ο Κωνσταντίνος ανώτατος αξιωματικός, και συνεπώς θά τονίσωμεν καλώς τό ότι, καίτοι ο τότε Διάδοχος Κωνσταντίνος ήτο εις των τριών ανωτάτων διοικητών του στρατού, μόλα ταύτα δέν ήδυνήθη νά παρουσιάσ η εξαρετικήν τινα δράσιν, καθ' όσον τό όλον στρατιωτικόν σύστημα της έποχής εκείνης ήδράνει και έσχηκε εντός του τέλους. Σημειωτέον δέ καλώς ότι οι τότε κυβερνώντες ούδέποτε ήθέλησαν ν' αναμείξωσι τον Κωνσταντίνον εις έργασίας τινάς γενικωτέρας και συγκεντρωτικώτερας φύσεως, τόσον μάλλον, διότι ούτε καν οι άρμόδιοι κυβερνώντες ήσυχολούοντο ποτέ επί τούτων ζητημάτων. Δι' ο, ο Κωνσταντίνος ήτο τελείως άνεύθυνος διά την τότε κατάστασην του στρατού, συνεπώς και διά την ήτιαν του 1897, περί ής όμιλούμεν κατωτέρω.

Έν ούτως είχαν τά πράγματα, και πολεμικός Έλληνικός στρατός κατ' ούσαν δέν ύπήρχε, μόλα ταύτα, εύρεθέντες οι κυβερνώντες τώ 1897 υπό την μεγάλην πίεσιν της κοινής γνώμης, όποδουλιζομένης υπό της γνωστής Έθνικής Έταιρίας, απέφασαν την παράτολμον εκείνην άπόβασιν εις Κρήτην, τον Φεβρουάριον 1897, χωρίς ν' αναμειρήσωσιν ότι ή τιαύτη ένέργεια θά συμπαρέσυρε μοιραίως ολόκληρον την Έλλάδα εις πόλεμον κατά της Τουρκίας. Αφ' ού λοιπόν έτελειώθησαν καθ' όλον τό χρονικόν διάστημα από Ιανουαρίου μέχρι Μαρτίου 1897, αφ' ενός μέν μία πρωτότυπος έπιστράτευσις (εισδοχικά κλήσεις διαφόρων κλάσεων έφέδρων), αφ' έτέρου δέ μία καθ' όλυσιν (σχοινοτενης) στρατηγική παράταξις του Έλληνικού στρατού κατά μήκος της όλης όροθετικής γραμμής, μέ μεγίστην μάλιστα άνάμειξιν των μονάδων, διετάχθη περί τά μέσα Μαρτίου 1897 ο Διάδοχος Κωνσταντίνος νά μεταβή εις Λάρισαν όπως αναλάβη την άρχιστρατηγίαν του εν Θεσσαλίαι στρατού, ήν και ανέλαβε την 17ην Μαρτίου. Η κατάσταση, ήν εύρεν ο τότε Διάδοχος, ήτο κυριολεκτικώς άθλία από πάσης άπόψεως, καθ' όσον ούτε σχέδιον έπιχειρήσεων ούτε κατάλληλος συγκέντρωσις ύπήρχον. Ούδεν άλλο ήδύνατο νά πράξη ο Κωνσταντίνος ειμή μόνον νά προσπαθήσ η νά δώσ η κατάλληλόν τινα στρατηγικήν συγκέντρωσιν, δι' ο έξέδωκε τάς δεούσας διαταγάς, άλλ' ή έπελθούσα την 5ην Απριλίου 1897 κήρυξις του πολέμου εκ μέρους της Τουρκίας παρεκάλυψε την πλήρη έκτέλεσιν των διαταγών του Διαδόχου.

Αυστυχώς, ή εξέλιξις των εν Θεσσαλίαι έπιχειρήσεων απέβη άτυχής εύθους εξ άρχης, διότι εν ο ή 3η ταξιαρχία του Ρεβένη κατώρθωσε κατά τάς 6 έως 8 Απριλίου ν' άποκρούσ η την εκ Δαμάσι εισβολήν των Τούρκων, την, ως γνωστόν, άποτελου-

σαν τό βασικόν Τουρκικόν σχέδιον δι' εισβολήν εντός της Θεσσαλίας, ή εν τη διαβάσει της Μελούνας 2α ταξιαρχία, όχι μόνον δέν άπεπειράθη ν' άποκρούσ η την διά της εν λόγω διαβάσεως εισβολήν των Τούρκων, την άναληφθείσαν υπό του Τούρκου άρχιστρατήγου, έμα ως είδεν ούτος ότι ή διά Δαμάσι εισβολή άπετύγχανεν, άλλά και υπεχώρησεν αύταβούλως προς την Θεσσαλικήν πεδιάδα. Πάσαι δ' αι διαταγαί του Διαδόχου περί άνακαταλήψεως των θέσεων της Μελούνας δέν έξετελέσθησαν, καθ' όσον όπαντες οι διοικηταί των μονάδων είχαν την πεπλανημένην γνώμην ότι ή μόνη δυνατή άμυνα ήτο ή πρό της Λαρίσης. Απαξ έπελθούσης της εκ των συνόρων υποχώρησης των Έλλήνων, άπασαι αι κατόπιν προσπάθειαι του Διαδόχου περί συγκρατήσεως ώρισμένων θέσεων απέβησαν άκαρποι. Αμα εύρέθη ο Διάδοχος πρό τιαούτης οίκτηας καταστάσεως, διατάξε την πρωίαν της 12ης Απριλίου την προς Φάρσαλον υποχώρησιν. Έν Φαρσάλω, ή ύχ η των Έλληνικών όπων δέν ήλλαξεν, ή δέ μάχη του Δομοκού της 5ης Μαΐου, εν ο θά ήδύνατο ίσως ν' άποβή εύτυχής διά τούς Έλληνας, εν τούτοις δέν ύπήρξε τιαούτη, διότι, μετά την αύτόβουλον έγκατάλειψιν των θέσεων του Κασσιδιάρ η εκ μέρους των άμυνωμένων Έλληνικών στρατευμάτων, ήπειλήθη υπερκέρσις του πρό του Δομοκού Έλληνικού στρατού, όποτε ήναγκάσθη ο Διάδοχος νά διατάξ η την νύκτα 5-6 Μαΐου την προς Ορθριν υποχώρησιν. Ως ήτο φυσικόν, ή τιαούτη ήτις των Έλλήνων έλύπησεν υπερβολικά τον Διάδοχον Κωνσταντίνον, καίτοι δναι άπάντη άνεύθυνον, καθ' ο εύρεθέντα μίαν καλήν πρωίαν του Μαρτίου 1897 επί κεφαλής στρατού, όχι μόνον όλιγαριθμού εν σχέσει προς τον Τουρκικόν όγκον, άλλά τό πάντων κόριν άσυντάκτου, άνοργανώτου και τελείως άκαταλλήλου προς πόλεμον. Έν μιθ' λέξει, διά του όργάνου, του δοθέντος Αύτφ υπό της Πολιτείας, ήτο φάσις άδύνατον εις τον Κωνσταντίνον νά διεξαγάγ η εύτυχ ή πόλεμον.

Πρός στιγμήν, ή αίγλη του Κωνσταντίνου ήμαυρώθη κάπως, και ο έως τότε λαοφιλήτος Διάδοχος είχε περιτείσει εις την δυσμένειαν του Έλληνικού λαού, άλλά ταχύτατα ανένηκεν ο Έλληνικός λαός και κατείδε τό άδικον της έπιρριφθείσης επί των όμων του Κωνσταντίνου εύθύνης, δι' αυτό δέν τερήλθεν ούδ' εν έτος περίπου από της ήτις, και ίδου άμέσως ο Κωνσταντίνος άνακτήσας την αίγλην Του και έπανευρών πάλιν την άγάπην του λαού Του.

Διά νά καταδείξ η έναργώς ο Κωνσταντίνος τό πόσον άδικος ύπήρξεν ή κατ' Αύτου προσωριν ή μήνις, έπεζήτησε νά όργανώσ η Αύτος στρατόν, άντάξιον του προορισμού του και δυνάμενον εν καιρō νά διεκδικήσ η τά δίκαια του Έλληνισμού. Αι Υψηλαί αύται πρωτάσεις εύρον εύήκοον τό ούς του τότε μεγάλου πρωθυπουργού άειμνήστου Γεωργίου Θεοτόκη, δι' ο ώργανώθη τότε μία ανώτατη διοίκησις του στρατού, άποκληθεύσα «Γενική Διοίκησις του στρατού», ής την άρχηγίαν ανέλαβεν ο Διάδοχος Κωνσταντίνος κατά Σεπτέμβριον 1900. Τό ανελήφθεν τότε υπό του Κωνσταντίνου έργον ήτο γιγαντιαίον, καθ' όσον, αφ' ενός μέν έχανον άκόμη αι πληγαι του 1897, αφ' έτέρου δέ, δέν έπρόκειτο περί αναδιοργανώσεως του στρατού, άλλά περί της έκ βάθρων όργανώσεως στρατού. Ο Κωνσταντίνος όμως έπέδωθε μετά θερμής εις τό έργον τοούτο.

Έπειδή όμως οι σύγχρονοι, αν μη άγνοούσι, πάντως έχουσιν άμυδράν γνώσιν της τότε καταστάσεως, και είναι άδύνατον νά φαντασθώσι την τότε χαώδη κατάστασην του στρατού, δι' αυτό τονίζωμεν καλώς ότι ώργανωμένοι μεγάλοι μονάδες δέν ύπήρχον, άλλ' ύπήρχον αύτοτελή τάγματα και συντάγματα των διαφόρων όπων άνευ ούδενός όργανικού δεσμού μεταξύ των' έπιτελεία, υπό την κυριολεξίαν, του όρου, δέν ύπήρχον, διότι, ναι μέν εις τά χαρτιά ανεγράφοντο αξιωματικοί έπιτελείου από του 1833, άλλ' ούτοι ύπηρετούν εις διαφόρους ύπηρεσίας, καθ' όσον έπιτελική ύπηρεσία, της σημερινής έννοίας, δέν διενηργείτο ούτε παρ ά τω ύπουργείω Στρατιωτικών, παρ' ο ύπήρχε τυπικώς ύπηρεσία καλούμένη «επιτελική ύπηρεσία».

ρεσίας», ούτε παρά ταίς διαφόροις μονάσι τοῦ στρατοῦ. Κατὰ φυσικὸν λόγον, δὲν ὑπῆρχον ἕως τότε οὔτε σχέδια ἐπιστρατεύσεως, οὔτε τὰ συναφῆ σχέδια στρατηγικῆς συγκεντρώσεως, κτλ. κτλ. Ἐξήλθομεν καὶ πάλιν τοῦ θέματος, ἀλλὰ τὸ ἐπράξαμεν διὰ τὸ ν' ἀντιληφθῶσι καλῶς οἱ σύγχρονοι τοὺς ἄθλους τοῦ Κωνσταντίνου.

Ἄμα ἀνέλαβεν ὁ Κωνσταντῖνος τὴν Γενικὴν Διοίκησιν τοῦ στρατοῦ, τὸ πρῶτον μέλημά Του ὑπῆρξεν ἡ ἐμπέδωσις τῆς πειθαρχίας καὶ τῆς τάξεως ἐν τῷ στρατῷ καὶ κυρίως ἡ ἀπόκτησις ἐμπιστοσύνης τοῦ στρατοῦ ἐφ' ἑαυτόν. Τῷ 1904 ὠργάνωσε σὺν ἀξιωματικῶν ἐπιτελείου, εἰς ὃ ἀνεθεσε τὴν ἐκτέλεσιν πραγματικῆς καὶ οὐσιαστικῆς καθαρῶς ἐπιτελικῆς ὑπηρεσίας παρὰ ταίς διαφόροις μονάσι τοῦ στρατοῦ ἡ ἐποχὴ αὕτη εἶναι χαρακτηριστικὴ διὰ τὴν ἐπιτελικὴν ὑπηρεσίαν, διότι τότε μόνον ἤρχισε διὰ πρώτην φοράν ἐκτελουμένη πραγματικὴ ἐπιτελικὴ ὑπηρεσία. Τῷ 1904 ἐξέδωκεν ὀργανισμόν στρατοῦ ἐπὶ σταθερῶν καὶ ὀγιῶν βάσεων σπριζόμενον, φερόμενον δ' ἕκτοτε ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ὁργανισμὸς τοῦ Διαδόχου» καὶ χρησιμεύσαντα ἕκτοτε ὡς βάσις ἀπάντων τῶν μετέπειτα ὀργανισμῶν στρατοῦ. Τῷ 1907 ἐξεδόθη διὰ πρώτην φοράν ἐν Ἑλλάδι σχέδιον ἐπιστρατεύσεως μετὰ τὰ συναφῆ, ἥτοι σχέδια στρατηγικῆς συγκεντρώσεως, στρατηγικῶν μεταφορῶν, ἐπιτάξεων, κτλ. καὶ εὐθὺς ἀμέσως ἤρχισαν αἱ δοκιμαστικαὶ ἐφαρμογαὶ αὐτῶν. Τῷ 1907 ἐξωπλίσθη ὁ στρατὸς μετὰ τὸ ἐπαναληπτικὸν πυφίκιον Μάνλιχερ, τῷ δὲ 1909 ἐξωπλίσθη το πυροβολικὸν διὰ τοῦ ταχυβόλου πυροβόλου Σνάιντερ. Ἡ ἐκγύμνασις καὶ ἡ ἐκπαίδευσις τοῦ στρατοῦ ἦσαν ἐν τῶν διαρκῶν μελημάτων τοῦ Διαδόχου, δι' ὃ ταῦτα ἐξετελοῦντο ἐν ταῖς στρατιῶσιν ὑπὸ τὴν ἀμεσον, δυνατόν εἰπεῖν, ἐπιβλεψίν του, τὸ δ' ἐπιφράγμα τῆς ἐκπαίδευσεως ἦσαν αἱ ἐκάστοτε ἐκτελοῦμεναι μεγάλαι ἀσκήσεις, ὡς αἱ ἐκτελεσθεῖσαι παρὰ τὸν Παρινασσὸν τῷ 1904, εἰς Μεσόγεια Ἀττικῆς τῷ 1907, παρὰ τὸ Μενίδι τῆς Ἀττικῆς τῷ 1908. Ἀπὸ τοῦ 1908 ἤρχισε σοβαρὰ ὀχύρωσις τῶν παραμεθερίων ἐπαρχιῶν Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου ληπτέον δὲ καλῶς ὅτι ὅψιν διὰ τότε ἤρχισε διὰ πρώτην φοράν ἐκτελουμένη πραγματικὴ ὀχύρωσις, διότι ἅπασαι αἱ κατὰ τὰς προηγούμενας ἐποχὰς διατυμπανισθεῖσαι παρέμενον ἀνεκτέλεστοι εἰς τὰ χαρτιά, ὡς π. χ. αἱ σοφαὶ γνώμαι καὶ τὰ λαμπρὰ σχέδια τοῦ παγκοσμίου φήμης ὀχυρωτικοῦ, στρατηγικοῦ Μπριαζμόν τῷ 1883, καθὼς καὶ αἱ τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ Βοσσέρ, πρώτου ὀργανωτοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ περὶ τὸ 1885.

Τοῦθ' ὅπερ χρῆζει ὁλως ἰδιαίτερας μνείας, εἶναι ἡ ἀρξαμένη κατὰ τὸ 1906 ἐκπαίδευσις τῶν ἀνωτέρων στελεχῶν, καθ' ὅσον ἤρχισαν ἐκτελοῦμεναι ἀσκήσεις ἐπὶ τοῦ χάρτου (πολεμικὸν παίγνιον). Δὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀντιπαρέλθωμεν τὸ ὅτι τῷ 1908 ἐγένετο ἐν ταῖς Ἀνακτόροις, ἐπὶ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου, μελέτη στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων ἐν Μακεδονίᾳ δι' ἀσκήσεων ἐπὶ τοῦ χάρτου ὑπὸ τοῦ Διαδόχου, ὅφ' ἀπάντων τῶν Πριγκίπων καὶ ὑπὸ τινῶν ἐπιλέκτων ἐπιτελικῶν ἀξιωματικῶν, ἥτις μελέτῃ ἐφηρμόσθη ἐν γενικαῖς γραμμαῖς κατὰ τὸν πρῶτον Βαλκανικὸν πόλεμον, ἥτοι κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν τοῦ 1912.

Αὐτὸ εἶναι ἐν συνόψει τὸ γιγαντιαῖον ἔργον τοῦ Κωνσταντίνου, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Γενικῆς Διοικήσεως τοῦ στρατοῦ, ἔργον, δι' ὃ ἀπαιτεῖτο ἱτάν τις, δεδομένου ὅτι σὺν ταῖς ἄλλαις, ἔπρεπε νὰ κατορθώσῃ ὁ Κωνσταντῖνος ὅπως ἀποβάλλωσι καὶ ἐξοστρακίσωσιν ἀπὸ τῆς διανοητικότητος τῶν οἱ τότε ἀξιωματικοὶ ὀρισμένας σαθράς καὶ πεπλανημένας ἀντιλήψεις ἐπὶ διαφόρων ζητημάτων, ἰσχυράς ἐπὶ 70εῖαν ὄλην, ὡς π.χ. τὴν ἀποστρατεύσεως ἢ τῆς στασιμότητος ἀξιωματικῶν προερχομένων ἐκ τοῦ Στρατιωτικοῦ Σχολείου Εὐελπίδων, τὸ τῆς κατ' ἀπόλυτον ἐκλογὴν προαγωγῆς εἰς τοὺς ἀνωτέρους βαθμούς, τὸ τῆς τοποθετήσεως καλῶν ἀξιωματικῶν εἰς θέσεις ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν, κτλ., εἶναι δὲ γνωστὸν εἰς πάντας τοὺς ὑπηρετήσαντας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ποῖα ἀντίδρασις ἐπῆλθε κατὰ τῶν λαμπρῶν τούτων μέτρων τοῦ Κωνσταντίνου.

Γνωστὴς οὖσης τῆς στιβάρως χαρὸς τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου, φυσικὴ συ-

ΓΙΑΝΝΕΝΑ

νέπεια ἦτο τὸ ν' ἀρχίσωσι δημιουργοῦμαι δυσφορίαι παρὰ τῷ στρατῷ. Ἀποτελεσμα ὑπῆρξε τὸ νὰ ἐκτραχῇ τὴν 15ην Αὐγούστου 1909 ἡ ἐπάρτατος Ἐπανάστασις τοῦ Γουδι, ἐξ ἧς ἐξεπηγασαν ὅπαντα τὰ μετὰ πινὰ ἔτη ἐνοκλήματα ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος δεινὰ καὶ δυστυχήματα, καθ' ὅσον τὸ πλήρες μικροβίων γάλα τοῦ 1909 ἐγαλούχησε τὴν τότε νεωτέραν γενεάν, καὶ δι' αὐτὴν ἐδηλητήρῃσεν. Εὐτυχῶς ὁμως, σήμερον ἔχει ἐπιτευχθῇ ἡ ἐξυγιάνσις τῆς συγχρόνου γενεᾶς, καθ' ὅσον τὸ παρεχόμενον αὐτῇ γάλα εἶναι ἀποστειρωμένον πλήρως. Ἐπειδὴ τὸ πρωτορχικὸν αἷτημα τοῦ τότε Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου ἦτο ἡ κατάργησις τῆς Γενικῆς Διοικήσεως τοῦ στρατοῦ, δι' αὐτὸ δὲ Διάδοχος Κωνσταντῖνος συντετριμμένος καὶ βλέπων τὸ ἔργον Του ἀνακοπτόμενον, ἀπεχώρησεν οἰκιοθελῶς ἐκ τῆς Γενικῆς Διοικήσεως καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν Ἀλλοδαπὴν, ἐνθα παρέμεινεν ἐπ' ἀρκεῖόν. Δὲν ἐβράδυνεν ὁμως ν' ἀναγνωρισθῇ ὡς ἀπάντων, καὶ δι' ὅπ' αὐτῶν τούτων τῶν ἐκπροσώπων τοῦ Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου, ὅτι ὁ μόνος ἐνδεδειγμένος ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ ἦτο ὁ Κωνσταντῖνος· δι' αὐτὸ τὸν μὲν Ἰούνιον 1911 ἐθεοπίσθη θείας Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τοῦ στρατοῦ, τὸν δὲ Μάρτιον 1912 διωρίσθη Γενικός Ἐπιθεωρητὴς ὁ τότε Διάδοχος Κωνσταντῖνος.

Ἀμα ὡς, λήγοντος τοῦ θέρους 1912, ἤρχισε νὰ διαφαίνεται ὅτι ὁ πόλεμος ἦτο ἐπὶ θύραις, εὐθὺς ἀμέσως τὸ Πανελλήμιον καὶ ὁ στρατὸς σύμπας ἤρξαντο στρέφοντες τὸ βλέμμα πρὸς τὸν λυσιφίλον Κωνσταντῖνον, ὡς μέλλοντα ἀρχιστράτηγον τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Τὴν 5ην Ὀκτωβρίου 1912 ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς προσεπέρασε τὴν Μελοῦναν, καὶ τοιοῦτοτρόπως ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἔπαυσε πλέον ἡ Μελόνα νὰ συμβολίζῃ τὴν ἥτιαν τοῦ 1897, καὶ ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἤρχισεν ὁ Κωνσταντῖνος περυγίζων πρὸς τὴν νίκην καὶ τὴν δόξαν.

Τὴν 8ην Ὀκτωβρίου εὐρίσκειτο ὁ Διάδοχος πρὸ τῆς τοποθεσίας τοῦ Σαραντάπορου, τὴν δὲ νύκτα 9—10 Ὀκτωβρίου κατέλαβε ταύτην, ὅθλα δὴ ἀπώθησε τοὺς Τούρκους καὶ ἐξέβλασε σιενωπὸν, θεωρουμένην μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὡς ἀπόρητον, συμφῶνως ταῖς γνώμας ἀπασῶν τῶν στρατιωτικῶν κορυφῶν τῆς Εὐρώπης, ὅπως δ' ἰδιαίτερος τῶν εἰδικῶς μελετησάντων τὰ πράγματα, Γάλλου στρατηγοῦ Βοσσέρ, πρώτου ὀργανιστοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ πρὸ 50ετίας, καὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ παγκοσμίου φήμης Γερμανοῦ στρατηγοῦ Φὸν ντέρ Γκόλτε, ὀργανωτοῦ τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν, τοῦ τελευταίου μάλιστα τούτου εἰπόντος καὶ γράψαντος ὅτι «Ἐὰν οἱ Ἕλληνες ἀπεπειρῶντο νὰ ἐκβιάσωσι τὸ Σαραντάπορον, τὸ Σαραντάπορον θὰ καθίστατο ὁ τάφος τῆς Ἑλλάδος». Ἐπρεπε νὰ συντελεσθῇ ἡ νίκη τῆς 9ης Ὀκτωβρίου 1912, δια νὰ ἴδῃ σύμπας ὁ Κόσμος ὅτι τοποθεσίαι ἀπόρηται δὲν ὑπῆρχον διὰ τὴν Στρατηλάτην Κωνσταντῖνον.

Μετὰ τὴν μάχην τῶν Γιαννιτσῶν, 19ην καὶ 20ην Ὀκτωβρίου, προὐχώρησεν ὁ Κωνσταντῖνος πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Θεσσαλονίκης, ἀκολουθήσας τὴν ἰδίαν ὁδὸν, ἣν πρὸ 482 τότε ἔτῶν εἶχεν ἀκολουθήσει ὁ Σουλτάνος Μαυράτ Β', ὁ κατακτήσας τὴν Θεσσαλονίκην τῷ 1430.

Μέχρι τῆς 15ης ὥρας τῆς 26ης Ὀκτωβρίου, ὁ Διάδοχος ἐφρόνει ὅτι ἦτο ὁ μόνος Σύμμαχος, ὅστις προὐχῶρει πρὸς Θεσσαλονίκην, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὥραν ταύτην ἐπληροφορήθη διὰ πρώτην φοράν ὅτι ἡ 7η Βουλγαρικὴ μεραρχία, ἡ προχωρήσασα πρὸς νότον διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Στρυμόνος καὶ διελθοῦσα διὰ τῆς γεφύρας Ὀρλιακο, κατηρθύνετο ἤδη πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην. Ὅπως δὴποτε, ὁ ὑπὸ τὸν Διάδοχον Κωνσταντῖνον Ἑλληνικὸς στρατὸς κατέλαβε πρῶτος τὴν Θεσσαλονίκην, προηγθεὶς τοῦ Βουλγαρικοῦ στρατοῦ κατὰ μίαν περίπου ἡμέραν, δεδομένου ὅτι, κατὰ τὴν ὥραν τῆς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καταλήψεως τῆς Θεσσαλονίκης, τὰ μέλλον προκεχωρημένα τμήματα τῶν Βουλγάρων ἀπείχον ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης περὶ τὰ 30 περίπου χιλιόμετρα. Σχετικῶς μὲ τὸ ζήτημα τῆς καταλήψεως τῆς Θεσσαλονίκης, ἐπιβάλλεται ν' ἀσοληθῶμεν ἐπὶ μιάς αὐσιωδεστάτης λεπτομερείας, καθ' ὅσον ὑπῆρξαν

καλοθεληταί τινες, θέλησαντες να υποστηρίξωσιν ότι η κατάληψις της Θεσσαλονίκης δεν όφειλεται εις τόν Κωνσταντίνον, άλλα εις τας προτροπάς της τότε Έλληνικής κυβερνήσεως. Οδέν τούτου άνακριβέστερον. Είναι τοις πάσι γνωστόν ότι η διοίκησις παντός στρατού, διοικουμένου υπό του Κωνσταντίνου, ήτο πάντοτε έργον άτοκλειστικών Ιδίων Του, εις δ δεν επέτρεπε την έλαχίστην άνάμειν εις ούδέν. Έν και μόνον βλέμμα επί της κάτωθι περικοπής του προς τόν τότε υπουργόν των Έξωτερικών της Έλλάδος έγγραφου του άρχιστρατήγου Κωνσταντίνου άρκει διά να πείση τούς πάντας περί του ότι τά πάντα έξεπορεύοντο έκ του Κωνσταντίνου: «Παρακαλώ Ψμάρ δπως, εύσερεστούμενος, μη προσπαθήτε δπως επηρεάζητε την διεύθυνσιν των επιχειρήσεων».

Δέν επιτρέπεται ν' αντιπαρέλθωμεν έν χαρακτηριστικών σημείον της δράσεως του Κωνσταντίνου κατά τόν Ιον Βολκανικόν πόλεμον του 1912. Άμα ως την 30ην Όκτωβρίου 1912 εύρέθησαν οι Τούρκοι επί της άνοχυρώτου κατά την εποχην εκείνην τοποθεσίας της Τσατάλδζας, εύθως άμέσως προέτεινεν ο Κωνσταντίνος δπως ενισχυθί δ άπέναντι της Τσατάλδζας Βουλγαρικός στρατός διά τριών Έλληνικών μεραρχιών και ινών Σερβικών μεραρχιών, ίνα τωιστοτρόπως έκβιασθί επειγόντως η τοποθεσία της Τσατάλδζας, πριν η προφθάσιν να άχυρωθί αυτή υπό των Τούρκων. Δυστυχώς όμως, οι Βούλγαροι δεν άπεδέχθησαν τας Έλληνικάς προτάσεις. Εάν εισηκούετο η γνώμη του Κωνσταντίνου, θά επήρχετο άναμφισβήτητος η έλωση της Κωνσταντινουπόλεως κατά Νοέμβριον 1912, και τότε η τύχη των Βαλκανικών πολέμων θά ήτο πολύ εύνοικότερα διά τούς Συμμάχους.

Μετά την κατάληψιν της Θεσσαλονίκης ανέλαβεν εύθως άμέσως ο Κωνσταντίνος τας προς Μοναστήριον επιχειρήσεις, τας φερομένες υπό τόν άνομα «Επιχειρήσεις του Όστρόβου».

Επειδή μέχρι των άρχων 1913, ή έν Ήπειρω κατάστασις έχρόνιζε, δι' αυτό διετάχθη ο τότε Διάδοχος Κωνσταντίνος ν' αναλάβη Αυτός την εκπόρθησιν των Ίωαννίνων, άνομασθείς τότε Γενικός Άρχιστράτηγος του Έλληνικού στρατού. Άναλαβών ο Κωνσταντίνος την διοίκησιν του έν Ήπειρω στρατού την 17ην Ιανουαρίου 1913, έπενόησε τό λαμπρόν σχέδιον της δι' αίφνιδισμον επιθέσεως έκ του άριστερου, δηλα δη κατά του δεξιού Τουρκικού πλευρού (του δυτικού), όπερ, τεθέν έν έφαρμογή κατά της 18ην και 19ην Φεβρουαρίου, επέφερε την άμεσον πτώσιν του έρηνικού Μπιζανίου και την εύθως άμέσως άλωσιν των Ίωαννίνων την πρωΐαν της 20ης Φεβρουαρίου 1913. Δυστυχώς, πολλάί στρατιωτικάί και πολιτικά δολοπλοκίαι έξυφάνθησαν υπό των γνωστών καλοθελητών και επί του ζητήματος του σχεδίου επιχειρήσεων, του επενεγκόντος την άλωσιν των Ίωαννίνων. Τό άναμφισβήτητον γεγονός είναι τό ότι τό σχέδιον του Κωνσταντίνου έβασίζετο εις την άπόφασιν δπως, άντι του έως τότε διαρκώς έφαρμοζομένου σχεδίου της μετωπικής επιθέσεως της πάντοτε άποτυχούσης, έφαρμοσθί σχέδιον εκπορθήσεως των Ίωαννίνων διά καταλήλου στρατηγικού πλευρικού έλιγμου. Πάντα δέ τά έξυφάνθέντα κατά του γρήγρου του Κωνσταντίνου, ότι δηλα δη ήκολούθησεν Ουτός γνώμας και ιδέας, ριφθείσας υπό άλλων πρό του Φεβρουαρίου 1913, είναι καθαρά φληναφήματα. Μετά την άλωσιν των Ίωαννίνων, προήχθη ο τότε Διάδοχος Κωνσταντίνος εις τόν βαθμόν του στρατηγού, δηλα δη εις βαθμόν όν έν Έλλάδι έφερε τότε μόνον ο Βασιλεύς.

Μετά την επιμυθισσαν δολοφονίαν του έθνομάρτυρος Βασιλέως Γεωργίου Α' την 3ην Μαρτίου 1913 έν Θεσσαλονίκη, ανήλεον εις τόν Θρόνον ο Κωνσταντίνος, θεσπίσας αύθωρην τόν τίτλον «Βασιλεύς Κωνσταντίνος ΙΒ'», καθ' ο θεωρήσας την έν τη συγκρόνφ «Έλλάδι βασιλείαν» ως συνέχειαν της παλαιάς Βυζαντινής αυτοκρατορίας μας.

Λόγφ της έπιπολαιότητος των κυβερνώντων τφ 1912, των ούδέν έξασφαλισάντων υπέρ της Έλλάδος, επήλθεν άβυσσώππιος η άνάγκη του 2ου Βαλκανικού

πολέμου κατά δέ τας περί της άνάγκης τούτης συζητήσεις, έρριψεν ο Βασιλεύς Κωνσταντίνος την ήρωϊκήν σπάθην Του επί της τολαντευομένης πλάστιγγος και άνεφώνησε τό γνωστόν ρητόν του Κίσαρος «δ κύβος έρρίφθη», παρά τας έπιμόνους άντιρρήσεις των τότε κυβερνώντων.

Μετά την έκαοθάρισιν της Θεσσαλονίκης από των Βουλγάρων, ήρτισεν άμέσως η προς βορράν ραγδαία προέλασις του Έλληνικού στρατού, όποτε επήλθεν η ήρωϊκή νίκη του Κιλίκις τας 19—21 Ιουνίου 1913. Επηκολούθησεν η πασίγνωστος ραγδαία προέλασις διά Κρέονας και Πετούβου, η δώσασα την νίκην εις τά Έλληνικά όπλα. Δι' δ, την ήμέραν της άνοκωχης, την 18ην Ιουλίου 1913, ο Έλληνικός στρατός εύρέθη εις πολύ μικράν απόστασιν από της παλαιάς Βουλγαρικής μεθορίου.

Επειδή τά των Βαλκανικών μας πολέμων 1912—1913 είναι άμυδρώς γνωστά από των συγχρόνων Έλληνοπαίδων, δι' αυτό τονίζομεν ότι ο 2ος Βαλκανικός πόλεμος, ήτοι ο Έλληνοβουλγαρικός του 1913, άποτελεϊ τό ζενιθ της πολεμικής δράσεως του Κωνσταντίνου, καθ' ο έφφομόσαντος κατά τόν πόλεμον τούτον στρατηγικούς έλιγμούς θαυμασίους και έντίχρους. Ούδένα πρέπει να διαφεύγί τό ότι αι περίλοιποι νικαι των Βαλκανικών πολέμων 1912—1913 όφειλονται εις την στρατηγικότητα του Κωνσταντίνου άφ' ένός, και εις τόν άφθαστον ήρωϊσμόν, την υπέροχον άνδρείαν και την άπεριόριστον γενναιοφυχίαν των τέκνων του Έλληνικού λαού, των αίστηλάτουμένων έκ του ότι είχαν άρχιστράτηγον τόν Κωνσταντίνον άφ' έτέρου.

Ο Κωνσταντίνος, έκτος των στρατιωτικών προσόντων Του, είχε τό μέγα προσόν του ότι κατόρθωσε να καταστή τό Ίνδαλμα του στρατού Του και συγχρόνως να έμπνεύσιν τόν στρατόν Του εις τό ν' άποκτήσιν πλήρη έμπιστοσύνην εις Αυτόν, εις τρόπον ώστε να δύνάται ο Στρατηλάτης να έκδώσιν έν πάση στιγμή διαταγήν τινα, ως π.χ. την μνημειώδη εκείνην διαταγήν της 21ης Ιουνίου 1913: «Καταδιώξατε άπηνδς τόν έχρόν, μέχρι τελείας έξαντλήσεώς σας», βέβαιος ότι αυτή θα έκτελεσθί πάση θυσία, καθ' όσον οι στρατιώται είχαν πλήρη την πεποίθησιν ότι όρθως διετάχθη. Η διαταγή του Κωνσταντίνου ήτο διά τόν πολεμούντα στρατόν διαταγή έκπορευομένη έκ Θεού.

Διά της Συνθήκης του Βουκουρεστίου της 28ης Ιουλίου 1913, η Έλλάς μετέφερε τά σούνορά της από του Άράχθου, της Μελούνας και του κάτω Όλύμπου, επί της όροσειράς του Γράμου, της λίμνης Πρέσπας, της όροσειράς Μπέλες και του ποταμού Νέστου. Τωιστοτρόπως ημεγαλύνθη τότε η Έλλάς θετικώς και έμπραγματικώς και ούχι χημιστικώς εις τό χαρτί.

Ο Κωνσταντίνος δεν ήτο συνήθης στρατιωτική φυσιογνωμία, αλλά στρατηγική φυσιογνωμία εμφανιζομένη εις τόν Κόσμον άνά άραία χρονικά διαστήματα, πολύ δέ δικαίως έτυχε της έπωνυμίας, υπό μέν των Ξένων «Ρουά Στρατέζ», ύφ' ήμών δέ των Έλλήνων «Στρατηλάτης», και έλαβε την Γερμανικήν στραταρχικήν ράβδον, βροδύτερον δέ και την Έλληνικήν.

Μετά τούς Βαλκανικούς πολέμους, ο Βασιλεύς Κωνσταντίνος δεν επανεπαύθη επί των δοφών Του, άλλ' επεδόθη μετά μεγάλης θέρμης εις την έσωτερικην άργάνωσιν της έμπαρτυμάτως μεγαλυνθείσης Πατρίδος Του, και ιδιαίτερα εις τό το στρατό και το στόλου, δι' δ πίν τό άφορών τας πολεμικάς δυνάμεις έξεπορεύετο τότε από του Βασιλέως Κωνσταντίνου. Η εκπαίδευσις, η γινομένη εις τούς στρατώνας κατά την εύθως μετά τούς Βαλκανικούς πολέμους εποχήν, υπήρξε λαμπρά, υπήρξεν υποδειγματική, διότι τό Κωνσταντινικόν δμμα επέβλεπε τά πάντα και καθωδηγεί τούς πάντας. Ίδιαι, τό εκπαιδευτικόν έτος 1914—1915 άφηνε εποχην εις τά Έλληνικά στρατιωτικά χρονικά.

Έν τφ όμως τό πάντα έβαινον κατ' εύχην, και η Έλλάς έλαμπρόνετο, δ δέ Κωνσταντίνος είχε φθάσει εις τό ζενιθ της αγγλης Του, θαυμαζόμενος, λατρευόμενος και άποθεούμενος υπό του Έλληνικού λαού, βάσανος Μοίρα έξήλωσε την

εξαιρετικήν ταύτην τύχην τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐπῆλθεν ἀμείλικτος κατ' αὐτῆς.

Ὁ παρεμπέσω Παγκόσμιος πόλεμος καὶ αἱ ἐξ αὐτοῦ πηγάζουσαι εὐνοικαὶ διὰ τὴν ἀντικωνσταντινικὴν ἰδέαν περιστάσεις ἀνέκοψαν τὸ ἔργον τοῦ Κωνσταντίνου.

Ἀπὸ τοῦ 1916 τὸ στρατιωτικὸν ἔργον τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου ἀνεκόπη ὀριστικῶς. Κατὰ τὴν ἐπινόδον Του μετὰ τὴν Παλιννόρθωσιν τοῦ Νοεμβρίου 1920, δὲν ἀνέλαβε πλέον ὁ Κωνσταντίνος τὴν ἀμέσων διοίκησιν τοῦ στρατοῦ. Μολοντί δὲ περὶ τὰ τέλη Μαΐου 1921 μετέβη ὁ Κωνσταντίνος εἰς Μικρὰν Ἀσίαν, ἐπικειμένης τότε τῆς ἐνάρξεως τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἐν τούτοις δὲν ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ στρατοῦ, οὐδ' ἀνεμίχθη κανὲν εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐπιχειρήσεων.

Διὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν τοῦ Αὐγούστου 1922 ἐθεωρήθη δυστυχῶς ὑπεύθυνος ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντίνος· δῆλα δὲ ἔκεινος, ὅστις δὲν διώκησε ποτὲ τὸν στρατὸν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἔκεινος ὅστις δὲν ἀνεμίχθη τὸ παράπαν εἰς τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ στρατοῦ τούτου, ἐν ἄλλαις λίξεσιν ὁ ἐντελὲς ἀνέυθυνος τῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ διαδραματισθέντων ἀπὸ Μαΐου 1919 μέχρις Αὐγούστου 1922. Ἄλλ' οὕτως ἤθελον νὰ διαδώσῃ καὶ νὰ διδάσκωσιν οἱ ἄνομοι κατακτηταὶ τῆς Ἑλλάδος.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἀποδεικνύεται περιττῶς ἐκ τῶν πραγμάτων ὅτι ὁ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν τοῦ 1868 πολὺ ὀρθῶς εἶχε προβλέψει, δώσας τὸ ὄνομα «Κωνσταντίνος» εἰς τὸν νεογέννητον Διάδοχον, καθ' ὅσον ὁ Βασιλόπαις Οὗτος ἀπεδείχθη ἀντάξιος στρατιωτικὸς διάδοχος τοῦ Κωνσταντίνου ΙΑ' τοῦ Παλαιολόγου· διότι, ναὶ μὲν ὁ Κωνσταντίνος ΙΒ' δὲν εἶχε τὴν τύχην τοῦ νὰ πύσῃ ἡρωικῶς μαχόμενος παρὰ τινα πόλιν, λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ θεία τοῦ ἀρχιστρατήγου τοῦ 20οῦ αἰῶνος εἶναι ἐντελὲς διάφορος ἀπὸ τῆς τοῦ 15ου αἰῶνος, οὐχ' ἦτον ἡγωνίσθη παρὰ τὰς διαφόρους πόλεις τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ, ὡς π.χ. παρὰ τὴν Θεσσαλονίκην, παρὰ τὰ Ἰωάννινα, παρὰ τὸ Κιλίκι, παρὰ τὴν Κρῆσον κτλ.

Ἐν ᾧ ἐπὶ τῶν στεμμάτων τῶν διαφόρων Βασιλέων τοποθετοῦνται συνήθως ἀδάμαντες καὶ πολύτιμοι λίθοι, ἐπὶ τοῦ στέμματος τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλέως Στρατηλάτου Κωνσταντίνου εἶχον τοποθετηθῇ αἱ διάφοροι μητροπόλεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἃς ἀπλευθέρωσε διὰ τῆς ἡρωικῆς σπᾶθης Του τῷ 1912—1913. Ὁ Μέγας οὗτος Στρατηλάτης, ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντίνος, ἀπέθανε τὴν 11ην Ἰανουαρίου 1923.

Αὐτὸ εἶναι ἐν συνόψει τὸ στρατιωτικὸν ἔργον τοῦ Στρατηλάτου Βασιλέως μας Κωνσταντίνου ΙΒ', τὸ ἀνακοτὴν τόσοσιν προῶρις, διότι ναὶ μὲν ὁ θάνατός Του ἐπῆλθεν εἰς ἡλικίαν 55 ἐτῶν, ἀλλ' ὁ στρατιωτικὸς Του θάνατος ἐπῆλθεν ἀπὸ τῆς ἡλικίας τῶν 48 ἐτῶν.

Ἡ ἀπώλεια τοῦ Κωνσταντίνου ἦτο αὐτόχρημα δυστύχημα μέγιστον διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ, πρὸ τῶν βουλήσεων τοῦ Ὑψίστου, ἀρείλομεν ἅπαντες νὰ κλίνωμεν εὐλαβῶς τὸ γόνυ.

Ἀφ' οὗ ὁ Ἐθνομάρτυς Στρατηλάτης Κωνσταντίνος ἀπέπηγχε εἰς Κύριον, καὶ σημερον παρακάθεται μετὰ τῶν Ἀγγέλων, ὑπομνήσκοντες τὸ γνωστὸν «Ὁ Βασιλεὺς ἀπέθανε, ζῆτο ὁ Βασιλεὺς». Τὸ Πανελλήνιον καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς σύμπας εἰμεθα σήμερον πανευτυχεῖς, διότι κάθεται σημερον ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς μας Γεώργιος Β' καὶ ἔχει παρ' Αὐτοῦ τὴν Α. Β. Υ. τὸν Διάδοχον Παῦλον, οἵτινες ἀμφότεροι εἶναι τέκνα τοῦ Κωνσταντίνου καὶ ἀντάξιον διαδόχοι τοῦ Ὑψηλοῦ πατρὸς Των, συνεπῶς ἔχομεν τοὺς μελλοντικούς Στρατηλάτας καὶ Στολάρχους τῆς Πατρίδος μας.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΛΑΔΑΣ
ΑΝΤΙΣΤΡΑΤΗΓΟΣ Ε. Α.

Ἀθῆναι, Ὀκτώβριος 1938.

16 Ἀπριλίου 1922

8 Αὐγούστου 1915

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΙΒ΄.

Πολλούς αιώνας πρὶν γεννηθῇ τὸ ὑπόδουλόν "Εθνος, εἰς τὰ κρυφὰ δνειρά του, εἰς τὰς μακρινὰς του ἐλπίδας, τὸν εἶχε γεννήσει. Τὴν νύκτα, ὅταν ἔλεημων ὁ ὕπνος ἤρχετο τὰ ἐλευθερώσει τοὺς "Ελληνας, κάποιοις Κωνσταντῖνος, μαρμαρωμένος ἄλλοτε, ἐφιππος τώρα, μὲ κράνος βαρὺ, μὲ λευκὰ πτερὰ, μὲ δλόχρυσά διπλά, ἔφθανε διὰ τὴν ἀνάστησιν τὴν ἀρχαίαν εὐκλειαν καὶ νὰ φέρῃ τὴν χαράν, τὴν εὐμερίαν. Παραδόσεις καὶ στίχοι, θρύλοι καὶ προφητεῖαι καὶ τὰ παραμύθια τοῦ μετέφερον ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν τῆς μάμμης τὰ τρέμοντα χεῖλη, δλα, ἔσυραν μαζί τῶν εἰς ἓνα πανωραῖον χορὸν πίστεων καὶ ἐλπίδων τὸ δνομά του.

"Ἦτο Αὐτός. Γνωστός, ἰδικός μας, "Ελλην ἀπὸ αἰώνων, ὕψηλός, ξανθός, μὲ γαλανούς ὀφθαλμούς, καλὸς καὶ γενναῖος.

Αὐτὸς θὰ ἠλευθέρωνε τὸ Γένος ὀλόκληρον, Αὐτοῦ ἡ σπάθῃ θὰ ἔφθανε κάποτε ἕως τὰς κορυφὰς τῆς Ροδόπης, Αὐτοῦ ὁ πολεμικὸς ἵππος θὰ ἐκαθρεπτιζέτο εἰς τῶν Ἰωαννίνων τὴν λίμνην. Αὐτοῦ τὴν λόγχην θὰ ἐχρῶσανεν ἐλευθερὸς τῆς Κρήτης ὁ ἥλιος.

Δι' αὐτό, ὅταν Αὐτὸς ἐγενήθῃ, ὅταν μίαν αὐγὴν αἱ σάλπιγγες τοῦ ἑωθινοῦ καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ λόφου τῶν Νυμφῶν πυροβόλα ἀνήγγειλαν ὅτι ἔφθασε, κανεῖς γονεὺς καὶ κανεῖς ἀνόδοχος δὲν ἐκλήθῃ διὰ νὰ ὀρίσῃ τὸ δνομά του.

"Ἦτο, πρὶν ἔλθῃ εἰς τὸν κόσμον αὐτόν, Κωνσταντῖνος καὶ ὑπῆρξεν ὡς Κωνσταντῖνος πρὶν γεννηθῇ.

"Ἡ Αἰατὴ Μοῦσα, ἡ ὅποια ἔκυψε τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἰς τὸ λίκνον του καὶ ἐθάψευσε τοὺς πρώτους τοῦ ὕπνου, ἀφοῦ παρέδωκεν εἰς τὸν νέον βρέφος τὸ παλαιὸν δνομά του, ἠθέλησε καὶ αὐτὴν τὴν ἀνθρωπίνην προέλευσίν του νὰ ἀρνήθῃ. Δὲν εἶσαι, τοῦ εἶπε...

Δὲν εἶσαι Βασιλῆά παιδί,
Δὲν εἶσαι μάννας γέννα,
Οἱ πόθαι κ' ἡ ἐλπίδες μας
Ἐσμίζανε μαζί
Κ' ἐγέννησαν Ἐσένα.

Καὶ ἦτον ἀλήθεια. Τεσσάρων αἰώνων παλμοὶ τὸ εἶχον γεννήσει καὶ τεσσάρων αἰώνων ἐλπίδες ἐπετὸνίζαν γύρω του, τὴν ὥραν ἐκείνην...

••

Καὶ ἔγιναν αἱ ἐλπίδες πραγματικότητες καὶ ἐπληθεύσαν οἱ χοροὶ καὶ μετεβλήθησαν εἰς εὐτυχίας ἀληθινὰς αἱ ἀπώταται ὀπτασίαι. Θὰ ἠλευθεροῦτο κάποτε τὸ "Εθνος ὀλόκληρον. Καί, ἀρίστηρον ἀπὸ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πρώτου ἕως τοῦ Δωδεκάτου ἀριθμοῦ τοῦ ἰδίου ὀνόματος καὶ εὐρήσεις τὸν ὀριθμόν ἐφ' ᾧ τοῦτο συμ-

βήσεται. Ὁ Θεὸς ἀπεφάσισε καὶ ἡ ὀρισθεῖσα ἐξηκριβωμένως Θεία βουλή ἀμετάθετος ἔσται», εἶχε γράψει ὁ παλαιὸς Ἀγαθόγγελος.

Καὶ οὕτως ἐγένετο.

Ἡ Θεία βουλή ἤνδρωσε τὸ βρέφος, τὸ ἔταξεν ἐπὶ κεφαλῆς ἐνὸς ὠραίου Στρατοῦ καὶ τὸ ἔφερεν ἄνδρα, Διάδοχον, Βασιλέα, Ἐλευθερωτὴν εἰς βουνὰ καὶ θαλάσσας: Κρήτη, Χίος, Σάμος, Μυτιλήνη, Μακεδονία, Ἡπειρος, Θράκη, τὰ θρυλικά Ἰωάννινα, ἡ χριστιανικὴ Θεσσαλονίκη, κατεκρήμνιζον εἰς τὸ ἄκουσμα τῆς φωνῆς του τὰ τέλη των, παρέδιδαν τῶν πυλῶν των τὰς κλεῖδας, ἐδανείζοντο τὰ χρώματα τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἐγονυπέτουν κυανόλευκοι εἰς τὸ πέρασμά του. Μία προνομοῦχος ἑλληνικὴ γενεὰ ἠτύχησε τότε μαζί του. Καὶ ὕψηξαν ἀληθῶς ὦραι ἀρρήτου χαρᾶς, πανευτυχοῦς ἀδελφώσεως, πίστεως ἐπὶ τὸ παρόν, θάρρους ἐπὶ τὰ μέλλον, ὦραι λαμπρότητος καὶ θράμβων, αἱ ὦραι ἐκείναι.

..

Ἀλλ' αἱ δάφναι εἶχον ἀκάνθας καὶ τὴν Ἑλλάδα εἶχεν ἀντικρῶσει βάσκανος ὀφθαλμός. Τὸ πλῆθος τοῦ αἵματος δὲν εἶχε προφθάσει νὰ ζηρανθῇ εἰς τα ἡλευθερωμένα ἐδάφη, ἡ εὐτυχισμένη Ἑλλάς δὲν εἶχε ἀκόμη σταθῇ διὰ νὰ ἐπιδέσῃ τὰς πληγὰς τοῦ ἀγῶνος τῆς, τῆς πυρίτιδος ὁ καπνὸς δὲν εἶχε κἀν διαλυθῇ, καὶ νέφη πυκνὰ κατεκάλυψαν ἔξωθεν τὸν ὀρίζοντα καὶ τρομακτικοὶ κεραυνοὶ ἤσανεν πυρκαϊάς.

Μέσα εἰς τὰς φλόγας καὶ τοὺς καπνοὺς ἐθαλώθη τότε ὁ νοὸς τῶν Ἑλλήνων, καὶ αὐτοὶ, μόνοι, εἰς στιγμὰς ἐμφυλίων μαχῶν, κατὰ τὰς ὁποίας ἀπεκορυφοῦντο εἰς ἀφάστους κακίας τὰ πάθη, αὐτοὶ, μόνοι, παρέλαβον καὶ τὴν παράδοσιν καὶ τὸ λίκνον καὶ τὸ βρέφος καὶ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν ὑπέρμαχον Στρατηγὸν καὶ τὸν νικητὴν Βασιλέα καὶ τοὺς ἔρριψαν ὅλους, ὅλην αὐτὴν τὴν περιουσίαν τοῦ ἔθνους, ἀπὸ τοῦς βασιλικοῦς ἐξώστας εἰς τὴν λάσπην τῶν δρόμων, ἔρριπον τῆς κακίας καὶ τῆς ὀργῆς.

Καὶ τότε, ἂν αἱ ἡμέραι τῆς εὐτυχίας ὑπῆρξαν ὀλίγαι, τὰ ἔτη τῶν συμφορῶν ὑπῆρξαν μακρά καὶ ἐπὶ ἔτη μακρά ἡ Ἑλλάς, ἡ ὁποία τὸν εἶχε γεννήσει πρὶν γεννηθῇ, ἡ ὁποία τὸν εἶχε γαλουχήσει μὲ τοὺς παλμούς της, ἡ ὁποία εἶχε προφητεύσει εἰς ὅπταιστας τὴν δόξαν του, τὸν εἶδε φεύγοντα, τὸν ἔμαθεν ἀσθενῆ, τὸν ἤκουσε θνήσκοντα καὶ ἐπὶ ἔτη μακρά δὲν εὗρσκε, τώρα διπλῇ καὶ τριπλῇ, τρεῖς πῆχεις γῆς διὰ νὰ τὸν κρατήσῃ.

..

Ἀλλὰ τώρα ἔγινεν Ἀγαλμα. Ὅγκοι χαλκοῦ—τίς οἶδε: ἀπὸ παλαιῶν πολέμων ἔνδοξα πυροβόλα—παρεδόθησαν εἰς τῶν αἰσθημάτων τὴν θέρμην καὶ τῆς μετανοίας τὸ πῦρ καὶ ὕψωσαν πάλιν, ἐπάνω εἰς τὸν πολεμικὸν του ἵππον, τὸν Κωνσταντῖνον διὰ νὰ ζήσῃ καὶ χάλκινος, ὅπως ζῇ, ὡς ψυχὴ, ὡς ἀνάμνησις καὶ ὡς πίστις μαζί μας.

Κάτω ἀπὸ τὸ ἀγαλμὰ του αὐτοῦ, ὅς περάσουν καὶ ὅς κλίνουν εὐλαβεῖς αἱ Σημασίαι, ὅς στραφοῦν πρὸς αὐτὸ τῶν νέων στρατιωτῶν, αὐτῶν ποὺ δὲν τὸν ἐγνώρισαν, αἱ μορφαὶ, ὅς δακρύσουν εἰς τὸ ἀντικρυσμὰ του τῶν παλαιῶν συμπολεμιστῶν του οἱ ὀφθαλμοί, ὅς δώσουν τὰς χεῖρας ὅσαι ζῶντες Αὐτοῦ δὲν τὰς ἔδωσαν καὶ ὅς κροτήσουν τὰ τύμπανα:

— Παρουσιάστε Ἀρμ!

Καὶ μὲ τὴν ἀνάμνησίν του Ἐμπρός! Πρὸς νέας εὐτυχίας, πρὸς νέα ἰδανικά, πρὸς νέους ὑπὲρ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ὠραίου ἀγῶνας...

Γ. Α. ΒΛΑΧΟΣ

ΕΠΑΝΟΔΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ. — Ἐπὶ τοῦ «Ἀδέρωφ» (1920).

“ΕΡΧΕΤΑΙ!... ΕΡΧΕΤΑΙ!...”

Ἡ 14η (17) Νοεμβρίου 1920 ἦτο ἡ μεγάλη ἡμέρα, καθ’ ἣν ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐμελλε νὰ ἀποφασίσῃ κατὰ πόσον ἤθελεν ἢ ὄχι νὰ κυρώσῃ τὴν συνέχισιν μιᾶς τυραννίας, ἀσκηθείας ὑπὸ τῆς πλέον ὀπισθοδρομικῆς Κυβερνήσεως, ἡ ὁποία ἀπεκάλει αὐτὴν «Φιλελεύθερον Κόμμα», ἢ νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν ἐξόριστον Βασιλέα του.

Τὴν αἰσιοδοξίαν τῶν ὁπαδῶν τοῦ Βενιζέλου ὡς πρὸς τὴν ἔκβασιν τῶν ἐκλογῶν συνιμερίζοντο ὅλοι οἱ τότε ἐν Ἀθῆναις ξένοι ἀνταποκριταί. Ἐπρόκειτο ὄχι μόνον περὶ αἰσιοδοξίας, ἀλλὰ περὶ ἀπολύτου πεποιθήσεως, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἦτο τυφλῶς ἀφωσιωμένος εἰς τὸν Βενιζέλον. Εἶναι εὐκόλουν, ἐπομένως, νὰ ἐννοήσῃ κανεὶς πόσον τραγικῇ ὑπῆρξεν ἡ ἐκπληξίς των, πόσον ἔξ ὀλοκλήρου ἐσφαλμένοι οἱ ὑπολογισμοὶ των καὶ πόσον μεγάλη ἡ ὑπ’ αὐτῶν ἀγνοία τῶν πραγματικῶν αἰσθημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἔως τότε δὲν εἶχε δεσφὴ εὐκαιρία εἰς τὸν λαὸν νὰ ἐκδηλωθῇ καὶ ἦτο, ἐπομένως, εὐκόλουν διὰ τοὺς ἰθύνοντας αὐτὸν νὰ βεβαιωθοῦν, ὅτι ἐν ὁνόματι τοῦ λαοῦ ἐγίνετο δ.τι αὐτοὶ ἔπραττον.

Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐκλογῶν ἦτο ἡ πλήρης ἡττα τοῦ Βενιζέλου, ὅστις εὐρεθεὶς ἀντιμέτωπος τῆς ἀληθείας ἔφυγε κρυφίως ἐξ Ἀθηνῶν ἐν ὥρᾳ νυκτός.

Τὰ νυκῆσαντα κόμματα, τὰ ὁποῖα εἶχον κατέλθει ἀντιμέτωπα τοῦ Βενιζέλου, ἐξελέξαν τὸν Δ. Ράλλην ὡς Πρωθυπουργόν. Ὅστος τῇ ὁμοφώνῳ ἐγκρίσει τῆς Κυβερνήσεως ἐζήτησεν ἀμέσως ἀκρόασιν παρὰ τῇ Βασιλίσῃ Ὅλγα διὰ νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτὴν τὴν ἀντιβασιλείαν τῆς Ἑλλάδος, ἐπικειμένης τῆς ἐπανάδου τοῦ νομίμου Βασιλέως.

Ἡ μητέρα μου εἰδέχθη τὸν Ράλλην εἰς τὸ Τατόι. Ἡ συνάντησις εἶναι ἀξιωματικῆς. Ὅταν ὁ γέρον πολιτικός, ὅστις ἦτο καὶ αὐτὸς ἐν ἀπὸ τὰ θύματα τῆς «Φιλελευθέρας Κυβερνήσεως», εὐρέθη ἐνώπιον τῆς μητρός μου, τῆς χήρας τοῦ Βασιλέως, τὸν ὁποῖον εἶχε πιστῶς ὑπηρετήσῃ ἐπὶ τόσα ἔτη, ἐγονάτισε μὲ σεβασμὸν ἐμπρὸς τῆς καὶ ἐφίλησε τὸ χεῖρ της. Ἡ μητέρα μου, ἡ ὁποία εἶχε βαθεῖα συγκινήθη, παρεκάλεσε τὸν Πρωθυπουργὸν νὰ σηκωθῇ ἐκεῖνος ὁμοῦς ἡρνεῖτο καὶ ἡ μητέρα μου ἐγονάτισε καὶ αὐτὴ, βεβαιόσα ὅτι δὲν θὰ ἐσηκώνετο, ἂν δὲν ἐσηκώνετο καὶ αὐτός.

Ἄν καὶ ἡ μητέρα μου εἶχεν ἐπιμελῶς ἀπόσχει οἰασθῆποτε ἀναμίξεως εἰς τὴν πολιτικὴν, τότε ἠοθάνθη ἐαυτὴν ὑποχρεωμένην νὰ δεχθῇ τὴν τιμητικὴν προσφορὰν τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως.

Ἦτο περίεργον ὅτι ἡ ἀγαπημένη μας μητέρα, ἡ κεφαλὴ τῆς οἰκογενείας, ἡ τιμημένη Βασιλομήτωρ τοῦ Ἑθνους καὶ τοῦ Βασιλέως, ἦτο ἡ πρώτη ἐκ τῆς ἐξωστεισῆς οἰκογενείας τῆς, ἣτις ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα μας διὰ νὰ παρασκευάσῃ τὸν δρόμον τῆς ἐπανάδου μας!

Ἡ ἐντύπωσις, τὴν ὁποίαν ἐνέποιήσεν εἰς ἡμᾶς τοὺς ἐξορίστους τὸ τηλεγράφημα τῆς μητρός μου, ἀναγγελλούσης τὴν ὑπ’ αὐτῆς ἀποδοχὴν τῆς ἀντιβασιλείας,

μας ἐπλήρωσεν ἀρρήτου χαρᾶς ὕστερ' ἀπὸ ὅλας τὰς λύπας, τὰς ὁποίας εἰχομεν διέλθει. Ἦτο ἀκτὶς φωτὸς εἰς τὸν σκοτεινὸν μας ὁρίζοντα.

Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, μὴ θέλων νὰ θεωρήσῃ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐκλογῶν ὡς ἐπαρκὴ πρόσκλησιν πρὸς ἐπανάθεόν του, ἐζήτησεν ὅπως διενεργηθῇ δημοψήφισμα ὑπὲρ ἢ κατὰ τῆς ἐκ νέου ἀνόδου του εἰς τὸν Θρόνον. Ἡ ἐπιθυμία τοῦ Βασιλέως εἰσηκούσθη καὶ τὴν 14ην (11ν) Νοεμβρίου διεξήχθη τὸ δημοψήφισμα, τοῦ ὁποίου τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο ὅτι ἐπὶ 1.010.788 ἐκλογέων, μόνον 10.883 ἐψήφισαν κατὰ τῆς ἐπανάδου τοῦ Βασιλέως.

Καὶ ὅμως, παρὰ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο, αἱ Σύμμαχοι Δυνάμεις ἀπεφάσισαν νὰ γνωστοποιήσουν εἰς τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ὅτι, «μολοντὶ δὲν ἐπιθύμουν νὰ ἐπέμβουν εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τῆς Ἑλλάδος, ἡσθάνοντο ἑαυτάς ὑποχρεωμένας νὰ δηλώσουν δημοσίᾳ ὅτι ἡ ἐπαναφορά εἰς τὸν Θρόνον Βασιλέως, τοῦ ὁποίου ἡ οὐχὶ φιλικὴ στάσις καὶ διαγωγή ἐναντι τῶν Συμμάχων κατὰ τὸν πόλεμον εἶχε παράσχει εἰς αὐτάς μεγάλας ἐνοχλήσεις καὶ ἀπωλείας, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀκαρπηθῇ ὅπ' αὐτῶν ἢ ὡς ἐπικύρωσις ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος τῶν ἐχθρικών ἐνεργειῶν του».

Ἄν λάβῃ τις τὸν κόπον νὰ ἀναλύσῃ τοὺς προαναφερθέντας ἀριθμούς, δύναται νὰ ἀντιληφθῇ πόσοι ὁπαδοὶ τοῦ Βενιζέλου, ἰδόντες τὸ πεπλανημένον τῶν ἀντιληψεῶν τῶν—διότι βεβαίως οὗτος εἶχε περισσότερους τῶν δέκα χιλιάδων φίλων—ἐψήφισαν ὑπὲρ τῆς ἐπανάδου τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου. Καὶ ὅμως αἱ Δυνάμεις ἐπρωτίμην νὰ διαμφισβητήσουν τὸ δικαίωμα τοῦ Βασιλέως ὅπως ἐπανέλθῃ, καὶ ἀντὶ νὰ δεχθῶν τὴν ἐτυμηγορίαν ἐνὸς ἑκατομμυρίου ψηφοφόρων, ὅπεστέρισαν τὰς δέκα χιλιάδας τοῦ Βενιζέλου.

Ὅποιαν ἀπόφασιν ἦτο δυνατόν νὰ ἀναμένεται ἀπὸ ἑνα Βασιλέα νὰ λάβῃ; Δὲν ἦτο φυσικὸν νὰ ἀνταποκριθῇ οὗτος εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ λαοῦ του;

Εὐκόλως δύναται τις νὰ φαντασθῇ μὲ πόσῃ συγκίνησιν καὶ ἐνδιαφέρον παρηκολουθοῦμεν τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἐν Ἑλλάδι καταστάσεως ἀφ' οὗ ἐνεκλείσθημεν εἰς τὴν Ἑλβετίαν. Ἀσυνήθεις ἡμέραι Ἀμέσως μετὰ τὴν τραγωδίαν τοῦ θανάτου τοῦ ἀτυχοῦς ἀνεψιῦ μου ἦλθον αἱ εἰδήσεις περὶ τῶν ἐκλογῶν καὶ τὰ χαρμόσυνα νέα τοῦ διορισμοῦ τῆς μητρὸς μου ὡς Ἀντιβασιλέως—καὶ κατόπιν ἡ ἀναγγελία τῶν ἀρραβώνων τῆς θυγατρὸς τοῦ Βασιλέως Ἑλένης μετὰ τοῦ Διαδόχου τῆς Ρουμανίας, τέλος δὲ ἡ πρόσκλησις τοῦ Ἑθνικοῦ πρὸς τὸν Βασιλέα του ὅπως ἐπανέλθῃ.

Τὰ συλλυπητήρια καὶ συγχαρητήρια τηλεγραφήματα κατέφθονον ταυτοχρόνως καὶ τὸ ξενοδοχεῖον «Νασιονάλ» τῆς Λουκέρνης—ἐνθα διέμενον ὁ Βασιλεὺς—εἶχε μεταβληθῇ εἰς εἶδος τηλεγραφείου, ὅπου ἀνταποκριταὶ ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον ἐτηλεγράφουν εἰδήσεις ἀφορώσας μεγάλα ἱστορικὰ συμβάντα, τῶν ὁποίων κεντρικὴ μορφή ἦτο ὁ Βασιλεὺς.

Ἐνας ἕνας ἠτοιμάσθημεν τότε διὰ τὸ ταξίδιον τῆς ἐπιστροφῆς μας. Οἱ πρῶτοι ποὺ θὰ ἐφευγαν ἦσαν οἱ νεώτεροι ἀδελφοί μου Ἀνδρέας καὶ Χριστόφορος μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των. Ἐγὼ καὶ ἡ οἰκογένειά μου ἠκολουθήσαμεν μετ' ὀλίγας ἡμέρας. Ὅλοι μας, μετὰ τὴν σειράν, ἐτόχομεν ὑποδοχῆς, ἥτις ἦτο πράγματι εὐλικρινὴς καὶ ἀφθαστοῦ ἀγάπης, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε δύναται νὰ σβεσθῇ ἀπὸ τὴν μνημὴν μας.

Τέλος ἠγγικεν ἡ μεγάλη ἡμέρα τῆς ἀφίξεως τοῦ Βασιλέως.

Ὁ ἀδελφός μου καὶ ἡ οἰκογένειά του ἐταξίδευσαν ἀπὸ Ἑλβετίας εἰς Βενετίαν.

Μέχρι τέλους αἱ ἑλβετικαὶ ἀρχαὶ εἶχον ἐπιδείξει πᾶσαν εὐγένειαν καὶ ἐκτίμησιν πρὸς τὸν Βασιλέα, καὶ κάθε εὐκολία παρεσχέθη διὰ τὴν ἀναχώρησίν του. Ὅταν ὁ Βασιλεὺς ἐφθασεν εἰς Ἱταλίαν, ἡ ἀβρότης, ἣν συνήνησεν ἐκ μέρους τῶν Ἱταλῶν, τὸν συνενκίνησε βαθειά, βραδύτερον δὲ συχνὰ ἀνέφερε τὴν εὐγένειαν, μεθ' ἧς κάθε Ἱταλὸς ἐφάρθη πρὸς αὐτόν.

4 Αὐγούστου 1915.

Το καταδρομικόν «Αβέρωφ» εἶχε πάλιν σταλῆ εἰς Βενετίαν διὰ νὰ ἱπανο-
φέρῃ τὸν ἀδελφόν μου εἰς τὴν Ἑλλάδα! Τὴν ἡμέραν ποῦ ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ Βασι-
λικὴ Οἰκογένεια ἐπεβίβασθησαν τοῦ καταδρομικοῦ, αἱ ἐξαλλοὶ ἐκδηλώσεις ἀφροσιώ-
σεως ἐκ μέρους ὄλου τοῦ πληράματος, τόσοσ ἀξιωματικῶν ὄσον καὶ ἀνδρῶν, ἐχρη-
σίμευσαν εἰς αὐτοὺς ὡς προμήνυμα τοῦ πᾶνέμενον αὐτοὺς εἰς τὰς ἀκτίδας τῆς Ἑλλάδος.

Μεγάλαι προετοιμασίαι εἶχον γίνε διὰ τὴν Βασιλικὴν ὑποδοχὴν εἰς τὸν Πει-
ροῖδ καὶ εἰς τὴν ὁδὸν τὴν ἀγούσαν πρὸς τὰς Ἀθήνας, ἀλλὰ λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς
χιονοθύελλης καὶ τῆς τρομερᾶς τρικυμίας, ὁ Βασιλεὺς ἠναγκάσθη νὰ ἀποβιβασθῇ εἰς
Κόρινθον. Ἐκεῖθεν ἐταξίδευσεν οἰδηδρομικῶς μέχρι πρωτευούσης.

Ἀπὸ βαθείας πρωίας τῆς 6—19 Δεκεμβρίου, ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου Νικολάου
(κατὰ παράδοξον σύμπτωσιν ἡ ἐτυμολογικὴ σημασία τοῦ ὀνόματος Νικόλαος εἶναι
ἐνίκη τοῦ λαοῦ), ἡ πρωτεύουσα διετέλει ἐν διεγέρσει. Σπίτια, καταστήματα, καφε-
νεῖα — ὅλα ἦσαν κλειστά.

Ὅλος ὁ πληθυσμὸς τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Πειραιῶς καὶ τῶν πέριξ χωρίων συνε-
κεντρώθη εἰς τὸν σταθμὸν, ὅπου θὰ ἐφθονεν ἡ Βασιλικὴ ἀμαξοστοιχία, καὶ συνω-
στίζετο εἰς τὰς ὁδοὺς. Ὅλοι, ἀπὸ τῆς Βασιλομήτορος μέχρι τοῦ ταπεινότερου
ἀνθρώπου τοῦ δρόμου, διετέλουν ἐν πυρετώδει διεγέρσει.

Ἡ Βασιλικὴ ἀμαξοστοιχία ἠκολούθησε πλαγίαν γραμμὴν, ἡ ὁποία, διασχίζου-
σα μίαν ὁδόν, κατέληγεν εἰς μικράν πλατείαν, ὅπου ἀνεμένονεν τὴν ἀφίκνιν τῆς.
Ὅταν τὴν εἶδεν ἐρχομένην εἰς ὁδοῦταιν κάπου ἐνὸς μιλίου, ὁ κόσμος δὲν ἠμπό-
ρεσε νὰ συγκρατήσῃ τὴν συγκίνησιν του. Ἡ κραυγὴ: «Ἐρχεται! Ἐρχεται!», ἥτις ἦτο
τὸ σύνθημα, ἀφ' οὗτο ἐγνώσθη ὅτι ὁ Βασιλεὺς ἐξεκίνησε κατερχόμενος εἰς Ἑλλάδα,
ἡγέρθη ὡσαν βοή κύματος τοῦ ὠκεανοῦ. Ἡ μηχανή, κατασημασιολόγητος, μὲ
δυσκολίαν ἐπροχώρει διὰ μέσου μίος ἐξέλλου μάζης ἀνθρώπων, ὠρυσμένων, κραυγα-
ζόντων, χειρονομούντων, στεναζόντων ὑστερικῶς. Εἰς τὴν μηχανὴν καὶ τὰς βαθμι-
δας τοῦ βαγονίου ἦσαν κρεμασμένοι σὰν μυλῆες. Ἀργὰ τὸ τραῖνον ἐπροχώρει
καὶ ἐσταμάτησε πρὸ τοῦ σημείου, ὅπου ἐστέκετο ἡ μητέρα μας. Εἰσῆλθε πρῶτῃ εἰς
τὸ βαγόνι καὶ ἡμεῖς ἠκολουθήσαμεν διὰ νὰ χαιρετίσωμεν τὸν Βασιλέα. Ὅα ἦτο ἀδύ-
νατον νὰ περιγρήψῃ κανεὶς τὴν συγκίνησιν του· φαντασθῆτε πόσας βαθεῖας θλίψεις
εἶχε διέλθει καὶ τί ἐσημαίνει δι' Αὐτὸν ἐκείνη ἡ αὐθόρμητος ἐκδήλωσις ἀφροσιώσεως
καὶ ἀγάπης ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ του.

Ὅταν ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ Βασίλισσα ἀπεβίβασθησαν καὶ ἔπρεπε νὰ διανύσουν
ἀπέσταν μικράν πεζὴν διὰ νὰ φθάσουν εἰς τὴν ἑμαξάν των, ὑπέστησαν κυριολε-
κτικῶς ἐπιθεσίαν, καὶ παρ' ὀλίγον νὰ συντριβοῦν παρὰ πλῆθος ἀλλόφρονος ἐξ
ἀσυγκρατήτου χαρᾶς. Περὶ διατηρήσεως τῆς τάξεως ἡ προστασίας τοῦ Βασιλέως
ἐναντι οἰουδῆτε κινδύνου δὲν ἦδυντο νὰ γίνῃ λόγος, ἀλλὰ πάλιν ποῖος ἦδυντο
νὰ τὸν φρουρήσῃ καλλίτερον ἀπὸ τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος τὸν ἠγάπα;

Τῇ ἀρωγῇ τῶν ὑπουργῶν, αὐλικῶν καὶ ἀξιωματικῶν, ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ Βασι-
λισσα κατάρθωσαν τέλος νὰ φθάσουν εἰς τὴν ἑμαξάν των. Ὅταν ἡ ἑμαξά, τῆς
ὁποίας ἐπέβησαν οἱ Βασιλεῖς, ἐξεκίνησε, τοῦτο ὑπῆρξε τὸ σύνθημα διὰ μίαν νέαν
ἀλλόφρονον χαρὰν δι' ἐκείνους, οἱ ὅποιοι δὲν ὑπῆρξαν ἱκανοὶ διὰ τὸν πλησιάζουσιν.

Καθὼς ἡ Βασιλικὴ ἑμαξά προχώρει ἀργά, ἦτο ἀδύνατον εἰς τοὺς ἠνώχους
νὰ διευθύνουν τοὺς ἵππους μεταξὺ τοῦ ἀλλόφρονος αὐτοῦ πλήθους. Βῆμα πρὸς
βῆμα προχώρει ἡ ἑμαξά. Πανταχόθεν ἦτο περικεκλησμένη ὑπὸ τοῦ πλήθους, τὸ
ὅποτον ἤθελε νὰ βεβαιωθῇ ὅτι ὅλα αὐτὰ δὲν ἦσαν ἐν δνειρον, ἐπὶ ὁ Βασιλεὺς ἦτο
ἐκ νέου μεταξὺ του. Καὶ τὸ πλῆθος αὐτὸ ἐτρεχεν ἐκατέρωθεν τῆς ἀμάξης, τείνον τὰς
χεῖρας του, ἐνῶ τὰ δάκρυα ἔρρεον εἰς τὰς παρειάς του.

Ὅλα αὐτὰ θὰ φανοῦν ὑπερβολαί. Ἰσως δὲ καὶ ἀκατανόητα, δι' ἓνα πληθυσμὸν
τοῦ βορρᾶ. Καὶ οἱ Ἄγγλοι δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐννοήσουν τὰς ὑπερβολικότητας
ἐνὸς δυτικοῦ λαοῦ, ὅταν τὰ ἐκδηλούμενα αἰσθήματα εἶναι πραγματικά.

Οὕτω θριαμβευτικῶς ἡ πομπή προεχώρησεν ἀργά πρὸς τὸν Μητροπολιτικὸν Ναόν, ὁ ὁποῖος εἶχε πληρωθῇ ἀσφυκτικῶς. Ἡ ψαλείσα δέησις ἦτο ἐπιβλητικωτέρα πάσης ἄλλης φορᾶς. Ὅταν ἀνεγνώσθῃ μία δέησις, ἐπίτηδες γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου, ἡ ὑπερπληρωμένη ἐκκλησία παρουσίαζε θέαμα ἀλησμόνητον, μὲ τὸ πλῆθος γονυπετές εἰς προσευχὴν εὐχαριστίας.

Ἐπὶ μακρὸν χρόνον διάστημα, ὁ Βασιλεὺς δὲν ἠδύνατο νὰ φανῇ χωρὶς νὰ γίνῃ ἀντικείμενον εὐλικρινῶν ἐνδείξεων λατρείας.

Μολονότι ἐξετίμα καὶ συνεκινεῖτο πολὺ ἀπὸ τὰς εὐλικρινεῖς αὐτὰς ἐκδηλώσεις, αἱ ὁποῖαι τὸν ἐκλόνιζον μέχρι μυχίων, ἡσθάνετο ἑαυτὸν ὡς ἕνα φιλοξενούμενον, ὁ ὁποῖος εὕρισκετο εἰς δυσχερῆ θέσιν ἀπὸ τὰς ὑπερβολικὰς πρὸς Αὐτὸν περιποιήσεις. Παράδοξον εἶναι ὅτι ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, κατὰ τὸ βραχὺ διάστημα τῆς βασιλείας του, δις ἔφθασεν εἰς τὸ ἀπόγειον τῆς δόξης, διὰ νὰ καταρριφθῇ ἀπὸ τὸ ἐπιβουλὸν ἔργον μιᾶς κακῆς συκοφαντικῆς ἐκστρατείας. Ὅπως ὅποτε, ἀναμεισον τῆς ἀμπώτιδος καὶ τῆς παλινροίας τοῦ τραγικοῦ του πεπρωμένου, ἡ προσωπικότης του διαλάμπει μετ' ἐπιβολῆς. Οὐδεὶς ἀπὸ τοὺς γνωρίζοντας Αὐτὸν δύναται ποτὲ ν' ἀμφιβάλῃ ὅτι ὑπῆρξεν εἰς τίμιος, εὐλικρινὴς καὶ εὐθύς τζέντλεμαν.

Κατὰ τὰς στιγμὰς τῆς μεγαλειτέρας ἀπογοητεύσεως καὶ πικρίας, ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι εὕρισκοντο εἰς στενωτέραν ἐπαφὴν μετ' Αὐτοῦ, οὐδέποτε τὸν ἤκουσαν νὰ ἐκφέρῃ ἔστω καὶ μίαν δυσάρεστον ἐναντίον τοῦ Βενιζέλου καὶ τῶν ὁπαδῶν του φράσιν.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ 1912-1913

Ἄνω: Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος Διάδοχος Κωνσταντῖνος εἰσέρχονται ἐπὶ κεφαλῇ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν καταληφθεῖσαν Θεσσαλονικίην.

Κάτω: Ὁ Νικητὴς Στρατηλάτης Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐπὶ κεφαλῇ τῆς Σιδηρᾶς Μεραρχίας ἐπιστρέφει θριαμβευτικῶς εἰς τὰς Ἀθήνας μετὰ τὴν λήξιν τῶν Βαλκανικῶν πολέμων.

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΝ

Ἡ ζωὴ τοῦ Κωνσταντίνου ἀποτελεῖ ἀπὸ τῆς γεννησεως Του μέχρι τοῦ τέλους Του ἓνα ὁλόκληρον ἱστορικὸν φαινόμενον. Δὲν εἶναι ἡ ζωὴ ἑνὸς Βασιλέως. Εἶναι ἡ ἀπὸ τοῦ 1868 μέχρι τοῦ 1923 ἱστορία τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ὡς Διάδοχος καὶ ὡς Βασιλεὺς ὑπῆρξεν ἡ συνισταμένη αὐτῆς τῆς ἐλληνικῆς περιόδου, τῆς τραπεζίης μὲ ἐθνικὰ δνεῖρα καὶ τῆς γονίμου εἰς μεγάλα γεγονότα, εἰς εὐτυχίας ἐθνικάς καὶ εἰς σκληράς περιπετείας, συνετείας τῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν πόθων τοῦ Ἑθνους καὶ τῆς ἐξορμήσεως πρὸς ἱκανοποιήσιν τῶν Σπανίως ἡγεμῶν ἐξεπρῶσθησε τὴν ἐνέργειαν τοῦ λαοῦ τῆς ἐποχῆς του καὶ τὴν μοῖραν του ὅπως αὐτός. Εἰς τὸ ἐλληνικὸν διάστημα ἡ μορφή Του παίρνει τὴν ἀξίαν συμβόλου τῆς νεωτέρας μεγάλης περιόδου τοῦ πρώτου νεοελληνικοῦ αἵματος. Ἦλθεν ὡς ὁ Παράκλητος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐγνώρισε τὴν ἀγωνίαν τῆς πρώτης του ἀναστάσεως καὶ κατέστη ὁ Ἥρως, ὁ θαφνοστεφθεὶς πρώτα καὶ ὁ τραγικὸς ἔπειτα τῆς Μεγάλης Ἰδέας. Εἰς αὐτὴν τὴν Μεγάλην Ἰδέαν ὀφείλουσι οἱ Ἕλληνες δ.π. τοὺς ἀνῶψως καὶ δ.π. τοὺς ἐβάρυνεν ἀπὸ τοῦ 1863 μέχρι τοῦ 1922.

Ὅταν ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος δ' Α' κατὰ τὸ ἀπόγευμα τῆς 21ης Ἰουλίου 1868 ἐν μέσῳ τῶν ὑπουργῶν Του τὸν παρουσίασε βρέφος μόλις γεννηθὲν πρὸ τοῦ Λαοῦ, τοῦ ἀλλοφρονούντος ἀπὸ χαρὰν εἰς τὴν πλατεῖαν τῶν Ἀνακτόρων, ἦτο ὥσάν νά παρέδιδεν εἰς τὸ Ἑθνος ἐνσαρκωμένην τὴν μεγάλην ἐλπίδα του. Ὁ νεογεννητὸς Διάδοχος ἐχαιρετίσθη ὡς ὁ Ἀναμενόμενος. Τὸ ὄνομα Κωνσταντῖνος δὲν ἦτο ἀπλῶς εὐτυχῆς ἐμπνευσις τοῦ πρωθυπουργοῦ Δημητρίου Βούλγαρη. Τὸν εἶχον ἤδη βαπτίσει εἰς τὰ βάθη τῶν ψυχῶν των μὲ τὸ ἐνδοξον καὶ βαρὺ τοῦτο ὄνομα τὰ πλήθη ποὺ ἀνευφύησαν τὴν γέννησίν Του. Ἦτο ἐκεῖνος τοῦ ἤρχετο διὰ νά ὀδηγήσῃ τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν ὁλοκλήρωσιν τῶν μεγάλων ἐθνικῶν πεπρωμένων. Ἦ πιστις πρὸς αὐτὰ τὰ πεπρωμένα ἐθέρμαινε καὶ εἶχεν ὀδηγήσει πρὸ τῶν Ἀνακτόρων τὸν Λαόν κατὰ τὸ ἱστορικὸν ἐκεῖνο ἀπόγευμα. Καὶ εἰς αὐτὸ ἐπίστευσε καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ἀπὸ τότε, ποὺ παιδί ἀκόμη ἔλαβε συνειδήσιν τῆς ἀποστολῆς Του.

Εἶχε τὴν τύχην νά ρίψῃ πρὸ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς Του φῶς πρὸς τὸ μέγα ἐλληνικὸν παρελθόν ὁ μέγας ἱστορικὸς τοῦ Ἑθνους καὶ καθηγητὴς Του: Ὁ Κωνσταντῖνος Παπαρρηγόπουλος. Ἡ ἀτμόσφαιρα, εἰς τὴν ὁποίαν ἔζησε πολὺ νέος εἰς τὴν ἡλικίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν σχηματίζονται οἱ ἐσωτερικοὶ κόσμοι καὶ καθορίζονται αἱ τάσεις, ἦτο ἐμποτισμένη ἀπὸ ἐθνικισμόν. Ὁ Κωνσταντῖνος Κανάρης εὐρίσκειτο ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς. Ἡ φωνὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου δὲν εἶχε λησμονηθῇ ἀκόμη. Παλαιοὶ ἀγωνισταὶ ἐξιστοροῦσαν τὰς συγκινητικὰς ἀναμνήσεις των, ἀλλ' ὑπὸ ποίας συνθήκας! Ἦ διὰ νὰ δικαιώσουν τὴν μικροπολιτικὴν των ἔσχαλιτεῦντο τότε, ἢ διὰ νὰ δικαιολογήσουν μίαν αἴτησιν μικρᾶς συντάξεως διὰ τὰς παλαιὰς τῶν ὑπηρεσίας. Μὲ αὐτὸ τὸ παρελθόν ἄλλως τε ἐτρέφετο ἡ ψυχὴ τοῦ Ἑθνους, ἀφοῦ ἡ ἐκ τῆς ἰδίας ἀδυναμίας καὶ ἐκ τῶν συνθηκῶν τῆς εὐρωπαϊκῆς πολι-

τικής καθήλωσις του Κράτους εἰς τὰ στενά του ὄρια τοῦ ἀπηγόρευεν ἐπαρκῆς παρὼν. Οἱ κυβερνῶντες, οἱ δημιουργοῦντες μεταξύ τοῦ πληθυσμοῦ τὴν κοινὴν γνώμην, οἱ δημοσιογράφοι, οἱ ἀποτελοῦντες τὴν φλογερὰν νεολαίαν τοῦ Πανεπιστημίου, ποῦ ἄφινε τὴν κραυγὴν τῶν ἑλληνικῶν ἀναγκῶν, τῶν μετουσιωμένων εἰς ἰδεώδη, ἦσαν παιδιὰ καὶ ἔγγονοι ἀγωνιστῶν. Ὅλα ἐξῆσαν μὲ τὸ μεγαλοῦργημα τοῦ Εἰκοσιένα ἐμπρός των, θρυλοποιηθέν χάρις εἰς τὸν ρωμαντισμὸν τῆς ἐποχῆς.

Εἰς αὐτὴν τὴν ἀτμόσφαιραν ἀνέπνεεν ὁ Κωνσταντῖνος μὲ στενωτάτον παιδικὸν φίλον κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀναψυχῆς εἰς τὸν κήπον τῶν Ἀνακτόρων ἕνα ἔγγονον τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη. Ἄλλ' ἢ τέση λατρεία τῆς γενεᾶς ἐκείνης πρὸς τὸ παρελθόν, ἡ ὁποία ἀποτελοῦσε καὶ τὸ μόνον ἥθικόν στήριγμα καὶ τὸν μοναδικὸν παράγοντα πίστεως πρὸς τὸ μέλλον, ἐδημιουργοῦσεν αἰσιοδοξίαν πέραν τοῦ ὀρθολογισμοῦ καὶ τῆς σταθμίσεως τῶν πραγμάτων. Τὸ καταπληκτικὸν ἀποτέλεσμα τοῦ Ἀγῶνος τῆς Ἀνεξαρτησίας τοὺς ἔκανε νὰ φαντάζονται, ὅτι ἀρκοῦσε νὰ κινηθοῦν ὀλίγοι φαντάροι μὲ τούς λοχαγοὺς των διὰ νὰ πραγματοποιηθοῦν τὰ ἑλληνικὰ δειρὰ. Ἕνα πολιτικὸν σφάλμα ὠδήγησε πρὸς μίαν τοιαύτην δοκιμὴν. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐπροσπάθησε τότε ν' ἀποτρέψῃ τὸν ἄνισον πόλεμον, ἀλλὰ δὲν τὸν ἤκουσαν. Ἡ φωνὴ τῆς δρθόφρονης Του δὲν ἦτο τότε ἀρκετὴ διὰ νὰ μεταβάλῃ τὴν γνώμην τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου τοῦ παρασυρθέντος ὑπὸ τῆς ὀχλοκρατίας καὶ τοῦ προκληθέντος ἐξἄλλου φιλοπολέμου πνεύματος. Μετὰ τὸ ἐπακολουθήσαν δρᾶμα καὶ τὴν πικρὰν πεῖραν τῆς ἀδυναμίας ὅλοι σχεδὸν ἐπίστευσαν, ὅτι εἶχαν τελειώσει τὰ πάντα. Ἡ Μεγάλη Ἰδέα παρίστατο μὲ θρυμματισμένα τὰ πτερά. Ἄλλ' ὁ Κωνσταντῖνος δὲν εἶχε χάσει τὴν πίστιν Του. Ἐγνώριζεν, ὅτι τὸ ἀτόχημα ὠφείλετο εἰς τὸ ὅτι δὲν εἶχαν ἐργασθῇ καὶ ἡμεθα ἀνεργάνωτοι. Καὶ εἰργάσθη. Ἦτο τότε μόλις τριάντα χρόνων. Εἶχε τὴν ταχὴν νὰ εὖρῃ πρωθυπουργόν, ὁ ὁποῖος τὸν ἠγόρασε καὶ τοῦ ἔδωσε τὴν ἐκκαίριαν τῆς ἐνεργείας καὶ τὰ μέσα. Ὁργάνωσε τότε τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν διὰ τῆς Γενικῆς Διοικήσεως. Ἐδημιούργησε τριάντα χιλιάδας ἑλληνικὰς λόγχας καὶ ἔπειτα ἐξήντα μὲ προοπτικὴν πρὸς τὴν αὔξησιν τοῦ στρατοῦ. Ἀπὸ τότε ἀρχίζει ἡ νεοελληνικὴ δημιουργία. Αὐτὸς ἔκαμε τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Μακεδονομάχων πρὶν φύγουν διὰ τὴν ἐθνικὴν πάλην ἐπερνοῦσαν ἀπὸ τὰ γραφεῖα τῆς Γενικῆς Διοικήσεως. Ὁ Κωνσταντῖνος τοὺς ἐνεψύχωνε καὶ τοὺς ὠδηγοῦσε. Δύο ἥρωες μετὰ αὐτῶν ἀνῆκαν εἰς τὸ ἰσχυρότερον περιβάλλον Του. Ὁ Παῦλος Μελάς καὶ ὁ Γεώργιος Κολοκοτρώνης. Καὶ ἀρκετοὶ ἄλλοι. Ἐν τῷ μεταξύ αἱ στρατιωτικαὶ ἀποθῆκαι εἶχαν ἦδη τὰ ταυφέκια καὶ τὰ πυροβόλα ποῦ ἐχρειάζοντο εἰς ἕνα συγχρονισμένον στρατόν.

Ὅταν κατὰ τὸ 1912 ἦλθεν ἡ μεγάλη ὥρα τῆς ἐνεργείας, ἡ Βουλὴ ποῦ εἶχε προέλθει ἀπὸ τὸ ὀργισμένον ἀδίκως Γουδί, τὸν ἀνευφήμησεν ὡς ἀρχηγόν τοῦ στρατοῦ. Ὅλοι ὠμολόγησαν, ὅτι μόνον αὐτὸς ἤμποροῦσε νὰ διευθύνῃ τὸν πόλεμον καὶ διώρθωσιν τὸ λάθος τῆς πρὸ τριῶν τότε χρόνων δημιουργίας καὶ τῆς πλάνης. Τὸ πῶς ἔκαμε ἐκείνους τοὺς πολέμους τὸ γνωρίζει ἡ ἀδιάψευστος ἱστορία. Δὲν εἰρήσκειτο ἐπὶ κεφαλῇ Γενικοῦ Στρατηγείου ὡς σύμβολον ἀπλῶς τῆς ἐθνικῆς ὁρμῆς διὰ τὸ ἠθικόν τοῦ Στρατοῦ. Διοικοῦσε. Ἦτο ὁ πραγματικὸς Ἀρχιστράτηγος. Ὅλη ἐκείνη ἡ ραγδαία ἑλληνικὴ προέλασις ἐγένετο ὑπὸ τὴν πνοήν Του. Ἦτο ἐκτέλεσις διαταγῶν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς στρατῶς. Τοῦ Κωνσταντίνου. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κατωρθώθη ἐκεῖνο τὸ θαῦμα. Ἀπὸ τὴν ἀδάμαστον θέλησίν Του καὶ τὴν ἱκανότητά Του νὰ νικήσῃ, τὴν ὁποῖαν μετήγγιζεν ἀδιαλείπτως ἐπὶ τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τῶν ὁπλιτῶν Του. Ἐκοινοποιοῦντο εἰς τὰ Σώματα διαταγαὶ Του, τῶν ὁποίων τὸ πνεῦμα καὶ τὸ ὄψος ἔκαναν τοὺς ἀξιωματικούς καὶ τοὺς ὁπλίτας νὰ αἰσθάνωνται τὸν Ἀρχιστράτηγον ἐμπρός των. Διαταγαὶ ὡς αὕτη:

«Εἶναι ἀνάγκη νὰ κατανοηθῇ ἀπὸ τὸ Πεδιὸν Πυροβολικόν, ὅτι καθίσταται ζητήμα τιμῆς δι' αὐτό τὸ νὰ δυνηθῇ νὰ παραταχθῇ καὶ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν αἰρία-

ΠΑΛΑΝΗΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ 1912 — 1913
ΔΟΡΙΑΝΗ: Ὁ Στρατηγὸς Κωνσταντῖνος συζητῶν μετὰ τοῦ Πρωθυπουργοῦ τῆς Χώρας, Ε. Βενιζέλου.

Ἡ μετὰ τὸ τέλος τῶν πολέμων δοῖς τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου εἰς τὸ Ν. Πάρισον

νήν μάχην. Ἀναγνωρίζω τὰς ἐδαφικὰς δυσκολίας. Αὐταὶ δεόν νά ὑπερβληθῶσιν. Ἐν ἀνάγκῃ τὰ πυροβόλα νά σφύρῃσιν ὑπὸ τοῦ Πεζικοῦ μέχρι τῶν θέσεών των. Νά μὴ γίνῃ φειδῶ οὔτε κόπων, οὔτε θυσιῶν. Νά κατανοήσωσι τοῦτο πάντες ἀπὸ τοῦ πρώτου μέχρι τοῦ τελευταίου, ἰδίᾳ οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ πυροβολικοῦ καὶ ἰδιαιτάτα οἱ διοικηταὶ αὐτοῦ καὶ πάντες νά ἐντείνωσι τὰς δυνάμεις των μέχρι τοῦ ἀκροτάτου ὁρίου.

Λιβούνοβον 14—7—1913

Ὡρα 10 μ. μ.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ.

Ἡ «αὐριανὴ μάχη» ἦτο ἡ κρίσιμος τοῦ φοβεροῦ ἀγῶνος. Μεγάλῃ ἑλληνικῇ σελίς καλύπτεται ἀπὸ τὴν προσπάθειαν ἐκείνην, ἡ ὁποία κατέστη ἡρώϊκῃ χάρις εἰς τὴν δυνάμιν τοῦ Κωνσταντίνου νά καθιστᾷ τὴν πολεμικὴν Του θέλησιν, θέλησιν τῶν μαχομένων ὑπ' Αὐτόν. Διότι εἶχαν ἐντείνει τότε ὅλοι τὰς δυνάμεις των, ὥστε νά νικήσῃ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς εἰς τὰ τραχύτατα ἐκεῖνα στενά, ὅπου εἶχε φθάσει αἰματομένος ἀπὸ τὴν ἰδίαν του ἀπειρήγιστον ἐνέργειαν.

Προητοίμασε τὸν δεύτερον πόλεμον. Τὸν προεῖδεν ὡς ἀναπόφευκτον ἀπὸ τοῦ χειμῶνος τοῦ 1912, ὅταν οἱ πολιτικοὶ δὲν τὸν ἐβλεπαν. Τὰ ἀποκείμενα εἰς τὰ ἀρχεῖα ἔγγραφα ὁμιλοῦν διὰ τὸ στρατιωτικὸν πολιτικὸν Του πνεῦμα. Τὸ εἶδειεν ἀργότερα καὶ κατὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τοῦ θέρους τοῦ 1913.

Εἰς ἐκείνους τοὺς πολέμους Τὸν ἐγνώρισεν ὁ λαός. Οἱ στρατιῶται Τὸν ἠοθά-νοντο ν' ἀγωνίζεσθαι ἐμπρὸς των, εἶχαν ὁμιλήσει μαζὶ Του, ἤξεραν πῶς εἶχε πεινάσει καὶ ἔκεινος ὅπως καὶ αὐτοὶ πρὸ τῶν Γιαννιτσῶν καὶ ἔπειτα μετὰ τὸν Ἀξιόν. Ὁ πόνος Του διὰ τὸν στρατιώτην ἔμεινε παροιμιώδης. Ἡ καρδιά Του ἦτο γεμάτῃ ἀγάπῃ. Ὑπῆρξεν ἀγὼς Λαοῦ, ὅπως οἱ παλαιοὶ ἡγεμόνες, ὅπως οἱ πατριάρχαι τῆς Βίβλου. Καὶ αὐτὴν τὴν ἀγάπην Τοῦ τὴν ἀνταπέδωσεν ὁ Λαὸς μὲ λατρείαν. Τὰς δοκιμασίας Του τὰς ἠσθάνθη ὡς ἰδικάς του. Ὅπως αἰσθάνεται τὴν δόξαν Του ὡς ἰδικήν του. Δόξαν ἑλληνικὴν μὲ κυριαρχοῦσαν τὴν μορφήν τοῦ Κωνσταντίνου.

ΔΙΟΝ. Α. ΚΟΚΚΙΝΟΣ.

ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ 1912—1913. — Πολιορκία Ίωαννίνων.

Άνω: Ὁ Ἀρχιστράτηγος εἰς τὸ Στρατηγεῖον τοῦ Ἑμίν Ἀγῶ περιτοιχισμένος ὑπὸ τὸν Πρίγκηπον Ἀνδρέου, Χριστοφόρου, Γεωργίου καὶ Ἀλεξάνδρου καὶ τὸν Ἐπιτελὴν τοῦ Β. Δοσάμανη, Ἰ. Μεταξά, Κ. Πάλλη καὶ Σταῖκου.
 Κάτω: Ὁ Στρατηλάτης εἰς ἓν ἐκ τῶν παρατηρητηρίων πυροβολικοῦ, κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Ἰωαννίνων· εἰς τὸ βάθος τὸ πολυβόλητον «Αἰγὸς».

Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Θα ήτο πολύ δύσκολον νά συνοψίσω κανείς εις λίγας γραμμάς, εις λίγας σελίδας, Έστω, τὰ χαρακτηριστικά γνωρίσματα της υπέρχου προσωπικότητος ποῦ ὑπῆρξεν ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος. Εἶχα τὴν τιμὴν καὶ τὴν εὐτυχίαν νὰ εὐρίσκωμαι σχεδὸν ἀδιακόπως μαζί Του, ἀπὸ τοῦ 1911 μέχρι τῶν τελευταίων πρὸ τοῦ θανάτου Του χρόνων. Ἡ στενὴ αὐτῇ ἐπικοινωνία, ἐκτεινομένη πέραν τῆς τυπικῆς σχέσεως ἑνὸς Βασιλέως πρὸς τὸν Ἱατρὸν Του, μοῦ ἐπέτρεψε νὰ εἰσδύσω εἰς τὰ μύχια τῆς ψυχῆς Του, ν' ἀντλήσω τὰς ἀφορμὰς τοῦ θαυμασμοῦ, τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τῆς ἀφοσιώσεώς μου πρὸς τὸ πρόσωπόν Του ἀπὸ τὰ διευγέστερα καὶ ἀφανέστερα βάθη καὶ νὰ συλλάβω τὴν εἰκόνα τῆς ἰδιουγκρασίας Του, κατὰ τὸν μέλλον, ὅπως πιστεύω, προσήκοντα τρόπον. Εἶναι κοινὴ πεποίθησις, ἄλλως τε, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀποκαλύπτει ζωρρότερον καὶ ἀδολώτερον τὸν χαρακτήρα του, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀσθενείας του. Καὶ ὁ Ἱατρός, ὁ εὐρισκόμενος εἰς συνεχῇ ἐπαφὴν μαζί του, ὁ παρακολουθῶν βῆμα πρὸς βῆμα καὶ στιγμὴν πρὸς στιγμὴν τὴν ἐξέλιξιν τῆς καταστάσεως τῆς ὁγείας του, ὁ συλλαμβάνων εἰς πολλαπλὰς εὐκαιρίας καὶ τὰς λεπτοτέρας ἐπὶ ἀποχρώσεις τῆς διαθέσεώς του, εἶναι εἰς θέσιν, περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλον, νὰ ἐκτιμῇ τὴν παλλομένην ψυχικὴν καὶ πνευματικὴν πραγματικότητά που παρουσιάζεται ἐμπρὸς του. Τὸν κανόνα αὐτὸν δὲν διέφυγε, βεβαίως, καὶ ὁ ἀείμνηστος Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος. Ἀπὸ τὰ μακρὰ ἔτη τῆς μετ' Αὐτοῦ ἀναστροφῆς μου, ἀπέθησαύρισα ἀναμνήσεις καὶ ἐντυπώσεις, τὰς ὁποίας θεωρῶ πολυτιμωτάτην καὶ ἱερωτάτην παρακαταθήκην. Καὶ ἀπὸ τὴν παρακαταθήκην ταύτην ἀντλῶν, θά προσπαθῶ νὰ δώσω εἰς τὰς ἐπομένους γραμμάς μίαν συνοπτικὴν σκιαγραφίαν τῆς προσωπικότητός Του.

••

Προσελήφθην εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Βασιλικῆς Οἰκογενείας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ ἔτος 1909. Ἀλλὰ μόνον κατὰ τὸ 1911, ἐν Κερκύρᾳ, εἶχον τὴν τιμὴν νὰ ἔλθω εἰς προσωπικὴν ἐπαφὴν μετὰ τοῦ τότε Διαδόχου Κωνσταντίνου. Καὶ ἡ πρώτη ἐντύπωσις διετηρήθη ἀμετάβλητος, μολοντότι ἐπλουτίζετο καθημερινῶς διὰ νέων στοιχείων, καθ' ὅλον τὸ μακρὸν διάστημα τῆς μετὰ ταῦτα ἐπικοινωνίας μου μετ' Αὐτοῦ. Ὑπῆρξεν ἡ ἐντύπωσις μιᾶς ἀκαταμάχητου γοητείας, τῆς γοητείας τὴν ὁποίαν ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἥσκει εἰς ὅλους ὅσοι Τὸν ἐπλησίαζαν καὶ ἡ ὁποία ἐπῆγασεν ἐξ ὁλοκλήρου ὅχι ἀπὸ τὴν λαμπρὰν αἴγλην τῆς Βασιλικῆς Του ἰδιότητος, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἀγνότητα καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς Του.

Μέσα εἰς τὴν φωτοβόλον καθαρότητα τῶν γαλανῶν ὀφθαλμῶν Του ἀπεικονίζετο ὅλη ἡ εὐκρίνεια τοῦ χαρακτήρος Του, ἡ εὐθύτης καὶ ἡ τιμότης, ἡ ἀπλότης καὶ ἡ ἐγκαρδιότης, τὸ σύνολον τῶν πράγματι Βασιλικῶν ἀρετῶν, μετὰ τὰς ὁποίας ἐκ φύσεως καὶ ἐξ ἀνατροφῆς ἦτο προικισμένος ὁ Ἄρχων, ὁ Στρασιπότης, ὁ Ἄνθρωπος

πού έγινε το αντικείμενον της θερμότερας λατρείας ἐκ μέρους τῶν ὑπηκόων Του καὶ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ δοκιμάσῃ ὄχι μόνον τὴν χαρὰν τῶν μεγάλων ἐθνικῶν θριάμβων, εἰς τοὺς ὁποίους ἐπρωτοστάτησεν, ἀλλὰ καὶ ὅσας πικρίας εἰς ἐλαχίστους θνητοὺς ἐπεφύλαξεν ἀδυσώπητος καὶ παλιμβούλος μοῖρα. Ὁ Βασιλεὺς Ἰωάννης διατήρησε μέχρι τοῦ θανάτου Του τὴν ἀπροσμέτρητον καλωσύνην, τὴν ἀπλότητα, τὴν ἑλλειψιν πάσης ὑστεροβουλίας, τὴν ἄκραν εὐσυνειδησίαν καὶ τὴν ἀκαμπτον εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καθήκοντος προσήλωσιν. πού ὑπῆρξαν τὰ θεμελιώδη γνωρίσματα τοῦ ἀκεραίου χαρακτήρος Του καὶ ποὺ Τοῦ προσεπόρισαν ὄχι μόνον θερμὰς ἀφοσιώσεις, ἀλλὰ—κατὰ τὴν πικρὰν εἰρωνείαν τῶν ἀνθρώπων—καὶ ἀφορήτους ψυχικὰς βασάνους. Ἡ παρομιώδης εὐθύτης καὶ ἀνεξικακία Του δὲν Τοῦ ἐπέτρεπαν νὰ πιστεῦῃ διὰ τοὺς ἄλλους ἢ το δυνατόν νὰ σκεφθῶν κακὸν δι' Αὐτόν. Οὐδέποτε ἀπέδιδεν εἰς ἄλλους σκέψεις καὶ πράξεις, τὰς ὁποίας Αὐτὸς ἑθεώρει ἀνάξιας τοῦ χαρακτήρος Του.

Ἡ εὐγενικὴ φύσις καὶ ἡ εὐαίσθητος ψυχὴ Του δὲν ἐγγνώρισαν ποτέ μνησικακίαν ἐναντὶ τῶν ἀντιφρονούντων, ἀλλὰ τοῦναντίον ἐθλίβετο, ὅταν ἠναγκάζετο νὰ ἐκφράσῃ γνώμην ἀντίθετον, ἀναλογιζόμενος τὴν λύπην τῶν ἄλλων.

Ἐνθυμούμαι καλῶς δι, μετὰ τὴν εἰσοδὸν τῆς Ρουμανίας εἰς τὸν Παγκόσμιον Πόλεμον, ὁ Πρωθυπουργὸς ἐζήτησεν ἀκρόασιν καὶ ἔσχεν ἐν Τατοῖῳ μετὰ τοῦ Βασιλέως μακρὰν καὶ ἐπίπονον συζητήσιν περὶ τοῦ ἀν ἐπρίπε καὶ ἡ Ἑλλάς νὰ ἐξέλθῃ τῆς οὐδετερότητος. Ὁ Βασιλεὺς, ὁ ὁποῖος δὲν εἰσέτι τελείως ἀναρρώσει καὶ ἐπύρεσεν ἀκριβῶς τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας—καὶ ἐπομένως καθὲς ἔντασις τῶν πνευματικῶν Του δυνάμεων ἦτο φυσικὸν νὰ Τὸν καταπονή καὶ νὰ ἐπιδεινώσῃ τὴν κατάστασιν τῆς υγείας Του—ὄχι μόνον δὲν δυσανεσχέται, διότι δὲν συνέπιπτεν ἡ γνώμη Του μετὰ τῆς τοῦ Πρωθυπουργοῦ, ἀλλὰ καὶ, ὅταν ἀμέσως μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦτου, Τὸν ἐπεσκέψθῃ, συγκεκινημένος μοῦ εἶπε τὰ ἑξῆς: «Δὲν μπορεῖς νὰ φαντασθῇς πόσον λυποῦμαι, ὅταν συλλογίζομαι πόσῃ λύπῃ πρέπει νὰ αἰσθάνεται ὁ Βενιζέλος, ὅταν βλέπῃ δι' Ἐγὼ δὲν συμφωνῶ μετὰ τὴν πολιτικὴν ποὺ αὐτὸς θεωρεῖ συμφέρουσαν διὰ τὴν Ἑλλάδα».

Ὅποιον, πράγματι, μεγαλύνει ψυχῆς! Ἀναπολῶ πάντοτε τὴν μνήμην Του μετὰ αἰσθημα ὑπερτάτης συγκινήσεως καὶ πιστεύω διὰ τὸ παράδειγμα Του ὑπῆρξε τὸ φωτεινότερον ἀπὸ τὰ παραδείγματα ποὺ κατέλειπεν εἰς τὰς μεταγενεστέρας γενεὰς ἡ πρόσφατος Ἑθνικὴ μας ἱστορία.

Ἔζησα παρά τὸ πλευρόν Του δολόκληρον τὸ ἔπος τῶν Βαλκανικῶν πολέμων. Ἀπὸ τὴν Λάρισα ἕως τὴν Θεσσαλονίκην, εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ εἰς τὴν Ἠπείρου, Τὸν παρηκολούθησα εἰς ὅλας τὰς ταλαιπωρίας μὲς θυελλώδους ἐκστρατείας καὶ ἡδυνήθην νὰ θαυμάσω ἀνεπιφυλάκτως τὴν αὐθόρμητον προθυμίαν, μετὰ τῆς ὁποίας ὑπεβάλλετο εἰς κάθε στήρησιν καὶ κοκκυχίαν, πιστὸς εἰς τὴν ἀμεμπτον ἐκτέλεσιν τοῦ καθήκοντος, Στρατιώτης καὶ Αὐτὸς μετὰ τῶν στρατιωτῶν Του, τοὺς ὁποίους ἑθεώρει ἀδελφούς καὶ ἐγκαρδίους συνεργάτας εἰς τὴν διεκπεραίωσιν ὑψηλῆς ἐθνικῆς υποθέσεως. Ἐστερήθη τὸν ὕπνον, τὴν ἀνάπαυσιν, τὴν τροφήν, τὴν καθαρρότητα ἔτι, σπεύδων ἀπὸ τομέως εἰς τομέα, ἀπὸ φυλακίου εἰς φυλάκιον, ἀπὸ νοσοκομείου εἰς νοσοκομεῖον, ἀπὸ καταυλισμοῦ εἰς καταυλισμόν, συγκαίρων καὶ συμπάσχων, μοιραζόμενος τὸ λιτὸν γεῦμα Του μετὰ τοὺς συναγωνιστάς Του, παρηγορῶν τοὺς τραυματίας καὶ ἀποκαλυπτόμενος μετὰ συγκεκινημένην εὐλάβειαν πρὸ τῶν ἡρωικῶν νεκρῶν τῶν ἐνδόξων ἐκείνων πολέμων. Ὑπέστη ὅλας τὰς βασάνους μετὰ χειμερινῆς ἐκστρατείας ἐπάνω εἰς τὰ βουνὰ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἠπείρου, χωρὶς νὰ ἐκφράσῃ τὸ παραμικρὸν παράπονον, ἐξ δολοκλήρου ἀφωσιωμένος εἰς τὴν ἐκτέλεσιν

ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ 1912-1913.—Ἡπειρωτικὴ ἐκστρατεία.

Ἄνω: Εἰς τὸ χῶνι τοῦ Ἑρμ. Ἀγ.δ.

Κάτω: Εἰς τὰ καταληφθέντα Γιάννενα. Ὁ Νικητὴς Ἀρχιστράτηγος μετὰ τῶν ἑπιτελῶν Του Δούσανη, Δαγκλή, Παπακωνσταντίνου καὶ ἱ. Μετὰξ ἐν τῷ φρουρίῳ Ἰωαννίνων.

τοῦ καθήκοντος, τὸ ὅποτον καθ' ὅλον τὸν βίον Του ἔταξεν ὑπὲρ πᾶσαν ἀτομικὴν Του ἀνάγκην, χωρὶς νὰ σκεφθῇ ποτὶ ὅτι ἡ πολυτιμία διὰ τὸ "Ἔθνος ὑγία Του διέτρεχε σοβαρωτάτους κινδύνους. "Ενθυμοῦμαι ὅτι κατὰ τὴν νύκτα τῆς μάχης τῶν Γιαννιτσῶν καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐν Τοφίν διαπραγματεύσεων περὶ παραδόσεως τῆς Θεσσαλονίκης παρέμεινεν ἄσιτος καὶ ἄϋπνος, ὑπὸ καιρικὰς συνθήκας ἐξαιρετικῶς δυσσέστους. "Ηρκέσθη εἰς τὸ ὀλίγον τσάι πού ἤδυνήθη νὰ παραλάβω μαζί μου καὶ πού «ἔσωσε τὴν κατάστασιν», κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον, ἀνακουφίσαν τὴν καταπόνησιν καὶ τοῦ Βασιλέως καὶ τῶν περὶ Αὐτόν. "Ενθυμοῦμαι ἀκόμη μετὰ τοῦ ἐνδιαφέροντος ἐπισκέπτετο τοὺς αἰχμαλωτιζομένους τραυματίας τοῦ ἀντιπάλου στρατοῦ καὶ μετὰ πόσης ἐπιμονῆς ἐφρόντιζε διὰ τὴν περίθαλψιν τῶν. Καὶ δὲν θά λησμονήσω ποτὶ τὴν αὐθόρμητον καὶ ἀπαρασάλευτον πίστιν, τὴν ὁποῖαν ἐπεδείκνυεν εἰς πᾶσαν περίστασιν, κάμων τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ μὲ θερμὴν εὐλάβειαν, διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Θεὸν εἰς τὰς εὐτυχίας καὶ διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν ἐνίσχυσίν του εἰς τὰς δυσκόλους στιγμὰς. "Αν παρέτασσον ἔδω ὅσας ἀναμνήσεις ἀπέθυσσούρισα εἰς τὴν μνήμην μου καὶ εἰς τὸ ἰδιαιτέρον μου ἡμερολόγιον ἀπὸ τὴν ἀξιωματικόν ἐκείνην ἐκστρατείαν, θά ἔπρεπε, φυσικὰ, νὰ συγγράψω ὁλόκληρον τὴν ἱστορίαν τῶν Βαλκανικῶν πολέμων.

..

Δύο ἔτη μετὰ τὴν λήξιν τῶν πολέμων ἐκείνων ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἠσθένησεν ἐπικινδύνως. Κατὰ τὴν 4ην Μαΐου τοῦ 1915 κατελήφθη ὑπὸ πυρετοῦ καὶ ἠναγκάσθη νὰ παραμείνῃ κλινήρης. Ἡ κατάσταση Του σὺν τῇ παρόδῳ τῶν ἡμερῶν ἐπεδεινῶτο καὶ ἀγωνία περὶ τῆς ἐκβάσεως τῆς ἀσθενείας Του ἤρχισε νὰ καταλαμβάνῃ ὁλόκληρον τὸ "Ἔθνος, τὸ ὁποῖον εἰς τὸ πρόσωπόν Του ἐλάτρευε τὸν ἱερώδη "Αρχηγόν του. Οἱ καιροί, ἐν τούτοις, ἐκείνοι ἦσαν γεμάτοι ἀπὸ δυσχερείας καὶ κινδύνους ὁ πόλεμος ἐμείνετο εἰς ὅλα τὰ μέτωπα καὶ ἡ μικρὰ "Ελλάς, μὲ τὴν ἐπικαιροτάτην γεωγραφικὴν τῆς θέσιν, ἀπετέλει τὸ πεδῖον συνεχῶν ὑποκινήσεων, διαπραγματεύσεων, ἀπειλῶν ἔτι καὶ ἐκβιασμῶν. Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, πιστὸς εἰς τὸ καθήκον Του, ἐπάλασεν ἀγῶνα δεινότατον, ἐπιμένων εἰς τὴν πολιτικὴν, τὴν ὁποῖαν "Εκεῖνος ἔκρινεν ἐν τῇ συνειδήσει Του ὡς τὴν μόνην συμφέρουσαν εἰς τὸ "Ἔθνος Του. Καί, μολονότι ἡ ἀσθενεία Του ἀπῆλθε ἀπόλυτον ἀνάπαυσιν καὶ αὐτοπρᾶν τήρησιν τῶν ἱατρικῶν συμβουλῶν, μετέτρε, πειρασσών, ἀλλεπαλλήλων συσκέψεων, ὑφίστατο ἀφαντάστους ψυχικὰς ταλαιπωρίας, ἀλλ' οὐδέποτε παρεπονείτο. "Ενθυμοῦμαι ὅτι κατὰ τὴν 10ην Μαΐου, ἔξ μολὶς ἡμέρας μετὰ τὴν εἰσβολὴν τῆς ἀσθενείας Του, ἠναγκάσθη νὰ διεξαγάγῃ ἐπὶ πεντάωρον δυσχερεστάτας διαπραγματεύσεις. Καὶ δὲν ἐξεπλάγην καθ' ὅλου, ὅταν, κατὰ τὴν νύκτα, παρουσίασεν ἐπιδεινώσιν, ἱκανὴν νὰ γεννήσῃ πολλὰς καὶ βαρεῖας ἀνησυχίας. Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐπλήρωσε μὲ τὴν ζωὴν Του τὴν προσήλωσίν Του εἰς τὸ ὑπέρτατον ἐθνικόν συμφέρον. "Εν τῷ πρακτικῷ τοῦ ἱατρικοῦ συμβουλίου, τὸ ὅποτον συνεκροτήθη ὑπὸ τῶν "Ελλήνων καὶ τῶν προσκληθέντων ξένων ἱατρῶν κ. κ. Kraus καὶ von Eiselsberg, ρητῶς ἀναφέρεται ὅτι ἡ διαρκὴς ἀπασχόλησις τοῦ Βασιλέως εἰς τὰς ὑποθέσεις τοῦ Κράτους ὑπῆρξεν ἀφορμὴ τῆς ἐπιδεινώσεως τῆς καταστάσεώς Του.

..

Κατὰ τὸ μακρὸν διάστημα τῆς ἀσθενείας Του ἐκείνης μοῦ ἀπεκαλύφθη εἰς ὅλας τοὺς λεπτομερείας ὁ ὑπέρτοχος χαρακτήρ Του καὶ δὲν ἤδυνήθη νὰ μὴ θαυμάσω, σὺν τοῖς ἄλλοις, καὶ τὴν εὐπείθειαν, μὲ τὴν ὁποῖαν ἠκολούθει τὰς ἱατρικὰς συμβουλὰς, πλὴν τῶν περιπτώσεων, κατὰ τὰς ὁποίας αἱ ἀνάγκαι τῆς χώρας Τον ἠμπόδιζον, καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην, τὴν ὁποῖαν ἐξεδήλωνε πρὸς τοὺς ἱατροὺς Του

δι' ὅσα ὑπὲρ τῆς ὑγείας Του ἐμόχθουν. Τῆς εὐλικρινοῦς εὐλαβείας Του πρὸς τὸ Θεῖον λαμπρὰ ἀπόδειξις ὄπῃρεν ἡ συγκίνησις, μὲ τὴν ὁποίαν ὑπεδέχθη τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας τῆς Τήνου, ὅταν αὕτη μετεφέρθη ἐν μέσῳ λαϊκοῦ προσκυνηματος ἀπὸ τὴν γραφικὴν νῆσον τῶν Κυκλάδων εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ τὴν ἀποκατάστησιν διὰ τῆς θαυματουργοῦ τῆς ἐπεμβάσεως τὴν ὑγείαν τοῦ λαοφιλοῦς Βασιλέως.

..

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἀνάρρωσίν Του ἐκ τῆς δεινῆς ἐκείνης νόσου ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος δὲν ἔπαυσε νὰ ὑποφέρει. Δύναται μάλιστα νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ μετεγχειρητικὴ περίοδος ὑπῆρξεν ἐπίσης γεμάτη ἀπὸ ταλαιπωρίας, δονῶν καὶ ἡ περίοδος τῆς εἰσβολῆς καὶ ἐξελιξέως τῆς ἀσθενείας. Καὶ ἐν μέσῳ τῶν φυσικῶν τούτων κακουχιῶν ἐπῆλθε ραγδαία ἡ ἐκτόλιξις τῶν ἱστορικῶν γεγονότων, τὰ ὁποῖα Τὸν ἠνάγκασαν ν' ἀπομακρυνθῇ τοῦ Θρόνου Του καὶ νὰ λάβῃ τὸν πικρὸν ὁδὸν τῆς ἐξορίας. Μόλις κατὰ τὴν 20ὴν Ὀκτωβρίου 1917 ἐγένετο ἐν Ζυρίχῃ ἡ τελευτικὴ, ριζικὴ ἐγχείρησις. Ἀλλὰ μερικὸς μῆνας βραδύτερον, καὶ συγκεκριμένως τῇ 30ῇ Ἀπριλίου τοῦ 1918, ὁπότε βραδυτάτην προσβολὴν γρίππης. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἡ κατάστασις Του οὐδεμίαν ἐλπίδα διασώσεως ἐνέπνεε καὶ οἱ κληθέντες ξένοι ἰατροὶ ἐδήλωσαν ὅτι ἐπρεπε ν' ἀναμνησθῇ τὸ μαρτύριον τέλους. Δὲν θὰ λησμονήσω ποτὲ τὴν ἀγωνίαν τῆς νυκτὸς τῆς 4ῆς πρὸς τὴν 5ὴν Μαΐου τοῦ 1918, νυκτὸς τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, κατὰ τὴν ὁποίαν ὅλοι οἱ ἀποτελοῦντες τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ἐξορίστου Βασιλέως ἠγρόνουν περίλυτοι, διαλογιζόμενα ὅτι ἕνας δολόκληρος Λαὸς, πάσχων διὰ τὴν στήρησιν λατρευτοῦ Ἀρχιγεοῦ, μετέβη τῆς ἀκολουθίας τῆς Ἀναστάσεως, χωρὶς νὰ ὑποψιάζεται ὅτι ὁ Βασιλεὺς Του ἀπέθνησκεν εἰς ξένην γῆν, ἐν τῷ μέσῳ εὐαρίθμου διόδου φίλων. Ἠγρόνουν καὶ ἐγώ, περὰ τὴν κλίνην Του, καὶ παρηκολούθουν συνεχῶς τὸν σφυγμὸν Του, φοβούμενος ὅτι συντόμως θὰ ἤρχετο ἡ στιγμή κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἔπαυε πλεόν νὰ λειτουργῇ, ἐνῶ ἡ μαρτυρικὴ Βασιλισσά, τῆς ὁποίας δολόκληρος ὁ βίος ὑπῆρξεν ἀγώνισμα πιστῆς ἐκπληρώσεως τοῦ καθήκοντος καὶ αὐταπάρνησις, παρίστατο συντετριμμένη καὶ ἀγωνιώσα, ἀλλὰ καὶ πλήρης θαυμαστῆς καρτερίας, Αἰφνης, καὶ τοῦτο συνέβη περὶ τὸ μεσονύκτιον, ἡσθάνθη ὅτι ὁ σφυγμὸς ἐγένετο αὐρυθμότερος, βραδύτερος καὶ θρόμβοι ἰερώτος ἐκάλυπτον τὸ μέτωπον τοῦ Σειπτοῦ Ἀσθενοῦς. Ἡ καρδία μου ἐγέμισεν ἀπὸ ἐλπίδα καὶ συγκίνησιν. Ἐνείνεον τὴν προσοχήν μου καὶ ἀντελήφθη ὅτι τὰ σημεῖα τῆς βελτιώσεως ἐπικυνοῦντο. Ἀπεμακρύνθη ἐπ' ὀλίγον τῆς κλίνης, ἤνοιξε τὴν θύραν καὶ ἀνεκοίνωσα εἰς τοὺς ἀγωνιῶντας σὺλικοὺς ὅτι ἠδύναντο κάπως ν' ἀναπαρρήσουν. Μετ' ὀλίγας ὥρας ἐβεβαιώθη ὅτι ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος εἶχε σωθῇ.

..

Ἐπεστρέψαμεν εἰς τὴν Πατρίδα. Τὰ χρόνια τῆς ἐξορίας μοῦ εἶχον ἀποκαλύψει ἄλλας πολυτίμους πλευρὰς τοῦ χαρακτῆρος Του. Καὶ ἰδιαίτητα ἐπεβλήθη εἰς τὸν ἀπόλυτον θαυμασμόν μου ἡ καρτερικότης Του καὶ ἡ καλωσύνη, μὲ τὴν ὁποίαν ἐφέρετο εἰς τοὺς συνεξορίστους Του, κατορθώνων ἐν περιβάλλοντι, ὅπου εὐκόλως θὰ ἦτο δυνατόν ν' ἀναφύωσιν ἀντιζηλῶν καὶ νὰ δημιουργηθῶσι δυσσεβέσκειαι προσωπικαί, καὶ ἐπικρατῇ ἀπόλυτος ἁρμονία καὶ συναδελφώσις. Ἀλλ' ἡ συμμετοχὴ Του εἰς τὴν Μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν, παρὰ τὴν θλιβεράν ἐκβασίν τοῦ ἀγώνος, Τὸν ἐξέψωσεν ἀκόμη περισσότερον εἰς τὴν συνειδηρὴν δλὼν ὅσα στενὸς ἐπικοινωνοῦν μαζί Του καὶ τοῦ μαχομένου στρατοῦ. Εἰς στιγμὰς διὰ τὰ Ἔθνος δυσχερεστοτάτας δὲν ἀπέβαλε τίποτε ἀπὸ τὴν ἀκεραιότητα, τὸν ἱπποτισμὸν, τὴν καλωσύνην τῆς ψυχῆς Του καὶ δὲν ἔπαυσε νὰ θέτῃ πάντοτε τὸ συμφέρον τῆς Πατρίδος ὑπεράνω τοῦ ἀτομικοῦ Του συμφέροντος, προσπαθῶν νὰ περισώσῃ, ὅτι ἤδυνάτο νὰ περισωθῇ καὶ

ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ 1912—1913: ΛΙΒΟΥΝΟΒΟ—ΣΤΡΑΤΗΓΕΙΟΝ
25 Ιουλίου 1913 (Extrait Georges Scott).

ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ 1912—1913: ΔΟΪΡΑΝΗ—Σιδηροδρομικὸς Σταθμὸς—Γενικὸν Ἐστρατηγεῖον,
Ὁ Στρατηλάτης περιστοιχισμένος ὑπὸ τῶν πριγκίπων Νικολάου, Ἀνδρέου, Χριστοφόρου καὶ Ἀλεξάνδρου
καὶ τῶν Ἐπιτελῶν Δούσανη, Στρατηγὸς Γ. Μεταξὺ καὶ Στάκου.

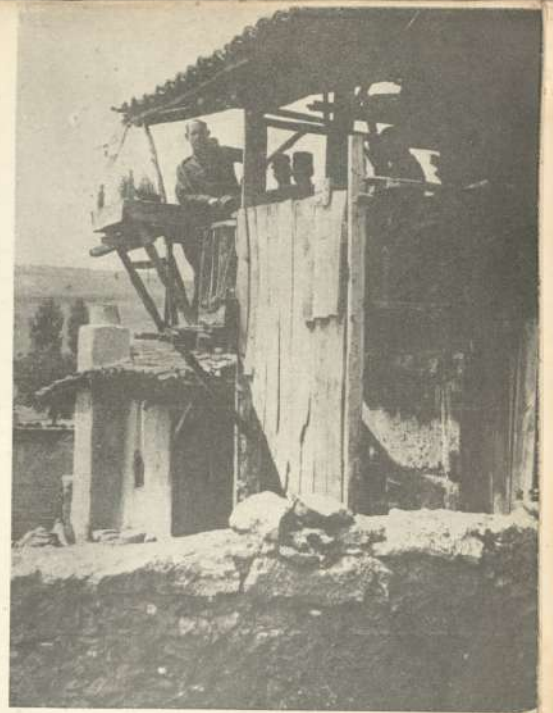
δεινοπαθὼν ὡς ὁ ἑκατοστὸς στρατιώτης, διὰ τὴν ἐμπνεύσιν τὸ θάρρος, τὴν πίστιν, τὴν αὐτοπεποίθησιν εἰς ὅλους. Ἐπικολούθησεν ἡ κατάρρευσις καὶ ἡ δευτέρα ἐξορία. Τὸν συνήντησα διὰ τελευταίαν φοράν τῷ 1922 εἰς Salzo Mazzone. Ἐνδεκα ὀλόκληρα χρόνια γεμᾶτα ἀπὸ ποικίλα γεγονότα εἶχον διαρρέυσαι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς πρώτης ἐν Κερκύρα συναντήσεως. Ἐφαίνετο κουρασμένος, ἀλλ' ἡρεμὸς. Ἡκτινοβόλει πάν-
τοτε τὴν ἰδίαν ἀκαταμάχητον γοητείαν. Τὸ παράστημά Του ἦτο καὶ τότε παράστημα πολέμιτοῦ καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ Του ἔλαμπαν ἀπὸ εὐλικρίνειαν καὶ καλωσύνην. Αἱ τελευ-
ταῖαι λέξεις, τὰς ὁποίας ἤκουσα ἀπὸ τοῦ στόματός Του, ὑπῆρξαν αὐταί:

«Ἐγὼ ἤσυχον τὴν συνείδησίν Μου. Ἐπραξα τὸ καθήκον Μου».

ΑΝΔΡΕΑΣ Γ. ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ
ΙΑΤΡΟΣ ΤΗΣ Α. Μ. ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΥΣ

ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ 1912—1913.
ΛΙΒΟΥΝΟΒΟ. Εἰς τὸν ἐξώστην τοῦ Στρατηγεῖου.

ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ 1912—1913.—Εἰς τὴν γέφυραν τοῦ Στραμνίου.

Ο ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΛΑΜΠΡΟΣ
ΔΙΑ ΤΟΝ ΝΙΚΗΤΗΝ ΣΤΡΑΤΗΛΑΤΗΝ

Ὁ ἀείμνητος καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας Σπυρίδων Λάμπρος ἔγραψε τὸ ἀκόλουθον ἄρθρον κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου ἐκ τοῦ πεδίου τῶν νικῶν.

Τὴν ἐλλα Καλλίνικε χαίρ' Ἀναξ, προσφωνεῖ Σε σήμερον, ὦ Βασιλεῦ, μετὰ τοῦ Ἀρχιλόχου ἢ γενέτειρά Σου πόλις τῆς Ἀθηνᾶς, ἀντιπροσωπεύουσα χαρὰν μεγάλην, τὴν χαρὰν Ἑλλάδος ἐλευθέρας, ἐξικνουμένης ἀπὸ τοῦ Ἀώου μέχρι τοῦ Νέστου, ἀπὸ τοῦ Βοῖου, τοῦ Μεναικέως, τοῦ Μπελεσίου μέχρι τοῦ Ταυγέτου καὶ τῆς Ἰδης καὶ ἀπὸ τῶν ὁδῶν τῶν περιβρεχόντων τὰ παράλια τῆς Ἠπείρου μέχρι τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ μέχρι τῆς Μεγαλονήσου τοῦ Μυρτώου.

Ὑποδεχόμεθα σήμερον μετὰ βαλὼν καὶ κλάδων τὸν νικητὴν δύο πολέμων, τὸν δαφνοστεφῆ βλαστὸν πατρός μαρτυρήσαντος ὑπὲρ τοῦ ἔθνους καὶ μητρός ἀριστοτόκου, τὸν ἐμπνεύσαντα διὰ τῆς ὑπερόχου φιλοπατρίας καὶ τοῦ ἀκρατήτου μένους τὸν στρατευόμενον ὑπ' αὐτὸν ἑλληνικὸν λαὸν καὶ ἀγαγόντα καὶ εἰς τὴν καὶ πάλιν ἀνάδειξιν τῆς πατρίου ἀνδραγαθίας τῶν Ἑλλήνων, τὸν καταβαλόντα διὰ τῆς στρατηγικῆς αὐτοῦ τέχνης τοὺς πολεμίους, τὸν καταπλήξαντα τὸν κόσμον διὰ τῶν θαυμασιῶν αὐτοῦ ταχυτάτων πορείων, αἵτινες ἐνθουμίζουσι τὰς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τὸν δυνάμενον νὰ καυχῇ ὡς ἐκεῖνος, ὅτι εἶχεν ὑπ' αὐτὸν μαχητὰς πτηνοὺς, ἐμφανιζομένους ἐκάστοτε τὴν ὀπιρταίαν ἀπροσδοκῆτως καὶ νικῶντας ἐκεῖ ὅπου δὲν ἀνεμένοντο μετὰ τὴν νίκην τῆς προτερσίας, διότι σύνθημα τοῦ Στρατηλάτου ὑπῆρξε τό: «Ἐμπρός, πάντοτε Ἐμπρός».

Δεξιούμεθα σήμερον τὸν Ἐλευθερωτὴν, ὃν τὸ ὄνομα ἀπηχοῦσιν αἱ φάραγγες καὶ αἱ πεδιάδες, αἱ ἀκταὶ καὶ αἱ κοιλάδες μυριωνύμων ἑλληνικῶν Πατρίδων, ἃς ἐλύτρωσεν ἀπὸ τῆς δουλείας αἰῶνων μακρῶν καὶ ἐφ' ὧν σήμερον κυματίζει ἀγέρωχος ἡ σημαία τοῦ Γένους. Ἐκεῖνος ἐπέστρωσε τὰ αἵματα γῆς πολυπαθοῦς διὰ δαφνῶν βαλερῶν. Ἐκεῖνος ἐπέχυσε τὸ βάλασμον τῆς ἐλευθερίας εἰς τὰς πληγὰς τὰς χαινοῦσας. Ἐκεῖνος ἐνυμφαγόγησε μυριάδας αὐτρώτων ἀδελφῶν εἰς τοὺς κόλπους τῆς μητρίδος, ἐκεῖνος ἐφύτευσεν ἐν μέσῳ ἑραιῶν τὴν εἰσὶν τῆς εἰρήνης. Ἐκεῖνος μετέβαλε τὰ πικρὰ δάκρυα αἰώνων εἰς δακρυγέλωτα χαρὰς καὶ ἔθνικης ὑπερηφανείας. Ὁ Ἀναξ, ὁ μόνος τῶν συγχρόνων Βασιλέων εὐτυχῆσαι ν' ἀναβῇ ἐπὶ τὸν Θρόνον ἀπὸ στρατοπέδου νικηφόρου μὲ προσφάτους ἀκόντι τὰς δάφνας ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἐδειξεν ἤδη εἰς τοὺς λαοὺς τῶν χωρῶν, ὧν ἤρχεν ὁ ἀλησμόνητος γεννῆτωρ, καὶ εἰς τοὺς νέους Ἕλληνας, οὓς τὸ ἴδιον ἑαυτοῦ ἕξος ἀπέδωκεν εἰς τὴν Πατρίδα, καὶ ἐκήρυξεν εἰς τὰ πεπολιτισμένα ἔθνη τῆς γῆς ὅτι φιλοδοξεῖ καὶ δύναται νὰ ἀρξῇ Ἑλλάδος σεβαστῆς εἰς τοὺς φίλους καὶ τρομερὰς εἰς τοὺς ἐχθρούς. Διετράνωσεν ἀπανταχοῦ καὶ κατ' ἐπανάληψιν ὅτι συνηβελφώθη μετὰ τοῦ λαοῦ τοῦ στρατευομένου.

Ὑπερήφανος δύναται νὰ καυχῆθῃ ὅτι οἱ δύο Ἡρακλεῖς, οἱ βασιάζοντες τὸ Βασιλεῖον Του Στέμμα, εἶναι ὁ γενναῖος Στρατὸς Του καὶ ὁ ἀήτητός Του Στόλος. Χάριν τῆς Πατρίδος καὶ τοῦ Βασιλέως μετεβλήθη ἡ Ἑλλάς εἰς μέγα στρατόπεδον μαχητῶν, ὁ Ἑλληνισμὸς εἰς ἐκατόγχερα. Βρυάρων πόλεμον, καὶ ἐβωρακίσθη μὲ τὸν θάρακα τῆς πίστεως ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς καὶ ἐφρονηματίσθησαν αἱ ψυχαί, καὶ μετεβλήθησαν εἰς ἥρωας οἱ ἀγρόται, καὶ ἔπεσαν ὡς μάρτυρες οἱ γενναῖοι, καὶ ἐκινήθησαν δίκην ἄλλου Σαικοπταίου δάσους τῆς Βιρνάνης οἱ δρυμῶνες τῆς Ἡπείρου, τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης.

Ἐκεῖνος ὑπῆρξεν ὁ Προσδοκώμενος. Ὅν ὠνειρεύετο ἐπὶ αἰῶνας ὅλους τὸ Ἔθνος, ὅστις ἀνέβη οἰονεὶ ἐπὶ νέον Βουκεφάλον, κρατῶν διὰ μὲν τῆς ἐτέρας τῶν χειρῶν τὸ ξίφος τοῦ στρατιώτου, διὰ δὲ τῆς ἄλλης τὴν Χάρταν τοῦ Θεσσαλοῦ πρωτομάρτυρος, ὅστις εἰς τὰ ποιητικὰ του δνεῖρα ἐφάνταζετο γιγαντιαῖαν Ἑλλάδα.

Τὰ δνεῖρα ἀπέβησαν πρόγραμμα ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν Ἐκείνου. Ὅστις ἐκηρυξεν ὅτι θὰ μεταβάλῃ τὴν νέαν, τὴν μεγαλυνθεῖσαν, τὴν ἀναγεννηθεῖσαν Ἑλλάδα εἰς μέγα στρατόπεδον καὶ ἔχει πίστιν εἰς τοὺς βραχίονας, ἐφ' ὧν στηρίζει τὰς προσδοκίας καὶ δὲν λησμονεῖ οὔτε τῆς ἀρχαιότητος τὴν δόξαν, οὔτε τὰς νίκας τῶν μέσων αἰώνων, οὔτε τοὺς θριάμβους τοῦ 1821 καὶ τοῦ 1912-13 καὶ πρώτος χύνει Βασιλικὸν δάκρυ εὐγνωμοσύνης εἰς τὴν μνήμην τῶν τετιμημένων νεκρῶν τῶν ὁσοῦ τελευταίων μεγάλων ἀγώνων.

Τοῦ ὅλου μεγαλείου τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀντιπρόσωπος καὶ οἰονεὶ ἑνσάρκος αὐτοῦ εἰκὼν διέρχεται σήμερον δικαίως ὑπερήφανος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ λαοῦ Του, ἐκτυφῶν μόντος τὸν πατέρα τῆς Πατρίδος, καὶ διερχόμενος μὲν διὰ τῶν τροπαίων τῶν λαφύρων δὲν θὰ λησμονῇ ὅτι εἶναι βρεγμένα μὲ τὸ τίμιον αἷμα τῶν συστρατιωτῶν Του, διαβαίνων δὲ πρὸ τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Κολοκοτρῶνη θὰ εὐελπίσῃ μετὰ θάρρους τὴν σκιάν τοῦ ἥρωος τοῦ 1821 ὡς ἥρωος τοῦ 1913 ὅτι ἡ Ἑλλάς θὰ ἐξακολουθήσῃ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἀναδεικνύουσα νέους ἥρωας δημιουργοὺς Πατρίδος μεγάλης.

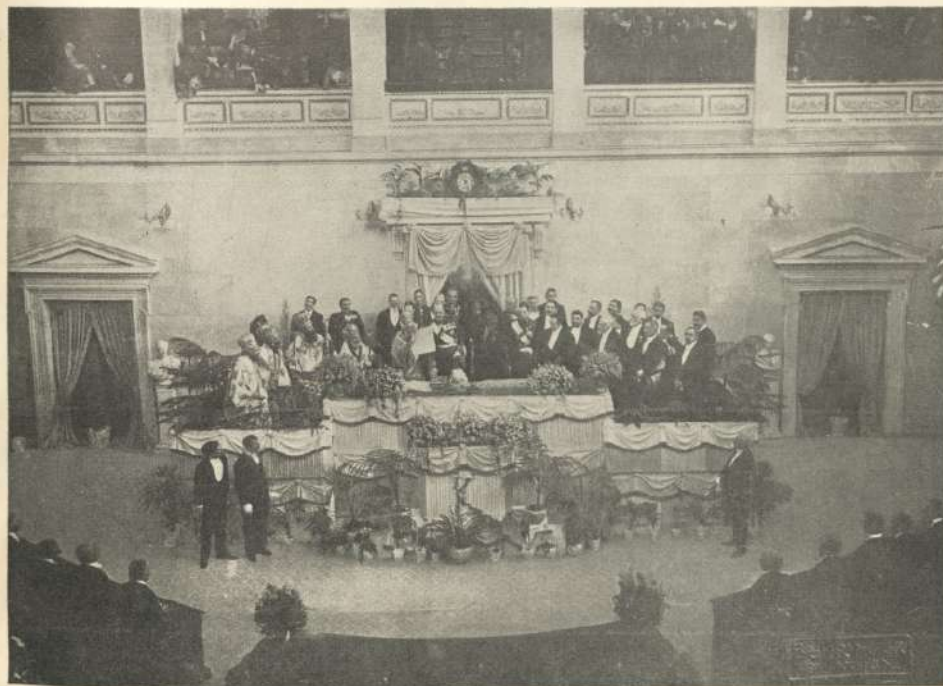
Καταθέτων δὲ τὴν δάφνην καὶ λαμβάνων ἀνά χεῖρας τὴν ἐλαίαν τῆς εἰρήνης θὰ δείξῃ ὅτι καὶ ὡς εἰρηνοποιὸς ὀνειρεύεται καὶ ἐπίσταται ν' ἀγάγῃ τὸ Ἔθνος εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς εὐμερίας, καθ' ἃ ὡς μαχητὴς ἐδόξασεν αὐτὸ ἐν πολέμῳ, καὶ ἀναδείξῃ αὐτὸ ζηλευτὸν ἐν τῇ ἐπιδιώξει τοῦ πολιτισμοῦ, ἀριστερὸν μεταξὺ πάντων τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς.

Αὐτὴν τὴν εὐγνωμοσύνην ἐπὶ ταῖς λαμπραῖς νίκαις τῆς χθὲς αὐτὰς τὰς χρηστὰς ἐν πεποιθῆσι προσδοκίας ἐπὶ τῷ εὐσιῶνι μέλλοντι τῆς αἰῶνος θὰ διατρανώσῃ σήμερον ἡ μυριάστομος κραυγὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ βεβουμένου τὸν νικηφόρον Βασιλέα.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΛΑΜΠΡΟΣ

ΧΑΝΙΑ 1913. Ἐπίσημος κατάληξις τῆς Κράτης.

8 Μαρτίου 1913 — Ἡ ἐγκομιμα τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου.

Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΛΑΟΣ

Σπανίως Βασιλεύς ηγαπήθη από τὸν λαόν του τόσον βαθύως καὶ τόσον ἀδολώς, ὅσον ἡγαπήθη ὁ Κωνσταντῖνος ΙΒ' ἀπὸ τὸν ἑλληνικόν λαόν. Ἡ βαθεῖα καὶ εὐαικρινὴς αὐτῇ ἀγάπη ἤνθησε καὶ ᾤξησεν εἰς τὴν καρδίαν τῶν Ἑλλήνων πρὶν εἰσέτι γεννηθῇ ὁ μέλλων ν' ἀγαπηθῇ τόσον. Ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐγνώσθη διὰ τὸ νεαρὸν Βασιλικὸν ζεῦγος τῆς Ἑλλάδος, ὁ Γεώργιος καὶ ἡ Ὑλγα, θ' ἀπέκτα μετ' ὀλίγον τέκνον, ὁ ἑλληνικὸς λαὸς συνεκινήθη ὁλόκληρος καὶ εἰς τὴν ψυχὴν του ἐρριζώθη ἡ πεποίθησις, ὅτι τὸ μέλλον νά γεννηθῇ βρέφος θά εἶναι ἄρρεν· θά εἶναι ὁ διάδοχος τοῦ ἑλληνικοῦ Βασιλικοῦ Θρόνου. Διαίσησιν μὴ ἀπατηθεῖσα καὶ ἀποτελοῦσα μίαν εἰσέτι ἀπόδειξιν τῆς προφητικῆς ἰκανότητος, ἡ ὁποία ἐκδηλοῦται οὐκ ἴσπανίως· εἰς τοὺς λαούς, ὅταν αὐτοὶ ἀναμένουν τὴν συντέλεσιν γεγονότος ἀνταποκρινομένου εἰς τοὺς πόθους των. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς προσεδόκει τὴν γέννησιν ἄρρενος Βασιλικοῦ βρέφους, διότι ἔπρεπε νά στερηθῇ ὁ Βασιλικὸς Θρόνος καὶ νά ριζωθῇ ἡ ἑλληνικὴ Βασιλικὴ Δυναστεία. Τὴν δὲ πεποίθησιν του αὐτὴν διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ πόθου του κατέστησεν ἐμφαντικώτεραν μὲ τὴν ἀπονομὴν τοῦ ὀνόματος Κωνσταντῖνος εἰς τὸ μελλονέγγονον Βασιλικὸν βρέφος. Γραπτὰ μαρτυρίαι τοῦ ἔτους 1868 βεβαίουν ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ὠνόμασε Κωνσταντῖνον τὸν μέλλοντα νά ἐνοσρκώσῃ καὶ ἀντιπροσωπεύσῃ τὰ ἔθνηκα ὄνειρά του καὶ τὰς ἐλπίδας του, πρὶν γεννηθῇ Οὗτος. Ἀπασα ἡ ἔθνικὴ παράδοσις, ὁ ἑρῶλος τοῦ «Μαρμαρωμένου Βασιλεῖ», αὐτὴ ἡ μηδέποτε, μηδ' ἐπὶ στιγμὴν σβεσθεῖσα εἰς τὴν ψυχὴν καὶ εἰς τὸν νοῦν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ Μεγάλῃ Ἰδέᾳ, ἐπλήρουν τὴν σκέψιν του, συνεκλούζον τὴν ὑπαρξίν του ὅλην. Καὶ ἀνέβαλλον νέαι ἐλπίδες καὶ ὄνειρα. Θά ἤρχετο εἰς τὸν κόσμον ὁ προσωρισμένος νά κάμῃ πραγματικότητα τὸν θρόλον, τοὺς ἔθνικοὺς πόθους καὶ τὰς προσδοκίας. Τὴν πεποίθησιν αὐτὴν δὲν τὴν εἶχε μόνον ὁ λαός· τὴν εἶχον καὶ οἱ ἄρχοντές του. Λίαν ἐνδεικτικὴ εἶναι ἡ τρεῖς ὅλους μῆνας πρὸ τοῦ τοκετοῦ τῆς Βασιλείας ψήφισις ὑπὸ τῆς Δημοτικῆς Ἀρχῆς Ἀθηναίων ποσοῦ εἰκοσι πέντε χιλιάδων δραχμῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης διὰ τὴν κατασκευὴν «χρυσουργίου κολυμβήθρας», εἰς τὴν ὅποιαν θά ἐβαπτίζετο τὸ ἄρρεν νεογνόν. Πάντα ταῦτα ἐξηγοῦν διὰ τὴν ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἡγάπησε τὸν Κωνσταντῖνον πρὸ τῆς γεννήσεώς Του ἀκόμῃ καὶ διὰ τὴν ἀγάπην του αὐτῇ ἔμεινε τόσον ὁδολὸς καὶ βαθεῖα, τόσον ἱερά, ὥστε νά γίνῃ διὰ πολλοὺς κατὰ πλῆθος τῆς λατρείας, κατὰ ὡς θρησκεία, καὶ νά μένῃ τοιαύτη καὶ μετὰ τὸν θάνατόν Του.

21 Ἰουλίου 1868, ἡμέρα Κυριακή. Ὅλαί αἱ μικραὶ τότε Ἀθήναι ἐγνώριζον ὅτι ἐπέκειτο ὁ τοκετὸς τῆς Βασιλείας, καὶ ὁ λαὸς συνέρρει πανταχόθεν τῆς πόλεως εἰς τὴν πρὸ τῶν Ἀνακτόρων μεγάλῃ πλατείᾳ· διὰ ν' ἀκούσῃ τὸ χαρμόσυνον ἄγγελμα ἀμέσως. Καὶ αἰφνης περὶ ὥραν 6 1/2 μ. μ. κοινοποιεῖται ἀπὸ τῶν Ἀνα-

κτάρων εἰς τὸν ἀναμένοντα λαὸν διὰ τὴν Βασίλισσα ἔτεκεν ἄρρεν. Ἀντὶ πάσης προσπάθειας πρὸς περιγραφὴν τῶν γενομένων τότε, προτιμότερα ἢ παράθεσις τῆς ἀπερίττου περιγραφῆς, τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσεν ἡ ἐφημερίς «Αἰὼν» τῆς 22ας Ἰουλίου 1868 εἰς τὴν θέσιν τοῦ κυρίου ἀρθροῦ. (Σημειοῦμεν ὅτι ἡ ἀναφερομένη Μεγάλη Δούκισσα εἶναι ἡ μήτηρ τῆς Βασιλείας) Ὁλγας, ἐλθοῦσα εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ νὰ εὐρίσκηται πλησίον τῆς κόρης τῆς κατὰ τὸν τοκετὸν, ὃ δὲ Μέγας Δούξ, θεῖος τῆς Βασιλείας). Ἐγράφε λοιπὸν ὁ «Αἰὼν» κατόπιν ἄλλων προεισαγωγικῶν:

«Αἱ ἀνευφημίαι, ὃ ἀπλετος ἐνθουσιασμός καὶ ἡ συγκίνησις ὑπερῶν ἀνώτερα περιγραφῆς πάσης, διὲ ὁ Βασιλεὺς ἐφάνη ἐπὶ τοῦ μεγάλου ἐξώστου τῆς πλατείας μετὰ τῆς Μεγάλης Δουκίσσης καὶ τοῦ Μεγάλου Δουκὸς Νικολάου, περιστοιχιομένου ὑπὸ τῶν Ὑπουργῶν, τοῦ Προέδρου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς καὶ συμπασης τῆς ὁκολουθίας Του. Οἱ περιπαθεῖς χαιρετισμοὶ τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Μεγάλης Δουκίσσης ἡ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνάστασις τῶν χειρῶν, εὐχαριστοῦσης τῷ Θεῷ, βροντώδιστάρας κατέστησαν τὰς ἀνευφημίας, αἵτινες ἡχηρότεροι ἀπανελήφθησαν, ὅτε μετ' ὀλίγον προβάς εἰς τὸν ἐξώστην ὁ Πρωθυπουργὸς (ὁ Δῆμ. Βούλγαρης) καὶ αἰτησάμενος νὰ ἀγῇ τὸ πλῆθος, εἶπε τὰς ἐπομένας λέξεις:

— Συμπολιταί! Μετὰ πλείστης χαρᾶς καὶ ἐγκαρδίου συγκινήσεως ἀναγγέλλω εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν τὴν γέννησιν Βασιλικῷ Πρίγκιπος Διαδόχου, ὀνομασθέντος παρὰ τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου. Τὴν γενικὴν ταύτην χαρὰν καὶ ἀγαλλίαν συμμεριζόμενος ὁ ἑλληνικὸς λαὸς θέλει δεσθῇ τοῦ Ὑψίστου ὑπὲρ τῆς μακροβιότητος τοῦ τεχθέντος. Ζήτω ὁ Βασιλεὺς! Ζήτω ἡ Βασίλισσα! Ζήτω ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος!»

Ὅλονόκτι ὑπῆρξαν αἱ ἐκδηλώσεις τῆς χαρᾶς τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ διὰ τὴν γέννησιν τοῦ Διαδόχου, χαρᾶς ἡ ὁποία κατέλαβε τοὺς Ἑλληνας καὶ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, ὅτε ἔφθασε καὶ ἐκεῖ τὸ χαρμόσυνον ἄγγελμα.

Ζωηρότερον δὲ ἐξεδηλώθη αὕτη μετὰ ἓνα ἀκριβὲς μῆνα, τὴν 22αν Αὐγούστου, ὅτε ἐβαπτίσθη ὁ Πορφυρογέννητος Διάδοχος καὶ τὸ ὄνομα Του Κωνσταντῖνος ἠὲλογῆθη καὶ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ ἑλληνικὸς Βασιλικὸς Θρόνος ἀπέκτησε Διάδοχον, γεννηθέντα εἰς τὴν Ἑλλάδα, βαπτισθέντα κατὰ τὸ Ὁρθόδοξον δόγμα καὶ ὀνομασθέντα Κωνσταντῖνον. Δὲν ἐχρειάζοντο περισσότερα διὰ ν' ἀγαπήσῃ βαθύτατα ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τὸν νεογέννητον Βασιλικὸν βλαστὸν. Αἱ ἐφημερίδες ἐπὶ ἡμέρας ἐδημοσίευσαν ἄρθρα ἐπὶ ἄρθρων διὰ τὰς ἐορτάς, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν ἐξ ἀφορμῆς τοῦ εὐφροσύνου γεγονότος, καὶ ἐτόνιζον τὴν ζωηρότητα τῆς ἐκδηλώσεως τῶν φιλοβασιλικῶν αἰσθημάτων τοῦ λαοῦ. Οὐδ' ἡ πόλις ὑπέστησε καθόλου. Πληθώρα παιμμάτων γνωστῶν καὶ ἀγνωστῶν στιχουργῶν ἐδημοσιεύετο καθ' ἑκάστην μὲ κυριαρχοῦντα εἰς αὐτὰ τὸν τὴν λαϊκὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον. Ὅλοι δὲ αἱ ἐκδηλώσεις τῶν τοιούτων αἰσθημάτων εἶχον τὴν ἀποκορύφωσίν των εἰς τὰ μετὰ τινὰς μῆνας ψαλμένα πρῶτα μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ Κωνσταντίνου κάλαντα τῆς Πρώτης τοῦ Ἑτους. Εἰς τοὺς στίχους τοὺς ἀφιερωμένους εἰς τὸ Βασιλικὸν ζεῦγος τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀποτελοῦντας τὴν κατακλείδα τῶν καλάνδων:

Ζήτω τοῦ Βασιλέα μας
Τῆς Ὁλγας τῆς ὡραίας μας

προσετέθησαν καὶ οἱ στίχοι:

Ζήτω καὶ τοῦ Διαδόχου
Τοῦ μεγάλου μας ἀνθρώπου!
Νὰ μεγαλώσῃ μὲ χαρά, κτλ.

Ἀναμνηστικὴ φωτογραφία δοθεῖσα εἰς δόλους τοὺς συμμετασχόντας εἰς τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους 1912—13.
2 Νοεμβρίου 1913.

Τοιαῦται αἱ ἀρχαὶ τῆς ἀγάπης ἢ μάλλον τῆς λατρείας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ πρὸς τὸν θεωρούμενον πλέον ὡς ἐνοάρκωσιν τῶν ἔθνικῶν ὀνείρων καὶ πόθων του καὶ χαράσσοντα ἀρχὴν νέας ζωῆς διὰ τὸν Ἑλληνισμόν. Αἰσθήματα, γεννώμενα ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας καὶ ἀπὸ τοιαύτας αἰτίας, βεβαίως δὲν ἐξαδυνατίζουν εὐκόλως, πολὺ δὲ περισσότερον δὲν ἐκρίζωνονται. Τοῦναντίον, μάλιστα, δυναμώνονται κατὰ τὴν πάροδον τῶν ἐτῶν καὶ μένουσι πάντοτε θάλλοντα. Καὶ αὐτὸ ἐγένετο. Ἐφ' ὅσον παρήρχοντο τὰ ἔτη καὶ ὁ Κωνσταντῖνος διήνυε τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, ἐπὶ τοσοῦτον ηὔξανε ἡ πρὸς Αὐτὸν ἀγάπη καὶ ἀφοσίωσις τῶν Ἑλλήνων. Πλείστοι ἐθεώρουν ὡς ἐκ τῶν εὐτυχεστέρων ἡμερῶν τῆς ζωῆς των τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐβλεπον Αὐτὸν ἔφιππον ἢ πεζὸν νὰ διέρχεται τὰς ὁδοὺς τῶν Ἀθηνῶν. Πολλοὶ ἤρχοντο εἰς τὴν ἑλληνικὴν πρωτεύουσαν ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἐκ τῶν ἔξω τῆς Ἑλλάδος μερῶν μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ συνιῶσιν νὰ ἴδουν τὸν Διάδοχον. Καὶ καταλαμβάνοντο ὅλοι ἀπὸ ἐνθουσιασμόν εἰς τὸ ἀντίκρυσμα τοῦ Βασιλικοῦ παιδὸς μετὰ τὴν ὥραιαν μορφήν καὶ τὴν ἐκφραστικωτάτην φυσιογνωμίαν, μετὰ τὴν σφοδρὸν εἰς τὸ εὐσταλὲς σῶμα Του ὕψαιον, καὶ ἀργότερον εἰς τὸ ἀντίκρυσμα τοῦ μείρακος ἢ τοῦ νεανίου μετὰ τὴν εὐγραμμὸν διάπλασιν τοῦ σώματος, μετὰ τὸ ἀθλητικὸν σχεδὸν παράστημα, μετὰ τοὺς σπινθηροβολοῦντας ὁσόν καὶ γλυκεῖς κυανοὺς ὀφθαλμούς, εἰς τοὺς ὁποίους ἀντικατωπρίζετο ὁ ἐσωτερικὸς Του κόσμος, κόσμος ἔχων ὡς κύρια γνωρίσματά του τὴν ἀγαθότητα, τὴν εὐκρινείαν, τὴν θέλησιν, τὴν ἀνωτέραν ἠθικότητα καὶ τὴν εὐφυΐαν. Ὅ,τι κυρίως ἐπόθουν νὰ μαθάνουν οἱ Ἕλληνες διὰ τὸν Διάδοχον ἦτον, ἂν εἶχεν Οὗτος γνήσια ἑλληνικὰ φρονήματα καὶ ἂν ἦτο ἔξυπνος. Καὶ ἡ βεβαίως ἐστὶν εἶναι Ἑλλήν ἀκριφῆς, κατὰ τε τὰ πατριωτικὰ αἰσθήματα καὶ τὴν ζωὴν Του, καὶ ὅτι « εἰς τὴν αἰμυαλὴν », ἐπλήρου πάντα χαρὸς καὶ ἐγένετο νέα αἰτία ἀγάπης, ἡ ὁποία ἀδόλος ἐφανερώνετο εἰς πᾶν σημαντικὸν γεγονός τῆς ζωῆς Του.

Ἡ ἀποφοίτησις Του ἀπὸ τὴν Στρατιωτικὴν Σχολὴν τῶν Εὐελπίδων καὶ ἡ κατὰταξις Του εἰς τὸν ἑλληνικὸν Στρατὸν ὡς ἀξιωματικοῦ ἐθεωρήθη χαρμόσυνον ἔθνικόν γεγονός. Ὁ Διάδοχος ἦτο στρατιώτης εἰς τὴν ὀπηρεσίαν τῆς ἑλληνικῆς Πατρίδος. Ὅποιαν χαρὰν τὸ γεγονός αὐτὸ προὔξενει εἰς τοὺς Ἕλληνας, τοὺς πιστεύοντας πάντοτε εἰς τὴν πραγμάτων τῶν ἔθνικῶν πόθων, δύναται τις ν' ἀντιληφθῇ σήμερον, ἂν ἀναγνώσῃ ὅσα σχετικὰ ἐγράψαν ὑπὸ τῶν τότε ἐφημερίδων. Ἀφορμὴ δὲ νέα διὰ νὰ ἐκδηλωθῶν καὶ πάλιν πλέον ἡ ζωηρὸς τὰ πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον αἰσθήματα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, αἰσθήματα ἀγάπης καὶ ἐνθουσιασμοῦ, ὑπῆρξαν οἱ κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1897 τελεσθέντες γάμοι Του μετὰ τὴν Αὐτοκρατορικὴν Πριγκίπισσαν Σοφίαν, τὴν ἀδελφὴν τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Γουλιέλμου Γ'. Εἰς δὲ τοὺς παρευθεθέντας κατὰ τοὺς γάμους ξένους Ἡγεμόνας καὶ πολιτικούς ἀνδράς βαθυτάτην ἐντύπωσιν ἔκαμεν, ὡς ἐβεβαίουν αὐτῆκοι Ἕλληνες μάρτυρες, ἡ ἀνυπόκριτος καὶ ζωηρὰ ἀγάπη τοῦ λαοῦ πρὸς τὴν Βασιλικὴν Οἰκογένειαν καὶ κυρίως πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον, ἡ ὅσον ἐκδήλως καὶ πολυτρόπως διαπιστοῦμενη.

***

Ὁ ψυχικὸς οὗτος δεσμός Κωνσταντῖνου καὶ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἔμεινεν ἀναλλοίωτος κατὰ τὴν πάροδον τῶν ἐτῶν. Ἐπῆλθεν ὁ ἐλληνοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1897. Ἡ ἀτυχὴς διὰ τὴν Ἑλλάδα ἐκβασίς τοῦ πολέμου αὐτοῦ, κατὰ τὸν ὅποιον ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος ἦτον Ἀρχιστράτηγος τοῦ ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, διέψευσεν ἐλπίδας καὶ διέλυσε ἐθνικὰ ὄνειρα. Ἐθεσε ὑπὸ δοκιμασίαν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον. Ἡ ἀγάπη αὕτη δὲν ἐμείωθη τότε ἐκρήθη ὅμως εἰς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς τῶν περισσotέρων Ἑλλήνων καὶ δὲν ἐτόλμα νὰ ἐκδηλωθῇ. Ὁ Ἕλλη-

νικός λαός διησώμετο, διότι δὲν ἔπρεπε νὰ παύσῃ ἀγαπᾶν τὸν λατρευτὸν τοῦ Διαδόχου. Καὶ ἀνέμενε μὲ τὴν πικρίαν τῆς δοκιμασίας τὴν κατάλληλον στιγμήν διὰ νὰ τὴν ἐκδηλώσῃ καὶ πάλιν. Μερικοὶ ἐκ τῶν τότε πολιτικῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐκ τῶν στρατιωτικῶν, οἱ ὁποῖοι ἔφερον εὐθύνην καὶ διὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου καὶ διὰ τὴν διεξαγωγὴν του, διελάλουν καὶ προσεπάθουν νὰ καταστήσουν πιστευτὸν διὰ τὴν ὑπαίτιον τῆς ἥττης ἦσαν ὁ Κωνσταντῖνος. Οὗτος ἐπὶ μῆνας δὲν ὤμιλει· ἐδέχετο σιωπῶν τὸς ἐναντίον Του κατηγορίας, ἀναλογιζόμενος διότι δὲν ἔπρεπε νὰ ἐπαυξήσῃ τὴν θλίβερὰν κατάστασιν τοῦ ἔθνους διὰ τῆς ἀποκαλύψεως καὶ ἄλλων θλιβεροτήτων. Ἄλλ' ἦλθε καὶ ἡ στιγμή νὰ ὁμιλήσῃ, διότι ἦτον ἀνάγκη πλέον νὰ ὁμιλήσῃ. Εἰς τὸ φύλλον τῆς 11ης Ἰανουαρίου 1898 τῆς ἐφημερίδος «Νεολόγος» ἐδημοσιεύθη συνομιλία τοῦ Διαδόχου μὲ τὸν διευθυντὴν τῆς ἐφημερίδος Σταύρον Βουτυράν, πιστῶς διατυπωθεῖσα. Κατὰ τὴν συνομιλίαν ταύτην ὁ Κωνσταντῖνος ἔθεσε τοιμηρῶς τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς πληγῆς. Διὰ φράσεων καθαρῶν καὶ ζωηρῶν κατέδειξεν ἐναργῶς ποῖα ἦτον ἡ κατάστασις τοῦ ἔθνους πρὸ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου, ποῖα τὰ πολεμικὰ ἐφόδια τῆς Ἑλλάδος, ποῖοι ἔφερον πλήρη τὴν εὐθύνην διὰ τὴν κατάστασιν ταύτην καὶ ποῖοι ἦσαν οἱ κυρίως ὑπαίτιοι τῆς ἥττης. Οὐδόλως ἐδίτασε νὰ εἰπῇ πλήρη τὴν ἀλήθειαν. Ὁ ἐλληνικὸς λαὸς ἀνέγνωσε τὴν συνομιλίαν ταύτην μετὰ συγκινήσεως, ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἠσθάνθη μεγάλην ἀνακούφισιν. Κυρίως δὲ συνεκλόνησεν ἰσχυρῶς τὴν ψυχὴν του ἡ ἐξῆς φράσις τοῦ Κωνσταντῖνου: «Δὲν καυχώμαι ἐπὶ στρατηγικῇ μεγαλοφυᾶ· ἀλλ' ὅ,τι ἐν τῇ συνειδήσει μου ὑπάρχει κекητημένον, εἶναι ὅτι ἐπράξα αὐστηρῶς καὶ ἀκριβῶς ὅ,τι τὸ καθήκον μου καὶ ὡς Ἀρχηγὸς τοῦ Στρατοῦ καὶ ὡς Διαδόχου τοῦ ἐλληνικοῦ Θρόνου μοι ἐπέβαλλε. Δὲν ἠδυνάμην νὰ θαυματουργίσω, ἀλλ' ἔσωσα ὅσον ἠδυνάμην καὶ τὴν τιμὴν τοῦ Στρατοῦ καὶ τὸ ἔθνος μου ἀπὸ πληρεστέρας ἐπὶ καταστροφῆς».

Ἡ παρρησία, μὲ τὴν ὁποῖαν ὠμίλησεν ὁ Διάδοχος, ἔκαμε βαθυτάτην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ διασθανθῶν αὐτοὶ ὅτι ὁ μέλλων Βασιλεὺς αὐτῶν ὠμίλησεν εὐκρινῶς. Τὴν εὐκρινειάν Του ταύτην, ἡ ὁποία πάντοτε ἀπέτελεσεν ἐν τῶν κυριωτέρων ἠθικῶν γνωρίσματων τοῦ Κωνσταντῖνου καὶ ἡ ὁποία ἀπετυποῦτο ἐναργῶς εἰς τοὺς ζωηροὺς ὅσον καὶ γλυκεῖς κυανοὺς ὀφθαλμοὺς Του καὶ εἰς ὅλην τὴν μορφήν Του, τὴν ἰπίστευσαν ἀδιστακτικῶς οἱ Ἕλληνες. Καὶ τοῦτο ἐξεδηλώθη ζωηρότατα ἀμέσως. Κατὰ τὰς ἰδίας ἐκείνας ἡμέρας, κατὰ τὰς ὁποίας ἐσχολιάζετο ἡ δημοσιευθεῖσα εἰς τὸν «Νεολόγον» συνομιλία τοῦ Διαδόχου, συνεζητεῖτο καὶ τὸ ζήτημα ἂν ἔπρεπε νὰ δημοσιευθῇ ἢ ὄχι ἡ περὶ τοῦ πολέμου ἐκθεσίς Του. Οἱ ἔχοντες συμφέρον ν' ἀποκριθῇ ἡ ἀλήθεια ἐφωτόσκουν διὰ τὴν ἐκθεσίαν ἀπετέλει μυστικὸν ἔγγραφο τοῦ Κράτους καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ δημοσιευθῇ. Ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε κηρυχθῇ ἀνεπιφυλάκτως ὑπὲρ τῆς δημοσιεύσεως καὶ ἐπέμενεν εἰς τὴν γνώμην Του. Ἡ ὑπόθεσις εἶχε προσλάβει μορφήν καὶ ἐθνικὴν καὶ πολιτικὴν. Ἡ ἐφημερίς «Νεολόγος» ἠθέλησε νὰ γνωστῇ κατὰ θετικὸν τρόπον ποῖα ἦτο καὶ ἡ κοινὴ γνώμη ἐπὶ τῆς μεγάλης ταύτης ὑποθέσεως. Διὰ συνεντεύξεων—ἂς ὠνόμασε λαϊκάς—μὲ τὰς ἐργαζομένας τάξεις, δημοσιευομένων ἐπὶ ἡμέρας, ἐγίνετο γνωστὴ ἡ κοινὴ γνώμη. Ἀπαντες οἱ ὁμιλήσαντες ἔμποροι, βιομηχανοὶ, καταστηματαρχαὶ καὶ πλῆθος ἄλλο ἐργαζομένων Ἑλλήνων συνετάγησαν μὲ τὴν γνώμην τοῦ Κωνσταντῖνου· πρὸ παντὸς ὅμως εὗρισκον ἀφορμὴν νὰ διατυπώσουν τὴν πεποιθησίν των ὅτι Οὗτος εἶχε πράξει τὸ καθήκον Του καὶ ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν. Ἡ κοινὴ αὕτη γνώμη διηρμηνεύετο συνοπτικῶς καὶ ἐπιγραμματικῶς, δύνатаί τις νὰ εἴπῃ, μὲ τοὺς λόγους καταστηματαρχοῦ τινὸς ἐπὶ τῆς πλατείας τῆς Ὀμονοίας: «Οἱ θαρραλεοὶ λόγοι Του μοῦ ἐμπνέουν τὴν πεποίθησιν ὅτι ἐπράξε τὸ καθήκον Του» («Νεολόγος» τῆς 19ης Ἰανουαρίου 1898). Ἡ γνώμη τοῦ Κωνσταντῖνου καὶ ἡ θέλησις τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ ὑπερίσχυσαν καὶ ἡ περὶ τοῦ πολέμου ἐκθεσίς ἐδημοσιεύθη. Οἱ Ἕλληνες εἶδον καθαρῶς ὅτι εἶχον δίκαιον νὰ πιστεύουν ἐπὶ τὴν εὐκρινειάν τοῦ Διαδόχου καὶ νὰ τηροῦν

ΜΕΓΑΛΑΙ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ
Του 1914 — Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἄκουε τὴν κριτικὴν τῶν ἀσκήσεων. Ὁπίσθεν αὐτοῦ ὁ ἀρχηγὸς τῆς Γαλλικῆς στρατιωτικῆς ἀποστολῆς, στρατηγὸς Βιλλαρὲ.

ἀμείων την πρὸς Αὐτὸν ἀγάπην των. Οὕτω δὲ ἡ ψυχικὴ σχέσις μεταξὺ Κωνσταντίνου καὶ ἑλληνικοῦ λαοῦ κατέστη στενωτέρα καὶ ταύτῃ ἐξεδηλοῦτο ἐπὶ σειράν ἐτών, διὰ τὴν δοκιμασίην καὶ πάλιν ἐπ' ὀλίγον κατὰ τὴν λεγομένην ἐσωτερικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1909, τὴν γνωστὴν ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «ἡ ἐπανάστασις τοῦ Γουδῆ», ὅτε κατ' ἐπιμονὴν ἀσκέπτων πινῶν ὁ Διαδοχὸς καὶ οἱ Πρίγκιπες ἀπεμακρύνθησαν τοῦ Στρατεύματος.

..

Ἡ ἀδικία αὕτη ἐπηνωρθώθη ταχέως. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐπανήλθεν εἰς τὸ Στράτευμα ὡς φυσικὸς Ἀρχηγὸς τοῦ διὰ τὴν καταδείξῃ τὴν μεγάλην στρατηγικὴν ἰκανότητά Του, τὸν διάθερμον πατριωτισμὸν Του καὶ τὴν ὥραϊαν ἑλληνικότητα τῆς ψυχῆς Του κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους τοῦ 1912 — 1913. Δὲν ἦτο μόνον ἡ τελειωτικὴ νίκη, ἡ μεταβαλοῦσα τὴν πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον ζωηρὰν ἀγάπην τοῦ λαοῦ εἰς λατρείαν, προσλαμβάνουσαν θρησκευτικὴν τινα χροιάν, καὶ ἡ γεννήσασα εἰς τὴν ψυχὴν ὅλων τῶν Ἑλλήνων τὸν ἀσυγκράτητον ἐνθουσιασμὸν καὶ τὸν μέγαν θαυμασμὸν. Κατὰ τοὺς πολέμους αὐτοὺς οἱ στρατευθέντες Ἕλληνες, δηλαδὴ ἡ ζωτικωτέρα μερὶς τοῦ ὅλου ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, ἐγνώρισαν καλὺτερον τὸν Κωνσταντῖνον εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν καὶ ἠγάπησαν Αὐτὸν βαθύτερον. Δὲν ἦτο μόνον ὁ ἐμφυχωτῆς τῶν πολεμικῶν ἀρετῶν τοῦ Ἑλληνος στρατιώτου, ὁ κεντρίζων τὴν ἀνδρείαν του, ὁ Ἀρχηγός, τοῦ ὁποίου ὁ νοῦς εἰργάζεται ἀδιστάστως καὶ ἀκουράστως πρὸς ἐπιτεύξιν τῆς νίκης διὰ τὴν δόξαν καὶ τὴν ἐδοφικὴν ἐπέκτασιν τῆς ἑλληνικῆς Πατρίδος, διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ὑποδοῦλων Ἑλλήνων. Ἦτο καὶ ὁ συνάδελφος, ὁ συμμεριζόμενος μὲ ὅλους τὰς στερήσεις καὶ τὰς κακουχίας τοῦ πολέμου. Ὁ Κωνσταντῖνος δὲν συνεπολέμει μόνον μετὰ τοῦ Στρατοῦ Του, συνεταλαιπωρεῖτο, συνεπείνα, συνεδίψει, συνηγρόπνευ με αὐτόν. Ἐκεῖ εἰς τὰ ἐνδοξα πεδία τῶν μαχῶν οἱ Ἕλληνες ἐγνώρισαν Αὐτὸν περισσότερον καὶ καλύτερον καὶ τὸν ἠγάπησαν βαθύτερον. Καὶ ἀπὸ τὰ πεδία τῶν μαχῶν ἡ ἀγάπη αὕτη, ἡ ἀδολος καὶ ἐνθουσιάζουσα, ἐφέρετο ταχέως εἰς τὴν ψυχὴν τῶν Ἑλλήνων τῶν νέων ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ τῶν Παλαιοελλαδιτῶν μέχρι τῶν ἀπωτάτων ἁκρῶν τῆς ἑλληνικῆς Πατρίδος. Ὅλο το ἔθνος ὡς εἰς ἄνθρωπος ἐλάτρευε τὸν ὑπέροχον Βασιλέα του. Καὶ τοῦτο κατεδείχθη μὲ ἀπερίγραπτον ἐνέργειαν κατὰ τὴν θριαμβευτικὴν ἐπάνοδον τοῦ Κωνσταντίνου εἰς τὴν πρωτεύουσάν τῆς αὐξηθείσης Ἑλλάδος κατ' Αὐγουστον τοῦ 1913 ἐπὶ κεφαλῇ τῆς ἡ Μερραρχίας, τῆς Μερραρχίας Ἀθηνῶν. Πανταχοῦ ἤκούετο μία μόνον κραυγὴ: Ἐρχεται! Εἰς τὸ «ἔρχεται» αὐτὸ ἐνεκλείετο ὅλος ὁ ἐνθουσιασμός, ἡ ἀγάπη καὶ ὁ θαυμασμὸς τῶν Ἑλλήνων πρὸς Ἐκείνον, ὁ ὁποῖος κατηγαγε τὰς λαμπρὰς νίκας καὶ ἐστόλισε τὸ μέτωπον τῆς ἑλληνικῆς Πατρίδος μὲ τὴν νικητήριον δάφνην.

..

Πόσον εἶχε ριζωθῇ βαθύτατο εἰς τὴν ψυχὴν τῶν Πανελλήνων ἡ πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον ἀγάπη κατεφάνη πλέον ἢ συγανητικῶς κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1915. ὅτε ὅσος εἶχεν ἀσθενήσει καὶ ἐκινδύνευσεν ἡ ζωὴ Του. Σύμπας ὁ Ἑλληνισμὸς ἤγνια. Γυναῖκες ἀπλοῖκαί καὶ γυναῖκες μὲ ἀνωτέραν μόρφωσιν, παρῆλικες καὶ νέαι, ἄνδρες χειρῶν ἄκτις καὶ ἄνδρες ἐπιστήμονες, γέροντες καὶ νέοι, προσήρχοντο εἰς τοὺς ναοὺς, προσήρχοντο μετὰ δακρύων καὶ παρεκάλουν τὸν Θεὸν καὶ τὴν Θεομήτορα νὰ κάμουν τὸ θαῦμα των καὶ νὰ σωθῇ Ἐκεῖνος διὰ τὴν μὴ ἀπορραφισθῇ ἡ Ἑλλάς. Καὶ τὸ θαῦμα ἐγένετο. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐσώθη ἐκ τῆς σοβαρωτάτης ἀσθενείας Του καὶ ὁ λαὸς ἐπίστευσεν ὅτι αἱ προσευχαὶ του, αἱ πρὸς τὴν θέαν δυνάμει

ίκοισι του, ή άγνή λατρεία του έπέφερον τήν διάσωσιν του Βασιλέως Του. Φυσικόν δέ αποτέλεσμα τής θρησκευτικής ταύτης πίστεως του ήτο ν' άγάπησιν περισσώτερον τόν Κωνσταντίνον, νά κάμη θρησκείαν τήν πρός Αὐτόν άγάπην του. Μόνον οί χρήσαντες τās ήμέρας εκείνας τής πανελληνίου άγωνίας και τής πανελληνίου δόδους δύνανται νά έννοήσουν τί συνέβαινεν εις τὰ βάθη τής ψυχής του ελληνικού λαού· και άναλογιζόμενοι σήμερον αὐτάς δύνανται νά κρίνουν άσφαλώς ποίτοι ήσαν οί ψυχικοί δεσμοί οί ένούντες Βασιλέα και λαόν.

..

Έπήλθεν δ παγκόσμιος πόλεμος. Περιστάσεις άντίξοι και σκληραί έδημιούργησαν διά τήν Έλλάδα δεινήν κατάστασιν, ή όποία προεκάλεσε νέαν δοκιμασίαν τής άγάπης του ελληνικού λαού πρός τόν Κωνσταντίνον. Νών ή διατύπωσις τών έπισυμβάντων θα ήτον άσκοπος. Η λήθη άς καλύψη διά παντός τά γεγόμενα. Άλλως τε από τήν 'Ιστορίαν τών λαών, τών όποιών ή έθνική ζωή είναι πλήρης άγώνων και πολυκύμαντος, αί τιασῦται σκληραί σελίδες ούδέποτε έλειψαν. Αίτια πολλαπλά συνέτεινον ώστε ό Κωνσταντίνος κατόπιν νέων δοκιμασιών και Αὐτοῦ και του λαού Του ν' αποθάνη εις τήν ξένην.

Άλλ' ή άγάπη του ελληνικού λαού πρός τόν Βασιλέα του ήτο πάντοτε τόσον ισχυρά και άδιάσειστος, ώστε πολλοί δέν έπίστευον εις τήν άληθειαν του θανάτου Του επί πολλούς μήνας. Ήτον άληθώς άγάπη ισχυροτέρα του θανάτου.

..

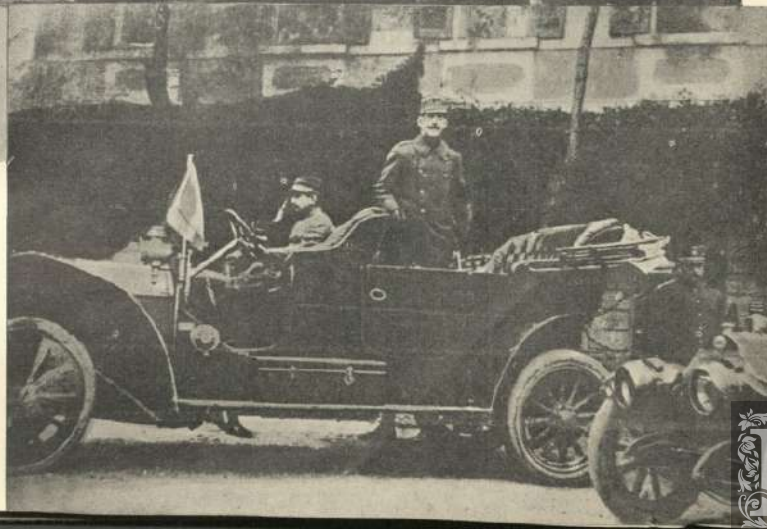
Η άγάπη του ελληνικού λαού πρός τόν Κωνσταντίνον ήτο και θα μένη παροιώδης, αλλά και άκατάλυτος. Και τόν ούτως άγαπηθέντα από τούς Έλληνες Βασιλέα των παραλαμβάνει πλέον ό θρόνος και εις τήν αύστηράν 'Ιστορίαν προστίθεται διά νά τήν στολίξη και τήν διαλευκαίνη ή Παράδοσις, ή όποία εξασφαλίζει τήν άθανασίαν καλύτερον τής 'Ιστορίας, διότι μέ αύτήν όμιλεί ό λαός. Ός Κωνσταντίνος ΙΒ' θ' άγαπάται πάντοτε από τόν ελληνικόν λαόν και νεκρός, διότι θα ζή εις τās έθνικάς παραδόσεις του.

ΗΛΙΑΣ Π. ΒΟΥΤΥΡΙΔΗΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 19 Ιουνίου 1913

ΕΛΛΑΔΑ 21 Ιουνίου 1913

Ο ΔΟΥΛΕΥΤΗΣ

Κατά τὴν ἡμέραν τῆς ἐπανόδου τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου εἰς τὰς Ἀθήνας ἐκ τοῦ πεδίου τοῦ πολέμου (6 Αὐγούστου τοῦ 1913) ὁ Βλάσης Γαβριηλίδης ἔγραψεν εἰς τὴν «Ἀκρόπολιν» τὸ ἀκόλουθον ἄρθρον:

Ἡλιοκοῆς, ἀπέριττος, μὲ ἀπλὴν στολὴν ἐκστρατείας, χωρὶς φάρτον διασημάτων, στρατιώτης σκέτος, τοιοῦτος παρήλασε ἐπάνω στοῦ θριαμβικόν Του ἀμάξι ὁ Βασιλεὺς.

Δουλευτῆς.

Μὲ τὴν πλούζαν τοῦ ἐργάτου βγαίνει ἀπὸ τὸ ἐργαστήρι.

Καὶ ἦτο ὠραιότερος παρὰ ποτε, ἐπιβλητικώτερος παρὰ ποτε, λατρευτότερος παρὰ ποτε, ἱερώτερος παρὰ ποτε, μὲ τὴν ἐμφάνισιν αὐτὴν.

Ἐλαμπεν εἰς τὸ πρόσωπόν Του μία ὕψις ἡθικὴ. Ἡ ὕψις τῆς συνειδήσεως Ἐκείνου, ποῦ ἐξεπλήρωσε τὸ καθήκον Του. Ποῦ εἶναι πάντοτε ἔτοιμος νὰ τὸ ἐκπληρώσῃ. Ποῦ δὲν γνωρίζει ἄλλο τίποτε ἀπὸ τὸ καθήκον Του. Ἀνέβαιναν αἱ μυριάστοι μοι ζητωκραυγαί. Ἐρρεαν καταρράκται ροδοφύλλων καὶ δαφνῶν ἀπὸ τοὺς ἑξώστας. Θάλασσα ἀχαλινώτος, μὲ τοὺς ἀφρούς τῆς, μὲ τοὺς γλάρους τῆς, μεθυσμένα ἀγκαλιάσματα τοῦ λευκοῦ μὲ τὸ κυανοῦν, τρελλὰ, παράφορα, ὀργισμένα—τὸ δάσος τῶν σημαίων ποῦ ἐπαλλεν ὁ κόσμος. Συγκινήσεις, ἀνατριχίλλες, ποῦ θὰ μένουν ἀξέχαστες, ποῦ θὰ διοχετεύωνται ἀπὸ γενεὰς εἰς γενεάν, ἀναπολήσεις πολὺ παλαιῶν καιρῶν ποῦ ἔσαναζον, ὅπταται ἀκόμη μεγαλειωδεστέρων ποῦ ἐλπίζονται.

Ἐπῆρξεν ἡ χθελινὴ ἡμέρα, ἀν ἐχρειάζετο μία ἀκόμη ἐπίσημος καὶ πανηγυρικὴ πιστοποίησις, ὥς εἶδος βολίδος, ποῦ ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ μετρήσῃ τὸ βάθος, ὅπου εὐρίσκεται ἀγκυροβολημένη πλέον ἡ Βασιλεία μέσα εἰς τὴν ἐθνικὴν ψυχὴν.

Ὁ χθελινὸς θρίαμβος παραδίδεται εἰς τὰς ἀθανάτους σελίδας τῆς Ἱστορίας. Θρίαμβος ἔχων τὴν σημασίαν ὅχι μόνον ὥς ἐπισφράγισμα τῶν τελεσθέντων, ἀλλὰ καὶ ὥς προανάκρουσμα τοῦ πάντοτε τελειότερου μέλλοντος. Ὁ Ἑλληνισμὸς εἶναι περὶ τούτου ἡσυχός. Γνωρίζει, βλέπει, τὸ πᾶναι χειροπιαστὰ, ὅτι ἔχει Βασιλεῖα δουλευτὴν.

ΒΛΑΣΗΣ ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ 1912—1913.—'Ηπειρωτική εκστρατεία.

*Ανω: 'Ο Κωνσταντίνος παρακολουθεί αέτοπροσώπως τήν βολήν θορέας πυροβολικού.

Κάτω: Παραμονή τής καταλήψεως τών Ίωνίνων. 'Ο Στρατηλάτης μετά τοῦ 'Επιτελείου Του εἰς τὰς προ-
κεχωρημένας γραμμάς, ὄλγαν πρό τῆς ἐπιθέσεως.

Ο ΔΗΜ. ΚΑΛΑΠΟΘΑΚΗΣ ΔΙΑ ΤΟΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΝ

*Απόσπασμα άρθρου δημοσιευθέντος εἰς τὴν ἡμερησίαν "Εμπρός" ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ ταύτης Δημ. Καλαποθάκη ἐπὶ τῇ ἐπανόδῳ τοῦ Κωνσταντίνου εἰς τὰς Ἀθήνας ἐκ τοῦ πεδίου τῶν μαχῶν.

... Καὶ ἀνεδείχθη ὑπέρτερος τῶν κοινῶν προσδοκιῶν. Ὁ πόλεμος δέκα ἡδὴ μηνῶν δὲν ἐξήντησεν οὔτε τὴν ἐμπνευσίν σου, οὔτε τὸ θάρρος σου, οὔτε τὴν πίστιν σου πρὸς τὸ μέλλον, οὔτε τὴν πεποίθησίν σου, περὶ τῆς νίκης. Καὶ ἐνίκας πανταχοῦ. Οὔτε ποταμοί, οὔτε φάραγγες, οὔτε φρούρια ἀνεχαίτισαν τὸ βῆμα σου. Ἀλλὰ βλαστήσας γιγάντιος ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ τῶν πόθων μίαν φυλὴν, ἐμυγνάντωσες αὐτὴν διὰ τῆς αὐταπαρνήσεως καὶ τῆς ἀνδρείας. Καὶ ὠδηγήσας αὐτὴν πρὸς δόξαν τοσοῦτον ἄφθιτον, ὥστε ὁ κόσμος ἐκπληκτός ἐρωτᾷ ἂν οἱ ἔνθεοι οὗτοι ἄνδρες, οἵτινες μετὰ τὴν λόγχην εἰς χεῖρας ἐβάδισαν πρὸς τὰ ἑμπρός, μὴ ἀναγνωρίζοντες ἀνθρώπινον ἐμπόδιον, δὲν εἶναι οἱ στρατιῶται τοῦ Μιλτιάδου ἐξεληθέντες τοῦ ἀθανάτου τόμβου των. Ἀλλ' οὔτε ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνος, οὔτε αἱ Πλαταιαὶ ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν τὴν σειρὰν τῶν θαυμάτων, τὰ ὅποια ἐπετέλεσεν ὁ ἐλληνικός Στρατός ἐν διαστήματι εἴκοσι πέντε ἡμερῶν, οὔτε τὸ πλῆθος τῶν λαφύρων, τὰ ὅποια ἔλαβεν. Ἐκεῖ οἱ Ἕλληνες, ἀμυνόμενοι ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν καὶ τῆς Εὐρώπης ἐναντίον μιᾶς βαρβαρικῆς ἐπιδρομῆς, ἥτις ἐφθάσε μέχρι τῶν προθύρων τοῦ οἴκου των, ἐπολέμησαν ἐπὶ μίαν ἡμέραν καὶ ἠρκέσθησαν εἰς τὴν νίκην των, εὐθύς ὥς παρήλθεν ὁ ἄμεσος κίνδυνος. Ἀλλ' ἐδῶ οἱ Ἕλληνες δὲν ἀνέμενον τὸν ἐχθρόν, οὔτε ἐπέτρεψαν εἰς αὐτὸν νὰ προχωρήσῃ. Οὔτε ἠρκέσθησαν εἰς τὴν νίκην. Τὸν κατέδιωξαν σημειώνοντες πᾶσαν ἡμέραν τῆς πάλης των μετὰ ἑνα νέον ἥριμα. Ἀπηυδαίμενοι δὲ ἔτι καὶ ἀσθμαίνοντες ἐκ τῆς νίκης δὲν ἐσταμάτησαν, ἐν τούτοις, εἰ μὴ μόνον ὅταν ἐπληρώθη ὁ σκοπὸς τοῦ ἀγῶνος των.

Ἐπανερχόμενος σήμερον ἐκ τῆς νίκης ὁ ἐνδοξος πρωταγωνιστὴς τοῦ ἔργου τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος, θὰ αἰσθανθῇ τοὺς παλμούς καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ νὰ ἀνέρχωνται πρὸς αὐτόν καὶ νὰ τὸν περιβάλλουν ὥς τὸ εὐωδέστερον θυμίαμα, τὸ ὅποτον ἡ εὐγνωμοσύνη, ἡ χαρὰ καὶ ὁ ἀτελείωτος θαυμασμός ἀνέπεψαν ποτὲ ὑπὲρ θνητοῦ. Ἀπὸ εἴκοσι καὶ πλέον αἰῶνων οὐδέποτε ἡμέρα εὐτυχέστερα τῆς σημερινῆς ἀνέτειλεν διὰ τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΑΛΑΠΟΘΑΚΗΣ

ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ 1912—1913. — Έπὼν ἀπὸ τὸ κρεββάτι τῶν τραυματισμένων συμπολεμιστῶν Του.

Ο "ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ",
ΚΑΙ "Η ΨΥΧΗ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ",

[ΔΥΟ ΑΡΘΡΑ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΝΙΡΒΑΝΑ]

Τὸ κατωτέρω πρῶτον ἄρθρον ὑπὸ τὸν τίτλον ὁ «Πορφυρογέννητος Στρατιώτης», ἐγράφη κατὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Κωνσταντίνου ἐκ τῶν Ἰωαννίνων.

Ὅταν χθὲς τὸ πρῶτ', μέσα εἰς τὴν σεμνὴν παρθενίαν τῆς πρωτῆς ὄρας καὶ τὰς μελαγχολικὰς γλυκύτητας τοῦ γλαυκοῦ ἀλιβρέκτου τοπίου, ὁ νέος Βασιλεὺς, βαδίζων κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὸ στρατόπεδον πρὸς τὸν Θρόνον, ἐπάτησε, μὲ τὸ στερεὸν βῆμα τῶν χαλυβδίνων ἀνδριάντων, τὴν ὠραίαν ἀκτὴν, σκεπασμένην ἀκόμη ἀπὸ τὰ δάκρυα μιᾶς θλιμμένης αὐγῆς, ἐσκέπετο κανεὶς μὲ πόσον ὕψηλὴν φιλοκαλίαν ἀρέσκεται κάποτε νὰ φιλοτεχνῇ ἡ Μοῖρα τὰς σκηνοθεσίας καὶ τὸν διάκοσμον τοῦ μεγάλου ἡρώϊκοῦ τῆς θεάτρου.

Κατὰ παράδοξον ἀκόμη συγκυρίαν, οἱ πρῶτοι ποῦ ἐχαιρέτισαν, ἀντιμέτωποι ἀπὸ τὰ ὕψηλά παράθυρα ἐνὸς πολεμικοῦ νοσοκομείου, τὸν νέον Βασιλέα, ἦσαν οἱ χθεσινοὶ συμπολεμισταὶ Του τῆς Ἡπειρωτικῆς στρατιᾶς, οἱ μοιρασθέντες μαζὶ Του τοὺς κινδύνους καὶ τὰς δάφνας, τὰς κακοπαθείας καὶ τὰς στερήσεις τῆς μεγάλης ἐκστρατείας. Ἐνῶρις εἶχε διατρέξει, ὡς ρίγος ἱερᾶς συγκινήσεως, τὰς αἰθούσας τοῦ Ναυτικοῦ Νοσοκομείου Φαλήρου, ὅπου νοσηλεύουν τὰς τιμὰς πληγὰς τῶν οἱ πολεμισταὶ τῆς Ἡπείρου, οἱ ἀντικρόσαντες χθὲς ἀκόμη τὸ ὠραῖον θαῦμα, ἐνῶρις εἶχε διαδοθῇ ἡ μεγάλη εἰδησις :

ΕΡΧΕΤΑΙ Ο ΔΙΑΔΟΧΟΣ!...

Ὅχι:

ΕΡΧΕΤΑΙ Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ!...

Διὰ τὰς ἀφελεῖς ψυχὰς τῶν γενναίων, ὁ Κωνσταντῖνος ΙΒ' μένει ἀκόμη ὁ ΔΙΑΔΟΧΟΣ. Ἡ Βασιλικὴ ἀλουργίς, ἡ καλύπτουσα ἀπὸ χθὲς τὸν νικητὴν Στρατηλάτην, δὲν κατορθώνει νὰ θαμβώσῃ, μὲ τὴν λάμψιν τῆς, τὴν ἄλλην λάμψιν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐχαράχθη εἰς τὰς ψυχὰς τῶν μία λέξις, ἓνα ὄνομα, ἓνας τίτλος, ἓνας ἦχος, ποῦ ἐξύπνησε μέσα τοὺς θλα τὰ ἱδανικά, θλας τὰς λατρείας, θλούς τοὺς κοιμωμένους ἡρωϊσμοὺς τῆς Φυλῆς. Μία λέξις ἓνας ἦχος ὅπῃρξε δι' αὐτοὺς, μέσα εἰς τὰς μακρὰς περιπετείας καὶ τοὺς σκληροὺς ἀγῶνας τῆς ἐκστρατείας, τὸ σύμβολον τοῦ θάρρους, τῆς ἐλπίδος, τῆς νίκης:

ΕΡΧΕΤΑΙ Ο ΔΙΑΔΟΧΟΣ!...

Ἄφῃκαν τὰς κλῖνας τῶν, ἔσιυραν τὰ πληγωμένα τῶν μέλη, ἐλησμονήσαν τοὺς πόνους τῶν—καμμία δύναμις δὲν ἤμποροῦσε νὰ τοὺς συγκρατήσῃ—καὶ κατέλαβαν τὰ παράθυρα καὶ τὰ ἄνδρα τοῦ νοσοκομείου, ὡς πολῦτιμα θεωρεῖα πρὸς τὸ μέγα θέαμα.

Τά θεωρικά τὰ εἶχε πληρώσει ὁ ἡρώϊσμός των! Ποῖος θὰ εἶχε τὴν δύναμιν νὰ τοὺς ἀφαιρήσῃ τὸ ὑπέρτατον αὐτὸ δικαίωμα; Καί, προτοῦ ἀκόμη τὸ πλοῖον, τὸ φέρον τὸν Καίσαρα καὶ τὴν Καίσαρος τὴν, χαρὰχθῇ ὡς ἀμυδρὸν σημεῖον ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος, οἱ πολεμισταί, οἱ προσμένοντες ὡς θείλαι παρθένοι τὸν ἐρωτὰ των, ἐκάρφωσαν τὰ μάτια πρὸς τὸν μακρινὸν ὀρίζοντα, θερμοὶ καὶ ἀνυπόμονοι «καὶ καπνὸν ἀποθρῶσκοντα νοῆσαι».

Διότι ἤρχετο Ἐκεῖνος, ποὺ τοὺς ὠδήγησεν εἰς τὴν νίκην. Δὲν τὸν ἐχώριζαν ἀκόμη ἀπ' αὐτοὺς οἱ ὑψηλαὶ ἀναβαθμίδες τοῦ Θρόνου. Ἦτον ὁ συμπολεμιστὴς καὶ ὁ σύντροφος, τοῦ ὁποῖου σφίγγει κονεῖς μὲ οἰκειότητα τὸ χεῖρ, εἰς ἓνα μακρινὸν τόπον, διὰ ν' ἀναπολήσουν μαζὶ τὰς περιπετείας τῶν ὥραϊων ἡμερῶν. Καὶ ὅταν ὁ Βασιλεὺς-Στρατιώτης, ἐπὶ τοῦ σεπτοῦ προσώπου τοῦ ὁποῖου αἱ σκιαὶ τοῦ βαθυτάτου πένθους ἐπυκνῶνοντο σκαρρακτικά ὑπὸ τὸ πρῶτον φῶς, ἐπατήσε τὴν ἀκτὴν, ἐπὶ τῆς ὁποίας φανταστικά δάφναι ἐστρώθησαν ὑπὸ τοῦς πόδας Του, οἱ συμπολεμισταὶ Του δακρυσμένοι ἐχαιρέτησαν τὸν Ἀρχηγὸν καὶ Βασιλέα των. Καὶ ἦσαν αὐτοὶ πλησιέστερά Του ἀπὸ κάθε ἄλλης ἐπισημότητας, ἐοῖσι ἦσαν πλησιέστερα πρὸς τὸν νοῦν Του, πρὸς τὴν καρδίαν Του, πρὸς τὴν ψυχὴν Του.

Σπανίως τῷ ὄντι Βασιλεὺς ἐβάδιζε πρὸς τὸν Θρόνον ἀπὸ τόσον ὥραϊαν ὁδόν. Ἐστεμμένος τὸ ἀνασφαιρετὸν Στέμμα, τὸν προσιώνιον στέφανον τῆς δάφνης, τὴν ὁποίαν ἐδριφε μὲ τὰς ἰδίας Του χεῖρας, ἦλθε νὰ στεφθῇ τὸ ἐπαμβέβημενον χρυσοῦν Στέμμα, ποὺ Τοῦ προσφέρει ἡ Πατρίς εὐγνωμονοῦσα. Καὶ διὰ νὰ λάβῃ εἰς τὴν δεξιάν Του τὸ σκήπτρον, διὰ τοῦ ὁποῖου θὰ ὀδηγήσῃ τὸν λαὸν Του εἰς τοὺς «καλλινίκους ἀγῶνας τῆς εἰρήνης», ἔθεσε μὲ τὴν ἰδίαν χεῖρα εἰς τὴν θήκην τοῦ νικητήριον ξίφους, τοῦ ὁποῖου ἡ λάμψις, χθὲς ἀκόμη, ὅμοια μὲ τὸν κεραυνὸν τοῦ Διὸς, ἔτρεφεν εἰς φυγὴν τοὺς ἐχθροὺς τῆς Πιστεως καὶ τῆς Πατρίδος. Ἦρως καὶ ἐλευθερωτὴς καὶ σωτὴρ ἦλθε νὰ διαδεχθῇ τὸν ἥρωα Πατέρα Του, πίπτοντα ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων, ὡς ὁ τελευταῖος τῶν στρατιωτῶν Του!.. Ὁρισμένος ἡ Μαῖρα ἐφιλοτέχνησεν ἓνα ὑπέροχον διακόσμον καὶ μίαν ἐπιβλητικὴν σκηνοθεσίαν διὰ τὸ ἔργον τῆς. Καὶ ἐν μέσῳ εἰς τὸ φῶς τοῦ θριάμβου ἠβέλησε νὰ αὐρῇ τὴν μελανὴν γραμμὴν τοῦ πένθους, πρὸ τοῦ ὁποῖου κύπτουν εὐλαβῶς, αὐτὴν τὴν στιγμὴν, αἱ δοξασμέναι σημαῖαι καὶ τὰ νικητήρια ὅπλα, ἦτο ἰσως διὰ νὰ γιγαντώσῃ τὴν θυσίαν καὶ ν' ἀσφαλίσῃ εἰς τὸ διηνεκές τὴν εὐμένειαν τῶν Θεῶν, τῶν πωλούντων τὰ ἀγαθὰ ὄχι μόνον ἀντὶ τῶν πόων, ἀλλὰ καὶ ἀντὶ τοῦ αἵματος.

Ἄς πορηγορηθῇ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀγαθοῦ Βασιλέως ὅτι, ἂν ἔπεσε τόσον σκληρά, ἐπὶ δαφνῶν ἔπεσε. Καὶ τὰ πένθημα πηνὰ τοῦ θανάτου ἂς γίνουν τώρα λευκοὶ οἰῶνοί, ἀπλώνοντες τὰς πτέρυγας των ἐπὶ τοῦ Θρόνου, τοῦ βαφέντος μὲ τὸ αἷμα τοῦ μεγάλου θύματος, ἐπὶ τοῦ Θρόνου τοῦ ὁποῖου ἀναβαίνει, ἀπόγονος τῶν Ἐστεμμένων τῆς Μεγάλῃς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, ὁ νέος Πορφυρογέννητος ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Δ΄.

Τὸ δεῦτερον ἄρθρον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ μυχὴ τοῦ Βασιλέως», δταν ὁ Κωνσταντῖνος ἐπιστρέψεν εἰς τὰς Ἀθήνας κατὰ τὸν Αὐγουστὸν τοῦ 1913 μετὰ τὸν δεῦτερον Βαλκανικὸν πόλεμον ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ὁ Λαὸς ἐγνώρισε τὸν Βασιλέα του.

Μέσα εἰς τὸ φῶς τῆς μεγάλης, γενικῆς ἀποκαλύψεως, τῆς ὁποίας ἐγίναν ἐκβαμβῆ θεαταί, θεαταὶ θαυμάτων καὶ μεγαλείων εἰς διαδοχὴν ἀνεξάντητον, ἡ ψυχὴ τοῦ Βασιλέως ἔλαμψε ὡς ἀδάμας μοναδικὸ ὀπινθηροβληματος. Τοῦ Στρατηλάτου τὴν ἐπιστήμην καὶ τοῦ Ἠρώος τὴν ὁρμὴν τὴν ἐδόξασεν ἡ ἀναγνώρισις τῆς συνωφρυνμένης κριτικῆς ὅλου τοῦ κόσμου, τῆς ἐστραμμένης μὲ αὐστηράν περιέργειαν, ἀπὸ ἐνὸς ἔτους, πρὸς τὰ φαντασμαγορικὰ φαινόμενα τῆς Βαλκανικῆς ἐκρήξεως. Ἄλλα

Τατοῖ—Μαῖος 1917.
Κατὰ τὴν ἀνάδρασιν.

Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος μετὰ τῶν Α. Α. Β. Β. Υ. Υ.,
τῶν Πριγκιπισσῶν Ἑλένης καὶ Εἰρήνης.

τό σύνολον τῆς διανοητικότητος, τοῦ αἰσθήματος καί τοῦ ἥθους, τήν ψυχὴν τοῦ Βασιλέως, τὴν ἐγνώρισεν ὁ Λαός Του. Διότι τὴν ἀντίκρουσε μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ἀγάπης, μὲ τὰ ζηλότυπα βλέμματα, τὰ ἐναγκαλιζόμενα ὅλας τὰς μικρὰς καὶ ὁραίας λεπτομερείας, μὲ τὰς ὁποίας ἀγαπᾷ νὰ τρέφεται ἡ καρδία τῶν ἀγαπώντων.

Διάδοχος - Στρατηλάτης, ὁδηγῶν μὲ γοιμαζόμενον τὸ εἶφος τὸ ἱερὸν ἄγνιμα τῶν Ἐλευθερωτῶν, παρουσίασε μὲ τὴν ἐπιστήμην Του, τὸν ἡρώισμόν καὶ τὴν ὁρμὴν Του τὴν πρώτην ἐναόρκεισιν τῶν θρόνων, ποῦ ἐπετέλουν γύρω ἀπὸ τὴν κολυμβήθραν Του. Ἐδεῖξε τὸν Κωνσταντῖνον, τὸν μακρυνὸν ἀπόγονον τῆς μεγάλης Αὐτοκρατορικῆς πατρίδος τοῦ Βυζαντίου, ἐρχόμενον ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἱστορίας, ἐκδικητὴν τῶν παλαιῶν πόνων. Ὁ Βασιλικὸς Πατὴρ πίπτει ὡς στρατιώτης, βάφον μὲ τὸ αἷμα Του τὴν ἐλευθερωθεῖσαν γῆν. Καὶ ἐπὶ τῶν ἀναβαθμίδων τοῦ πενθοῦντος Θρόνου ἀνέρχεται, ζωσμένος ἀκόμη τὸ εἶφος τοῦ στρατιώτου, μὲ τὴν ἐνδόξως ἐρρακωμένην στολὴν τοῦ στρατοπέδου, ὁ νέος Βασιλεὺς. Ἀνέρχεται τὸν Θρόνον οὐχὶ διὰ ν' ἀναπαυθῇ ἐπ' αὐτοῦ. Ἀνέρχεται διὰ νὰ τὸν καταβῇ βιαστικός καὶ μὲ νωπὸν ἀκόμη τὸ Βασιλικὸν χρῆμα ἐπὶ τοῦ μετώπου Του, ἀνταλλάσσει τὴν ἀσουργίδα μὲ τὸν στρατιωτικὸν μανδύαν, δὲν προφθάνει ν' ἀπομάξῃ τὰ δάκρυα τοῦ σκληρῶς πληγωμένου φίλτρου καὶ βαδίζει ἔμπρός, διὰ νὰ ταχθῇ Βασιλεὺς - Στρατηλάτης, ἀντάξιος εἰς λάμπιν τοῦ μεγάλου ἀγῶνος, ἐπὶ κεφαλῇς τῶν στρατιῶν Του.

Ἀπὸ τὴν στιγμήν αὐτὴν ὁ Βασιλεὺς ὁμιλεῖ. Ἔως τώρα εἶχεν ὁμιλῆσαι ὁ αὐστηρὸς στρατιώτης, ὁ ὑποτάσσων τὸ αἶσθημα εἰς τὴν ξηρὰν ἐθιμοτυπίαν τῆς στρατιωτικῆς τάξεως. Ἦδη ἡ λιτὴ Σπαρτιατικὴ ἔκφρασις τοῦ στρατηγοῦ, τοῦ ἀναφερομένου πρὸς τὸν Βασιλέα Του καὶ τὴν προϊσταμένην Του Ἀρχήν, ἐμφανίζει ἕνα ὥρατον μέρος τῆς ψυχῆς Του. Τὰ ἔγγραφα αὐτὰ, τὰ ὁποῖα ἔφεραν εἰς τὴν ἀγωνιώσαν περιέργειαν τοῦ ἔθνους τὰ ἀλλεπάλληλα μηνύματα τῶν θριάμβων, ὑπῆρξαν καὶ θ' ἀπομεινῶσι μνημειώδη. Λιτά, σαφῆ, ἀπείριττα, χωρὶς ἀνθ' ἀναρμόστου ρητορικῆς, ἐπιφυλακτικά, ξένα πρὸς κάθε τι, ποῦ δὲν ἦτο ἡ ξηρὰ πραγματικότητα. Ἐδῶκαν τὸ βέγγμα τοῦ ὄρους, ποῦ θὰ ἔμπορούσε νὰ τὸ παραβάλλῃ κανεὶς μὲ τὴν λάμπιν τοῦ χάλυβος. Ὁμιλοῦσεν ἔως τώρα ὁ Στρατιώτης. Ἀπὸ τὴν στιγμήν αὐτὴν ἤρχισε νὰ ὁμιλῇ ὁ Βασιλεὺς.

Καὶ ἀπὸ τὴν στιγμήν αὐτὴν ἡ Βασιλικὴ Ψυχὴ ἀνοίγεται ἔμπρός εἰς τὰ ἔκθαμβα μάτια τοῦ λαοῦ Της. ἀνοίγεται πλουσία εἰς τὰ θερμότερα χρώματα, ὡς ἄνθος, δεχόμενον μίαν αὐγὴν τὸ ἐρωτικὸν φίλημα τοῦ Ἥλιου. Ἡ Βασιλικὴ Ψυχὴ δὲν ἔχει πλέον κανένα μυστικὸν διὰ τὸν λαόν Της. Τὸ ὥρατον ἄνθος ἐμεινεν ἀνοικτόν ἕως τὴν χρυσοῖν παπάλην τῆς καρδίας του, διὰ νὰ σκορπίσῃ ὅλην του τὴν εὐδὴ ἀναπνοὴν εἰς τὸν ἄερα. Καὶ ποτὲ καρδία ἀγαπημένων δὲν ἔδειξεν εἰς τὸ φῶς μὲ τὴν σπατάλην ὅλους τοὺς θησαυροὺς τῆς, ὅπως τοὺς ἔδειξεν ἡ καρδία τοῦ Βασιλέως πρὸς τὸν ἔρωτα τοῦ λαοῦ Του.

Ὁ Βασιλεὺς ὁμιλεῖ. Θρηνεῖ τώρα τὸν μεγάλον Του Πατέρα καί, ὁμνῶν τὸν ὄρκον τῆς πίστεώς Του πρὸς τὴν Πατρίδα, εὐρίσκει τὴν μεγάλην αἰσθηματικὴν στιγμήν, τὴν εὐρίσκει ὡς ποιητῆς, διὰ νὰ συγχωρήσῃ, νὰ λησμονήσῃ καὶ νὰ ὑποσχεθῇ μίαν ἀγάπην, χωρὶς νέφος καὶ χωρὶς σκιά. Μὲ ποῖαν καλλιτέραν σφραγίδα θὰ ἔμπορούσε νὰ σφραγίσῃ τὴν μεγάλην Βασιλικὴν ὑπόσχεσιν ἀπὸ τὴν σφραγίδα τοῦ ἱεροῦ πόνου; Ὡρκίσθη, ὅπως οἱ ἄρχαοι, εἰς τοὺς χθονίους Θεοὺς καὶ εἰς τὰ ὕδατα τῆς Στυγός.

Καὶ ὁ Βασιλεὺς ἐξακολουθεῖ νὰ ὁμιλῇ. Μετὰ τὴν ὑψηλὴν χειρονομίαν, διὰ τῆς ὁποίας ἔδωσε, μὲ μυστικά χρυσὰ νήματα, τὴν ψυχὴν Του μὲ τὴν ψυχὴν τοῦ στρατοῦ Του, ἐπάνω ἀπὸ τὴν κολυμβήθραν τῆς ἐπινικίου Πρηνικίσεως, οἱ λόγοι Του συνεχίζουν τὴν ὥρασαν ἀποκάλυψιν, τὸ πλούσιον σανάρισμα μίαν ψυχῆς. Ἡμερῆσαι διαταγαί, διαγγέλματα, εὐχαὶ καὶ εὐχαριστίαι, πρὸς μεγάλους καὶ ταπεινοὺς, ἕνα ἔγγραφο ἐδῶ, ἕνα τηλεγράφημα ἐκεῖ, δύο λίξεις ἄλλοι, σφραγισμένα ὅλα μὲ τὴν σφραγίδα τοῦ αἰσθήματος, τῆς εὐκρινείας, τῆς τιμότητος.

Μὲ πτερὸν βαμμένον εἰς χολὴν, χαράσσει τὴν μεγάλην διαμορτυρίαν Του, ἐν ὄνματι τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, καὶ τὴν σφενδονίζει εἰς τὴν Οἰκουμένην. Τὸν εἶπαν «παράφορον δημοσιογράφον». Δὲν ὕψηξε καθόλου δημοσιογράφος, ὅταν ἐτηλεγράφη μετ' ἀπίστευτον λιτότητα τὰς νίκας Του. Ἐγινε δημοσιογράφος διὰ τὴν τηλεβοήσῃ τὴν κραυγὴν τοῦ ἀδικοχυμένου αἵματος τῶν μαρτύρων. Τιμὴ εἰς Αὐτόν καὶ τιμὴ εἰς τὴν δημοσιογραφικὴν Ἰδέαν. Καὶ βάφει πάλιν τὸ πτερὸν εἰς τὸ αἷμα τῶν ἡρώων Του, διὰ τὴν χαράξῃ μετ' ἐντονον πορφυρότητα τοῦ ἰχώρος τὴν μεγάλην ἐπινίκιον σελίδα πρὸς τὸν λαόν Του : «Νὰ κατεστήσωμεν τὴν Ἑλλάδα μας σεβαστὴν εἰς τοὺς φίλους της καὶ τρομεράν εἰς τοὺς ἐχθρούς της» ! Καὶ μετ' τὴν τελευταίαν αὐτὴν ὑπόσχεσιν φθάνει ὁ Ἐλευθερωτὴς. Φθάνει ἀπὸ τὴν γῆν τῶν ἀλυτρώτων, τοὺς ὁποίους ἐλύτρωσεν ἡ δεξιὰ Του, φθάνει ἀπὸ τὴν γῆν τῆς μεγάλης νυκτός, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐκάλεσε τὸν «Ἥλιον τῆς Ἐλευθερίας», φθάνει, πατῶν ἐπάνω εἰς δάφνας καὶ σύρων τρόπαια ὀπισθεν Του. Καὶ εἶναι ὡς νὰ φθάνῃ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἱστορίας, ὅπου ἀναπαύεται ἡ Αὐτοκρατορικὴ πατριὰ τῶν μεγάλων Βυζαντινῶν προγόνων Του.

Καθὼς προχωρεῖ εἰς τὸν μέγαν θρίαμβον, περισσότερον ἀπὸ τὴν λάμψιν τῶν Βασιλικῶν διασήμεν καὶ τῶν δοξασμένων Βασιλικῶν ὀπλῶν, ἀκτινοβολεῖ ἡ Βασιλικὴ Ψυχὴ, ὡς διὰ μέσου διαφανοῦς κρυστάλλου. Διότι ἡ Ψυχὴ αὕτῃ δὲν ἔχει πλέον κανένα μυστικόν διὰ τὸν λαόν Της. Ὁ Λαὸς ἐγνώρισε τὸν Βασιλέα του. Ὁ Βασιλεὺς ἐγνώρισε τὸν λαόν Του. Καὶ ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἱερὰν αὐτὴν γνωριμίαν ὁ Δικέφαλος Ἀετὸς ξεδιπλώνει τὰ μεγάλα, τὰ γρήγορα πτερὰ του.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ.

Τατόι.—Κατὰ τὴν ἀνάρρωσιν.
30 Μαΐου 1917.

Ο Κ. ΠΡΑΪΣ ΔΙΑ ΤΟΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΝ

Ὁ κατὰ τούς Βαλκανικοὺς πολέμους ἀνταποκριτὴς τῶν «Τάιμς» Κρόφορντ Πράις, ὁ παρακολουθήσας τὰς ἐκστρατείας, γράφει τὰ ἀκόλουθα διὰ τὸν Βασίλεα Κωνσταντῖνον εἰς τὸ βιβλίον του: «Οἱ Βαλκανικοὶ ἀγῶνες».

Ἡ γενεαιουργὸς αἰτία τῶν ἑλληνικῶν ἐπιτυχιῶν ἦτο ἡ ὕψηλὴ στρατηγικὴ ἰκανότης, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξεν ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος καὶ τὸ Ἐπιτελεῖόν του, καὶ τὸ παράδειγμα, τὸ ὁποῖον ἐδόθη εἰς τὸ στράτευμα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Βασιλικοῦ τοῦ Ἀρχιστρατήγου. Πάντα τὰ δεδομένα μαρτυροῦν δι' ἡ ἀπὸ Γευγελῆς μέχρι Νιγρίτης ἐπίθεσις ἐσχεδιάσθη ἐπισταμένως μέχρι καὶ τῆς τελευταίας λεπτομερείας, πῶσαι δὲ αἱ κινήσεις ἐξετελέσθησαν μετ' ἀκριβείας συνήθων γυμνασίων. Ἐφθάσα εἰς Δοῦράνην μίαν ὥραν περίπου. Ἄφ' οὗτο ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐγκατέστησεν αὐτόθι τὸ Ἀρχηγεῖόν του. Διήλθον πρὸ τῶν αὐστηρῶν σκοπῶν ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ Πρίγκιπος Νικολάου καὶ παρουσιάσθη πρὸ τῆς Βασιλικῆς Μεγαλειότητος. Ἐδῶ ἦτο τὸ Ἑλληνικὸν Ἀρχηγεῖον. Ἡ Βασιλικὴ Αὐλὴ ἦτο ὁπαιθρος. Ἀντὶ τάπητος, κάλυκες σφαιρῶν ἐπέστρωνον τὸ δάπεδον. Ἀντὶ ἐπίπλων, δύο κολοβά, μαυροχρωματισμένα, ἐκ ξύλου ἐλάτης, μαγειρικά τραπέζια καὶ ἡμίσεια δωδεκάς καθισμάτων ἐγχαρίου κατασκευῆς, τῶν ὁποίων αἱ θραυσμένα ἀρθρώσεις ἔφερον προχείρους ἐπιδέσμοις ἐκ χαλυβδίνου σύρματος. Ὁ Θρόνος, ἡ κάλλιον ἢ μόνη καρέκλα, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἡ Α. Μεγαλειότης ἐθεώρει ἀσφαλὲς νὰ κάθηται, ἦτο μία παλαιὰ, τετριμμένη πολτρώνα, ἡ ὁποία ἔτριξεν ἀπαύστως ὑπὸ τὴν γινομένην ἀσυνήθη δοκιμασίαν τῆς ἀντοχῆς τῆς. Πρόχειροι σκηναὶ ἐοκίαζον τοὺς σοβαρῶς πληγωμένους, οἱ ὅποιοι ἔκειντο παρὰ τοὺς πόδας τοῦ στρατηγοῦ των. Πέραν τῆς ζώνης τῶν σκοπῶν, οἱ ὅποιοι ἐκράτουν εἰς ἀπόδοσιν ἀπὸ τοῦ Βασιλέως τοὺς ἀδιακρίτους ἐπισκόπους, πολεμικοὶ ἀνταποκριταὶ καθήμενοι ἐπὶ κιβωτίων ἐκ πυρομαχικῶν ἔγραφον αὐτοσχεδίως αἰμοβαφεῖς περιγραφὰς τῶν ἀγρίων διὰ λόγχης ἐφόδων, τὰς ὁποίας εἶχον φθάσει πολὺ ἄργα ὥστε νὰ τὰς παρακολουθήσουν. Ἐβλεπε τις ἐπίσης Τούρκους, οἱ ὅποιοι ἐξ ἰδίας τῶν πρωτοβουλίας ἔφερον ὕδωρ πρὸς τὰ διψῶντα στρατεύματα, καθὼς καὶ ἄλλας συνήθεις εἰκόνας τοῦ στρατοπέδου.

Ὁ Κωνσταντῖνος φαίνεται Βασιλεὺς ἀπὸ κορυφῆς μέχρι ποδῶν καὶ μέχρι τῶν παραμικροτέρων ἐκφάνσεων τῆς ὑποστάσεώς του. Ὑψηλὸς καὶ εὐπλαστός, ὑπέρχει παντὸς συνήθους ἀναστήματος προσερχομένου ἐνώπιόν του. Αἱ τετραγωνικαί, πυκνῶς συγκροτημέναι σιαγόνες του προδίδουν ἀσυνήθη ἀποφασιστικότητα, οἱ ὀφθαλμοὶ του διαλαλοῦν ἀναικτόκαρδον φαιδρότητα καὶ ἡ ὅλη του ἱμφάνισις καταδεικνύει ἰσχυρὸν, ἀπερίστροφον, εὐθύν χαρακτηριστῆρα.

ΚΡΩΦΟΡΔ ΠΡΑΪΣ

Ο Βασιλεύς Κωνσταντίνος μετά της Α. Β. Υ. της Πριγκίπισσας Έλένης — 2 Νοεμβρίου 1913.

Η ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΙΒ'

Ὁ Γάλλος δημοσιογράφος, ὁ κ. H. Villermont, ἐπισκέπτης ἐν Ἀθήναις κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου ἐκ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων, περιέγραψεν εἰς ἄρθρον τοῦ τὰς ἐνθουσιώδεις ἐκδηλώσεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ὑπὲρ τοῦ νικητοῦ Βασιλέως, Ὁ κ. Villermont, ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἕρπαιον, ὁ ὁποῖος τότε εἶχεν ἀρχίσει—ἐγκαταλειφθεὶς ἀργότερον—διὰ τὴν ἀνέγερσιν ἀνδριάντος τοῦ νικητοῦ Βασιλέως, διατυπώνει τὴν γνώμην του ἐπὶ τοῦ πῶς πρέπει ὁ γλύπτης, εἰς τὸν ὁποῖον ἔ' ἀντιθεῖ τὸ ἔργον, νὰ συλλάβῃ τὴν μορφήν καὶ τὴν στάσιν τοῦ Στρατηλάτου. Ἀπὸ τὸ ἐνδιαφέρον αὐτοῦ ἄρθρου ἀποσπῶμεν τὰ κατωτέρω χαρακτηριστικὰ σημεῖα :

Τὸν ξαναβλέπω ἀκόμη, τὸ διαυγὲς ἐκεῖνο φθινοπωρινὸ πρωῒνόν, ἕνα ἀπὸ τὰ γλυκὰ ἀθηναϊκά φθινοπωρινά, ἕνα πρωῒνόν λαμπρὸ ὥσαν ἐλπίδα. Ἐφευγε διὰ τὰ σύνορα, τὰ σύνορα μιᾶς μικρᾶς Ἑλλάδος, τὰ σύνορα, τὰ ὁποῖα θὰ ἐξέτεινε μακρὰ, πολὺ μακρὰ, πραγματοποιῶν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ ὄνειρόν του, τὸ ὄνειρον ὁλων τῶν ὑπηκόων του, τὸ ὄνειρον μιᾶς μεγαλωμένης Ἑλλάδος, ἰσχυρᾶς, ἀπελευθερωμένης πλέον ἀπὸ κάθε ζυγόν....

Σήμερον, ἡ θαυμασία πολεμικὴ διαδρομὴ ἐπετεύχθη. Καὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ Στρατηλάτου Βασιλέως, τοῦ Ἐλευθερωτοῦ μυριάδων Ἑλλήνων, τοῦ νικητοῦ τῶσαν ἐνδόξων μαχῶν, πρόκειται νὰ στηθῇ μετ' ὀλίγον εἰς μίαν πλατεῖαν τῶν Ἀθηνῶν, τῆς μεγάλης ἀρχαίας πόλεως, τῆς ἀξίας πρωτεύουσος μιᾶς χώρας, ἡ ὁποία ἤρπυε τὰ σύνορά της καὶ πρὸς τὴν ὁποίαν τόσα βλέμματα ἐστράφησαν μετὰ θαυμασμοῦ. Ὅλα τὰ βαλάντια ἠγοίχθησαν διὰ νὰ συνεισφέρουν εἰς τὸν ἕρπαιον ὑπὲρ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ ἀνδριάντος. Καί, παρὰ τὸ γεγονὸς δι' ἔχουν ἐξαντληθῇ ἀπὸ τὰς διαρκεῖς προσφορὰς ὑπὲρ τῶν πολεμικῶν ἀναγκῶν, ὑπὲρ τῶν τραυματιῶν, ὑπὲρ τῶν οἰκογενειῶν τῶν ἐπιστράτων καὶ ἄλλων, ἐν τούτοις τὸ συλλεγὲν ποσὸν ἀνῆλθεν ἤδη εἰς 50.000 φράγκων.

Εἰς συνθήβεις ἐποχάς, ἕνα τέτοιο ποσὸν δὲν θὰ ἐφαίνετο καὶ σπουδαῖον. Σήμερον δὲμος εἶναι ἀξιόλογον. Αἱ νίκαι κοστίζουν ἀκριβὰ. Πληρώνονται μὲ αἶμα καὶ δημιουργοῦνται μὲ στερήσεις. Παρ' ὅλα ταῦτα δὲμος, παρ' ὅλην τὴν ἐνδειαν, ἐπιβάλλοντες εἰς ἑαυτοὺς καὶ ἄλλας ἀκόμη στερήσεις, προσφέρουν καὶ θὰ ἐξακολουθοῦν νὰ προσφέρουν ἵνα ὁ νικητὴς, ὅστις εἰσῆλθεν εἰς τὴν χορείαν τῶν Βυζαντινῶν Βασιλέων, ἀποκτήσῃ τὸ ἄγαλμά του. Καὶ τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν τὸ ἄγαλμα αὐτὸ θὰ ὀψώνεται ἐπὶ τοῦ βάθρου του, τὰ λείψανα ἐνὸς ἄλλου Βασιλέως Κωνσταντίνου θὰ δοκίμασιν μίαν εὐχαρίστησιν, ἡ ὁποία ἐβράδυνε μὲν, ὑπῆρξεν δὲμος θρισμῶν βουλευτῶν.

Τὶ ἐὰν φαντασθῇ ὁ καλλιτέχνης, εἰς τὸν ὁποῖον θὰ λάχῃ ὁ κληρὸς ν' ἀπαθανάτισῃ εἰς τὸ μάρμαρον ἢ τὸν ὀρείχαλκον τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Δωδεκάτου : Τὸν ἱκετεύω νὰ φανῇ ἀπλούς τὴν ἐμπνευσιν καὶ νὰ μὴ ζητήσῃ διὰ τὸν

ἡρώα του στάσιν ἐξεζητημένην. Τίποτε εἰς τὸ ἔργον του δὲν πρέπει νὰ προδίδῃ τὸ ἐργαστήριον, τὴν προσπάθειαν, τὴν προετοιμασίαν. Διότι ἐπὶ ἓν δλόκληρον ἔτος ὁ Βασιλεὺς ἐγνώρισεν ὅλας τὰς κοπώσεις καὶ ὅλας τὰς στερήσεις. Ἐπὶ ἓν ὁλόκληρον ἔτος δὲν ἐφέλσθη οὐδενὸς κόπου, δὲν ὑστέρησεν οὐδεμιᾶς ὑπηρεσίας του τὸ "Ἐένος. Ἠγρύπνησεν ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν του ὡσαν πατέρας, ἐξοργιζόμενος κατὰ τῶν ἀξιωματικῶν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἤθελαν νὰ ζήσουν ὡς ἄλλοι στρατιῶται, τιμωρῶν αὐτοὺς διὰ τὸς συνελάμβανεν ἐπ' αὐτοφῶρῳ περιποιουμένους ὑπὲρ τὸ δέον τοὺς ἑαυτοῦς των, ἐπιθυμῶν νὰ δίδῃ τὸ καλὸν παράδειγμα, νὰ ζῇ ὡς οἱ στρατιῶται του, νὰ ἐκτίθεται μεταξύ των, ἀδιάφορος διὰ τὸ ἰδικόν του πρόσωπον, ἀποβλέπων εἰς ἓν καὶ μόνον : ν' ἀπωθήσῃ τὸν ἑχθρόν, νὰ κερδίσῃ νίκας, νὰ σβύσῃ καὶ τὴν ἐνθόμῃσιν ἀκόμῃ τῶν ἡττῶν τοῦ 1897.

Πῶς θὰ ἤθελα, ἐάν τοῦτο ἦτο δυνατόν, νὰ εὐρίσκετο ὁ ἀγαλματοποιὸς ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θὰ κατ'ὠρῶνε νὰ τὸν ἀναπαράσῃ τὴν στιγμὴν, καθ' ἣν μανθάνων τὰς πρώτας φρικαλεότητας τῶν ἑχθρῶν, τὴν ἀπρόοπτον ἐπίθεσιν κατὰ τῶν στρατευμάτων του, καὶ βλέπων τὰ πρώτα θύματα τῆς συρράξεως, ἀνεφώνει :

— "Α, θά μοῦ τὸ πληρώσουν ἀκραβὰ αὐτό !

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἠσθάνθη μίαν συγκίνησιν ἀναμεμιγμένην μὲ ἀγανάκτησιν, συγκίνησιν, τὴν ὁποῖαν δὲν κατ'ὠρῶσε ν' ἀποκρύψῃ, διότι κυριολεκτικῶς ἡ καρδιά του αἰμάτωσε. Καταλαμβάνει, λοιπόν, κανεὶς πῶς, ὀλίγας ἑβδομάδας ἄργότερον, ἀφοῦ ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεσίν του, ἔλεγε πρὸς Γάλλον δημοσιογράφον, ἀφίνων κατὰ μέρος τὴν συνήθη του ψυχραιμίαν καὶ ἀταραξίαν :

— "Ὅχι συνθηκολογίας, ὄχι συνθηκολογίας ! Οὔτε εἰρήνην ἄλλοι παρὰ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Οὐδεμία λύσις δόνηται νὰ γίνῃ δεκτὴ. Καὶ μόνος μου ἐάν ἐπρόκειτο νὰ συνεχίσω, θὰ ἐσυνέχιζα !

Δὲν ὑπάρχει κανεὶς καλλιτέχνης, ὁ ὁποῖος νὰ ἐμπνευσθῇ ἀπὸ αὐτὴν τὴν φράσιν, τὴν σφυρηλατημένην ὡσαν ἓνας ὁραῖος στίχος :

H. VILLERMONT

1918. — ΕΛΒΕΤΙΑ. — ΜΑΚΡΑΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ

ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΑΘΗΝΩΝ ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΛΑΤΟΥ

Εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τῶν Τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἐγένετο τὴν παραμονὴν τῶν ἀποκαλυπτηρίων τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου ἐπίσημος καὶ συγκινητικὴ τελετὴ εἰς μνήμην τοῦ ἐνδόξου Στρατηλάτου.

Κατ' αὐτὴν παρέστησαν πάντες οἱ καθηγηταί, ἐπίτιμοι, ὁμότιμοι, τακτικοὶ καὶ ἑκτακτοὶ, οἱ ὀφθηταὶ καὶ φοιτηταὶ ὥς καὶ ἄπαν ἀνεξαρτήτως τὸ προσωπικὸν τῆς Κεντρικῆς Διοικήσεως καὶ τῶν παραρτημάτων καὶ κλινικῶν τοῦ Πανεπιστημίου. Τὴν ἡμέραν ἐξ 130 νέων τῆς Φοιτητικῆς Νεολαίας ἐτήρησε τὴν τάξιν καὶ ἀπέδωκε τὰς τιμὰς.

Ὁ Πρόεδρος τοῦ Πανεπιστημίου κ. Γ. Φωτεινὸς προλογίζων εἶπε τὰ ἑξῆς:

Κύριοι,

Τελουμένης αὔριον τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ ἐν τῷ ἄλσει τοῦ Πεδίου τοῦ Ἀρεῶς ἀνεγερθέντος μεγαλοπρεποῦς ἀνδριάντος τοῦ ἀειμνήστου ἡμῶν Βασιλέως Κωνσταντίνου, ὃν ἔστησεν εἰς ὀφειλετικὴν διαιώνισιν τῆς μνήμης Αὐτοῦ ἡ βοθεῖα πρὸς Αὐτὸν τοῦ Ἑθνους εὐγνωμοσύνη, τὸ ἡμέτερον Πανεπιστήμιον ἔγνω νὰ συμπληγῇ τὸ γεγονός ἐπαξίως τῆς μεγάλης αὐτοῦ σημασίας.

Καὶ εἶναι ὄντως σπουδαία ἡ πράξις αὕτη τοῦ Ἑθνους, διότι οὐ μόνον εἰς τὴν σημερινὴν γενεάν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἐπιγιγνομένας θά ὑπομνήσκη μίαν σπανιστάτην Βασιλικὴν προσωπικότητα, τῆς ὁποίας ὁ βίος, τὰ κατορθώματα καὶ αἱ ἄλλαι ἀρεταὶ ἐπλήρωσαν μίαν ὀλόκληρον ἐποχὴν τῆς νεωτέρας ἱστορίας τοῦ Γένους μας, ἐποχὴν, ἣτις εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς αἰῶνας θά προκαλῇ τὸν θαυμασμόν παντὸς φιλοπατρίδος καὶ φιλέλληρος.

Ὁλόκληρος ὁ βίος τοῦ ἀειμνήστου ἐκείνου Βασιλέως ἀπέδειξεν ὅτι οὐχὶ ἀδιοκιολογήτως ἡ συνείδησις τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους ἠξίωσε, κατὰ ἀξιοσημείωτον διαίσθησιν, νὰ δοθῇ εἰς τὸν Διάδοχον τῆς Δυναστείας Γεωργίου τοῦ Α' τὸ ὄνομα τοῦ Κωνσταντίνου. Ὁ πόθος ἐκεῖνος τοῦ Ἑθνους, ὅστις περιελάμβανε καὶ ἐξέφραζε τὰς γνωστάς ἐκείνας μακραινῶνας ἐλπίδας οὐμπαντος τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους, ἐδικαιώθη ἐκ τῶν πραγμάτων, τῶν ἔθνικῶν δηλαδὴ ἐκείνων ἀγώνων, οἱ ὅποιοι, ἡγουμένου τοῦ Στρατηλάτου Κωνσταντίνου, ἐδωρηφόρησαν εἰς ἡμᾶς τὴν Ἑλλάδα τὴν μέλizon. Ἡ κατὰ τοὺς θρυλικοὺς ἐκείνους ἀγῶνας τῶν πολέμων τοῦ 1912 ὁφανθεῖσα Βασιλικὴ τοῦ Κωνσταντίνου ἀλουργίς στήμονας εἶχε μόνον νίκας ἐπὶ νικῶν καὶ θριάμβους ἐπὶ θριάμβων. δι' ὧν ὁ μέγας ἐκεῖνος Βασιλεὺς κατέδειξεν εἰς οὐμπαντα τὸν κόσμον ὅτι εἰς τὰ στήθη τῶν Ἑλλήνων πάσης ἱστορικῆς περιόδου ζῇ πάντοτε ἀκμαῖον τὸ πνεῦμα, τὸ μένος, ἡ φιλοπατρία καὶ ἐν γένει πᾶσα ἀρετὴ τῶν ἀνδρῶν προγόνων των, ὅταν ὀδηγῶνται πρὸς τὰ ἑλληνικὰ πεπρωμένα ὑπὸ Κόδρων καὶ Λεωνιδῶν καὶ Ἀλεξάνδρων καὶ Κωνσταντίνων.

Εἰς ἐνδειξὴν τῆς πρὸς τὸν αἰμνήστον Βασιλέα Κωνσταντῖνον βαθείας ἡμῶν εὐλαβείας καποθέτω τὸν στέφανον τοῦτον καὶ παρακαλῶ πάντας ὅπως ἐγερθῶμεν καὶ τηρήσωμεν σιγὴν.

Εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐνδόξου σταδιοδρομίας καὶ τῶν πρὸς τὸ Ἔθνος ἡμῶν μεγάλων τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου εὐεργειῶν παρεκλήθη νὰ ἀφιερῶσιν τὸν πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας ὁ καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ Σχολῇ κ. Μιχαὴλ Βολονάκης, τὸν ὅποιον καὶ παρακαλῶ νὰ ἀναλάβῃ τὸν λόγον.

Ὁ κ. Πρύτανης, προχωρήσας πρὸς τὴν μαρμαρινὴν προτομὴν τοῦ αἰμνήστου Βασιλέως, κατέθεσε στέφανον δάφνης, πάντων ἱσταμένων καὶ τηρησάντων ἐνὸς λεπτοῦ σιγῆς.

Ο ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ ΤΟΥ κ. ΒΟΛΟΝΑΚΗ

Ἀκολουθῶς ὁ καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας κ. Μ. Βολονάκης ἐξεφώνησε τὸν κάτωθι πανηγυρικόν:

Εὐστοχωτάτη ἀληθῶς ὑπῆρξεν ἡ ἐμπνευσις τῆς μεγαλοπράγμονος Ἑθνικῆς Κυβερνήσεως καὶ εὐλογωτάτη ἡ ἀπόφασίς αὐτῆς ὅπως, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν τελουμένων αὖριον ἀποκαλυπτηρίων τοῦ ἀνδριάντος τοῦ σεπτοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου, σεμναὶ καὶ μεγαλοπρεπεῖς ἀχθῶσιν ἔσονται ὅφ' ὅλων τῶν ἐκπαιδευτηρίων τοῦ Κράτους καὶ οἱ πρέποντες ρηθῶσι κατ' αὐτάς λόγῳ, ἀναπτύσσοντες τὴν φωτεινὴν ζωὴν καὶ τὴν μεγαλουργὸν δρᾶσιν τοῦ αἰμνήστου Ἀνακτοῦ καὶ μεταρσιούντες διὰ τοῦ βίου καὶ τοῦ ἔργου τοῦτου πρὸς τὰ ὀψηλὰ ἔθνικα ἰδιώδη τὴν εὐελπίαν τῆς Πατρίδος νεολαίαν.

Πράγματι, ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ, Κωνσταντίνος ὁ ΙΒ' προβάλλει ἀδρά καὶ ἔντονος φυσιογνωμίᾳ περιφανοῦς ἔθνικοῦ Ἡγέτου καὶ ἀποτελεῖ προσωπικότητα ἐξόχως χαρακτηριστικὴν πανελληνίου ἀνδρός, ὅστις ἀφιέρωσε πάσας τὰς ἑαυτοῦ δυνάμεις πρὸς στερήσιν καὶ ἀνάδειξιν τοῦ προσφιλεστάτου ἡμῶν Ἑθνους καὶ ἀσφαλὴ προστασίαν καὶ προαγωγὴν τῶν καλῶς νοουμένων συμπεφρόντων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Τὴν πεποιθήσιν ταύτην ἐπὶ τὸν πρῶτον θαλερὸν βλαστὸν τοῦ αἰδίου Βασιλέως Γεωργίου Α' ἀκράδαντον ἔτρεφε σύμπας ὁ Ἑλληνισμός, ἐλεύθερός τε καὶ ἀλύτρωτος, ἀπὸ τῆς θεοδότου γεννήσεως Ἐκείνου κατὰ τὴν χαρμόσυνον ἡμέραν τῆς 21ης Ἰουλίου 1868. Τότε ἀπὸ τοῦ ἐξώστου τῶν Ἀνακτόρων ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως Βούλγαρης, περιστοιχιζόμενος ὑπὸ τῶν Ὑπουργῶν καὶ τοῦ Μητροπολίτου Θεοφίλου καὶ τῶν Συνοδικῶν, ἀνήγγειλεν ἐν μέσῳ φρενιπωδῶν ζητωκραυγῶν: — Συμπολιταί, ἔχω τὴν εὐτυχίαν νὰ σὰς ἀνακοινώσω ὅτι ἡ Α. Μ. ἡ σεπτὴ ἡμῶν Ἀνασσα Ὁλγα ἔτεκε πρὸ ὀλίγου αἰσίως τὸν Διάδοχον τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὁρόνου, ὀνομασθέντα ἀπὸ τοῦδε Κωνσταντῖνον.

Μετά τινα λεπτά τὸ πανευφρόδουν ἄγγελμα μετέδωκεν εἰς δολόκληρον τὴν πόλιν τὰ μετ' ἐξάλλου ἐνθουσιασμοῦ πανηγυρίζοντα κάτωθεν πυκνότατα πλήθη, συγχρόνως δὲ καὶ εἰς τὸν ἄλλον ἑλληνικὸν λαόν μετ' ἀγαλλιέσεως ἀνηγγέλλετο τὸ εὐτυχές γεγονός τοῦ πορφυρογεννήτου βρέφους, ὁ δὲ πρόεδρος τῆς Βουλῆς στρατηγὸς Λαζαρέτος περιχαρὴς ἀνήγγειλε τὴν ἐπαύριον, ἐν μέσῳ ζωηροτάτων ἐπευφημιῶν καὶ πανηγυρικῶν ἐκφράσεων: «Μέγας ὁ Θεὸς τῶν Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν, μέγας ὁ Θεὸς δολοκλήρου τοῦ Πανελληνίου. Μετὰ παρέλευσιν πέντε σχεδὸν αἰῶνων τὸ Ἔθνος, βασιλευόμενον ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Γεωργίου καὶ τῆς Βασιλίσσης Ὁλγας, χθὲς ἡξιώθη νὰ ἴδῃ Βασιλόπαιδα Διάδοχον, ὀνομασθέντα Κωνσταντῖνον. Ἀνακοινῶ τοῦτο εἰς τὴν Βουλὴν μετ' ἀνεκφράστου εὐχαριστήσεως, ὡς πληρωθέντων τῶν πόθων τῆς ὅλης ἑλληνικῆς Φυλῆς».

ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ 1912—1913: ΑΙΒΟΥΝΟΒΟ. — © Ἀρχιστράτηγος Βασιλεὺς πρὸ τοῦ Ἱερατῆγιου Του.

Ἐκαλοῦντο οὕτως ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων οἱ Πανελλήνιοι ἵνα πανηγυρίσωσι τὴν γέννησιν τοῦ Βασιλικοῦ Πρίγκιπος καὶ ἀναπέμψωσιν εὐχαριστίας πρὸς τὸν Ὑψιστον ἐπὶ τῇ μεγαλοδορίᾳ ταύτῃ. ἐφ' ἧς ἐστηρίζοντο οἱ ὑποκάρδιοι καὶ μακροχρόνιοι πόθοι τῆς Φυλῆς καὶ τὰ ἀκατάλυτα ἑλληνικά ἰδεώδη.

Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἔνθους ἡ ἀναπτερωθεῖσα ὑπὸ γλυκυτάτων ἐλπίδων ἔθνικῇ ψυχῇ τὸν νεογέννητον τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου Διάδοχον ὠνόμασε Κωνσταντῖνον. Ἔδωκε δηλαδὴ εἰς τὸν τιμώτατον καὶ ἐλπιδοφόρον τοῦ μεγαλονόμου ἡμῶν Ἐθνους βλαστὸν κατ' ἐξοχὴν ἔθνικόν ὄνομα, ὅπερ πλὴν ἄλλων Αὐτοκρατόρων, μεγάλων ἡγητόρων καὶ ἑρλικῶν ἡρώων τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ ἔφερε καὶ ὁ πρῶτος ἱδρυτὴς τῆς μεγάλης ἑλληνοχριστιανικῆς ἡμῶν Αὐτοκρατορίας καὶ ἰσάποστολος Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας, ὡς καὶ ὁ τελευταῖος Βασιλεὺς αὐτῆς Κωνσταντῖνος ὁ ἐθνομάρτυς.

Οὕτως ὁ Διάδοχος τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου ἐρραίνετο κατὰ τὴν εἰσοδὸν Του εἰς τὴν ζωὴν διὰ τῶν εὐσμοτάτων ἀνθέων τοῦ ἔθνικου λαμῶνος καὶ ἐχαιρεῖτο διὰ τῶν εὐχολατῶν ἐκδηλώσεων τῶν μυχιαστάτων ἔθνικῶν πόθων καὶ ἐβέρμαινε τὰς χρυσὰς τῶν Πανελλήνων ἐλπίδας εἰς προσεχὴ πλήρῃ ἔθνικὴν ἀνάστασιν.

Πανευτυχὲς δὲ καὶ τὸ νεαρὸν Βασιλικὸν ζεῖγος τῆς Ἑλλάδος συγκινητικώτατα ἀπεδέχετο τὰς ἐπὶ τῇ εὐοιωνίστῳ γεννήσει τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου ὑψίστας ἔθνικὰς τιμὰς καὶ συνηγάλλετο ἐπὶ τῇ πανελληνίῳ χαρᾷ. Ὁ δὲ ἑλληνικὸς λαὸς, διὰ τῆς εὐτόνου λύρας τῶν ποιητῶν του καὶ τῆς ἐνθουσιᾶς γραφίδος τῶν πεζογράφων του, ἐξεβήλωσεν ἀσυγκράτητον καὶ ἀπεριόριστον τὴν ἀγάπην του πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον του, παρ' οὗ προσεδόκα τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἀπ' αἰῶνων ἔθνικῶν πεπρωμένων.

Σὺν τῷ χρόνῳ ὁ νεαρὸς Βασιλικὸς γόνος, αὐξανόμενος εἰς ὑγείαν καὶ κάλλος, παρέιχεν ἀμέσως τὴν πρώτην βεβαίωσιν εἰς τὸ ἔθνος ὅτι κατεῖχε τὰ πρῶτα ἀγαθὰ στοιχεῖα, δι' ὧν σὺν τῇ ἔθνικῃ ἀγωγῇ καὶ τῇ προσηκούσῃ παιδείᾳ θὰ ἀπέβαιναν ὁ ἀληθὴς Μεσσίας τοῦ πολυπαθοῦς, ἀλλ' αἰωνοβίου καὶ μεγαλοδόξου Ἑλληνισμοῦ.

Ὁ βαθυστόχαστος ὑψηλὸς Βασιλικὸς Πατὴρ τοῦ ἔθνικου Διαδόχου, ὑπὸ τὴν ἐπιδοκιμασίαν σύμπαντος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μετ' ἐξαιρέτου ἐπιμελείας ἐμερμηνῆσεν ὅπως ἐνισχύσῃ τὰ φυσικὰ προσόντα τοῦ πρώτου πορφυρογεννήτου τέκνου Του διὰ τῆς παροχῆς εἰς Αὐτὸ πάντων τῶν προσφύων μέσων καὶ τρόπων διὰ τὴν πράγματι ἑλληνοπρεπεῖ μὀρφωσιν καὶ διὰ πλάσιν Αὐτοῦ.

Διαπρεπέστατοι τῶν τότε ἔθνικῶν διδασκάλων ἐκλήθησαν εἰς τὸν Βασιλικὸν Οἶκον τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἀνάληψιν τοῦ μεγάλου ἔργου καὶ προθύμως δ' ἀνέλαβον οὗτοι ἵνα παράσχωσι τὴν προσήκουσαν ἐκπαίδευσιν εἰς τὸν λατρευτὸν Ἑλληνα ἡγεμονίδην καὶ παιδικὸν σύντροφοι ἐδόθησαν εἰς Αὐτόν τὰ τέκνα καὶ οἱ ἔγγονοι τῶν στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν δημιουργῶν τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος, ἧς τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν δόξαν προωρίζετο νὰ συνεχίσῃ καὶ προαγάγῃ ἐν καιρῷ ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος, τοῦ Ἐθνους ἡ ἐλπίς καὶ τὸ χάρμα.

Τὰ φυσικὰ τοῦτου προσόντα ταχέως κατεδείχθησαν καὶ οἱ εὐτυχεῖς προάγελαι τῶν διανοητικῶν καὶ ψυχικῶν Του προτερημάτων, μετὰ πλείστου δὲ καὶ ἀδιαπτώτου διαφέροντος καὶ ἀσβέστου δίψης ἐπληροφορεῖτο τὸ Πανελλήνιον ὅτι ὁ πολυφίλητος τῆς Ἑλλάδος παῖς, ὁ συμπλέκων ὅλα τῆς Φυλῆς τὰ χρυσὰ ὄνειρα, ἐνεφάνιζεν ὀδυρτὴν ἀντίληψιν, σύνεσιν παντοίαν, φιλοπονίαν ἀκατάβλητον καὶ οὐχὶ τὴν τυχοῦσαν καὶ συντελεστικὴν εἰς τὴν καταπληκτικὴν πρόοδον τῆς ὅλης ἐκπαιδεύσεως καὶ ἀγωγῆς Του.

Οὕτω δ' ὅτε ὁ ἀπὸ τῆς 17ης Σεπτεμβρίου τοῦ 1888 κατέχων τὸν ἐπίσημον καὶ τόσον συμβολικὸν τίτλον τοῦ Δουκὸς τῆς εὐάνδρου Σπάρτης ἐξήρχετο κατὰ τὴν 11ην Ἰουλίου τοῦ 1886 ἐκ τῆς στρατιωτικῆς Σχολῆς τῶν Εὐελπίδων, ἐνθα εἶχε συνεκπαιδευθῇ μετ' ἄλλων Ἑλλήνων σπουδαστῶν, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ τοῦ πεζικοῦ, εἶχεν ἤδη τελείαν ἐγκύκλιον καὶ στρατιωτικὴν ἐκπαίδευσιν καὶ ἔτι

μᾶλλον ἐσπερώμενον ἀκλονήτους τὰς ἐπ' αὐτοῦ ἐνωρίτατα καὶ οἶονεῖ ἐξ ἀποκαλυπτικῆς διαθέσεως τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς στηριχθείσας ἐλπίδας τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἀλλ' οἱ χρόνοι ἐκεῖνοι ἦσαν ἀτυχῶς καὶ δύσκολοι διὰ τὸν Ἑλληνισμόν, διότι οἱ ἐθνικοὶ τοῦ ἀντίπαλοι εἶχον νῦν μετατραπῇ διὰ τῶν παροτρύνσεων καὶ τῆς ἐκθύμου προστάσεως τῶν μεγάλων ἀνταγωνιζομένων δυνάμεων εἰς ἀμελκτικούς ἐχθρούς καὶ τμήματα πολυφίλητα καὶ πολυτιμώτατα τῆς ἐθνικῆς μας κληρονομίας διεξεδικοῦντο μετ' ἀγρίας λύσεως ἢ καὶ κατελαμβάνοντο διὰ διεθνῶν ἐπιβουλῶν καὶ πρωτοφανῶν δόλων ὑπ' ἐκείνων. ἔνθ' ὁ Ἑλληνισμὸς περιήρχετο εἰς ἀληθῶς κρίσιμον θέσιν.

Ὅθεν ἀφείλων ὁ ἐλεύθερος Ἑλληνισμὸς τὸ μὲν νὰ ἀντιπαλαίσῃ πρὸς τὸν ξένον κυρίαρχον, ὃς ὅν ἀλγεινῶς διεβίουν ἑκατομμύρια προσφίλων ἀρίστων ὁμιωμόνων, τὸ δὲ νὰ παρεμποδίσῃ τὴν ὀλεθρίαν δι' αὐτὸν πρόοδον τῶν καινοφανῶν ἀντιπάλων του καὶ νὰ ἐμφανίσῃ ταυτοχρόνως ἀνανταγώνιστα τὰ ἀμφοιβητούμενα ἀλλ' ἀπαράγραπτα δίκαιά του πρὸ τῶν διατητῶν καὶ κατευθυντῶν τῶν τυχῶν τοῦ κόσμου, περὶ γὰρ εἰς τὴν ἀδήριτον ἀνάγκην νὰ συγκεντρώσῃ ἐσπευσμένως τὰς δυνάμεις του. Πρὸς τοῦτας θ' ἀπηρτίετο νὰ παρασκευάζεται ἀδιαλείπτως τὸ Κράτος διὰ τὸν μέγαν ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν δικαίων του ἀγῶνα, ὡς καὶ ὑπὲρ τῆς ἐνισχύσεως τῆς ἐλευθέρου του πολιτείας καὶ τῆς περισώσεως τῆς πέραν τῶν ὁρίων ταύτης μεγάλης καὶ νομίμου ἐθνικῆς του κληρονομίας.

Τὴν ἀνάγκην ταύτην ἀμέσως κατεῖδε καὶ βαθύτατα συνηθροάνθη ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος, ὅστις μετὰ λαμπρὰν συμπλήρωσιν τῶν στρατιωτικῶν καὶ ἄλλων εἰδικῶν σπουδῶν Του ἐν τῇ κραταίᾳ Γερμανίᾳ καὶ τοῖς εὐτυχεῖς γάμοις Του μετὰ τῆς εὐγενεστάτης καὶ τόσον πολυφιλήτου εἰς τὸν σοφὸν πατέρα τῆς Φρειδερίκον καὶ τὸν τότε Διάδοχον τῆς Γερμανίας ἀδελφὸν τῆς Γουλιέλμον Πριγκιπίσσης Σοφίας ἐπέδωκε μετ' ἀληθοῦς ἐθνικοῦ ζήλου καὶ πλήρους γνώσεως τῶν πραγματικῶν ἐθνικῶν ἀναγκῶν εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν ἀπαραιτήτων μέσων, δι' ὧν τὸ χεμαζόμενον Ἕθνος καὶ θὰ ἐσώζετο καὶ θὰ ἐξόφαινε ἐν δυνάμει καὶ τιμῇ τὰ μεγάλα πεπρωμένα του.

Τὰ μέσα ταῦτα, ὡς εἶνε εὐνόητον, συνεκεντροῦντο εἰς καλῶς ὀργανωμένον ἐθνικὸν στρατόν, ὅστις συνεχίζων μακροτάτας καὶ πολυτιμήτους παραδόσεις καὶ διηγεκῶς καταλαμπόμενος ὑπὸ τοῦ ἀπλήτου φωτός τῆς μεγάλης τῶν Ἑλλήνων ἐθνικῆς ἰδέας θ' ἀπετέλει τὸ ἀρραγὲς θεμέλιον τῆς ἐθνικῆς ἰσχύος καὶ τῆς ἐπιβολῆς τῶν ἐθνικῶν δικαίων.

Ἐν τῷ ἔργῳ δὲ ταύτῳ ἡ μεγάλη ἐθνικὴ ψυχὴ τοῦ Κωνσταντίνου ὑπῆρξεν ἀληθῶς δημιουργικὴ καὶ αἱ γοργῶς ἀνασυγκρατηθεῖσαι ὑπὸ τοῦτου ἐθνικαὶ δυνάμεις ἠδυνήθησαν διὰ τοῦ πρώτου σταθεροῦ πυρήνος τῶν νὰ ἀναπτυχθῶσιν εἰς ἀξιόμαχον ἐθνικὴν δύναμιν, δι' ἧς ὁ Ἑλληνισμὸς ἠδυνήθη νὰ προσασπῇ τὰ συμφέροντά του, νὰ περισώσῃ κατὰ τὸ δυνατόν τὴν κληρονομίαν του καὶ νὰ παγίωσῃ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ θέσιν του.

Κατὰ τὰ πολύμοχθα ἀλλὰ τόσον γόνιμα ἐκεῖνα ἔτη ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος, ἀληθινὸν ἰδεῶδες τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους καὶ φωτεινότατος Ἀρχηγὸς τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς χώρας, παρέσχεν εἰς τὴν Πατρίδα ὑπηρεσίας παγκοίνως ἀναγνωρισθείσας καὶ ὑπὸ τῆς ἱστορίας τῆς περιόδου ἐκείνης εὐλογώτατα ἐξαρθείσας.

Τὰ αὐστηρά ἦθη Του, τὰ φιλορθόδοξα αἰσθήματά Του, ἡ ἀδιάσειστος ἐθνικὴ πίστις Του, ὁ μεγαλόφρων χαρακτήρ Του καὶ ἡ ἐπίμονος θέλησις Του πρὸς κρατίστην ἐξυπρέτησιν τοῦ καινοῦ ἀγασθοῦ ἐξέλαμψαν πλησίον καὶ ἐπέθεσαν τὴν σφραγίδα τῶν ἀνεξίτηλων ἐπὶ τῆς ψυχῆς τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τῶν ἀνδρῶν τοῦ γενναίου ἐθνικοῦ στρατοῦ.

Καὶ παρὰ τὰς ἐπελθούσας δὲ μετὰ ταῦτα πολυκυμάντους ἐθνικὰς περιπετείας καὶ τὰς συγκλονιστικὰς μεταβολάς, ὁ Κωνσταντῖνος, οὐδὲ κατὰ διάνοιαν, οὐδὲ

4 Δεκεμβρίου 1920. — Ἔργον Πρίγκιπος Νικολάου.

κατ' ἐλάχιστον ἀπορραθυμῆσας ἢ ἀποδυσπετῆσας, ἐξηκολούθησε τὸ μέγα ἀνακαινιστικὸν στρατιωτικὸν Του ἔργον μετὰ τῆς αὐτῆς ἢ καὶ ἐντονωτέρας ἐπιμονῆς καθ' ὅλας τὰς κρίσιμους περιστάσεις τοῦ τότε ἔθνικοῦ μας βίου. Ἐδικοιῶθη δὲ εἰς τὴν βαθεῖαν πρὸς τὸ μέλλον ἐνόρασίν Του καὶ ἡδυνήθη, τιμώμενος καὶ γεραίρόμενος ὑπὸ σύμπαντος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸ διεξαγάγῃ μετὰ δεξιωτάτων συνεργατῶν περιλάμπρως τοὺς καλλινίκους πολέμους τοῦ 1912—13 καὶ ἐφαμίλλους πρὸς τοὺς τῶν ἀθανάτων προγόνων καὶ πατέρων.

Πρὸς τοῦτοις ἠτύχησε νὰ τονώσῃ σπουδαίως τὴν ἐθνικὴν ψυχὴν καὶ διὰ τῆς ἀστραπηβόλου αἰγλῆς τῶν νικῶν Του νὰ περιλάβῃ εἰς τὰ ζωηφόρα ὅρια τῆς συγκράτου Ἑλλάδος ἱστορικώτατα καὶ ποθεινότερα τμήματα τῆς ἑλληνικῆς Πατρίδος. Πραγματώσας δὲ οὕτω μέγιστον μέρος τῶν ἐθνικῶν ὀνείρων, εἴλκυσε πρὸς ἑαυτὸν ὁσίων τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ ἔθνους καὶ ἀνέγραψε φωταυγὲς τὸ ὄνομά Του εἰς τὰς χρυσαῖς δέλτους τῆς πανεκλάμπρου ὑπερτρισχιλιετοῦς ἐθνικῆς μας ἱστορίας.

Αἱ ΕΘΝΙΚΑΙ ΤΟΥ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑΙ

Συγχρόνως ὅμως ὁ Κωνσταντῖνος δὲν ἔπαυεν ἔκτοτε νὰ καταβάλλῃ πᾶσαν προσπάθειαν καὶ μέριμναν ὅπως τὰ ἐθνικὰ πράγματα βαίνωσι διαρκῶς μετὰ ἀμολότητος καὶ προάγωνται σταθερῶς καὶ ἐπωφελῶς.

Ὅθεν, παρακολουθῶν τὸ παρὸν καὶ προσβλέπων ἀνεῶς πρὸς τὸ οἰσιώτερον τοῦ ἔθνους μέλλον, παρίσταται ἀείποτε ὁργανὸς φρουρὸς τῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς ἐλευθέρως ἐπικρατείας τυχῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Πᾶσα ἐθνικὴ ὑπόθεσις ἐξετάζεται ὑπ' Αὐτοῦ καλῶς καὶ συνετῶς καὶ τυχάνει τῆς ἀμέσου ὑψηλῆς μερίμνης καὶ προστασίας Του.

Καὶ οὕτως ἡ ἐθνικὴ παιδεία, αἱ ἑλληνικαὶ ἀρχαιοότητες, οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες, ἡ εὐρυθυμία γυμναστικῆς, ἡ ἑλληνικὴ ἐπιστήμη καὶ αἱ καλαὶ τέχναι, ὁ κοινωνικὸς καὶ πολιτικὸς βίος τῆς συγκράτου Ἑλλάδος ἐντονωτάτην φέρουσι τὴν ἀποτύπωσιν τῆς ἰσχυρᾶς προσωπικότητος τοῦ φιλοκάλου καὶ εὐγενοῦς Κωνσταντίνου. Ἰδιαίτερος δ' ὅλως συμβαίνει τοῦτο ἀφ' οὗ κατὰ τὴν 5ην Μαρτίου τοῦ 1913 ὁ ἐλευθερωτῆς Βασιλεὺς ἐπὶ τῶν ἐνδόξων πεδίων τῶν μαχῶν, σφυρηλατῶν ἀρραγῇ τὴν ποθεινοτάτην ἐθνικὴν ἐνότητα, διεδέχετο εἰς τὸν Θρόνον τὸν μάρτυρα Πατέρα Του καὶ αἰδιόμενον θεμελιωτὴν τῆς ἐθνικῆς Δυναστείας τῶν Ἑλλήνων.

Ἐκτοτε ἀληθῶς οὐδ' ἐπὶ μίαν ἡμέραν ὁ ἐνδοξὸς Στρατηλάτης ἔπαυσε μοχθῶν ὑπὲρ τῆς τιμῆς, τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς εὐμερίας τοῦ ἔθνους. Ἐκτοτε, μετ' ἀπλοῦ του θάρρους καὶ βαθύτατης συνέσεως παραιμένων φρουρὸς καὶ πρῶταρχος τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῶν τιμιωτάτων ἐθνικῶν ἐπάλξεων τῆς, τελεσφόρους καταβάλλει ἀγῶνας καὶ σημειῶνει ἐπιτυχίας ὑπὲρ τῶν διακατεχόντων τὴν μεγάλην Φυλὴν Του φιλοδῶν καὶ ἐθνοφελῶν πόθων Του.

Μεγαλόψυχος δὲ καὶ ἰδεολόγος δεικνύμενος καὶ ὅτε ἡ θύελλα τοῦ παγκοσμίου πολέμου ἐν μεγίστῳ βαθμῷ συνεσκότισε καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος τὰς ὀγιεῖς ἀντιλήψεις, οὐδαμῶς ἐδίστασε χάριν τῶν ἐθνικῶν ἀναγκῶν καὶ νὰ προσενέγκῃ ἑαυτὸν ὀλοκαύτομα εἰς τὸν βωμὸν τῆς Πατρίδος καὶ ν' ἀποδεχθῇ μεθ' ἀγιοτάτης πράγματι ἐγκατεργήσεως τὴν πρόσκαιρον ἐκ τῆς Πατρίδος ἀπομάκρυνσίν Του, ἐπιρρωνύων οὕτως ἐπὶ μᾶλλον τὴν ἀναλλοίωτον καὶ μέχρι πραγματικῆς λατρείας πρὸς Αὐτὸν ἀγάπην τοῦ λαοῦ Του. Ἡ ἀγάπη δ' αὕτη, ἐκδηλωθεῖσα μετ' ἀσυγκρατήτου τολμῆς καὶ δυνάμεως καὶ ἀπεριγράπτου ἐκδηλώσεως λαϊκῆς συγκινήσεως, ἐπανήγαγεν ἐν καιρῷ τὸν πολυφίλητον Βασιλέα εἰς τὸν Θρόνον Του καὶ παρέσχεν εἰς Αὐτὸν τὴν ὁσάτην χαρὰν νὰ ἡγηθῇ νέων καλλινίκων ὑπὲρ τῆς ὀλοκληρωτικῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ ἔθνους ἀγῶνων. Ἐπὶ πλέον δὲ νὰ ἴδῃ ἐκπληρούμενα τὰ δυνερα καὶ τοὺς πόθους τοῦ λαοῦ, ὃν τὴν πραγματοποιήσῃ ἡ ἐθνικὴ ψυχὴ εὐλόγως εἶχεν αἰετοῦ στήριξις ἐπ' Αὐτοῦ.

Ἀναλίσκόμενος δ' ὁ αἰμήςτος Βασιλεὺς εἰς πανευγενεῖς θυσίας, δὲν ὤκνησε, καὶ διὰ τῆς ἐκδήλου καὶ ἐντόνου ἐχθρότητος ἰσχυροτάτων ἐξωτερικῶν παραγόντων πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἀπελευθερωτικὴν προσπάθειαν ἐκάμπτετο ἡ ἐθνικὴ δύναμις, νὰ ἀπέλθῃ ἐκ δευτέρου τῆς Ἑλλάδος.

Ἀλλ' ἡ μοῖρα αὕτη ὑπερέβαινε τὴν φυσικὴν ἀνθρωπίνην ἀντοχὴν ἀνδρός τόνον εὐαίσθητου καὶ βαθύτατα φιλοπάτριδος, ὡς ὁ φιλόλαος Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος. Δι' ὅ καὶ ὁ αἰμήςτος θριαμβευτὴς Ἀναξ ταχέως μετὰ τὴν δευτέραν ταύτην ἀπὸ τῆς φιλάτης Πατρίδος ἀπομάκρυνσιν Του ἀπῆλθε καὶ ἐκ τῆς προσκοίρου ταύτης ζωῆς, καταλιπὼν μνήμην μεγάλου καὶ εὐκλεοῦς Ἑλληνος Βασιλέως, ὅστις διαρκῶς ἐπέδωξε τὸ καλὸν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἔζησεν, ἔδρασε καὶ ἀπέθανε μεθ' ἐνός καὶ μόνου ὑποκαρδίου πόθου, νὰ καταστήσῃ τὴν Ἑλλάδα μας ἐνιαίαν, ἰσχυράν, εὐημεροῦσαν καὶ σεβαστὴν εἰς πάντας.

Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ ἀλησμόνητος καὶ τῶσον λαοφίλης Βασιλεὺς ἡμῶν Κωνσταντῖνος. Ὅν τὸ ἔθνος ταχέως κατ' εὐτυχίαν ἀντελήφθη ὅτι ἔδει νὰ τιμῇ καὶ δι' ἐθνοπρεποῦς ἐπὶ τοῦ πατρώου ἐδάφους ταῆς καὶ διὰ τοῦ ἐν ἐξαίρετῳ θέσει πρὸς ἄτιμον μνήμην Του ἰδρυθέντος καὶ αὖριον ἀποκαλυπτομένου μετ' ἀκραϊφῶν ἐνδείξεων ἐθνικῆς τιμῆς, εὐλαβείας καὶ εὐγνωμοσύνης ἐφίππου ἀνδριάντος Αὐτοῦ.

Ὑμεῖς δέ, φίλτατοι φοιτηταὶ καὶ νεαροὶ τοῦ ἔθνους βλαστοὶ, ἐξ ὧν ἡ γλυκυτάτη Πατρίς εὐέλπιδος ἀπεκδέχεται πλήρῃ τὴν πραγμάτωσιν τῶν μεγάλων ἱδανικῶν, ὑπὲρ ὧν οὐδεὶς ἄλλος δλοψύχως εἰργάσθη καὶ ὑπὲρ ὧν πανευγενῶς ἐθυσιάσθη ὁ αἰμήςτος Βασιλεὺς ἡμῶν Κωνσταντῖνος. δημοσίᾳ διακηρύξας, ἀλλὰ καὶ πραγματοποιήσας ὅτι «ὑπὲρ τῆς δόξης καὶ τῆς εὐτυχίας τῆς Πατρίδος πᾶσα θυσία εἶναι μικρά», δύνασθε, ἐμβριθῶς μελετώντες τὴν ἱστορίαν τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου Αὐτοῦ, νὰ ἀντλήτε ἀκατάβλητον δύναμιν καὶ ἀδιάσειστον θέλησιν ὑπὲρ τοῦ ὅψιτου ἐθνικοῦ σας προορισμοῦ.

Ἡ ἀμέσως προκάτοχός σας ἐθνικὴ φοιτητικὴ νεολαία, ἀγαπήσασα μέχρι λατρείας μεθ' ὅλου τοῦ ἔθνους τὸν αἰμήςστον Βασιλέα Κωνσταντῖνον, ἐκληροδότησεν εἰς ὑμᾶς, προσφιλεῖς φοιτηταί, πολυτιμωτάτην καὶ ἑλληνοπρεπεστατήν παρακαταθήκην, τὸν ἀδιόλειπτον τ. Ἐ. σεβασμὸν καὶ τὴν ἰσχυροτάτην ἀγάπην πρὸς τὴν μεγίστην μνήμην Ἐκείνου, ὅστις ὑπῆρξε καὶ μεγαλουργὸς Ἑλλήν καὶ ἀληθινὸς Ἡγέτης τοῦ πανευκλεοῦς ἔθνους ἡμῶν.

Ὑπὸ τὴν κροτερὰν δ' ἡγεσίαν τοῦ βαθυνώμονος καὶ φιλολάου υἱοῦ Του, τοῦ σεπτοῦ Βασιλέως ἡμῶν Γεωργίου τοῦ Β', καὶ τὴν ἀκλόνητον παρόρμησιν καὶ τὴν φωτεινὴν καθοδήγησιν τῆς ἐθνοφιλεστατῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, θὰ δυνηθῇ καὶ δι' ἔργων ἐπαξίαν τοῦ τιμιωτάτου ὀνόματος, ὅπερ φέρετε, νὰ τιμῇσθε τὴν μνήμην τοῦ ἐνδόξου Στρατηλάτου Ἑλληνος Βασιλέως καὶ νὰ συντελέσθε εἰς τὴν συμπληρωσὴν καὶ τὴν διαύκνισιν τῆς αἰδαυμάστου Βασιλικῆς σταδιοδρομίας Του.

ΜΙΧΑΗΛ ΒΟΛΟΝΑΚΗΣ

ΑΤΟΜΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ ΟΛΟΚΛΗΡΟΥ ΤΗΣ ΦΥΛΗΣ

Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐνεσάρκωνε τὸ βαθύτερον ἠθικὸν συναίσθημα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἦτο ἡ ζωὴ καὶ ἐνεργὸς ἐκφρασίς τῆς ψυχολογικῆς ἰδιοσυγκρασίας του. ἀτομικὸς τύπος ὁλοκληροῦ τῆς Φύλης. Τὸ αὐτόρητον, ἡ φιλοτιμία, ἡ ἀνθρωπιστικὴ αἰσθησις καὶ διάθεσις εἶναι τὰ φυσικὰ καὶ ἱστορικὰ γνωρίσματα τοῦ Ἑλλήνος, ἐν τῷ ἠθικῷ καὶ ψυχολογικῷ κύκλῳ.

Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἦτο ἐμποτισμένος ἀπὸ τὰς ἰδιότητας αὐτάς, ἦτο Ἑλλήνων δλων τῶν ἐποχῶν, κατὰ παραδοξοτάτην σύμπτωσιν, ἡ ὁποία φαίνεται ὅτι διαφεύδει ὁλοκληρωτικῶς τὴν ἀρχὴν τῆς κληρονομικότητος καὶ τῆς ἐπιβολῆς τοῦ φυσικοῦ δεδομένου. Ἦτο Ἑλλήν δημοκράτης, ἦτο ἀρχαῖος Σπαρτιάτης, ἦτο ἰδιοσυγκρασία ἰδεολογικοῦ καὶ θρησκοπαθοῦς καὶ ἀδιαλλάκτους ἀγωνιστικοῦ κατὰ τῶν πολλῶν τῆς Πίστews Πρίγκιπος τῶν ἐνδόξων Ἀυτοκρατορικῶν Οἰκῶν τοῦ Βυζαντίου, ἦτο πρότυπον ψυχολογίας καὶ χαρακτῆρος Ἀρχηγοῦ τῆς ἑλληνικῆς ἐξεγέρσεως τοῦ 1821, ἦτο τύπος «Ρωμηοῦ».

..

Ἡ Αὐτοῦ Μεγαλειότης ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων Κωνσταντῖνος ἐδείχθη ἀνθρωπίνως ὑπερδύος τῆς τοιαύτης ἀπεριόριστου ἐμπιστοσύνης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ὁλοκληροῦ, ἐπ' Αὐτόν. Δὲν ἔζησε καὶ δὲν ἐβασίλευσεν, εἰμὴ μόνον ἵνα δικαιώσῃ αὐτήν, κατὰ πᾶσαν ἀνθρωπίνην δύναμιν, ὡς καὶ κατὰ πᾶσαν περίστασιν, ἐφ' ὅσον ἦτο κύριος τῆς ἐξελίξεως καὶ τῶν καταστάσεων.

Ὅταν θὰ ἔλθῃ εἰς φῶς ὅλο τὸ ὄλκον τῶν μεγάλων περιπετειῶν καὶ γεγονότων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τοῦ 1913 μέχρι τοῦ 1917—διότι ἡ τετραετία αὕτη περικλείει τὸν ἐπίλογον τῶν Βαλκανικῶν πολέμων καὶ τὸν πρόλογον τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ καὶ τῆς τελευταίας μεγάλης ἐθνικῆς τραγωδίας, ἦτοι ὅλην τὴν οὐσιαστικότητα τῆς ἐθνικῆς μας ὑποθέσεως, ὅπως ἐτέθη αὕτη ἐκ νέου πρὸς λύσιν ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς Σκηπῆς κατὰ τοὺς καιροὺς μας—δταν θὰ τεθῶσι πρὸ τοῦ Κριτηρίου τῆς ἱστορίας συνηροσμέναι ὅλαι αἱ ἀπόψεις καὶ συγκεντρωμένα ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς δημιουργικῆς καὶ ἐντοράτου αὐτῆς περιόδου, τότε ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος θὰ κριθῇ παρ' αὐτῆς ὅχι μόνον ὡς θαυματουργὸς ἐν πολέμοις Ἀρχηγός, ὡς μέγας ἱππότης ὑπὲρ Πίστews καὶ Πατρίδος, ὡς δημιουργὸς ὑπερανθρωπικοῦ ψυχισμοῦ, ὡς πρότυπον αὐτοθυσιαστικοῦ ἔργατος εἰς τὸ καθῆκον καὶ τὰς ὑπερτέρας ὑποχρεώσεις Του, ἀλλὰ καὶ ὡς διάνοια ἐνοραματικὴ τοῦ βάθους τῶν πραγμάτων καὶ τῶν γενικότητων τῆς ἐξελίξεως.

Ἄλλα πολιτικὰ μηχανορραφία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐνεφώλευον ὅπως τῶν προθέσεων Του καὶ τῶν καθοδηγήσεών Του. Ἐάν αὗται δὲν ἐξεδηλώνοντο καὶ δὲν παρενετίθεντο ὡς φραγμὸς εἰς τὴν ἐθνικὴν δρᾶσιν Του, ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος

θα ὠδήγει τὸ Ἔθνος με ἀσφάλειαν μαθηματικῆς πορείας εἰς πᾶσαν δυνατὴν πραγματοποίησην τῶν ἰδεῶδόν Του, διὰ τοῦ παγκοσμίου πολέμου εἶχε σημαίνει καὶ δι' αὐτό «ἡ μεγάλη ἡμέρα τῆς κρίσεως».

..

Ἀπὸ τῆς κλίνης τῆς ἀγωνίας Του, ὑπὸ τὴν πίεσιν κρατικῶν ὀγκῶν τῆς Εὐρώπης, διὰ μέσου τῶν πολιτικῶν δολοφονικῶν, τῶν σοφιστικῶν καὶ τῆς ἡθικῆς ἀποχαλινώσεως δημιουργῶν ψευδῶν ἀπόψεων καὶ ἐπικινδύνων καταστάσεων, ἀντιμετώπισεν ὁ μεγαλομάρτυς αὐτὸς Βασιλεὺς πᾶσαν θύελλαν, πᾶσαν ραδιουργίαν, πᾶσαν ἐγκληματικότητα. Καὶ αὐτὸς μὲν ἐκάμθη, ἀλλ' ἐπ' αὐτοῦ προσέκοψε καὶ παρεξέκλινε καὶ τὸ μέγα κακόν, τὸ ὅποιον εἶχε παρασκευάσει διὰ τὸ Ἔθνος ἐγκληματικὴ καὶ παράφρων ἀποστασία. Ἐάν ἡ ἐλληνικὴ Φυλὴ εὐρίσκεται σήμερον εἰς τὸν πῖνακα τῆς ζωῆς ὡς Κράτος καὶ ὡς Ἔθνος, τοῦτο ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον. Ἡ ματαιώσις τῆς ἀμέσου ἀναμίξεως τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν πυρκαϊάν τοῦ παγκοσμίου πολέμου, ἀναμίξεως, ἥτις θὰ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὸν κατακερματισμὸν τῆς χώρας, τὸν ἐξανδραποδισμόν τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, τὸν διασκορπισμὸν τῆς ἐθνικῆς κληρονομίας, εἶναι ὁ ἱστορικώτερος τίτλος Ἑθνικῆς καὶ Βασιλικῆς τιμῆς διὰ τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον. Λάμπει ἐπὶ τὴν μνήμην Του ὡς ἥλιος ἐντεινὼν τὴν ἀκτινοβολίαν τῶν θαφῶν Του ἐπὶ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων.

Ἐάν διὰ τῆς ἑκτοῦ ἐξελίξεως τὸ Ἔθνος ὑπέστη ἄλλα μεγάλα δεινὰ, ἐάν εὐρέθη εἰς φοβεράν νύκτα κακοῦ, ρίψασαν τὴν σκιάν τῆς καὶ ἐπὶ τῶν νέων ἐν τῇ μετὰ ἀνολάμφων του, δὲν εὐρέθημεν ἐν τούτοις πρὸ ἀνεπανορθώτου, ὅπως θὰ συνέβαινεν ἐάν ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος δὲν ἀντέτασσε τὴν γιγαντιαίαν ἡθικὴν διάθεσιν Του εἰς τὴν παράφρονα σκέψιν νὰ σπεύσῃ ἡ Ἑλλὰς νὰ τεθῇ ὡς ἀπλοῦν ὀλικὸν ἔρμαιον τῶν συμφερόντων καὶ τῶν σκοπιμότητων τῶν ἐμπολέμων μερίδων τοῦ εὐρωπαϊκοῦ κόσμου. Τὸ ἔθνικόν στέλεχος περισώθη ὅρπιον χάρις εἰς τὴν θέλησιν καὶ τὴν αὐταπάρνησιν τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ αἱ μέλλουσαι ἐλληνικαὶ γενεαὶ δύνανται νὰ τὸ κάμουν νὰ πλουτισθῇ πάλιν με φυλλώματα καὶ μὲ ἀνθὴ καὶ μὲ ἔθνικοὺς καρπούς. Τὸ μαρτύριον τοῦ Κωνσταντίνου ἐξελλίχθη μαζί με τὴν προσπάθειαν τῆς περισώσεως τοῦ στελέχους αὐτοῦ. Τιμὴ εἰς τοιοῦτον εὐγενὲς μαρτύριον!

Μέγα ψυχολογικὸν διδάγμα διὰ τοὺς κριτὰς τῶν ἡθικῶν φαινομένων, τὸ ὅποιον οὐδὲν ἄλλο σημαίνει εἰμὶ ἐτι ὁ λαὸς οὗτος εἶχε κρίνει τὸν Βασιλέα του αὐτόν ἄπαξ, καὶ ἡ κρίσις αὐτοῦ ἦτο ἀσφαλὴς καὶ δικαία. Καὶ δὲν εἶχε δίκαιον νὰ πιστεύῃ ἐτι ἡτὸ ἀληθῶς Ἑθνικὸς Βασιλεὺς τοῦ Ἑκείνου, ὁ ὅποιος ἔγραψεν εἰς ἐπιστολὴν Του, διὰν ἤρχισεν ὁ πρῶτος Βαλκανικὸς πόλεμος:

«... Ὑπέγραψα τὴν πρώτην διαταγὴν τῶν στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων, τὴν διαταγὴν τῆς αὐριανῆς ἐπιθέσεως κατὰ τὰς ἐξ τὸ πρῶτ, καὶ σοὶ ἐξομολογοῦμαι ἐτι δὲν τὴν ὑπέγραψα χωρὶς συγκίνησιν, ἀλλὰ μετὰ μεγάλην ἐπιθυμίαν νὰ κλαύσω. Ἵσως ἀπὸ τὸ αἶσθημα τῆς μεγάλης εὐθύνης τοῦ βαρύνει ἐπάνω μου καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνεξιχνιάστου πεπρωμένου μου!...»:

Καὶ κατόπιν ἀλλεπαλλήλως πρὸς τὸ ἴδιον πρόσωπον:

«... Ὁ Θεὸς μὰς ἠλόγησε καὶ ἀπέθηκε τὴν νίκην ἐπὶ τῶν σημειῶν μας. Τοῦ εἶμαι ἐκ βαθέων ταπεινοφρόνως εὐγνώμων. Ὅλα μοῦ φαίνονται ὡς ἄνδνειρον, ἕνα θαυμαστὸν ὄνειρον». «... Ἐκοιμήθηκα κατὰ γῆς μέσα εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐνὸς ἀθλοῦ χωρίου ἀπέχοντος 20 χιλιόμετρα τῶν Σερβίων, ἔσκεπάζθηκα μόνον μετὰ τὸν μανδύα μου. Ἐκρύωνα τρομερὰ καὶ ἐβρεχε καταρρακτωδῶς...». «... Ἀκόμη μία μάχη τῶν Γιαννιτσῶν, σημαντικώτερα τῶν ἄλλων, καὶ μία νίκη ἀποφασιστικὴ. Ὁ αὐρανὸς με σκέπει μετὰ τὴν εὐνοίαν του καὶ δὲν ξεύρω πῶς νὰ ἐκφράσω εἰς τὸν Θεόν τὴν εὐγνωμοσύνην μου. Μοῦ φαίνεται ὄνειρον νὰ σκέπτομαι ἐτι ἐγὼ ἤμην ὁ προορισθεὶς ἀπὸ

Ὁ ἀξιωματικὸς Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, μετὰ τῆς Α. Β. Υ. τῆς Πραγμοποίησης Εἰρήνης — 2 Νοεμβρίου 1918.

τὴν Θείαν Πρόνοιαν νὰ ἐκδικηθῶ τὰ βασανιστήρια, τὰ ὁποῖα οἱ Ὀθωμανοὶ ἐπέβα-
λον ἀπὸ αἰῶνων εἰς τὸ Ἔθνος, καὶ νὰ ἐκπλύνω τὰς ὕβρεις τῶν εἰς τὸ αἷμα . . . . .».
« . . . . Ἐπὶ τέλους! Ἄς εἶναι δοξασμένον καὶ εὐλογημένον τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ!
Ἡ Θεσσαλονίκη παρεδόθη εἰς ἐμέ, μὲ τριάντα χιλιάδας περίπου αἰχμαλώτους.
Ἐν μέρος τῶν ἱστορικῶν μας ἰδεῶδων ἐπραγματοποιήθη. Χθὲς, καθὼς εἰσπρόχην
θριαμβευτικῶς εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἐπὶ κεφαλῇς τῶν πρώτων Μερσρχιῶν μου, αἱ
ὁποῖαι ἐπολέμησαν τὸσον γενναίως, μέσα εἰς τὰς φρενιδώδεις ἐπευφημίας τῶν ἀπε-
λευθερωθέντων Ἑλλήνων, ποῦ ἐφιλοῦσαν τὴν μπόττις μου καὶ τὰ κράσπεδα τοῦ
μανδύου μου, καὶ ἔβλεπα εἰς τοὺς δρόμους χιλιάδας ἀφωπλισμένων πολεμίων στρα-
τιωτῶν, ἐσκεπτόμην: «Ἴδού ἡ στιγμή διὰ νὰ ἀποθάνω! Μία τὸσον ὠραία στιγμή δὲν
θὰ ξανάρθῃ ποτέ!» Ἐνας κόμπος μοῦ πνίγει τὸν λάρυγγα, τὰ μάτια μου εἶναι γε-
μάτα δάκρυα καὶ δὲν ξέρω πῶς νὰ ἐκφράσω τὴν εὐγνωμοσύνην μου πρὸς τὸν οὐρα-
νόν. Ξεχνῶ δὲς τὰς στερήσεις, τοὺς κόπους, τὰς πικρίας καὶ δσα ὑπέφερα κατὰ τὰ
παρελθόντα ἔτη. Ἡ ἀνταμοιβὴ εἶναι, ἀλήθεια, πάρα πολὺ μεγάλη καὶ ὠραία!»

••

Τι ἄλλο ἀπαιτεῖτο διὰ νὰ γνωρίζῃ καλὰ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ὅτι ὁ Βασιλεὺς
Κωνσταντῖνος ἦτο ὁ ἐντιμότερος καὶ ὁ ἐθνικώτερος ἡγέτης του, γέννημα τῶν μυ-
χιῶν παλμῶν του, ἐνσαρκωτὴς τῶν ἱερωτέρων προσδοκιῶν του, μέγα ἀπήχημα
τῆς ἐθνικῆς του παραδόσεως καὶ ἐλπίδος;

ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΠΑΠΑΝΤΟΝΙΟΥ

ΤΑ ΕΝΘΥΜΙΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΕΙΣ ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α'.

Μία πτυχή από την ένδοξον Ιστορίαν τοῦ ἐνδόξου Στρατηλάτου περιλαμβάνεται εἰς τὸ Μουσεῖον Δυναστείας Γεωργίου Α', μεταξύ τῶν ἱστορικῶν ἐνθυμίων τοῦ ὁποίου περιλαμβάνονται καὶ πολλὰ ἐνθύμια τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου, ἐνθύμια ἱστορικά, τὰ ὁποῖα ἀντικρύζων ὁ ἐπισκέπτης τοῦ Μουσείου μετὰ συγκινήσεως ἀναπολεῖ ἡμέρας δόξης καὶ θριάμβου τοῦ Ἑθνους ἡμῶν, ἡμέρας ἐλπίδων ἐκπληρώσεως τῶν ἐθνικῶν πόθων, ἡμέρας, καθ' ἃς ὁ ἐνδοξος Στρατηλάτης ἡγούμενος τοῦ νικηφόρου ἐλληνικοῦ στρατοῦ, ἐμεγάλυνε καὶ ἐκραταίωσε τὴν Πατρίδα μας, ἀλλὰ καὶ ἡμέρας λύτης καὶ πικρίας.

Βεβαίως εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Δυναστείας τοῦ Βασιλέως Γεωργίου Α' δὲν περιλαμβάνονται ὅλα τὰ ἐνθύμια τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου. Καὶ γὰρ μὲν πολλοὶ κάτοχοι ἱστορικῶν ἐνθυμίων προσέφερον ταῦτα εἰς τὸ Μουσεῖον, ἀλλ' ὅμως ὑπάρχουν καὶ ἄλλα πολλὰ κειμήλια, τὰ ὁποῖα ἐλπίζομεν ὅτι, σὺν τῷ χρόνῳ, θὰ συγκεντρωθῶν εἰς τὸ Μουσεῖον καὶ θὰ ἀποτελέσουν εἰδικὴν αἰθούσαν ἐνθυμίων τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου.

Ὁ περιερχόμενος τὰς αἰθούσας τοῦ Μουσείου ἐπισκέπτης ἀντικρύζει μεταξύ τῶν ἱστορικῶν ἐνθυμίων καὶ κειμηλίων τὸ μαξιλάρι, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ τότε Πρωθυπουργὸς Βούλγαρης ἐπέδειξεν ἐκ τοῦ ἐξώστου εἰς τὰ συγκεντρωμένα πλήθη κάτωθι τῶν Παλαιῶν Ἀνακτόρων, τὰ ἀλλοφρονοῦντα ἐκ χαρᾶς καὶ ἐνθουσιασμοῦ, τὸν νεογεννηθέντα Διάδοχον τοῦ ἐλληνικοῦ Θρόνου Κωνσταντίνον, τὸν Ἰούλιον τοῦ 1868.

Ἐπίσης τὸ πρῶτον Βασιλικὸν λίκνον, ἀπλοῦν καὶ ἀπέρητον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐλυκίσθη ὁ μικρὸς Διάδοχος, ἡ ἐλπίς τοῦ ἐλληνικοῦ Ἑθνους καὶ τὸ παιδικὸν ἀμαξάκι Του.

Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς γεννήσεως τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου, ἐκόπησαν τότε εἰδικὰ ἀναμνηστικὰ μέταλλα, τὰ ὁποῖα ἐκτίθενται εἰς τὴν εἰδικὴν ἐν τῷ Μουσείῳ προθήκῃ τῶν ἐνθυμίων τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου. Εἰς τὴν αὐτὴν προθήκῃν περιέχονται καὶ αὐτόγραφοι ἐπιστολαὶ τοῦ Στρατηλάτου, τὰς ὁποίας οὐχὶ ἀνεῦ συγκινήσεως διεξέρχεται ὁ ἐπισκέπτης τοῦ Μουσείου. Ἡ εὐχετήριος ἐπιστολὴ τοῦ μικροῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου, γραφεῖσα ὑπ' Αὐτοῦ κατὰ τὴν παιδικὴν Του ἡλικίαν πρὸς τὸν Βασιλέα Πατέρα Του, κατὰ τὴν ἐπέτειον τῶν γενεθλίων Αὐτοῦ, ἀπὸ τὸ κείμενον καὶ τὸ ὄφος τῆς ὁποίας ἀντιλαμβάνεται πρὸς τὴν ἀπλότητα, ἀλλὰ καὶ τὴν πειθαρχίαν, μετὰ τὴν ὁποίαν ἀντρεφότο ὁ Διάδοχος τοῦ ἐλληνικοῦ Θρόνου.

Ἡ περίφημος αὐτόγραφος ἐπιστολὴ Του, ἡ ἀναγγέλλουσα εἰς τὸν Βασιλέα Γεωργίον τὰς σχετικὰς διαπραγματεύσεις διὰ τὴν παράδοσιν τῆς Θεσσαλονίκης, ἐτέρα σχετικὴ μετὰ τὴν κατόληψιν τοῦ Κιλίκι, καὶ ἄλλη, διαταγὴ μετακινήσεως τμήματος στρατοῦ κατὰ τὰς μάχας τοῦ πολέμου τοῦ 1913. Ἐπίσης αὐτόγραφος ἐπιστολὴ τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου, γραφεῖσα ἐν Κερκύρᾳ τῇ 23ῃ Ἀπριλίου τοῦ 1910, διὰ τῆς ὁποίας ἐγνώριζεν εἰς τὸν τότε Πρωθυπουργὸν τὴν ἀπόφασίν Του περὶ παραχωρήσεως

των ἐν Ἀχαΐᾳ καὶ Ἡλείᾳ κτημάτων Του εἰς τοὺς ἐντὸς τῆς ζώνης τῶν κτημάτων κατοικοῦντας καλλιεργητάς χωρικούς. Αἱ σφραγίδες τῆς ὑπογραφῆς τοῦ Στρατηλάτου, μετὰ τὰς ὁποίας ἐσφραγίσθησαν τὰ διπλώματα τῆς ἀπονομῆς τῶν στρατιωτικῶν μεταλλίων εἰς τοὺς συμπολεμιστάς τοῦ ἐνδόξου Βασιλέως, κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους. Καί, ἐκτὸς αὐτῶν, ἡ Βασιλικὴ σημαία τοῦ αὐτοκινήτου Του, μίᾳ ἀπὸ τὰς σημαίας, μετὰ τὰς ὁποίας ὑπεδέχθη ὁ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον κατὰ τὴν ἐπάνοδόν Του εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1920, καὶ πολλαὶ φωτογραφίαι ἀναμνηστικαὶ τοῦ Στρατηλάτου.

Εἰς ἄλλην θέσιν τῆς αἰθούσης ὁ ἐπισκέπτης τοῦ Μουσείου βλέπει ἀνηρτημένα τὰ πρωτότυπα τῶν Βασιλικῶν Διαταγμάτων τῆς προσαγωγῆς εἰς τοὺς στρατιωτικούς βαθμοὺς τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου. Εἰς δὲ τὴν παρακειμένην αἶθουσαν τὸ πρῶτον ποδηλάτον τοῦ Στρατηλάτου καὶ τὸ χειροκίνητον ὁμοξάκι, ἐπὶ τοῦ ὁποίου διηλθε τὰς ἡμέρας τῆς ἀναρρώσεώς Του ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος κατὰ τὸ 1915.

Τέλος, εἰς τὴν μικρὰν αἶθουσαν ἀντικρύζει ὁ ἐπισκέπτης τὸ βάθρον, μετὰ τὰ ἐξαρτήματά του, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐτοποθετήθη τὸ φέρετρον τοῦ Μεγάλου Βασιλέως, ὀλίγον πρὸ τῆς ταφῆς Του, εἰς τὴν ἐλληνικὴν γῆν, εἰς τὸ Βασιλικὸν Μαυσωλεῖον τοῦ Τατοῦλου.

Ὅπως καὶ ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν, ὑπάρχουν πολλὰ ἀκόμη ἐνθύμια, τὰ ὁποῖα εἴμεθα βέβαιοι ὅτι θὰ συγκεντρωθοῦν σὺν τῷ χρόνῳ εἰς τὸ Μουσεῖον Δυναστείας Γεωργίου Α΄.

Δ. ΓΛΕΝΗΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α΄

Ἰανουάριος 1922.

Εἰς τὸν Πειραιᾶ κατὰ τὴν ἐξοχὴν τῶν Θεοφανείων.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ—1913.

Η ΜΕΓΑΛΕΙΤΕΡΑ ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Είς δημοσιογραφικήν συνέντευξιν, τὴν ὁποίαν ὁ Ἀρχηγὸς τῆς Κυβερνήσεως κ. Γ. Μεταξᾶς εἶχε δώσει ἐπ' ἐκκαιρίᾳ τῶν ἀποκαλυπτηρίων τοῦ ἀνδριάντος τοῦ ἀειμνήτου Βασιλέως Κωνσταντίνου, προέβη εἰς τὰς κατωτέρω ἀνακοινώσεις, παρέχων οὕτω μοναδικὴν εἰκόνα τῆς πραγματικῆς φυσιογνωμίας τοῦ Στρατηλάτου Βασιλέως καὶ ἐξιστορῶν τὴν εἰκοσιπενταετὴ στενωπὴν αὐτοῦ ἐν τῇ ἐξαιρετικῇ πολυτάραχῃ ἐκείνῃ ἐποχῇ.

"Ἦμουν νέος ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ μηχανικοῦ βταν ἐγνώρισα ἀπὸ κοντὰ τὸν Κωνσταντῖνον. Εἶχαμε χάσει τὸν πόλεμον καὶ ὁ Διάδοχος μετὰ τὸ ἐπιτελεῖον Του εὐρίσκετο εἰς τὴν Ἀγίαν Μαρίνα. Ἐγὼ δὲν ἀνῆκα εἰς τὸ ἐπιτελεῖον, ἀλλ' ἐπεσπᾶσθην ἐκεῖνας τὰς ἡμέρας εἰς ἕνα γραφεῖον ἐπιφορτισμένον νὰ συλλέξῃ τὰ στοιχεῖα, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ὁ Διάδοχος θὰ συνέτασσε τὴν ἐκθεσὶν Του. Εἰργαζόμεθα λοιπὸν εἰς τὴν Ἀγίαν Μαρίνα καὶ ἐνθυμούμαι συχνὰ τὸν Κωνσταντῖνον νὰ ἔρχεται καὶ νὰ κάθεται μαζί μας. Ἦτο ἀπλοῦς, μοιλονότι κατάρθωνε χωρὶς τὴν παραμικροτέραν προσπάθειαν νὰ κρατῇ εἰς ἀπόστασιν τοὺς συνομιλητάς Του. Ὅσοι ἀξιωματικοὶ συνελλέγαμεν τὰ στοιχεῖα τῶν ἐπιχειρήσεων, εἶδαμε πόσον ὀδικοὶ ἦσαν αἱ κατηγορίαι, ποῦ ὥρισμένοι ἀπόλεμοι κύκλοι τοῦ κέντρου ἐξετόξευαν κατὰ τοῦ Διαδόχου Ἀρχιστρατήγου. Εἶδαμε πόσον πολιτικῶς ἀπαράσκευος, πόσης ἐκτάσεως παραφροσύνης ἦτο ἐκεῖνος ὁ πόλεμος, ἐβλέπαμε εἰς κάθε βῆμα τῆς ἀναζητήσεώς μας τοὺς πραγματικοὺς ὑπευθύνους τῆς στρατιωτικῆς ἐκείνης κακοτυχίας καὶ ἐθαυμάζαμε τὸ ψυχικὸν μεγαλεῖον τοῦ Διαδόχου καὶ τὴν στωικότητα, μετὰ τὴν ὁποίαν ἐδίχετο τὰ ἄδικο βέλη. Ἡ κατάστασις αὐτὴ μᾶς ἐφανάτιζε, ὅπως θὰ ἐφανάτιζε καὶ κάθε στοιχειωδῶς τίμιον ἄνθρωπον. Ὁ Διάδοχος παρηκολούθει τὴν δουλειά μας. Κοί, μετὰ τὴν εὐθυκρίσιν τοῦ δικαίου Ἀρχηγοῦ, εἶχε ἐκτιμήσει τὸν μόχθον μας καὶ μίαν ἡμέραν μετὰ ἐκάλεσε.

— Διατάξατε, Ὑψηλότητε, τοῦ εἶπα.

Με κύτταξε μετὰ τὸ αὐστηρὸν στρατιωτικὸν βλέμμα καὶ μετὰ ἡρώτησε:

— Θὰ ἤθελες τώρα ποῦ θὰ πάω στὸν κουιὰδο μου στὴν Γερμανία νὰ τὸν παρακαλέσω νὰ δεχθῇ ὡς ὑποτρόφους τοῦ ἀλίγου Ἑλλήνα ἀξιωματικοῦ, μετοξὺ τῶν ὁποίων θὰ εἶσαι καὶ σύ;

Τόσον ἀπροσδόκητος ἦτο ἡ πρότασις, τόσον κατηγορηματικὸν τὸ ὄφρα τοῦ Διαδόχου, ὥστε οὔτε κἀν ἐσκέφθην.

— Τὸ θέλω πολὺ, Ὑψηλότητε, καὶ δὲν γνωρίζω πῶς νὰ σᾶς ἐκφράσω τὴν εὐγνωμοσύνην μου, τοῦ εἶπα.

— Ξέρεις γερμανικὰ; μετὰ ἡρώτησε.

— Ὅχι, Ὑψηλότητε, ἀπήντησα.

— Τότε ἐσὺ καὶ ὁ Παπαβασιλείου νὰ μάθετε ἀμέσως.

"Ελξηεν ή άνακωχή, ύπεγράφη ή ειρήνη. έγώ μετετέθην εις τό Ναύπλιον και, μέ τόν καιρόν πού έπερνόυσε, έλησμώνησα την τιμητικήν εκείνην εβδόμην του Διαδόχου. Υπέθεσα μάλλον ότι θά ήτο μία ώραιά διάθεση της στιγμής, πού δέν είχε καμμίαν συνέχειαν εις την μήτην της Ύψηλότητός Του. Άλλ' ήπατήθη. Δέν ένγνώριζα άκόμη καλά τόν Κωνσταντίνον και δέν είχα έννοησι πόσον ήτο συνεπής πρós ό,τι έλεγε. "Όταν μετά μήνας έγώρισε από την Γερμανίαν, ήρώτησε κάποιον φίλον μου άξιωματικόν: «Δέν μοϋ λές, έμαθε γερμανικά ό Μεταξάς;» "Όταν μοϋ μετεβίβασε την έρώτησιν του Διαδόχου ό συνάδελφός μου, του είπα: «Δέν έμαθα, άλλα θά μάθω». Καί πράγματι άρχισα μαθήματα και έπαρώρησα ταχύτατα εις την εκμάθησιν της γερμανικής γλώσσας.

Μετ' όλιγον ίσπελλόμην εις την πολεμικήν σχολήν του Βερολίνου ως ύπότροφος του γερμανικού Κράτους μέ πλήρεις τάς άποδοχάς του βασιμοϋ μου. Είς την Γερμανίαν έμεινα τέσσαρα έτη. Κατά τό διάστημα αυτό έτυχε νά έλθη δύο ή τρεις φορές εις τό Βερολίνον ό Κωνσταντίνος και κάθε φορά πού ήρχετο έκαλούσε τους σπουδάζοντάς άξιωματικούς και έπληροφορείτο την πορείαν των σπουδών μας, την ζωή μας, πρós παντός άλλου όμως τά στρατιωτικά ένδιαφέροντα ενός εκάστου. Συνεζητούντο συχνά προβλήματα τακτικής, προβλήματα πού άνέκυαν από την εισαγωγήν και χρησιμοποίησιν ή τελειοποίησιν νέων ή τελειοποιούμενων όπλων και έβλεπα, μέ συγκίνησιν και θαυμασμόν, πόσον ένήμερος ήτο ό Διαδόχος του Θρόνου μας και τών πλέον δοσκόλων στρατιωτικών προβλημάτων και μέ πόσον ζήλον παση-κολούθει τά πάντα.

Ήσθάνετο βαθύτατα ότι ή περιπέτεια του 1897 δέν ήμπορούσε νά είναι τίποτε περισσότερο από μία παροδική κακοτυχία και διή Φυλή, τό "Έθνος ήτο προωρισμένο νά δράση στρατιωτικώς. Τόν άπησχόλει, λοιπόν, και Τόν έφανάτιζε τό ζήτημα της άμυντικής οργάνωσης της χώρας και έπίστευε, καθώς όλοι οι πραγματικοί ήγέται λαών, ότι τό μέγα τοϋτο πρόβλημα δέν ήμπορούσε νά λυθί καλώς παρά μόνον δια της δημιουργίας στελεχών, ίκανών νά μελετήσουν και νά παρασκευάσουν την χórαν εις τρόπον ώστε νά καταστή αϋτή έτοιμοπόλεμος. Τό ένδιαφέρον Του από της άπόψεως αϋτής δέν άπηυδύνετο πρós ήμάς ως πρόσωπα μόνον, άλλα κυρίως ως παράγοντας δυναμικούς άποτελεσματικούς νά χρησιμοποιηθούν διά την στρατιωτικήν παρασκευήν της χώρας.

"Ετελείωσαν αϊ σπουδαί και έπιστρέψαμεν εις τάς "Αθήνας, όπου έτοποθετήθημεν εις την Γενικήν Διοίκησιν του Στρατού. Από τότε ήρχισε ή συστηματική τρπόν τινά και υπό την άμεσον καθοδήγησιν του Κωνσταντίνου προμήθεια πολεμικού όλικου, ως και ή σύνταξις του σχεδίου έπίστρατεύσεως, έργον τό όποιον ήμπορά νά χαρακτηρίσω από πάσης άπόψεως έπιτυχές.

Είς τάς παραμονάς του κινήματος του 1909, έπήγα εις την Λάρισα και άκολούθως μετετέθην εις τάς "Αθήνας. Πρέπει νά σας είπω ότι την έποχήν εκείνην και προηγουμένης εις του Διαδόχου εσύχναζον τά βράδυα άξιωματικοί. Προσεκλήθην κάποτε και έγώ, άλλα ήσθάνθη από την πρώτην έπίσκεψιν ότι ψυχική έπαφή μεγάλη δέν ύπήρχε μεταξύ έμοϋ και μερικών από τους έπισκέπτας εκείνους. Καί σιγά-σιγά ήσείωσα τάς έπισκέψεις μου, έως ότου έπαυσα νά συχνάζω τά βράδυα εις του Διαδόχου. "Ο Ύψηλότετος δέν ήτο άνθρωπος, από την παρατήρησιν του όποιου διέφυγαν ώρισμένα πράγματα. Παρατήρησε την άποχίν, την ήρμήνευσε όπως ακριβώς έπρεπε νά την έρμηνεύση και έκαμεν ότι εκείνος ένόμιζεν ότι έπρεπε νά πράξη. Ήλθε λοιπόν ή επανάστασις του 1909 και άκολούθως ό "Ελευθέριος Βενιζέλος. Ύπηρετούσα τότε ως δικηγόρος λόχου εις τάς

"Αθήνας και όμολογώ ότι ήμουν εξαιρετικά εύχρηστικέμένος από την έργασίαν του λόχου. "Ούτε έσκεπτόμουν γα επανέλθω εις την έπιτελικήν ύπηρεσίαν, ούτε καθ' οιονδήποτε τρόπον ν' άπομακρυνθώ από τόν λόχον μου. Μίαν ήμέραν όμως έλαβα μίαν είδοποίησιν νά παρουσιασθώ εις τάς ένδεκα τό πρωί ένόπιον του Πρωθυπουργού και Ύπουργού των Στρατιωτικών. Δέν ήξερα πώς νά έξηγήσω την πρόσκλησιν και διηρωτώμην τί ήμπορούσε νά θέλ η ένας Πρωθυπουργός ένα λοχαγόν, πού δέν έτυχε ποτέ νά γνωρίση Έπηγα όμως και χωρίς κανένα πρόλογον μοϋ λέγει:

—Σας έφώναξα, κύριε Μεταξά, γιά νά σας παρακαλέσω ν' αναλάβετε ως πρώτος ύπασιςτής μου.

"Έμεινα πραγματικά έμβρόντητος. Δέν ήξερα τί νά ύποθέσω και προσεπάθησα ελίκρινός ν' άποφύγω. «Θά έχετε, τοϋ είπα, τόσους άξιωματικούς πολύ πλέον καταλλήλους από έμέ διά μίαν θέσιν έμπιστευτικήν, όπως αϋτή. Έγώ δέν γνωρίζω καλά και τά πρόσωπα και επί πλέον νομίζω ότι εις τόν λόχον μου θ' άποδώσω περισσότερα». «Τότε, μοϋ είπεν ό Βενιζέλος, θά κάμω διάταγμα έπιτρέπον εις τόν Ύπουργόν των Στρατιωτικών ν' άποσπάρ κλπ.» Έβλεπα, δηλαδή, ότι εύρισκόμην πρós κατηγορηματικής άποφάσεως του Πρωθυπουργού και του έδηλώσα τότε: «Είμαι εις τάς διαταγάς σας, κύριε Πρόεδρε». Την έπομένην παρέλαβα. "Όταν έφυγα όμως από τό γραφείον του Βενιζέλου, διηρωτώμην άκόμη πώς και διατί έπέμενεν ό Βενιζέλος νά μέ κάμ η ύπασιςτήν του.

Τό ίδιο βράδυ μέ έφώναξε ό Πρίγκιψ "Ανδρέας. Έπήγα άμέσως και μέ ήρώτησε: «Σοϋ συνέβη σημερον τίποτε;» Καί τοϋ άφηγήθην τά της προσλήψεως του Ύπουργού και όλα τά έπακολούθησαντα. «Και αϋ τί τοϋ είπες;» μέ ήρώτησεν, «"Ηρνήθην άλλα...». «Τίποτε, μοϋ λέγει, νά δεχθής άμέσως. Σέ προσλαμβάνει διά νά φανή εύάρεστος εις τόν Βασιλέα και κατόπιν έγκρίσεως Του». Καί πράγματι έξηκρίβωσα ότι ό Βενιζέλος διά ν' άποδείξη εις τόν Βασιλέα την άφοσίωσιν του και διά νά Τοϋ παράσχη την εύχρειαν του έλέγχου των πράξεών του έζήτησε νά κάμ η ως ύπασιςτάς του πρόσωπα της έμπιστοσύνης της Αϋλής. Καί δι' αϋτό προσέλαβε και έμέ. "Ομολογώ ότι τό έργον του ύπασιςτουδ μέ εκούραζε, δέν ήμουν διόλου συνηθισμένος εις τά έθιμα των πολιτικών προσαλόμενων και συνέβη συχνά νά δυσσαρεστήσω πρόσωπα, άπέναντι των όποιων ή άγραφος κοινοβουλευτική έθιμοτυπία έπέβαλλε μεγαλύτεραν ελαστικότητα.

Θυμάμαι πού ύπηρεσα περισσότερον από όσον έπρεπε κατηγορηματικός πρós τόν άγαπητόν κ. Ίωάννην Χαλκοκονδύλην, φίλον τότε του Πρωθυπουργού και μετέπειτα δικόν μου, ό όποιος είχαν έλθει από την Τεργέστην μεταφέρων και την έφημερίδα του.

Δι' όλα αϋτά έκαμα και νέον διάβημα εις τόν Πρωθυπουργόν νά επανέλθω εις τόν λόχον μου. Άλλά και τό νέον διάβημα άπέτυχε, μέ απήλλαξαν όμως της τρεχούσης ύπηρεσίας.

"Ενθυμούμαι ότι μέ εκάλει διά στρατιωτικά ζητήματα και δέν θά ήλθον ήνωσά ποτέ όταν μέ ήρώτησε μίαν ήμέραν: «Ποιον βλέπεις Άρχιστράτηγον έν ώρα πολέμου;»

Δέν έδίστασα νά τοϋ άπαντησω: «Ένα και μόνον: Την Α. Β. Ύψηλότητα τόν Διαδόχον Κωνσταντίνον».

"Ο Βενιζέλος τό ήθελε. Άλλ' ό διορισμός του Διαδόχου άπέτελει δι' αϋτόν μίαν από τάς κρυφάς εκείνας έπιθυμίας πού έχουν αϊ άνθρωποι και πού χρειάζονται μίαν ώθησιν, μίαν ήθικήν ένίσχυσιν, διά νά τάς εκφράσουν. Είς άλλην συνουσίαν μας ό Βενιζέλος μοϋ είπε: «Έχεις δικη. Δέν βλέπω και έγώ άλλον Άρχιστράτηγον».

Και ήρχισε πάλιν ή δράσις εις τόν Στρατόν, ή συμπληρωσις του έφοδισμοϋ, τα μεγάλα γυμνάσια, ένας άλλης στρατιωτικός όργανισμός υπό την έμπνευσμένην καθοδήγησιν του Στρατάρχου Διαδόχου. Εύτυχας αϊ διαδοχοί μας, ή μάλλον οι

έναπομεινάντες εις τὸ ἐπιτελεῖον, ἤκουσαν μίαν παραγγελίαν καὶ μίαν παράκλησιν τοῦ διευτρώσαντος ἐφεύγαμεν : «Μὴ γαλάσσετε τὸ σχέδιον ἐπιστρατεύσεως» Διότι ἦτο καλὸν καὶ ἀπεδείχθη τοιοῦτο κατὰ τὸν ἐπακολουθήσαντα πόλεμον.

Ὅταν ἐκπύρχθη ὁ πόλεμος, ἐγὼ ἐπέστρεφα ἀπὸ τὰς Βαλκανικὰς πρωτευούσας, ὅπου εἶχα σταλῆ δια νὰ συζητήσω τοὺς θύρους τῶν στρατιωτικῶν συμφωνιῶν. Ἦκουσάν με τὸ ἐπιτελεῖον καὶ ἐκεῖ ἐπὶ ἑνὸς καὶ πλέον ἔτος ζωῆς ἐκστρατείας μου ἐδόθη ἡ μοναδικὴ εὐκαιρία νὰ ἀλοκληρώσω εἰς τὴν σκέψιν μου τὴν εἰκόνα τοῦ Κωνσταντίνου.

Περὶ τῆς συμβολῆς τοῦ Κωνσταντίνου εἰς τὴν νίκην τοῦ πολέμου ἐκείνου ἔχουν λεχθῆ καὶ ἔχουν γραφῆ πολλά. Ἡ ἱστορία ὅμως δὲν ἐγράφη ἀκόμη. Ὅταν γραφῇ, θὰ κατανοῇ διὰ τί τοῦ Κωνσταντίνου ἡ Ἑλλὰς τοῦλάχιστον δὲν θὰ κατήγε τὴν νίκην πού κατήγαγε.

Ἀναφέρω ἕνα περιστατικὸν ἀρκετὰ χαρακτηριστικόν : Μετὰ τὴν μάχην τῶν Γιαννιτσῶν, διὰ τὸν Στρατὸς εὐρίσκετο εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀξιῦ καὶ τὸ Στρατηγεῖον δὲν εἶχεν ἐγκαταλείψει ἀκόμη τὰ Γιαννιτσά, συνέβη τὸ ἀτύχημα τῆς V μεραρχίας. Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν ἐστειλε κατεπεῖγον τηλεγράφημα πρὸς τὸ Στρατηγεῖον ν' ἀποστείλῃ δύο μεραρχίας πρὸς τὴν γραμμὴν Λαρίσης διὰ νὰ καλύψῃ τὴν πρὸς τὰς Ἀθήνας ὁδὸν καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν κάθοδον τῆς στρατῆς τοῦ Τζαβῆ.

Ἦτο δύο μετὰ τὸ μεσονύκτιον ὅταν ἐληφθῇ τὸ κυβερνητικὸν τηλεγράφημα. Ἐξυπνήσαντες ἀμέσως τὸν Ἀρχιστράτηγον, ὁ ὅποιος, ἀφοῦ τὸ ἐδιάρσα καὶ ἐσκόφη ὀλίγα λεπτὰ, ἀπήντησε : «Ὅχι» ὑπὸ προσωπικὴν μου εὐθύνην θὰ βαδίσω μετὰ τὴν δύναμιν τοῦ Στρατοῦ πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην.

Τὸ πρόβλημα δὲν ἦτο ἀπλὸν καὶ ἡ λύσις πού ἔβιδεν ὁ Στρατηλάτης διάδοχος ἐκτάκτως τολμηρὰ. Διότι, ἂν ἀποσπούσαμεν δύο μεραρχίας, ἡ κατάληψις τῆς Θεσσαλονίκης θὰ καθίστατο προβληματικὴ. Ἄν πάλιν δὲν ἀποσπούσαμεν, θὰ ἤμπορουν νὰ κινδυνεύουν αἱ ὁδοὶ τοῦ ἐφοδιασμοῦ μας καὶ αὐταὶ αἱ Ἀθήναι. Ἀπὸ τὰς δύο λύσεις, ἡ πλέον συντηρητικὴ ἦτο ἡ κάλυψις τῶν νωτῶν καὶ ἡ ἐπιβράδυνσις τῆς προελάσεως. Ἡ τολμηροτέρα καὶ περικλεῖουσα περισσώτερος κινδύνους, ἀλλὰ καὶ μεγαλύτερα ὠφέλη, ἂν ἐπιτύγχανεν, ἦτο ἡ συνέχισις τῆς προελάσεως πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ἡ ἐγκατάλειψις τῆς γραμμῆς Λαρίσης.

Ὁ Ἀρχιστράτηγος προετίμησεν αὐτήν, ἔχων ὑπ' ὄψιν Του φυσικά, μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Θεσσαλονίκης, ν' ἀποστείλῃ ἀμέσως δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι, ἢ νὰ παρεμποδίσουν τὴν κάθοδον τοῦ ἐχθροῦ, ἢ νὰ τὸν κυκλώσουν, ἔαν εἶχε κατέλθῃ κάτω τῆς Λαρίσης.

Ὁ Τζαβῆ, φυσικά, ἐστάθῃ εἰς τὴν Φλώριναν καὶ δὲν ἐπροχώρησε καὶ χάρις εἰς τὴν ἀποφασιστικότητα καὶ τὴν διορατικότητα τοῦ Ἀρχιστρατήγου, ἡ Θεσσαλονίκη περιῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Κάθε βραδύτης καὶ ὥρῶν ἀκόμη, θὰ συνετέλει ὥστε νὰ παραδοθῇ εἰς τοὺς Βουλγάρους.

Ἀλλὰ τὸ χαρακτηριστικὸν αὐτὸ περιστατικὸν εἶναι ἕνα ἐλάχιστον δεῖγμα τῆς δράσεως τοῦ Ἀρχιστρατήγου Κωνσταντίνου εἰς τοὺς νημφόρους ἐκείνους πολέμους. Ποτὲ δὲν θὰ ἐξάσω τὸ λιτοδισκίον Του, τὴν σκληραγωγίαν Του, τὴν ἀδιαφορίαν πού εἶχε διὰ παντὸς εἰδους ἀνέσιν. Τὴν παραμονὴν τῆς καταλήψεως τῆς Θεσσαλονίκης θὰ ἐκοιμάτο νηστικός, ἂν δὲν τὸ ἀντελαμβάνετο ὁ ἀρχίατρος κ. Ἀναστασόπουλος καὶ δὲν τοῦ ἐτόιμαζε μόνος του ἕνα τσάι. Ἡ ἱστορία ὅμως, καθὼς εἶπα, δὲν ἐγράφη ἀκόμη. Ὅλοι π.χ. νομίζουν ὅτι ὁ Κωνσταντίνος ἦτο ὑπερβολικὰ αὐστηρὸς καὶ κατὰ βάθος αὐταρχικός. Ἦπατόντο ὅμως ἀπὸ τὸ φαινόμενον. Πίσω ἀπὸ τὸν στρατιωτικὸν τόνον, πού εἶχον αἱ περισσώτεροι ἐκδηλώσεις Του, ἐκρύπτετο μίᾱ ἀπέραντος

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ - ΜΗΤΗΡ ΚΑΙ ΤΕΚΝΑ

5 Μαρτίου 1922.

καλωσύνη. Δέν θα ξεχάσω ποτέ μιαν σκηνήν, πού έγινε. Εξω από τό Στρατηγεῖον Του κατά τόν Βουλγαρικόν πόλεμον. Εἶδε νά μεταφέρουν ἕνα Βούλγαρον τραυματίαν καί ἐφώνασε εἰς τοὺς στρατιώτας :

— Βρέ σεῖς, θέστε τον.

Οἱ στρατιῶται ἐνόμισαν ὅτι ὁ Βασιλεὺς διέτασσε νά τόν δέσουν καί ἐπρεξαν νά βροῦν σκοινί.

—Βρέ νά τόν ἐπιδέσετε. σὰς φωνάζω, τοὺς ἐπανάλαβε ὁ Κωνσταντῖνος, δταν ἀντελήφθη τὴν παρεξηγήσιν.

Διέτασσε νά μεριμνήσουν διὰ τὴν ἐπίδεσιν τῶν τραυμάτων τοῦ Βουλγάρου στρατιώτου καί ὄχι φυσικά τὴν κακοποίησην του.

••

Οἱ Βαλκανικοὶ πόλεμοι ὑπῆρξαν ἀναμφισβητήτως ἡ ὥραιότερα περίοδος τῆς ἱστορίας μας. Σπανίως ἔθνος ὑπῆρξε τόσον ἠνωμένον καί σπανίως Δυναστεία εἶχε τόσον ριζωθῇ εἰς τὰς συνειδήσεις τοῦ λαοῦ. Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἦτο κατὰ περισσώτερον ἀπὸ ἄλλους καί λαοφιλες ἡγεμόνων. Ἦτο ὁ θρόλος πού ἐπύρνε τὴν λαϊκὴν φαντασίαν, ἦτο ἡ μεγάλη μορφή τοῦ ὁδηγοῦ, ἡ μορφή πού ἐνεσάρκωνε καί ἐξέφραζε τὰ ἰδανικά ὁλοκλήρου τοῦ ἔθνους. Ἀλλ' ἡ εὐτυχία ἦτο μεγάλη διὰ νά κρατήσῃ πολὺ καί ἐπηκολούθησε τὸ φοβερώτερον καί τὸ διορκέστερον δράμα διχασμοῦ πού εἶδε τότε ἕνας τόπος.

Ἀπὸ τοὺς πολέμους τοῦ δώδεκα καί δεκατρία, ὁ δεσμός μου μὲ τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον ἐγίνε στενώτατος. Εἶχαμε ζήσει μαζί τὴν προπαρασκευὴν καί τὴν ἀγωνίαν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Καί δταν ἀργότερα ὁ οὐρανὸς τῆς Ἑλλάδος ἐκαλύφθη ἀπὸ νέφη, καί πάλιν εὐρέθημεν πλησίον. Καί εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ ἀλησμόνητος Βασιλεὺς καί Στρατηλάτης εἶχε ἐχθρούς, ἀλλ' εἶναι ἐπίσης ἀληθές ὅτι καί μερικοὶ τῶν φίλων του δέν ἦσαν εἰς τὸ ὕψος τῶν περιστάσεων.

Ἐάν ἀμερόληπτος ἱστορικὸς κατατινασθῇ μὲ τὴν ἀντικειμενικὴν ἔρευναν τῆς περιόδου ἐκείνης, θὰ εὐρεθῇ πρὸ ἀνεξηγήτων κενῶν καί ἀνεξηγήτων ἐκδηλώσεων ὀρισμένων ἀνθρώπων. Διότι ἂν σὰς εἴπω ὅτι ὁ περίφημος Ζοννάρ, πού ἐνεφανίζετο ὡς ἐντολοδόχος τῶν τριῶν Δυνάμεων τῆς Συνεννόσεως, δέν ἐξεπροσώπει παρὰ μόνον τὴν Γαλλίαν ; Καί νομίζω ὅτι κάποιος θὰ ἔπρεπε νά γνωρίζουν ὅτι καί ἡ Ἀγγλία καί ἡ Ρωσσία, ὅχι μόνον ἐντολὴν δέν εἶχαν δώσει ν' ἀπομακρυνθῇ ὁ Κωνσταντῖνος ἀπὸ τὸν Θρόνον Του, ἀλλὰ καί διεφώνησαν πρὸς πᾶσαν τοιοῦτου εἶδους ἐνέργειαν.

Ἀλλ' ἡμεῖς ἐδῶ, παντελῶς ἀπληροφόρητοι, ἐδέχθημεν τὰ πράγματα, καθὼς μᾶς τα ἐσερβίρησαν. Ἀλλὰ καί δταν ἦλθεν εἰς τὸν Πειραιᾶ ὁ Ζοννάρ καί συνητηθῇ μὲ τὸν τότε Προθυπουργόν Ζαΐμην, δέν φαίνεται νά ἔκαμε λόγον περὶ ἀπομακρύνσεως. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἀνέβηκε εἰς τὰ Ἀνάκτορα, ὅπου ἦλθεν ὁ κ. Στρέιτ, ὁ ὁποῖος εἶχε συναντήσει τὸν Ζαΐμην μετὰ τὴν πρώτην συνομιλίαν του μὲ τὸν Ζοννάρ καί μᾶς καθηοῦχασεν ὅλους. Ὁ κ. Στρέιτ ἦτο αἰσιόδοξος μάλιστα. Τὴν ἐπομένην ὁμῶς διετυπώθησαν οἱ ὁροι περὶ ἀπομακρύνσεως κλπ. Ὁ Βασιλεὺς καί ἡ Βασίλισσα ἦσαν συντετριμμένοι. Ἦτο βράδυ καί ὁ Βασιλεὺς εὐρίσκετο εἰς ἀληθὴ ἀμηχανίαν. Μίαν στιγμὴν ἐμείναμε μόνα.

— Τί νά κάμω ; μοῦ εἶπε.

— Θέλετε τὴν πραγματικὴν μου γνώμην, Μεγαλειότητε ; Τὸν ἠρώτησα.

— Φυσικά, μοῦ ἀπήντησε.

— Τότε δίχως καμμίᾳ προετοιμασίᾳ, δίχως νά εἰδοποιήσετε κανένα, δίχως νά πάρετε κανένα ἄλλον ἀπὸ τοὺς δικούς Σας, θὰ μποῦμε αὐτὴ τὴ στιγμὴ σ' ἕνα αὐτοκίνητο καί θὰ φύγωμε οἱ δύο μας γιὰ τὴν Τρίπολιν. Στὴν Πελοπόννησο εἶναι συγκεντρωμένος ὅλος ὁ Στρατός Σας. Ὅλα τὰ πυρομαχικά καί ἡ Πελοπόννησος

από άποψείας τροφίμων ήμπορεί καί ένα χρόνο νά κράτησθ. Τίποτε δέν ήμπορούν νά μάς κάμουν εκεί. Διά νά κινήσουν από τά παράλια τής Πελοποννήσου καί νά καταλάβουν τά όρεινά τής Άρκαδίας καί τής Μάνης, μέ τά μέσα πού θ' άντιτάζωμεν ήμείς είς έμφυχον ύλικόν καί πυρομαχικά, θά χρειασθούν τούλάχιστον διακόσιες χιλιάδες στρατό γιά νά μάς καταλάβουν. Όπως εύρίσκονται σήμερον τά μέτωπα του πολέμου, είναι άδύνατον νά διαθέσουν οι σύμμαχοι καί έξωσι χιλιάδες άνδρες διά τήν Πελοπόννησον. Τό μόνο, λοιπόν, πού θά κάνουν είναι νά μάς άποκλείσουν. Ήμείς όμως από εκεί, χωρίς νά έπιχειρήσωμεν καμμίαν έναντίον των έχθρικήν πράξιν, θά έπιχειρήσωμεν νά συνεννοηθώμεν καί ν' άποδείξωμεν τας καλās μας διαθέσεις. Είναι όκτώ ή ώραι. Διά νά φύγουν τά πλοία από τόν Πειραιά καί νά είναι στόν Ισθμό θέλουν τρείς ώρες. Έάν φύγωμεν άμέσως στάς ένδεκα, άπόψε θά είμεθα στην Πελοπόννησο.

Ό Βασιλεύς συνεφώνησε. Τό μόνον πού μου είπε ήτο :

— Καί ή Βασίλισσα καί τά παιδιά,

— Αύτοι θά μείνουν έδω καί κανείς δέν θά τούς πειράξη. Τί ήμπορούν άλλως τε νά τούς κάμουν :

Τό άνεκοινώσαμεν άμέσως είς τήν Βασίλισσαν Σοφίαν, ή όποία μέ σταθερότητα έπέδοκίμασεν άμέσως τό σχέδιον. Έκείνην τήν στιγμήν όμως ώρισμένοι φίλοι του Βασιλέως Του έφεραν άλλας είδήσεις, ή ώρα έπερνούσε καί, όταν έφθασαν μεσάνυκτα, ο Βασιλεύς μου λέγει : «Ήγγαινε καί άς περιμένωμε αύριο τό πρωί». Δέν είπα τίποτε. Έβλεπα ότι χάνεται ή μόνη εύκαιρία νά σωθή ο Κωνσταντίνος. Ό μόνος τρόπος νά κερδίσωμεν καιρόν διά νά συνεννοηθώμεν. Έγνώριζα ότι τήν άλλην ήμέραν οι σύμμαχοι δέν θά ήσαν τόσοں άφελείς ν' άφήσουν άφρούρητον τόν Ισθμόν. Πράγματι, είς τας πέντε μετά τό μεσονύκτιον τής ίδιας εκείνης νυκτός κατελήφθη ο Ισθμός. Έάν όμως έφεύγαμεν εκείνο τό βράδυ είς τας όκτώ, έπτά ώρας πρό τής όφίξεως των ξένων πολεμικών, ήμείς θά είχαμε περάσει τόν Ισθμόν καί θά ήμεθα είς τήν Τρίπολιν. Δέν έγινε όμως, ο Βασιλεύς έφυγε, καί τό μόνον πού Τόν παρεκάλεσα πρίν άναχωρήσθ ήτο νά ύπογράψη τό διάταγμα τής άποστρατείας μου. Δέν ήθελα πλέον νά μείνω είς τόν Στρατόν.

Όλίγον μετά τόν Κωνσταντίνον έξωριζόμην καί έγώ καί δέν συννητήθημεν μέ τόν μάρτυρα Βασιλέα παρά μετά τό 1920, ότε έπανήλθαμεν καί οι δύο από τήν έξορίαν.

Ήμουν από εκείνους, όπου κατά τό διάστημα 1920—1922 είχον είπει δύο τινά είς τόν Βασιλέα : Πρώτον, ότε προέκυψε κυβερνητική κρίσις, νά καλέσθ τόν στρατηγόν Δαγκλήν καί δεύτερον τήν γνώμην μου περί τής Μικρασιατικής έκστρατείας. Δι' άμφότερα τά ζητήματα αύτά ή τότε Κυβέρνησις, ως υπεύθυνος σύμβουλος του Στέμματος, διάφορον διέτύπωσε γνώμην. Δέν άπόκειται είς έμέ νά κρίνω ούτε τήν μίαν ούτε τήν άλλην άποψιν. Ό Ιστορικός τής περιόδου θά κρίνη άμφοτέρας. Τά γεγονότα πού έπηκολούθησαν τά γνωρίζει κάθε Έλλην.

Όταν ήλθαν τά πλοία των έπαναστατών είς τά 1922 είς τό Λαύριον καί έστάλη ο στρατηγός Παπούλας νά διαπραγμαστευθή, έγώ δέν ένέκρινα τήν τιαυτότην άποστολήν. Αλλά δέν πρόκειται σήμερον νά κρίνωμεν τούτο ή εκείνο. Έγώ δέν θά λησμονήσω ποτέ τόν Κωνσταντίνον έξηνητημένον από τήν άρρώστεια, κυριολεκτικά συντετριμμένον ψυχικώς, νά μου λέγη τήν άπόφασίν του :

— "Ακουsé με, Μεταξά. Θά παραιτηθώ. Δέν θέλω πιά νά είμαι Βασιλεύς. Θέλω νά πάω στό Τατόϊ, νά τραβήχτώ σέ μιά γωνιά μέ τη Βασίλισσα καί ν' άφήσω τόν Τζώρτζη νά βασιλεύσθ. Ούτε θ' άναμυχθώ στό παραμικρό. Θέλω νά πεθάνω ήσυχα στό Τατόϊ.

Ένόμιζε ο ήρωϊκός εκείνος άνθρωπος ότι δέν θα Του ήρνοϋντο μίαν γωνίαν είς τήν ελληνικήν γην, όπου νά περάσθ έν ήμερā τās τελευταίās ήμέρας τής ζωής Του.

Άλλ' ήλθαν αι αιώσεις των έπαναστατών. Ό Βασιλεύς έπρεπε νά φύγη.

Άρρωστος, συντετριμμένος, τραγικόν θύμα, έπρεπε νά πάρη διά δεύτεράν φοράν τόν δρόμον τής έξορίας.

Καί ήτο σούρουπο τήν ώρα πού είς τά Άνάκτορα δέν ήσαν άλλοι άνθρωποι παρά μόνον ο Βασιλεύς καί έγώ. Είς τό διπλανό δωμάτιον ή Βασίλισσα έκλαιε. Ποτέ δέν θά λησμονήσω τήν φυσιογνωμίαν, τήν μαρτυρικήν έκφρασιν του Κωνσταντίνου εκείνο τό βράδυ. Δέν είχεν έλθει κανείς νά Τόν συντροφεύσθ τās τραγικάς εκείνας ώρας.

Τήν άλλην μέρα τό πρωί ήλθαν τά μέλη τής Κυβερνήσεως Του. Καί όμως δέν έξεστόμισε μίαν λέξιν θυμού, δέν άφησε νά χυθή ή παραμικροτέρα δόσις χολής, δέν κατηγόρησε κανένα τήν δραματικήν εκείνην νύκτα. Μου είπε μόνον : «Θά φύγω, άφοϋ νομίζω ότι ή παρουσία μου είς μίαν μικράν γωνίαν του δάσους θά τούς ένοχλή». Καί άφοϋ έσιώπησε πάλι μέ έφώναζε μέ δακρυσμένα μάτια καί μου είπε :

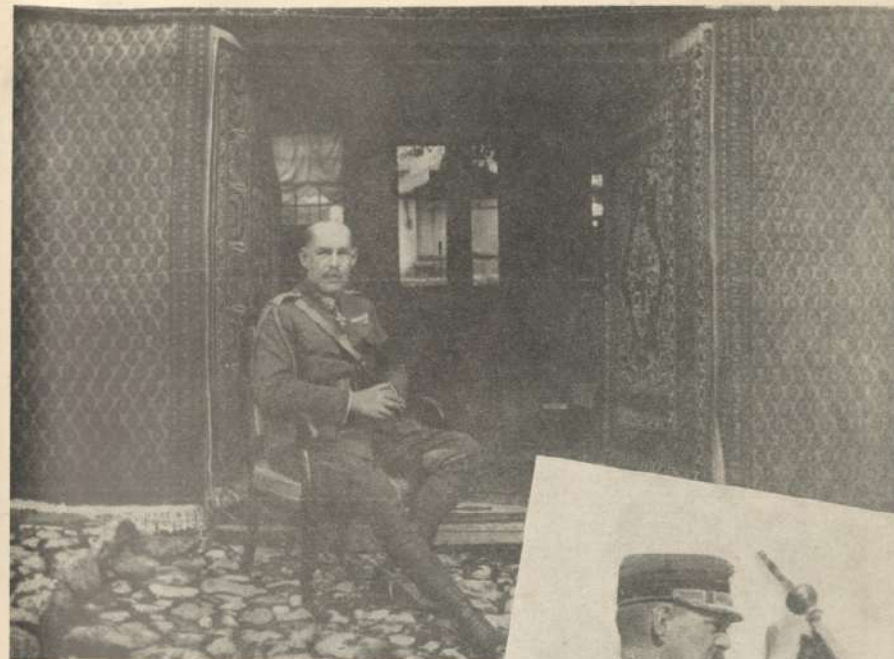
— Έσύ θά ζήσθ καί θά σταδιοδρομήσθ στόν τόπο μας. Κάποια μέρα θάρρθς στό πράματα. Είμαι βέβαιος γι' αυτό καί γιά τούτο σέ παρακαλώ άμα άνέβης στην έξουσία νά μέ φέρης πίσω. Είναι τό μόνο πράγμα πού σου ζητώ. Θέλω νάρθω νά ήσυχάσω στό Τατόϊ καί νά πεθάνω στην Έλλάδα...

..

Τού έδωσα τόν λόγον μου. Καί νομίζω ότι τόν έτήρησα.

Αν δέν μέ άφησε τό πρόωρον τέλος Του νά Τόν έπαναφέρω ζώοντα, φέρω τόν νεκρόν του Βασιλέως, πού ήτο ή μεγαλυτέρα μορφή τής νεοελληνικής Ιστορίας.

Τρεις ιστορικοί φωτογράφοι του άξιου
στρατηλάτη.

ΤΟΥ ΙΩΑΝ. ΠΟΛΕΜΗ

ΟΣΟ ΔΙΑΒΑΙΝΟΥΝ ΟΙ ΚΑΙΡΟΙ

♦♦♦

Ἐρχετ' ὁ κλειδοκράτορας στὰ πρῶτα τοῦ λημέρια!
Κρατεῖ τοῦ Κάστρου τὰ κλειδιά καὶ μὲ τὰ δυὸ τοῦ χέρια
καὶ φαίνεται σὺν νᾶ μιλῇ τ' ἀμίλητό τοῦ στόμα.

—Σκάψτε θαθεῖά, πολὺ θαθεῖά, τὸ λάκκο μου στὸ χάμα
καὶ σάλτε πλάκα ἀσέκωτη στὸ νεκρικὸ κλινάρι
μὴν ἔρῃ κλέφτης δολερὸς καὶ τὰ κλειδιά μου πάρη.
Καὶ σὺ, Ρήγα καὶ σπλάχνα μου καὶ δόξα μου περίσσια,
φύτεινε μὲ τὰ χέρια σου ψηλὰ δυὸ κυπαρίσσια.
Ὅσο διαβαίνουν οἱ καιροὶ κι' ὅσο περνοῦν οἱ χρόνοι,
στῶνα νὰ θγαίνῃ ἡ ἀγάπη μου καὶ νὰ σὲ καμαρώνῃ,
στ' ἄλλο νὰ θγαίνῃ ὁ πόθος μου, γίγαντας σὺν ἑσένα,
ἀγνοῶντων τὰ νησιά τ' ἀφροστεφανωμένα.

.....
ΙΩΑΝ. ΠΟΛΕΜΗΣ

Τοῦ Γ. ΣΟΥΡΗ

(Ὀκτώβριος 1912)

ΠΟΙΟΣ ΕΙΝ' ΕΚΕΙΝΟΣ...

***

Ποιός εἶν' ἑκεῖνος, ποῦ γοργός
ἐμπόδια σαρώνει
ποῦ τρέχουν πίσω του Στρατοί
κι' ὅπου τὸ πόδι του πατεῖ
μιὰ πασχαλιά φυτρώνει;

Ποιός εἶν' ἑκεῖνος ποῦ πετᾷ
στὸν θρόνον τὰ Παλάτια...
κι' ὄρωστος κόσμος γίνεται
γοργότερο ζορκάδι,
κι' ἀναιγουν ἐκδομῶσι γι' αὐτὸν
τόσα καὶ τόσα μάτια
ποῦ λές πῶς τώρα σγηκανε
ἀέ φῶς ἀπὸ σκοτάδι;

Ποιὸ νᾶναι τοῦτο τ' ὄλογο
ποῦ σχίζει τὸν ἄερα;
Ποιὸ νᾶναι τοῦτο τὸ ὄπαθι,
ποῦ σὺν Ἀγγέλου λάμπει;
Ποιός εἶνε τοῦτος ποῦ Πανάς
τὸν τραγουδεῖ φιλογέρα,
καὶ περπατοῦν στήν διόδου του
δουνά, λαγκάδια, κάμποι;

Ποιός χύνει δόλασμα γλυκὺ
στοῦ πόνου τὰ κρεβάτια,
καὶ φῶς ἀπλώνει κι' ὡς ἐκεῖ
ὅπου δὲν φθάνουν μάτια,
καὶ λευκοφόροι τὸν ὕμνον
Παπάδες καὶ Σχολεῖά!
—Ὁ γιὸς τοῦ Βασιλέα!...
Εἶναι τοῦ Ρῆγα τὸ παιδί,
τοῦ θρόνου τὸ βλαστάρι
κι' ἑνας Πατέρας Βασιλέως
βαστώντας κλώνους πασχαλιάς
τὸ δαλέπει μὲ καμάρι.

Γ. ΣΟΥΡΗΣ

Η ΓΙΑΤΡΙΣΣΑ ΚΥΡΑ

***

(Ο ποιητής ύπνοει την Πα-
ναγίαν, η αγία εικών της α-
ποίας μετεφέρθη ἐκ Τήνου κα-
τὰ τὴν ἀσθένειαν τοῦ ἀειμνή-
στου Βασιλέως.)

Σχιζοντας πέλαγο θαῶν
καὶ πέλαγο ἀφρισμένο
ἦρθεν ἡ Πάτρισσα Κυρά,
Κυρά ἡ παρηγορήτρα.
—«Καλῶς τὰ κάνετε, γιατροί,
καλῶς τὰ πολέματε...
μὰ εἶν' ἡ ἀρρώστεια ἀγίατρευτη
κοροκογεννημένη.
Κρύψετε τὰ νυστέρια σας,
καὶ πόρτε τὰ θοτόνια
γιατὶ νυστέρια δὲν φελοῦν,
θοτόνια δὲ γιατρεύουν...»

Κι' αἱ θόλοι ἀνοστενάζανε
κι' ἐρράγισαν οἱ πέτρες
καὶ τὰ λαυλούδια ἀπόγειραν
χλωμὰ καὶ μαρμαίνο
καὶ γοργοτύπησαν καρδιές
καὶ γόνата ἐλιγύσαν
χίλιες χιλιάδες γόνата
γονάτισαν σὰν ἓνα...

—«Παρθένα μας, λυπήσου μας,
κι' ἐμὰς καὶ τὴν Πατρίδα!».
Κι' ἐπόνευσεν ἡ Γιατρίσσα
κι' ἐδόκρυσεν κι' ἑκείνη
κι' ἐστόλαξε τὸ δάκρυ της,
βάλσαμο στὴν πληγὴ τοῦ...
κλωστή ἦτανε καὶ κόπηκε
μηδὲ καὶ κόμπο παίρνει...

Τ' ἀκούς, ἀητέ, τὸ μήνυμα;
Ἀητέ, διαλόγησέ το,
Ὁ Βασιλεὺς μας ἐγίανεν,
ὁ Ρήγας βασιλεύει...

ΓΙΑ ΤΟΝ ΡΗΓΑ
ΓΙΑ ΤΟΝ ΘΡΟΝΟΝ

***

Μία παρθένα μὲς τῇ μέσῃ
κρινόδακτυλῃ πετᾷ
κι' ὁ λαὸς ὁ λυπημένος
γιὰ τὸν Ρήγα τῇ πρωτῇ
—Τὸ στεφάνι πού φορεῖ
τί χεράκια τῶχουν πλέξει...
Πλὴν ἡ κόρη προχωρεῖ
ὅπως μιά νύ θγάλη λέξι
Πάλι τὴν ξαναρωτᾷ καὶ στὰ μάτια τὴν κυττᾷ.
Λαὸς δέρνεται καὶ κλαίει
Καὶ αὕτῃ τότε τέτοια λέει:
—Δὲν θά πέρουνε τὰ φύλλα
πού τὸ μάζει' ἔκεῖ πέρα
μὲ καρδιάς ἀνατριχίλα
μιά πολυπαθὴ μητέρα...
Τέτοια φύλλα ζηλευτὰ
μαχητοῦ τροπαιοφόρου
δὲν θά σκορπισθοῦν κι' αὐτὰ
ὥσάν φύλλα φθινοπώρου...
Στὸ παλάτι του πετᾷτε
καὶ γιὰ τέτοια μὴ πρωτᾷτε
ἐγὼ κι' ἄλλα θά τοῦ στείλω
προσευχὲς καθεὶς ὅς κἀνῃ
κι' ἀπὸ τοῦτο τὸ στεφάνι
δὲν θά πῆσῃ οὔτε φύλλο!...

Γ. ΣΟΥΡΗΣ

Του Γ. ANNINOY

Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

***

Παιδί ή αγόπη σέ στεφάνωσε,
σάν μιάν ἐλπίδα τῶν αἰώνων.
Κί' ὁ μικρός Θρόνος που σέ πρόσμενε,
ἦταν τὸ φέγγος ἄλλων Θρόνων...

Μεγάλον, ἦρθε ή Δόξα κι' ἔρrane,
δαφνόφυλλα τὸ μέτωπό σου...
Τούς σκλάβους, διπλά σου ξεσκλάβωσε
κι' αὐτὰ ὠδήγαε τ' ἄλογό σου...

Κί' ἦρθανε οἱ μέρες, μέρες δύστυχες,
μέρες θλιμμένες μιάς πικρίας...
Μά, ἔσθ, καί τότε Ρήγας στάθηκες,
στή σέλη εμπρός τῆς Ἱστορίας.

Καί Ρήγας ἐφυγεσ καί μισέψες,
Καί Ρήγας μὰς ξανάρθεσ πίσω.
Καί Ρήγας, νεκρός ἔξω, ἀπομένεις
πού ἦρθα σκυφτός νά προσκυνήσω...

Τώρα στή γῆ Σου μέσα καίτεσαι,
καί μπρούτζινος ψηλά πετιέσαι...
Ρήγα, δέ σβύστηκε ή αγόπη μας
καί πάντα Ρήγας μὰς λογιέσαι!...

Γ. ANNINOI

ΔΙΑΦΟΡΑ ΑΥΤΟΓΡΑΦΑ
ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΔΙΑΓΓΕΛΜΑ ΤΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΣΤΡΑΤΟΝ
ΕΠΙ ΤΗ ΕΝΔΡΞΕΙ ΤΩΝ ΠΟΛΕΜΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΤΟΥ 1912

Λάρισα, 2 Ὀκτωβρίου 1912.

Ἀξιωματικοί, Ὑπαξιωματικοί καὶ Στρατιῶται.

Ἡ ἀκεραιότης τῆς Πατρίδος ἀπειλεῖται, τῶν ὑποδούλων ἀδελφῶν ἡμῶν κινδυνεύει ἡ ὑπορξίς καὶ ὁ ἑλληνικὸς Στρατὸς συνεκεντρώθη εἰς τὰ σύνορα ὅπως ὑπερασπίσῃ τὴν τιμὴν τῆς Ἑλλάδος. Τοῦ Στρατοῦ τούτου ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς ἡμῶν ἠρώδεσσε νὰ τάξῃ ἐμὲ ἀρχηγόν. Ἀναλαμβάνω σήμερον μετὰ θάρρους καὶ πεποιθήσεως τὴν ἀρχηγίαν ὑμῶν, διότι γνωρίζω ὅτι ἡγοῦμαι ἀνδρῶν ἀποφασισμένων νὰ καταστήσωσι σεβαστὰ τὰ δίκαιά μας. Ἡ πρὸς ὑμᾶς πεποιθήσίς μου ἐνισχύεται ἀκόμη καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἐν καιρῷ εἰρήνης ἐξησκῆθητε εἰς τὴν πολεμικὴν δρᾶσιν καὶ χειρίζεσθε τὰ τελειότερα τουφέκια καὶ τὰ τελειότερα πυροβόλα. Ἐμμεῖναιτε μέχρι τέλους εἰς τὴν ἰδέαν ὅτι διὰ τῶν ὅπλων σας θὰ ἐπβάλετε, ὅταν διαταχθῇτε, τὴν θέλησιν τοῦ Κράτους καὶ ὅτι οὐδεμία στέρησις, οὐδὲν ἐμπόδιον θὰ εἶναι ἱκανὰ νὰ μειώσωσι τὴν δύναμιν τῆς ἀποφασεῶς σας, ἐπιμένοντες μέχρι τέλους καὶ μετὰ σιδηρᾶς πειθαρχίας συσσωματούμενοι περὶ τοὺς ἀρχηγούς σας.

Ζήτω ὁ Βασιλεὺς.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΙΑΔΟΧΟΣ

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΝΙΚΗΤΗΡΙΑ ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

Χανὶ Χατζηγνώγου, 10 Ὀκτωβρίου, ὥρα 8,15 π.μ.

Α. Μ. ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΚΑΙ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΝ

Ἐχθρὸς δυνάμει 22 ταγμάτων καὶ 5—6 πυροβολαρχιῶν, ἡττηθεὶς μετὰ τὴν σφοδρὰν ἐπίθεσιν τοῦ Στρατοῦ μας κατὰ τὴν χθεομένην ἡμέραν, ἐγκατέλειπε τὰς θέσεις του καὶ ὑποχωρεῖ πρὸς τὰ Σέρβια. Διέταξα γενικὴν καταδίωξιν. Περί ἀπωλειῶν μας κατὰ τὴν χθεομένην μάχην τοῦ Σαρανταπόρου τηλεγραφήσω βραδύτερον, ὅμα συνεκτινῶνθαι πληροφορίαι.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Χανὶ Καστανίδε, 10 Ὀκτωβρίου, 8,40 μ.μ.

ΓΕΝΙΚΟΝ ΣΤΡΑΤΗΓΕΙΟΝ

ΚΑΝὶ ΒΟΡΕΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛ.

Ἡμέτερος Στρατὸς καταδιώκει τὸν ἐχθρὸν ἐν ὅλῃ τῶν διόδων τῶν Καμβουνίων πρὸς τὰ Σέρβια καὶ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀλκιμανος. Ὁ ἐχθρικός στρατὸς ἀποσυνετέθη. Ἐπεσαν εἰς χεῖρας μας 22 πυροβόλα, πεδινὰ μετὰ τῶν βλητοφόρων τῶν, πλῆθος μεταγωγικῶν ὀχημάτων καὶ πολὺ ὀλικόν.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΙΝ ΤΟΥ ΣΑΡΑΝΤΑΠΟΡΟΥ

Μετά τὴν ἄλωσιν τοῦ Σαρανταπόρου ὁ ἀείμνηστος Ἀρχιστράτηγος καὶ Διάδοχος τότε τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου ἀπῆλθεν τὴν κάτω συγχαρητήριον διαταγὴν:

Κοζάνη, 11 Ὀκτωβρίου 1912

ΠΡΟΣ ΑΠΑΣΑΣ ΤΑΣ ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ

Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς με διέταξε νὰ ἐκφράσω πρὸς τὸν ὑπ' ἐμὲ Στρατὸν τὴν ὑψηλὴν Αὐτοῦ εὐαρέσκειαν καὶ τὸν θαυμασμόν ἐπὶ τῇ νίκῃ τοῦ Σαρανταπόρου καὶ διαβιβάζω πρὸς αὐτὸν εὐχαριστίας. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἀπευθύνω πρὸς τὸν Στρατὸν μου τὰ ἑξῆς:

Αἰσθημα ἀγαλλιᾶσεως καὶ ὑπερφηανείας με κατέχει διὰ τὴν περιφανῆ νίκην, ἣν κατήγαγε κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, κατέχοντος ὀχυρωτάτας θέσεις, ὡς πεισματωδῶς ὑπεστήριξε. Ἡ νίκη τοῦ Σαρανταπόρου ἀπέδειξε τὰ μεγάλα πλεονεκτήματα τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατιώτου, ὅστις, ἐμπνεόμενος ὑπὸ τῆς ἰδέας τοῦ πρὸς τὸν Βασιλέα καὶ τὴν Πατρίδα καθέκοντος, καθίσταται ἀπαράμιλλος οὐ μόνον ἐν τῇ ἀμύνῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐπιθέσει.

Ὁ γενναῖος Στρατὸς μου ὡς ἔχη ὡς σύνθημα: «Ἐμπρὸς πάντοτε». Τοιοῦτον σύνθημα ἀγχι ἀσφαλῶς πρὸς τὴν νίκην, ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἱερωτέρων καθηκόντων καὶ τῶν ἀγνοτέρων μας ἰδεωδῶν. Βέβαιος ὢν ὅτι οὐδεὶς θὰ παρεκκλίνῃ τῆς ἀρχῆς ταύτης, ἐκφράζω πρὸς τὸν ὑπ' ἐμὲ Στρατὸν τὰ θερμὰ μου συγχαρητήρια.

Θεωρῶ ἑμαυτὸν εὐτυχὴ διότι ἡγοῦμαι τοιοῦτου Στρατοῦ ἐμπνεομένου ὑπὸ τῶν ἱερωτέρων αἰσθημάτων.

— Ζήτω ὁ Βασιλεὺς!

— Ζήτω ἡ Πατρίς!

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Η ΚΑΤΑΛΗΨΙΣ ΤΗΣ ΚΟΖΑΝΗΣ

Κοζάνη, 13 Ὀκτωβρίου, 8 μ. μ.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ

Σήμερον 4ην ἑσπερινὴν ἀφίχθην εἰς Κοζάνην, ὅπου μετέφερα τὸ Στρατηγεῖον. Εἰς τὴν εἴσοδον τῆς πόλεως με ὑπεδέχθησαν οἱ κάτοικοι μετὰ δαφνῶν καὶ σημαίων. Ἐκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ παρετάχθησαν ἅπαντα τὰ σχολεῖα καὶ ὁ λαὸς μετὰ τοῦ Μητροπολίτου κ. Φωτίου (πρώην Φιλίππουπόλεως). Ὑποδοχὴ ἐνθουσιώδους ἀκράτητος. Αἰσθημα ἑλληνικὸν ὀγνόν. Ὁδηγήθην ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου εἰς τὴν Μητρόπολιν, ὅπου ἐψάλη δοξολογία κατανυκτικωτάτη. Ἐμνημονεύθῃ τὸ ὄνομα τοῦ Βασιλέως καὶ ἐψάλη τὸ Πολυχρόνιον διὰ πρώτην φοράν.

Ὁ Μητροπολίτης διὰ προσλαλίας του ἐχαίρειτθην ἐμὲ καὶ τὴν στρατιάν μου, σὺν τοῖς ἄλλοις εἰπὼν ὅτι «χαρὰ καὶ εὐγνωμοσύνη πληροῦσι τὰς μέχρη χρόας καὶ πρῶν αἰματωμένων καρδίας μας καὶ θαυμασμός ἐστι ἐν χρονικῷ διαστήματι, ὅπερ μὲν δύναται νὰ διανοῇ πεζοπόρος ἐξ Ἀθηνῶν μέχρις ἐνταῦθα, καὶ ἀπὸ νίκης εἰς νίκην ἐφθάσατε θριαμβευτικῶς εἰς Κοζάνην, τὴν καθαρὰν καὶ ἀμύγη ταύτην τῆς Μακεδονίας παράδεισον».

Ἡ δοξολογία ἐτελείωσε διὰ ζητωκραυγῶν ὑπὲρ τοῦ Βασιλέως, τοῦ Διαδόχου, τοῦ Θρόνου καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΙΑΔΟΧΟΣ

A. M. Βασιλέα

1

Χθὲς ἐσπέραν Σίγην Πασῶν
~~ἀπὸ~~ Προϊστάμενος Θεσσαλο-
 νίκης συνδικατοῦ ὡς Πρω-
 ζεῖον Μεγάλαν Δοξαμίων Περὶ.
 σιόσθηναι εἰς ἐπὶ Ἀπολιτίου
 παραδόντων οὐδὲν. Ἀπολιτίου μετὰ
 δυνάμει ὡς ὁδομαστῶν (ὡς
 παραδόντων Κοραμνοῦσαν. Ἐξοὶ
 ἀποδυνάμει νύχτι οὐκ ἐπὶ ὡς
 ἔσπηναι Σίγην Πασῶν μετὰ διωξί-
 ματινὸν ἀποδοῦναι οὐκ ἐπὶ οὐκ
 νύχτι ἀποδοῦναι. Περὶ ζοῦσαν

μου δι' ἐδύναι νύχτι ἀποδοῦναι
 ἐντρίψιν ὡς μου. Ἐξοὶ Ἀρχεῖον
 ἐσπὶναι νύχτι οὐκ ἐπὶ οὐκ
 δι' ὡς νύχτι ἀποδοῦναι ὡς μου
 ἀρχίψιν νύχτι. Ἐξοὶ ἀποδοῦναι

Α

ΤΑ ΣΥΓΧΑΡΗΤΗΡΙΑ

ΑΡΧΗΓΩΝ ΣΤΡΑΤΟΥ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Κυβέρνησις συγχαίρει θερμῶς Ὑμετέραν Β. Ὑψηλότητα καὶ γενναίον Στρατὸν ἐπὶ λαμπρᾷ νίκῃ.

ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

Εἰς ἀπάντησιν συγχαρητηρίου τηλεγραφήματος τῆς τότε Δημοτικῆς Ἀρχῆς Ἀθηναίων, συγχαίρουσας Αὐτὸν διὰ τὰς πρώτας πολεμικὰς ἐπιτυχίας, ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος ἀπέστειλεν ἐκ Κοζάνης, ὅπου εὕρισκετο, τὸ κατωτέρω τηλεγράφημα:

Κοζάνη, 14 Ὀκτωβρίου 1912

ΔΗΜΑΡΧΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

Τὸ τηλεγράφημα ὑμῶν καὶ τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου Ἀθηναίων βαθύτατα μὲ συνεκίνησε, μετὰ χαρᾶς δὲ θέλω γνωστοποιῆσαι τὰ ὑμέτερα συγχαρητήρια εἰς τὸν Στρατὸν, χάρις εἰς τὴν γενναϊότητα τοῦ ὁποῖου τὸ Ἔθνος δύναται νὰ προσθέσῃ μίαν ἐτι σελίδα δόξης εἰς τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ. Ἡ μειονομασία τῆς λεωφόρου Κηφισίδας ἰδιαίτατα μὲ κολακεύει καὶ μὲ συγκινεῖ.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΙΑΔΟΧΟΣ

ΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΡΧΙΣΤΡΑΤΗΓΟΥ ΠΡΟ ΤΗΣ ΚΑΤΑΛΗΨΕΩΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Α. Μ. ΒΑΣΙΛΕΑ

Εἰς ΓΙΔΑ

Χθὲς ἑσπέραν Σερῖφ Πασᾶς φρούραρχος Θεσσαλονίκης, συναδεδυμένος ὑπὸ Προξένων Μεγάλων Δυνάμεων, παρουσιάσθησαν εἰς ἐμέ, προτείνοντες παράδοσιν πόλεως. Ἀπήτησα κατὰθεσιν ὅπλων ὀθωμανικοῦ στρατοῦ καὶ παράδοσιν Καραμπουρνοῦ. Ἔδωσα προθεσμίαν μέχρι σήμερον πρωῒας. Ἐπανήλθε Σερῖφ Πασᾶς μετὰ διπλωματικοῦ ἀντιπροσώπου, κομίζοντες νέας ἀντιπροτάσεις. Πληρεξούσιοί μοι δέν ἔδωσαν νέαν προθεσμίαν. Ἐπιμένω ὅρους μου. Στρατὸς ἤρχισεν ἐπιθετικὴν κίνησιν τοῦ. Ἐάν ἐντὸς δύο ὡρῶν δέν παραδεχθῶν ὅρους μου, ἀρχίζει μάχη. Ἐλπίζω παραδεχθῶσι.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

23 Ὀκτωβρίου 1912.— 4η ἑσπέρας

ΔΙΔΟΧΙΑΝ ΣΤΡΑΤΑΚΟΥ

1. Ἡ V Μεραρχία ἀντιτάσσεται παρὰ τὸ Σόροβιτς κατὰ ἐχθροῦ ἐπερχομένου ἐκ Φλωρίνης καὶ Μπάνιτσας.

2. Μεταβῆτε σιδηροδρομικῶς εἰς ἐνίσχυσιν αὐτῆς. Ἐάν σιδηροδρομικὴ μετάβασις μέχρι Σόροβιτς ἢ Ὀστρόβορ ἀδύνατος, τότε ἀποβιβασθῆτε εἰς Βοδενά, ὅπου μετὰ τοῦ ἐκεῖ Λόχου Ζαχαροπούλου, τιθεμένου ὑπὸ τὰς διαταγὰς σας, νὰ ἐξασφαλίσῃτε τὴν στενωπὸν τὴν ἐξερχομένην εἰς Βοδενά.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΙΑΔΟΧΟΣ

ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ
ΑΜΑ ΤΗ ΚΑΤΑΛΗΨΕΙ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΑΡΧΗΓΟΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Πρός τους Θεσσαλονικείς:

Ἡ θύλησι καὶ ἡ γενναίότης τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ ἤγαγεν ἡμᾶς εἰς τὴν κατὰ κτηνὴν τῆς πρωτεύουσας τῆς Μακεδονίας. Τίμιον ἑλληνικὸν αἷμα ἐχύθη ἐν πολλαῖς μάχαις διὰ τὴν κατάκτησιν ταύτην. Τὸν Ἀγῶνα ἀνέλαβοντες πρὸς προστασίαν τῶν δικαίων τῶν Ἑθνῶν καὶ τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἀτόμου καὶ ὡς πολίτου, δι' ὃ καὶ εἰσελαύνων εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν διακηρύττω ὅτι ἐγγνώμαι εἰς πάντας, ἀνεξαρτήτως θρησκείας καὶ ἐθνότητος, ἀσφάλειαν ζωῆς, τιμῆς καὶ περιουσίας. Ἀλλὰ πᾶς ὁ ἐπιχειρῶν νὰ διαταράξῃ τὴν δημοσίαν τάξιν ἢ ὅπωςδήποτε νὰ ἀντιστρατευθῇ εἰς τὰς διαταγὰς μου καὶ τοὺς νόμους τῆς Ἑλλάδος θέλει τιμωρηθῇ παραδειγματικῶς. Πρὸς ἐκαστὸν τῶν δημοσίων τάξεως κηρύσσω τὸν Στρατιωτικὸν Νόμον μέχρι νωτέρας ἀποφάσεως. Αἱ λεπτομέρειαι τῆς ἐφαρμογῆς αὐτοῦ περιέχονται ἐν ἰδιαίτερῃ προκήρυξει. Πέποιθα ὅτι πάντες ἀνεξαιρέτως συναισθανόμενοι τὰς εὐθύνας τῶν πράξεων αὐτῶν, θέλουσι συντελεῖσαι εἰς τὴν παύσιν τῆς τάξεως καὶ ἀσφαλείας ἐν τῇ πόλει καὶ θέλουσι παράσχειν μοι πρόθυμον συνδρομὴν πρὸς εὐδωσίαν τοῦ ἔργου μου.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΕΠΙ ΤΗ ΑΝΑΛΗΨΕΙ ΤΗΣ ΑΡΧΗΓΙΑΣ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΣΤΡΑΤΕΙΑΣ

ΑΝΤΙΣΤΡΑΤΗΓΩΝ ΣΑΠΟΥΝΤΖΑΚΗΝ

Πρέβεζα, 6 Ἰανουαρίου 1913

Ἀναλαμβάνω τὴν Διοίκησιν τῆς Στρατιᾶς καὶ μὴ ἐπιθυμῶν νὰ διακόψω τὴν κατὰ τὴν ἀποσίαν μου ἀρξαμένην ἐπιχειρήσιν κατὰ τῆς θέσεως Μπιζανί καὶ τῶν πρὸς Β. καὶ Δ. αὐτοῦ τοιούτων, διατάσσω τὴν ἐξακολουθήσιν.

Ἀφ' οὗτος θὰ παραστῇ αὐτοπροσώπως ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Τό τοιοῦτον ν' ἀνακοινωθῇ πάραυτα εἰς τὰ ὅφ' ὅμεις στρατεύματα.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΙΑΔΟΧΟΣ

ΠΡΟ ΤΗΣ ΕΚΠΟΡΘΗΣΕΩΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΝ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ

Ἐμὴν Ἀγὰ 11.30 π. μ.

Τὴν προχθὲς Τρίτην ἤρξατο γενικὴ ἐπίθεσις κατὰ τοῦ φρουρίου Ἰωαννίνων. Τὴν κυρίαν ἐπίθεσιν διέταξα κατὰ τοῦ δυτικοῦ μετώπου τοῦ φρουρίου, ἥτοι κατὰ τῆς γραμμῆς Μανωλιάσας, Ἀγίου Νικολάου, Σαδοβίτης. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον συνεκέντρωσα εἰς τὸ ἀριστερόν μου πλάν ὁριστικὰς δυνάμεις, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπετέλεσα τμήμα Στρατιᾶς ἐκ 3 φαλάγγων ὑπὸ τὸν ὑποστράτηγον Μουσόπουλον. Τὸ ἡμέτερον πεζικὸν ἐβαλλεν ἐκ τῶν θέσων τοῦ κατὰ τῶν ἐχθρικών χαρακωμάτων παρασῶν τὸν ἐχθρὸν εἰς τὸ νὰ τάξῃ τὸ πεζικὸν αὐτοῦ εἰς θέσεις μάχης καὶ νὰ θέσῃ εἰς ἐνέργειαν πάντα αὐτοῦ τὰ πυροβολεῖα. Τὰ πυροβολικὰ μας, ἐπωφεληθέν, ἐβάλλε σφοδρότατα κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἐπενεγκόν εἰς αὐτὸν μεγάλας φθοράς εἰς ἄνδρας καὶ ὀλικόν. Τὸ πῦρ τοῦ πυροβολικοῦ ἡμῶν ἐξηκολούθησε καὶ καθ' ὅλην τὴν νύκτα. Μετὰ τοῦτο διὰ τὴν σημερινὴν Τετάρτην διέταξα τὴν γενικὴν ἐπίθεσιν.

106

Κατὰ ταύτην, τὸ μὲν δεξιὸν καὶ τὸ κέντρον ἔδει νὰ ἐκτελέσωσι ἀγῶνα κατατριβῆς πρὸς θέσεσιν τῶν ἐχθρικών δυνάμεων, τὸ δὲ ἀριστερόν αἰφνιδιστικὴν ἐπίθεσιν.

Ἡ πορεία καὶ ἡ συγκεντρώσις πᾶσιν τῶν φαλάγγων τοῦ ἀριστεροῦ τοῦ Στρατοῦ μας ἐγένετο μετὰ θαυμαστῆς ἀκριβείας καὶ τάξεως, τοῦ ἐχθροῦ μὴ ἀντιληφθέντος τὴν κίνησιν αὐτήν. Ὁ αἰφνιδισμὸς αὐτὸς ὑπῆρξε πλήρης καὶ ὁλοσχερής.

Τὴν 7^{ην} τῆς πρωῆς τῆς Τετάρτης κατελήφθη ἡ Τσοῦκα, ἀλωθέντων τεσσάρων πυροβολείων καὶ κυριευθέντων ἐτέρων τεσσάρων πυροβόλων ὑπὸ τῆς ἀριστερᾶς φαλάγγος. Τοῦ δευτέρου τμήματος αἱ στρατιαὶ, ἥτοι ἡ ἀριστερὰ φαλαγγίς, περὶ τὴν 10^{ην} πρωΐνῃν ὤραν, κατέλαβον τὰ ὄψωματα Μανωλιάσας, κυριεύσασαι ἕξ πυροβόλα καὶ συλλαβοῦσαι αἰχμάλωτον ὁλόκληρον ἐχθρικὸν τάγμα μετὰ τῶν πυροβόλων τοῦ. Ἡ κεντρικὴ φαλαγγίς, ἐν συμπτᾷ μετὰ τῆς ἀριστερᾶς, κατέλαβε τὸν Ἀγιον Νικόλαον, δπὸ τὸ 1^{ον} τάγμα τοῦ 11^{ου} συντάγματος ἐκυρίευσεν δέκα πυροβόλα καὶ πολλὰ ἐφόδια τοῦ φρουρίου Ἀγίου Νικολάου.

Ἀπὸ τῆς 11^{ης} πρωΐνης πολυάριθμα ἐχθρικά τμήματα ἤρξαντο κατερχόμενα ἐκ τῶν κλιτύων Μανωλιάσας καὶ Ἀγίου Νικολάου μέχρι Κοσμηρᾶς ἐν ἀταξίᾳ πρὸς τὴν πεδιάδα, περὶ δὲ τὴν 1 1/2 ἐγένοντο ἀντιληπτὰ προσκἀνταί τοῦ ἐχθροῦ πρὸς συγκεντρώσιν φυλάδων παρὰ τὴν Ραψίσταν. Κατὰ τῆς συγκεντρώσεως δυνάμει ταύτης ἔβαλε τὸ δρεβτικὸν ἡμῶν πυροβολικὸν δι' ἐκρηκτικῶν ὀβιδων διασκορπίσαν αὐτοὺς.

Ἀπὸ τῆς 2^{ας} ὥρας ὁ ἐχθρὸς ἐβῆτο φεύγων πρὸς Ἰωάννιν, καταδιωκόμενος ὑπὸ τοῦ πορὸς τοῦ πυροβολικοῦ. Ἡ ὑποχώρησις τοῦ ἐχθροῦ ἐξηκολούθησε μέχρι τῆς ἑσπέρας τῆς Τετάρτης. Ὀλίγον πρὸ τῆς ἑσπέρας παρετηρήθη ἐκ τῶν παρατηρητηρίων τῶν πυροβολητῶν ὅτι τὰ φεύγοντα στρατεύματα συνεκεντρώθησαν νοτίως τῶν Ἰωαννίνων πρὸς ἕτερα ἐχθρικά στρατεύματα, σταλέντα ἰσως ὁπῶς σταματήσωσι τὴν φυγὴν τῶν. Κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα ἡ μικτὴ τοξισαρχία τοῦ Μετόβου κατελάμβανε τὸν Δρίσκον καὶ τὸ Κοντοβράκι, ἀφ' οὗ ἀπὸ τῆς προχθῆς, διὰ διαδοχικῶν ἀγῶνων, ἀπώθει τὸν ἐχθρὸν ἐκ Χρυσοβίτης, Δρεσενίσκου, Λιάπτι, Δεμάτι.

Τὸ δεξιὸν τῆς 3^{ης} Μεραρχίας ἐπροχώρησε καὶ τοῦτο ὀλίγον, τὰ δὲ τμήματα τῶν λοιπῶν μεραρχιών, καθ' ὅς εἰχον διαταγὰς, παρέμειναν βάλλοντα εἰς ὅς κατεῖχον θέσεις. Τὰ πυροβολικὰ συνέδραμε τὸν ἀγῶνα, κασιπάζον τὸν ἐχθρὸν διὰ σφοδρότατον πῦρ. Κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Τσοῦκας καὶ τοῦ Ἀγίου Νικολάου, ἡ τρίτη ἀριστερὰ φαλαγγίς, προελαύνουσα, ἐκυρίευσεν τὸ συγκρότημα Δοκροῦτι, ἡ δὲ σκότος εὗρε τὸ ἀριστερόν ἡμῶν ἐπὶ τῆς γραμμῆς Δοκροῦτι—Ραψίστα—Βοδι-βοστα (πεδιάς βορείως Μανωλιάσας).

Ὅτω τὰ στρατεύματά μου, καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν, ἐνίκησαν. Ἡ καταδίωξις θὰ ἐξακολουθήσῃ αἰεὶ (βῆλα δὴ σήμερον) μέχρι πλήρους καταστροφῆς τοῦ ἐχθροῦ. Μετὰ τὸ πέρας ὅλης ἐπιχειρήσεως θὰ ὑποβάλω λεπτομερεστέραν ἑκθέσιν.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΙΑΔΟΧΟΣ

ΕΠΙ ΤΗ ΚΑΤΑΛΗΨΕΙ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΗΣ

Ἰωάννιναι, 21 Φεβρουαρίου 1913

ΑΣΙΩΜΑΤΙΚΟΙ, ΥΠΑΣΙΩΜΑΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ

Ἡ ὁλως τοῦ φρουρίου τῶν Ἰωαννίνων προσέθεσε μίαν ἀκόμῃ περίλαμπρον νίκην εἰς τὰ ἐνδοξα κατορθώματά σας. Ἀφ' οὗ διεσχίστατε τὴν Μακεδονίαν ὁλόκληρον καὶ συνεπείραξατε δύο ἐχθρικά στρατιάς, ἤλωσατε εἰς ἐπισφράγισιν τῶν κατορθωμάτων τούτων καὶ φρουρίον, ὅπερ ἔθεωρετο ἀπόρητον.

Αἱ μεγάλαι στερήσεις καὶ αἱ κακουχίαι, τὰς ὁποίας μετὰ τοσαύτης καρτερίας ὑπέστητε, ἀμύλλονται πρὸς τὴν ἀνδρείαν σας. Αἱ Σημαῖαι σας ἐκαλύφθησαν μένεαν δόξαν. Ὁλόκληρον τὸ ἔθνος θαυμάζει τὰ κατορθώματά σας. Ἐγὼ δὲ, ὑπερήφανος διότι ἡγοῦμαι τοιοῦτου Στρατοῦ, ἐκφράζω τὴν πλήρη εὐαρέσκειάν μου.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΙΑΔΟΧΟΣ

107

ΔΙΑΓΓΕΛΜΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΣΤΡΑΤΟΝ
ΕΠΙ ΤΗ ΑΝΟΔΩ, ΕΙΣ ΤΟΝ ΘΡΟΝΟΝ

5 Μαρτίου 1913

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΣΤΡΑΤΟΝ ΜΟΥ,

Ἀπαίσιον ἀνοσιούργημα κατὰ τοῦ ἱεροῦ προσώπου τῆς Α. Μ. τοῦ ἀειμνή-
στου Βασιλέως Γεωργίου Α' ἐστέρησε πάντας ἡμᾶς τοῦ Ἀρχηγοῦ μας, εἰς στιγμὰς
κρυσματώσας δι' ὁλόκληρον τὸ Ἑλληνικὸν Γένος.

Καλούμενος ἤδη ὑπὸ τῆς Θείας Προνοίας νὰ διαδεχθῶ τὸν Βασιλέα Πατέρα
μου ἐπὶ τοῦ χρεώσαντος Θρόνου, τὸν ὁποῖον ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἐδόξασε καὶ ἐτίμησεν,
ἀγγέλλω τοῦτο πρὸς τὸν Στρατὸν μου, εἰς τὸν ὁποῖον ἀφιέρωσα ὁλόκληρον τὸν
βίον μου καὶ μὲ τὸν ὁποῖον ἀτυχῆς καὶ εὐτυχῆς πόλεμος ὀδισσώμενος με συνέδεσεν.

Ἀρθείσης ἀπὸ πολλοῦ πάσης παρεξηγήσεως τοῦ παρελθόντος, δηλῶ πρὸς
τὸν Στρατὸν ὅτι ἡγούμενος πάντοτε αὐτοῦ δὲν θὰ παύσω μεριμνᾶν περὶ τῆς προ-
δοῦ αὐτοῦ τε καὶ τοῦ Στόλου, τοῦ ὁποῖου τὰ ἔνδοξα κατορθώματα ἐμεγάλωσαν
καὶ ἐλάμπρυναν τὴν Πατρίδα μας.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΝΔΕΙΝ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Θεσσαλονίκη, 18 Ἰουνίου 1913

ΣΥΝΑΔΕΛΦΟΙ ΚΑΙ ΣΥΜΠΟΛΕΜΙΣΤΑΙ

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Βασιλέως Κόδρου μέχρι σήμερον, οὐδεὶς Ἑλλήν Βασι-
λεὺς καὶ οὐδεὶς Ἑλλήν Στρατηγὸς ἀπέθανεν ἐπὶ τῆς μαλακῆς, ἡρέμου καὶ καθαρῆς
τῆς οἰκογενειακῆς ἐστίας κλίνης, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ σκληροῦ, ταραχώδους καὶ αἱματο-
βρέκτου τῆς μάχης πεδίου, ὑπὲρ Ἑλλάδος καὶ Ἑλλήνων ἀγωνιζόμενοι καὶ προ-
μαχοῦντες.

Ἐμπρὸς φιλοπάτριδες Ἑλληνες στρατηγοὶ καὶ ἀξιωματικοὶ! Ἐμπρὸς ἀγαπητοὶ
συνάδελφοι! Ἐμπρὸς λεοντόκαρδοι Ἑλληνες ὀπλίται! Ὁ κύβος ἐρρίφθη. Ἀποθυ-
θῶμεν Ἑλληνοστρεπῶς εἰς τὸν ὑπὲρ τῶν ὅλων Ἑλλαδοσώστην ἀγῶνα. Ἀναλογι-
σθῶμεν δ' ὅτι οἱ ἔνδοξοι ἡμῶν Πρόγονοι καὶ βαρυστεφεῖς Στρατηλάται καὶ Στό-
λαρχοι, ὑπερλαμπρὰ νικηταὶ ἀπὸ τοῦ Μαραθῶνος μέχρι τοῦ Μπιζανίου, καὶ ἀπὸ τῆς
Σαλαμίνος μέχρι τῆς Ἀθηνῶν, ἀπὸ τοῦ Πανθόου τῆς Ἀθανασίας καὶ τῆς Δόξης
ἀγαλλόμενοι καὶ συγκεντημένοι ἀποθαυμάζουσιν, ἐπευφημοῦσι καὶ χειροκροτοῦσι
τὴν ἀνίκητον καὶ βαρυστεφεῖ Ἑλληνικὴν Στρατὸν καὶ τὸν ἔνδοξον καὶ τροπαιοφό-
ρον Ἑλληνικὸν Στόλον τῆς φιλότιμης Πατρίδος.

Καὶ ὁ ἔνδοξος ἡμῶν Ἀυτοκράτωρ Βασιλεὺς ὁ Μακεδὼν Β' ὑπερήφανος θεά-
ται καὶ συγκεντημένος παρακολουθεῖ τὰς τιτιμμένας καὶ δεδοξασμένας Ἑλληνι-
κὰς φάλαγγας, ἀγέρως, ἀνδρείως καὶ ὁρμητικῶς προελαινούσας καὶ διεξί-
δουσαν, μετὰ τὰς κυνολεύκους τοῦ Τιμίου Σταυροῦ σημαίας τὴν ἀναπεπταμένην
ὕπερφηλάν των ἐν τῷ αὐτῷ ἀκριβῶς πεδίῳ. Ὅσοι μὲν ἐξ ἡμῶν ἐπιζήσωμεν
θὰ συνορτάσωμεν τὰ ἐπινίκια τῆς σωτηρίας διὰ τὴν Πατρίδα μεγάλης νίκης. Ὅσοι
δὲ πέσωμεν, χαρισάμενοι θ' ἀναγγελώμεν εἰς τοὺς μεγάλους Προγόνους τὸν
θρίαμβον τῶν ἀνταξίων τῶν ἀπογόνων, Προγόνων καὶ αὐτῶν καταστάντων.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Β.

ΕΠΙ ΤΗ ΑΗΞΕΙ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ἐπὶ τῇ λήξει τοῦ δευτέρου Βαλκανικοῦ πολέμου καὶ τῇ ὑπογραφῇ τῆς εἰρή-
νης ἐν Βουκουρεστίῳ, ὁ ἀειμνήστος Στρατηλάτης Βασιλεὺς ἀπύθνηεν τὸ κάτωθι
διάγγελμα:

Ἐν Λιβουρόβη τῇ 26ῃ Ἰουλίου 1913

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΣΤΡΑΤΟΝ ΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΝ ΣΤΟΛΟΝ,

Χρὲς τὸ ἀπόγευμα ὑπεγράφη ἐν Βουκουρεστίῳ τὸ πρωτόκολλον, τὸ καθορί-
ζον τὰ ὅρια μεταξὺ τῆς Νέας Ἑλλάδος καὶ τῆς Βουλγαρίας. Ἐν γενικαῖς γραμ-
μαῖς, τὰ πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολὰς ὅρια ἡμῶν ἀρῶνται ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς λίμνης
Πρεσπῶν, διασχίζουσι τὴν πεδιάδα μεταξὺ Μοναστηρίου καὶ Φλωρίνης, ἀκολου-
θοῦσι τὰ νοτίως τοῦ Μοριχόβου καὶ πρὸς βορρᾶν τοῦ Καζά Μογλενοῦ ὤψηλα ὄρη,
διέρχονται ἀμέσως νοτίως τῆς Γευγελῆς καὶ μετὰ πόλεως Δοϊράνης καὶ σιδηρο-
δρομικῶν σταθμῶν, διασχίζοντα τὴν λίμνην Δοϊράνης, ἀνέρχονται τὸ ὄρος Μπέλεσι,
ἀκολουθοῦντα αὐτὸ κατὰ μήκος διαπερῶσι παρὰ τὴν Κούλαν τὸ στενὸν τοῦ Δεμίρ-
Ἰσσάρ, ἀνέρχονται εἰς τὸ ὄρος Ἰσγγεγί, διέρχονται νοτίως τοῦ Μελενίκου καὶ Νευ-
ροκοπίου, περιλαμβάνουσι μέγα μέρος τῆς ἀνατολικῆς τοῦ Νέστου χώρας καὶ κατα-
ληγουσιν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Νέστου.

Ἀξιωματικοὶ, Ὑποαξιωματικοὶ, Στρατιῶται καὶ Ναῦται,

Σεῖς εἰσθε οἱ ἱεράται τῆς μεγαλυνθείσης ταύτης Νέας Ἑλλάδος. Τὸ αἷμα
σας, οἱ κόποι σας, ἡ ἀνδρεία σας καὶ ἡ καρτερία σας ἔκαμαν τὴν Πατρίδα μας με-
γάλην, ὅχι δὲ μόνον μεγάλην, ἀλλὰ καὶ τιμημένην καὶ σεβαστὴν καὶ ἔνδοξον εἰς
ὅλον τὸν κόσμον.

Λυποῦμαι διότι πολλοὶ, πάμπολλοι, ἀπὸ τῶν ἀνδρείων μαχητῶν μου δὲν θὰ
ἀκούσωσι τοὺς λόγους μου τούτους, ἀλλὰ τὸ αἷμα των δὲν ἔχθη ἐπὶ ματαιῶν.
Αἰωνία ἡ μνήμη τῶν πεσόντων ἡρώων μας. Εἰς σὰς δὲ τοὺς ἐπιζώντας ἐκφράζω
τὸν θαυμασμόν μου διὰ τὰ κατορθώματα καὶ τὴν ὑπερφηανίαν μου διότι ἡγοῦμαι
τοιούτου Στρατοῦ καὶ τοιούτου Στόλου.

Διέταξα ὅπως μετάλλια δοθῶσιν εἰς πάντας τοὺς μετασχόντας τῶν δύο πο-
λέμων, ἀλλὰ ὑπὲρ πᾶν μετᾶλλον, ὑπὲρ πάσαν ἀμοιβήν, εἰμαι βέβαιος ὅτι εἰς τὴν
καρδίαν ἑκάστου προέχει ὡς ἀρίστη ἀμοιβὴ τὸ συναίσθημα ὅτι ἔκαμε τὴν Ἑλλάδα
μεγάλην. Ἀλλὰ τὸ ἔργον μας δὲν ἐτελείωσε. Πρέπει ἡ Ἑλλὰς νὰ γίνῃ ἰσχυρά,
ἰσχυροτάτη.

Θὰ ἐργασθῶ ἀνεκδοῦτως διὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν. Ὅσοι μέινετε ὑπὸ τὰς ση-
μαίας, θὰ με συντρέχη μετὰ τὴν αὐτὴν ἀφοσίωσιν, ὅπως εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν,
ὅσοι δὲ ἐπιστρέψετε εἰς τὸν οἶκόν σας, μαζί με τὸ αἶσθημα τῆς υπερφηανείας διὰ
τοὺς θριάμβους, νὰ μεταφέρητε καὶ νὰ μεταδώσῃτε τὴν ἀκαμπτον ἀπόφασιν ὅλων
μας νὰ κάμωμεν Ἑλλάδα πολεμικῶς ἰσχυροτάτην, σεβαστὴν εἰς τοὺς φίλους τῆς
καὶ τρομερὰν εἰς τοὺς ἐχθρούς της.

— Ζήτη ὁ Ἑλληνικὸς Στρατός.

— Ζήτη ὁ Ἑλληνικὸς Στόλος.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Β.

Ἐπίσης πρὸς τὸ τότε Ὑπουργικὸν Συμβούλιον, ὁ ἀειμνήστος Βασιλεὺς ἀπέ-
στελεν, ἐπὶ τῇ ὑπογραφῇ τῆς εἰρήνης, τὸ κάτωθι τηλεγράφημα:

ΥΠΟΥΡΓΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

Ἐν Λιβουρόβη τῇ 26 Ἰουλίου 1913.

ΑΘΗΝΑΣ

Εὐχαριστῶ δλοφύως τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον διὰ τὰ συγχαρητήριά του.
Εὐχαριστῶ τὸν Παντοδύναμον Θεόν, ὅστις ἠλόγησε τὰ ὅπλα μας καὶ ἐπέτρεψε νὰ
διπλοσισσῇ ἡ Ἑλλὰς.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Β.

Εἰς συγχαρητήριον τηλεγράφημα τοῦ Ἀθηναικοῦ Τύπου ὁ Βασιλεὺς ἀπὸν-
τησεν ὡς ἑξῆς:

1 Αὐγούστου 1913.

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΘΗΝΑΪΚΟΝ ΤΥΠΟΝ
ΑΘΗΝΑΙΣ

Εὐχαριστῶ ἐγκαρδίως. Εἶμαι δε βέβαιος ὅτι ὁ Τόπος θά μὲ βοηθήσῃ εἰς τὸ
μέγα ἔργον τῆς ἀναπλάσεως μεγάλης Ἑλλάδος, ἐργαζόμενος μετ' ἀφασιώσεως
πρὸς αὐτὸν καὶ μόνον τὸν σκοπὸν.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Β.

ΕΠΙ ΤΗ ΑΠΟΝΟΜΗ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΑΡΧΙΚΗΣ ΡΑΒΔΟΥ ΥΠΟ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ

Ἀθήναι, 6 Ἀπριλίου 1914

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΣΤΡΑΤΟΝ ΜΟΥ

Τὴν παράκλησιν ὅπως δεχθῶ τὴν Στραταρχικὴν Ράβδον, τὴν ὁποῖαν ὁ κ.
Ἰγούργος τῶν Στρατιωτικῶν, ἀντιπροσωπεύων τὸν Στρατὸν μου, μοὶ ὑπέβαλεν ἐξ
ονόματος αὐτοῦ, εὐχαριστῶν ἀποδέχομαι.

Εἶνε βοθὺ τὸ αἶσθημα, τὸ ὑπαγορεύσαν εἰς Σέ, Στρατέ μου, τὸ διάδημα
τοῦτο καὶ αἱ περιστάσεις ἐκτακτοὶ καὶ ἀσυνήθεις. Μόλις ἐξηλθες ἐκ μακρῶν διανοτά-
των ἀγώνων, θριαμβεύσας κατὰ πολλῶν πολεμίων, περιάγων νικηφόρως τὰς ἐνδο-
ξους σημείας σου εἰς τὰς χώρας ἐκεῖνας, αἱ ὁποῖαι, κληρονομία τῶν Πατέρων μας,
ἀπολεσθεῖσαι ἐν δεινῇ μοκραίῳνι θυέλλῃ, ᾠτύχησαν, τέλος, χάρις εἰς σέ καὶ τοὺς
κατὰ θάλασσαν συμπολεμιστάς σου, ν' ἀποδοθῶν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐλευθερίαν
καὶ τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμόν.

Τὰ ὄρη, τὰ ὁποῖα ὑπερέβης, αἱ πεδιάδες, τὰς ὁποίας διεσχίσεις, αἱ ποταμοί,
τοὺς ὁποίους διέβης, δὲν ἦσαν ἀσυνήθιστοι ἀπὸ μεγάλα κατορθώματα. Ἐκεῖ ἐσθῆ-
θησαν μεγάλα τρόπαια ὑπερήφανον Ἑλληνικὸν Στρατὸν τῶν Ἑλληνικῶν Πολιτειῶν,
τῶν Μακεδόνων Βασιλέων, τῶν Ἑλλήνων Αὐτοκρατόρων, Στρατῶν, τοὺς ὁποίους Σὺ
τώρα διεδέχης, ἰσάξις πρὸς τοὺς ἐνδοξοτέρους ἐξ αὐτῶν. Διότι, ἀκάθεκτος διηλθες
ὅπῃ βροχὰς καὶ καταιγίδας τὰς χαραδρωμένας ὁδοὺς καὶ τὰς δυσβάτους ἀτρατοὺς
τῆς Μακεδονίας ἀγωνιζόμενος διαρκῶς ἐν μέσῳ τελμάτων καὶ ἐπὶ ὤψελαν ὀρέων
κατ' ἀνδρείου ἐχθροῦ. Διότι, καρτερικῶς ἐν μέσῳ δεινοῦ χειμῶνος, παγετοῦ καὶ χι-
νῶν, ἀπεδίωξες βῆμα πρὸς βῆμα ἀπὸ τοὺς ἀπορώγας βράχους τῆς Ἠπείρου πεί-
σμονα ἀντίπαλον. Διότι, ὅπῃ τὸν φλέγοντα ἥλιον τοῦ θέρους, ἠγωνίσθης καὶ κατέ-
βαλες ἀρχαῖον ἐχθρόν, ἐπίσης ἀνδρείον, καὶ ὀρμητικῶς κατεδίωξες διὰ τῶν ἐρυμῶν
καὶ τῶν βράχων τῆς Βελβοσίτας, τῆς Μακεδίας καὶ τοῦ Περιῖ διωκόμενον, καὶ Σὺ
κατὰ πόδας ὑπὸ τοῦ φάσματος ἀπηνόου ἐπιδημίας, ἀλλ' οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἔνεκα
τοῦτου ἀθουήσας.

Στρατός, ὡς Σὺ ἔχει τὸ δικαίωμα ὑπερήφανος νὰ παρακαλέσῃ τὸν Βασιλέα
καὶ Ἀρχιστράτηγον νὰ δεχθῇ τὴν τιμὴν, τὴν ὁποῖαν μοὶ προσφέρει σήμερον, Ἀλλ'
ἔχεις καὶ ἐν ἐπιτακτικῶν καθήκον, νὰ μὴ κατέλθῃς ποτέ, οὐδέποτε, οὔτε κατὰ μίαν
σπιθαμὴν, ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς δόξης, εἰς ὃ ἀνήλθες. Καὶ τὸ σημερινόν σου διάδημα ση-
μαίνει ὅτι ἔχεις καὶ ἐκφράζεις δι' αὐτοῦ τὴν ἀμετάρρεπτόν σου ταύτην ἀπόφασιν.

Γνωρίζεις τί χρειάζεται διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν αὐτῆς. Μακρά, εἰσράχης, ἐπιμόνος
ἐργατικότης καὶ ἀφοσίωσις διὰ τὸ καθῆκον. Ἡ Ράβδος, τὴν ὁποῖαν καταθέτεις εἰς
τὰς χεῖρας μου, εἶναι ὁ ἀρραβὼν τῆς ὑποσχέσεως ταύτης, τὴν ὁποῖαν οὕτω μοὶ δίδεις
καὶ ἥτις θά μᾶς καταστήσῃ ἀνταξίους τοῦ ἐπὶ τῆς Ράβδου ταύτης ἐμβλήματος.

Ὡς τοιοῦτον ἀρραβῶνα ὑπερήφανος διὰ Σέ τὴν ἀποδέχομαι.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Β.

... Τώρα κάθε πρωὶ καὶ κάθε ἑσπέρᾳ ἀπὸ τὸ Πεδίον τοῦ Ἄρεος ξεκινᾷ ὁ Καβαλλόφιλος Βασιλεὺς καὶ ποιεῖ μακρὰ, πολὺ μα-
κρὰ, ἐκεῖ ὅπου τὸν ὀδηγοῦν οἱ πόδες καὶ τὰ ὄνειρα ἑνὸς λαοῦ.
... Ἔτσι ἐπάνω εἰς τὸ δαλγὸ τῆς νίκης ὁ Κωνσταντῖνος θά τρέχῃ πάντοτε τὸν δρόμον τῆς Ἑλληνικῆς φαντασίας, ὡς ἄλλος
ποῦ ἔγινε ζωὴ καὶ ξαναγίνε ἄλλος.

